

R
A
P
P
O
R
T

Archeologisch Adviesbureau

C
U
L
T
U
R
H
I
S
T
O
R
I
E

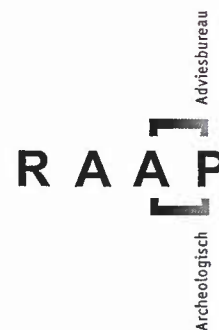
1500 voor Chr.
1000 voor Chr.
2200 voor Chr.
190 voor Chr.
100 voor Chr.
100 na Chr.
100 na Chr.
100 na Chr.

RAAP-RAPPORT 1071

**Bebouwde kommen gemeente Rheden:
Velp, Rheden, De Steeg, Ellecom, Dieren,
Spankeren en Laag Soeren**

Een inventariserend archeologisch veldonderzoek (verkenning)

RAAP-RAPPORT 1071

**Bebouwde kommen gemeente Rheden:
Velp, Rheden, De Steeg, Ellecom, Dieren,
Spankeren en Laag Soeren**

Een inventariserend archeologisch veldonderzoek (verkenning)

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Rheden

Titel: Bebouwde kommen gemeente Rheden: Velp, Rheden, De Steeg, Ellecom, Dieren, Spankeren en Laag Soeren; een inventariserend archeologisch veldonderzoek (verkenning)

Status: eindversie

Datum: januari 2005

Auteur: dr. N.W. Willemse

Bestandsnaam: L:\QXPress\2005\RCHB2\RA1071-RCHB2.qxd

Projectcode: RCHB2

Projectleider: dr. N.W. Willemse

Projectmedewerkers: drs. D.G. Bedeaux, ing. F.R.P.M. Miedema & L.M. Flokstra

ARCHIS-waarnemingsnummers: 49.534, 49.536, 49.538, 49.540, 49.542, 49.548, 49.552, 49.554, 49.556, 49.604, 49.606, 49.608, 49.610, 49.612, 49.614, 50.632, 50.635, 50.637, 50.639, 50.641, 50.643, 50.645, 50.647, 50.650, 59.544 en 59.546

Autorisatie: drs. H.B.G. Scholte Lubberink

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2005

RAAP Archeologisch adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Rheden heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau van 31 maart t/m 19 april 2004 een inventariserend archeologisch veldonderzoek (verkenning) uitgevoerd binnen de bebouwde kommen van de gemeente Rheden: Laag Soeren, Dieren, Spankeren, Ellecom, De Steeg, Rheden en Velp.

De bebouwde kommen van de zeven Rheder dorpen liggen zonder uitzondering in een gebied met een hoge archeologische verwachting: het landschap van de daluitspoelingswaaiers. Het gaat om de relatief smalle zone van hellingafzettingen langs de voet van de stuwwal van de oostelijke Veluwe tussen Velp en Laag Soeren. Op de oude akkers of enken rondom deze oude nederzettingen zijn door de toepassing van plaggenbemesting in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd zeer uitgestrekte, aaneengesloten esdekken ontstaan. Vanwege de aanwezigheid van dikke esdekken gaat het merendeel van de archeologische resten in deze landschappelijke eenheid verborgen onder een dikke laag humeus zand. Als gevolg hiervan zijn deze archeologische resten over het algemeen goed geconserveerd, maar moeilijk te ontdekken. Omdat alle Rheder dorpen in het verleden zijn uitgebreid in gebieden met esdekken, is de kans groot dat hiermee uitgestrekte archeologische vindplaatsen binnen de bebouwde kom zijn gekomen. De verwachting is dat zich in grote delen van de bebouwde kom nog intacte archeologisch resten bevinden.

Het onderhavig onderzoek diende antwoord te geven op 4 onderzoeksvragen:

1. Kunnen er binnen de bebouwde kommen van de Rheder dorpen, voor zover ze binnen gebieden met een hoge archeologische verwachting vallen, terreinen met archeologische resten aangetoond en globaal begrensd worden?
2. Wat is de diepteligging van het niveau met archeologische sporen ten opzichte van het maaiveld?
3. Wat is de aard en kwetsbaarheid van deze terreinen?
4. Kan op basis hiervan de hoge archeologische verwachting van de dorpskernen nader gespecificeerd worden?

Tijdens het inventariserend archeologisch veldonderzoek (verkenning) zijn op willekeurig gekozen plaatsen binnen de gemeentelijke groenzones van Laag Soeren, Dieren, Spankeren, Ellecom, De Steeg, Rheden en Velp 182 boringen gezet. De dichtheid aan waarnemingen varieerde van circa 0,5 tot 0,1 boringen per ha. Conform de gegevens van de bodemkaarten (Stiboka, 1975 en 1979; Gelders Genootschap/RAAP, 2003) is in het gehele gebied met enkeerdgronden een esdek aangetroffen, waarvan de dikte varieert van 30 tot 120 cm (gemiddeld

66 cm). Onder dit esdek bevinden zich in de regel resten van een podzolbodem in matig fijn tot matig grof, matig tot zeer slecht gesorteerd en grindrijk tot zeer grindrijk zand. Binnen dit pakket komen plaatselijk afwisselend dunne lagen grover en fijner zand voor alsmede een bijmenging met löss-achtig materiaal. Het pakket wordt geïnterpreteerd als daluitspoelingswaaierafzettingen (Laagpakket van Schaarsbergen) en bestaat uit lokaal opgenomen materiaal (dekzanden, löss, grindrijke stuwwalzanden). Op plaatsen waar geen esdek is aangetroffen, komt het pakket grofkorrelige afzettingen direct aan het maaiveld voor.

Tijdens het verkennend booronderzoek zijn in 37 van de 182 boringen (20,3%) archeologische indicatoren aangetroffen. In alle gevallen bevinden de archeologische indicatoren zich binnen het gebied met esdekken en zijn ze zowel in het pakket enkeerdgronden (esdek) als in de daaronder liggende lagen aangetroffen. In 24 van de 37 boringen met archeologische indicatoren (13,2% van het totaal) zijn naast houtskoolfragmenten tevens aardewerkfragmenten, vuursteen-artefacten en/of botfragmenten aangetroffen. Het gaat hoofdzakelijk om artefacten uit zeer verspreid liggende boringen die duiden op het voorkomen van nederzettingsresten, jagerskampen en begravingen uit de perioden vanaf het Mesolithicum. De archeologische resten bevinden zich op wisselende diepten ten opzichte van het maaiveld. Op slechts 6 locaties betreft het vondsten uit het pakket enkeerdgronden. In de overige 18 gevallen betreft het vondsten gedaan onder het esdek, meestal in een (in het verleden, voor het ontstaan van het esdek) aangeploegde B-horizont. Deze laatste groep artefacten duidt op de aanwezigheid van één of meer huisplaatsen, begravingen en/of kampementen nabij de vindplaats.

De aangetroffen archeologische indicatoren duiden op een hoge dichtheid aan archeologische resten binnen de bebouwde kommen van alle Rheder dorpen en rechtvaardigt de impliciete verwachting dat in grote delen van de bebouwde nog intacte archeologische resten voorkomen. De waarnemingen gedaan in het kader van onderhavig onderzoek betreffen echter in alle gevallen toevalsvondsten door de te geringe dichtheid (0,5-0,1 boringen per ha) en ongelijkmatige spreiding van de boringen. Als gevolg hiervan is het niet mogelijk uitspraken te doen over vondstclusters of globale begrenzingen van één of meer vindplaatsen.

De kwetsbaarheid van de archeologische resten is afhankelijk van enerzijds de aard, omvang en diepte van bodemverstoringen in het verleden en anderzijds van de aard, omvang en diepteligging van de archeologische resten alsmede de geologische en waterhuishoudkundige situatie ter plaatse. Tijdens het verkennend booronderzoek zijn in 113 van de 182 boringen (62,1%) diepe bodemverstoringen aangetroffen, dat wil zeggen bodemverstoringen dieper dan 50 cm -Mv. In 68 gevallen (55%) gaat het om bodemverstoringen dieper dan 60 cm -Mv en in 12 gevallen (6,6%) om bodemverstoringen dieper dan 120 cm -Mv. In 63 gevallen (56% van de waarnemingen binnen het gebied met enkeerdgronden) is een bodemverstoring aangetroffen die dieper reikt dan het ter plaatse aangetroffen esdek. Een deel van de diepe bodemvergravingen betreft echter vermengde bodemhorizonten. Het is niet op voorhand uit te sluiten dat het een vergraving

betreft die al in het verleden (voor de aanleg van het esdek) heeft plaatsgevonden. De aanwezigheid van recente artefacten in de bodemverstoringen is derhalve een betere aanwijzing voor de mate waarin het bodemprofiel (inclusief de daarin voorkomende archeologische resten) is verstoord. Deze duiden in vrijwel alle gevallen op grondverzet en bodemvermenging tijdens (recente) graafactiviteiten.

Van de aangetroffen archeologische resten is 35% (13 van de 37 vondsten) aangetroffen in een recent verstoord pakket. Gezien de diepe bodemvergravingen ter plaatse zijn deze locaties geheel verstoord en van geen archeologische waarde meer. Een belangrijker deel van de archeologische resten (54% of 13 van de 24 boringen met artefacten) is echter aangetroffen onder het esdek buiten het bereik van een (recente) bodemvergraving. Voor de individuele bebouwde kommen varieert dit aantal van 75% te Velp (3 van de 4 vindplaatsen) tot 30% te Ellecom (2 van de 6 vindplaatsen). Hieruit kan de voorzichtige conclusie worden getrokken dat het merendeel van de archeologische resten in de verschillende groenzones nog intact is. Voor de overige open ruimten (zoals aaneengesloten particuliere tuinen) en onder de huidige bebouwing is dit onbekend. In hoeverre recentere graafactiviteiten (riool- en kabelsleuven, onderkeldering) hier geleid hebben tot vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten, is onduidelijk.

Met het oog op de beschikbare informatie ten aanzien van de lokale omstandigheden is sprake van voldoende redenen om voorafgaande aan planvorming ter plaatse archeologisch onderzoek in het kader van de Archeologische Monumentenzorg te laten verrichten. Aanbevolen wordt om voorafgaand aan onderzoek naar archeologische waarden (en een eventueel volgend inventariserend archeologisch veldonderzoek) van geval tot geval door middel van veldwaarnemingen vast te stellen wat de exacte bodemopbouw en bodemverstoring is. Dit vooronderzoek kan worden uitgevoerd tijdens verkennend milieutechnisch bodemonderzoek, met dien verstande dat ten behoeve van het aspect archeologie enigszins afgeweken zal moeten worden van de standaard normering en protocollen voor het milieukundig verkennend bodemonderzoek (VKB). De gegevens en resultaten van het milieutechnisch bodemonderzoek dienen in de eerste plaats duidelijk te maken wat de aard en verstoringdiepte(n) van het bodemprofiel ter plaatse is en wat de consequenties van het verder ontwikkelen van het ontwikkelingsplan op de mogelijk aanwezige archeologische waarden zal zijn. Dit ter beoordeling van een ter plaatse deskundige en bevoegd archeoloog. Op basis van de veldgegevens dient bepaald te worden of er ruim voldoende aanleiding voor een onderzoeksverplichting (aanvullend archeologisch veldonderzoek) ten aanzien van het aspect archeologie bestaat.

Tabel 1. Geologische en archeologische tijdschaal.

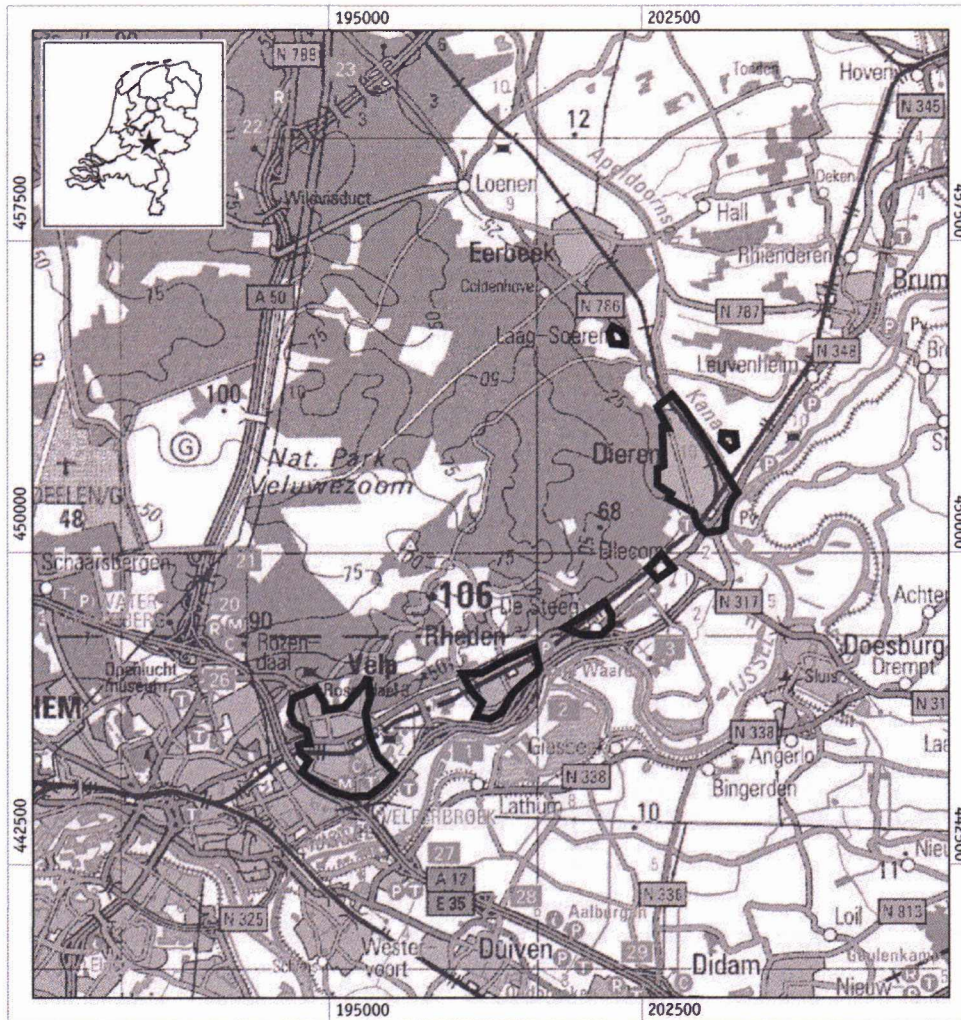
Geologische perioden	Absolute tijdschaal	Archeologische perioden	gecalibreerde jaren	
Subatlanticum	heden	Nieuwe tijd	1500	
	1000 na Chr.	Middeleeuwen	Laat	1050
			Vroeg	450
	0	Romeinse tijd	Laat	270
			Midden	70 na Chr.
Vroeg			12 voor Chr.	
Subboreaal	1000 voor Chr.	IJzertijd	Laat	250
			Midden	500
			Vroeg	800
Atlanticum	2000	Bronstijd	Laat	1100
			Midden	1800
			Vroeg	2000
Atlanticum	3000	Neolithicum	Laat	2850
			Midden	4200
			Vroeg	4900/5300
Atlanticum	4000	Mesolithicum	Laat	6450
			Midden	7100
			Vroeg	8800
Boreaal	5000	Paleolithicum	Laat	35000
			Midden	300000
			Vroeg	
Preboreaal	6000			
Jonge Dryas stadiaal	7000			
Bølling-Allerød interstadiaal	8000			
	9000			
	10000			
	11000			
	12000			

Inhoud

3	Samenvatting
9	1 Inleiding
	1.1 Kader en doelstelling
	1.2 Bebouwde kommen en het archeologische bodemarchief
	1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen
13	2 Bureauonderzoek
	2.1 Methoden
	2.2 Resultaten
39	3 Veldonderzoek
	3.1 Methoden
	3.2 Resultaten - algemeen
	3.3 Resultaten - Velp
	3.4 Resultaten - Rheden en Worth-Rheden
	3.5 Resultaten - De Steeg
	3.6 Resultaten - Ellecom
	3.7 Resultaten - Dieren
	3.8 Resultaten - Spankeren
	3.9 Resultaten - Laag Soeren
78	4 Conclusies en aanbevelingen
	4.1 Conclusies
	4.2 Aanbevelingen
84	Literatuur
85	Gebruikte afkortingen
86	Verklarende woordenlijst
88	Overzicht van figuren, tabellen en (losse kaart-)bijlagen
91	Bijlage 1. Vondstenlijst Rheder dorpen
93	Bijlage 2. Opsporingskans bij prospectief booronderzoek
95	Bijlage 3. Archeologische verwachtingskaart en catalogus

Figuur 1. De ligging van de onderzoeksgebieden (dikke lijnen); inzet: ligging in Nederland (ster).

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van de gemeente Rheden heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau van 31 maart t/m 19 april 2004 een inventariserend archeologisch veldonderzoek (verkenning) uitgevoerd binnen de bebouwde kommen van de gemeente Rheden: Laag Soeren, Dieren, Spankeren, Ellecom, De Steeg, Rheden en Velp (figuur 1).

De bebouwde kommen van de Rheder dorpen liggen zonder uitzondering in een gebied met een hoge archeologische verwachting: het landschap van de daluitspoelingswaaiers (Gelders Genootschap/RAAP, 2003). Het betreft een relatief smalle zone van zwak glooiende grindrijke afzettingen die zijn gevormd langs de voet van de stuwwal op de overgang van de oostelijke Veluwe naar het rivierdal van de IJssel. Dit overgangsgebied heeft vanaf de Prehistorie een permanente en dichte bewoning gekend. Talloze nederzettingen en begraafplaatsen getuigen hiervan. Het merendeel van de archeologische vondsten in de gemeente Rheden stamt zelfs uit deze landschappelijke eenheid. Daarnaast liggen alle oude dorpskernen binnen het gebied van de daluitspoelingswaaiers. De vroegste schriftelijke vermeldingen van Velp (omstreeks 900: Phelepe), Rheden (1028: Rheten), Ellecom (1019: Ellingen) en Dieren (838: Theotornae) stammen reeds uit de Karolingische en Ottoonse tijd (circa 750-1050 na Chr.). Vermoedelijk bevonden zich hier voornamelijk agrarische nederzettingen, waarvan een deel in de Late Middeleeuwen (1050-1500 na Chr.) uitgroeide tot de huidige dorpskernen.

Rondom de oude dorpskernen zijn vanaf circa 1300 na Chr. door de toepassing van plaggenbemesting zeer uitgestrekte, aaneengesloten esdekken ontstaan. Het betreft onder andere de enken rond Velp, de Worth-Rhederenk, de Rhederenk, de Dierensche Enk, de Spankerensche Enk, de Schaarse Enk en de Soerensche Enk. Door de eeuwenlange plaggenbemesting ontstond langzaam een dik humusrijk dek (esdek). Hierdoor verdwenen langzaam maar zeker de oudere bewoningsresten onder het opgebrachte plaggenpakket. Daardoor ligt het merendeel van de archeologische resten in deze landschappelijke eenheid verborgen onder een dikke laag humeus zand. Als gevolg hiervan zijn deze archeologische resten over het algemeen goed geconserveerd, maar moeilijk te ontdekken. Omdat alle Rheder dorpen in de 20e eeuw zijn uitgebreid in gebieden met esdekken, is de kans groot dat hiermee uitgestrekte archeologische vindplaatsen binnen de bebouwde kom zijn gekomen.

Uit archeologische vondsten tijdens nieuwbouw te Velp bleek dat plaatselijk archeologische resten zijn aangetast. In hoeverre eerdere uitbreidingen van de Rheder

dorpen hebben geleid tot de vernietiging van archeologische resten, is voornamelijk moeilijk in te schatten. De kwetsbaarheid van mogelijk aanwezige archeologische resten is afhankelijk van enerzijds de aard, omvang en diepte van bodemverstoringen in het verleden en anderzijds van de aard, omvang en diepteligging van de archeologische resten alsmede de geologische en waterhuishoudkundige situatie ter plaatse. Zowel gegevens over bodemverstoringen, bodemkundige opbouw als over de aard, omvang en diepteligging van eventuele archeologische resten ontbreken echter binnen de huidige bebouwde kommen.

In verband met de geplande actualisering van bestemmingsplannen en de aanwijzing van herstructureringslocaties binnen de gemeentelijk structuurvisie heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in opdracht van de gemeente Rheden een verkennend onderzoek verricht naar de aanwezigheid, aard en kwetsbaarheid van archeologische resten binnen de bebouwde kommen van de Rheder dorpen (zie ook ROB, 2003). Onderhavig onderzoek binnen de gemeente Rheden diende antwoord te geven op 4 onderzoeksvragen:

1. Kunnen er binnen de bebouwde kommen van de Rheder dorpen, voor zover ze binnen gebieden met een hoge archeologische verwachting vallen, terreinen met archeologische resten aangetoond en globaal begrensd worden?
2. Wat is de diepteligging van het niveau met archeologische sporen ten opzichte van het maaiveld?
3. Wat is de aard en kwetsbaarheid van deze terreinen?
4. Kan op basis hiervan de hoge archeologische verwachting van de dorpskernen nader gespecificeerd worden?

1.2 Bebouwde kommen en het archeologische bodemarchief

Binnen bebouwde kommen komen de bedreigingen voor het archeologisch bodemarchief voornamelijk voort uit bouw- en/of sloopactiviteiten. Hiervoor zijn vaak graafwerkzaamheden nodig die tot diep onder de basis van de bouwvoor (dus dieper dan ca. 30-40 cm -Mv) reiken, bijvoorbeeld ten behoeve van de aanleg van funderingen of kelderruimten. Veelal leidt dit tot een zeer ingrijpende verstoring van de bodem ter plekke. Maar ook graafwerkzaamheden voor de aanleg van drainage, kabelsleuven en riolering alsmede het dempen en graven van sloten en greppels kunnen leiden tot de vernietiging van archeologische waarden. De verstoring van de bodem komt in veel gevallen neer op het verdwijnen van grondsporen, verplaatsing van archeologisch materiaal en verstoring van de ruimtelijke context. Ook sloopactiviteiten kunnen archeologische waarden bedreigen. In de eerste plaats doordat onder het te slopen object archeologische waarden verborgen kunnen zijn. Anderzijds kan het te slopen object ook zelf belangrijke archeologische en/of bouwhistorische resten bevatten. In enkele gevallen hebben de werkzaamheden (ook) na hun uitvoering een schadelijke uitwerking. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer graafactiviteiten leiden tot (tijdelijke) grondwaterspiegelverlagingen. Grondwaterspiegelverlaging kan tot gevolg hebben dat met name de organische component van archeologische resten die voorheen onder de grondwaterspiegel lagen, vergaat. Een ander voorbeeld is

gewicht, bijvoorbeeld ten gevolge van het rijden met zwaar materieel, het aanbrengen van oppervlakteverharding of een ophogingslaag. Dit kan een nadelig effect hebben voor de kwaliteit van archeologische resten, omdat zetting kan optreden. Hierdoor kan de ruimtelijke context van de archeologische resten worden verstoord.

Binnen de bebouwde kommen van de verschillende dorpen is het waarschijnlijk dat de bodem door graafoveractiviteiten over een groot oppervlak diep (dieper dan 50 cm -Mv) is verstoord en dat archeologische resten ten dele aangetast zijn geraakt. Dit zijn onder andere plaatsen waar huizen of andere gebouwen met een diepere fundering staan (of hebben gestaan) en wegen. Op basis van recente ervaringen met inventariserend archeologisch onderzoek binnen bebouwde kommen (en stadsarcheologisch onderzoek in het algemeen) moet echter worden geconcludeerd dat verspreid in de bebouwde kom tevens zones voorkomen waar de bodemverstoringen tot op heden gering kunnen zijn geweest en waar de aanwezigheid van gave bodemprofielen en hierin aanwezige archeologische waarden niet kan worden uitgesloten. Te denken valt aan groenzones, overhoekjes, particuliere tuinen en overige terreinen waar een diepe bodemverstoring niet op voorhand vaststaat. Door de aanwezigheid van een dik pakket enkeerdgronden is de verwachting dat zich in grote delen van de bebouwde kom nog intacte archeologische resten bevinden zelfs zeer aannemelijk. Dit geldt dan vooral voor woonwijken met ondiep gefundeerde gebouwen en grote open ruimten, zoals tuinen en groenvoorzieningen. Waar esdekken ontbreken, is de kans op intacte archeologische resten binnen de bebouwde kom veel kleiner.

1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Onderhavig onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een verkennend booronderzoek. Het bureauonderzoek bestond uit een nadere uitwerking van landschappelijke, historische en archeologische gegevens en de door de gemeente Rheden aangeleverde gegevens met betrekking tot de ouderdom van de diverse delen van de bebouwde kommen. Uitgangspunt hierbij is dat de kans op gave archeologische resten in wijken met oude bebouwing, dat wil zeggen voor 1980, groter is dan in wijken met moderne bebouwing. Daarnaast is een beknopte analyse uitgevoerd van de historisch geografische toestand rond circa 1817 in en rondom de Rheder dorpen. Deze analyse is gebaseerd op de kadastrale minuutplannen van de gemeente Rheden. Aanvullend is een analyse uitgevoerd van het huidige reliëf binnen de bebouwde kommen aan de hand van een door de gemeente Rheden aangeleverd bestand met putdekselhoogten. De morfologische kenmerken uit de bewerkte hoogtegegevens zijn geïnterpreteerd naar geomorfologische eenheden. De geomorfologische kaarten zijn gebruikt als basis voor een nadere typering van de landschapsvormen binnen de bebouwde kommen van de Rheder dorpen.

Het veldonderzoek bestond uit een verkennend booronderzoek binnen de gemeentelijke groenstroken in de verschillende dorpen. Deze boringen dienden vooral om

inzicht te krijgen in de bodemkundige en landschappelijk kenmerken van onbebouwde gebieden binnen de bebouwde kom. Het veldonderzoek is uitgevoerd met een Edelmanboor met een diameter van 15 cm waarmee grondmonsters zijn genomen die ter plaatse werden gezeefd. Het zeefresidu is gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische resten.

Het inventariserend archeologisch onderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkkemper e.a., 1998). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA; Voorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001, versie 2.0).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde geologische en archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in dit rapport beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een bureauonderzoek uitgevoerd. Hiervoor zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst). Tijdens het bureauonderzoek is nagegaan welke reeds geregistreerde archeologische vindplaatsen binnen de bebouwde kommen van Laag Soeren, Dieren, Spankeren, Ellecom, De Steeg, Rheden en Velp voorkomen. Hiervoor is het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) en het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort geraadpleegd. Tevens zijn de door de gemeente Rheden aanleverde gegevens met betrekking tot de ouderdom van de bebouwde kommen van Velp, Rheden en Dieren/Spankeren uitgewerkt in een beknopte bouwhistorische beschrijving. Met betrekking tot de historisch geografische karakteristieken van de Rheder dorpen is gekeken naar de vermelding van toponiemen, veldnamen, de verbreiding van de bebouwde kommen van de (toenmalige) dorpen en buurtschappen alsmede de perceelsgrenzen op de kadastrale minuutplannen voor de gemeente Rheden (Erfgoedkoepel voor de documentaire informatievoorziening en het archiefwezen: www.dewoonomgeving.nl / www.divakoepel.nl), te weten:

- kadastrale gemeente Rheden, sectie D Rheden, bladen 1 en 2 en sectie B, Rhederoort blad 1;
- Kadastrale gemeente Dieren, sectie K Laag Middachten (blad 1), sectie L Hoog Middachten (blad 2), sectie F Ellecom (blad 2), sectie N Plantagie (blad 2), sectie C Nieuweland (bladen 1 en 2), sectie D Spankeren (bladen 1 en 2), sectie D Spankeren (blad 2) en sectie B Laag Soeren (bladen 1 en 2);
- kadastrale gemeente Velp, sectie D Velp (bladen 1 t/m 3), sectie C Velperbroek (bladen 1 en 2) en sectie A Beekhuizen (blad 1).

De grens van de historische bewoningskernen dient als begrenzing van een mogelijk middeleeuwse dorpskern en de daar gelegen archeologische waarden.

Op de Geomorfologische kaart van Nederland (schaal 1:50.000; Stiboka/RGD, 1977) en de Bodemkaart van Nederland (schaal 1:50.000; Stiboka, 1975 en 1979) staan de gebieden binnen de bebouwde kommen als 'niet gekarteerd' aangegeven. Hierdoor is onvoldoende landschappelijke informatie aanwezig voor een nadere specificering van de archeologische verwachting (ROB, 2003). Om toch te komen tot een nadere specificatie van het landschap en de geomorfologie binnen de bebouwde kommen is gebruik gemaakt van maaiveldhoogten van putdeksels ('putdekselhoogte'). Deze gegevens zijn door de gemeente Rheden aangeleverd.

Op basis van de digitale hoogtegegevens is vlakdekkend een hoogtepuntenkaart gemaakt voor pixels van 15 x 15 m. De begrenzing van de verschillende geomorfologische eenheden binnen de bebouwde kommen is gebaseerd op een interpolatie van de hoogtegegevens naar een hoogtelijnen- en hellingklassenkaart. De grens tussen geomorfologische eenheden is gebaseerd op een interpretatie van de reliëfkenmerken, waarbij de begrenzingen zijn toegekend in zones tussen hellingovergangen (hellingknikken) waar de hellingshoek kleiner is dan 1°. De nauwkeurigheid van de begrenzingen op deze kaartschaal uitgaande van het putdekselhoogtebestand bedraagt ongeveer 50 m.

2.2 Resultaten

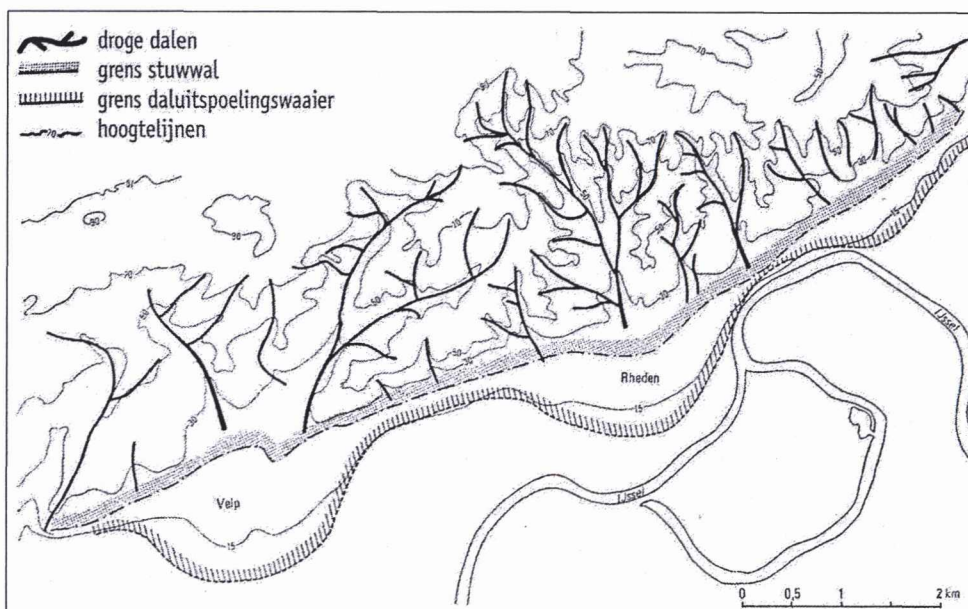
2.2.1 Algemeen

Geologie en geomorfologie

Binnen de gemeente Rheden kan op basis van de geomorfologie en de bodemgesteldheid onderscheid gemaakt worden in 3 deelgebieden of landschappen met een eigen karakter: het stuwwallandschap, een overgangszone tussen het stuwwallandschap en het rivierdal van de IJssel (daluitspoelingswaaiers en dekzandlandschap) en het rivierdal van de IJssel (bijlage 3 en kaartbijlage 5; Gelders Genootschap/RAAP, 2003).

Het landschap in de gemeente Rheden is grotendeels gevormd door het landijs in de voorlaatste ijstijd (Saalien). Rivierafzettingen werden voor de ijslobben opgestuwd terwijl smeltwaterrivieren vanaf het landijs beekdalen vormden. Toen het ijs gesmolten was, restte er een patroon van stuwwallen en door zand en grind opgevulde vlakten. In de laatste ijstijd (Weichselien) raakte dit landschap doorsneden door sneeuwsmeltwaterrivieren. Omdat de ondergrond permanent bevroren was (permafrost), kon het water op veel plaatsen maar moeilijk wegzakken. Door het ontbreken van vegetatie en de aanwezigheid van permafrost

Figuur 2. De ligging van de droge dalen en de uitspoelingwaaier aan de Zuid-Veluwe tussen Arnhem en Dieren (bron: Stiboka, 1975).

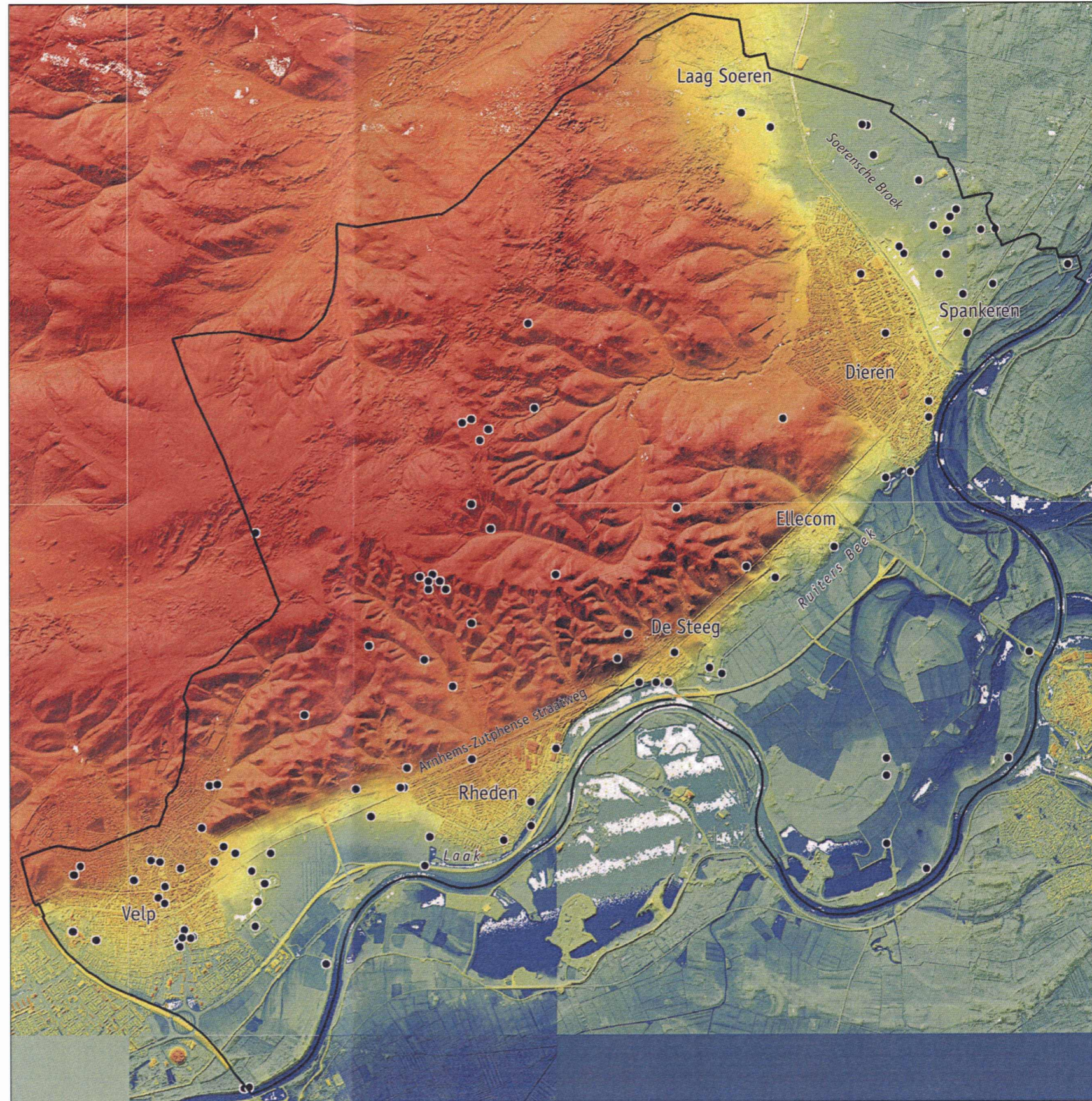

konden erosieprocessen gemakkelijk vat krijgen op het landschap. Zo stroomde tijdens het voorjaar sneeuwmeltwater van de stuwwallen naar beneden over ondiep ontdooide hellingen, waarbij diepe dalen (sneeuwmeltwaterdalen) werden uitgesleten. De reliëfrijke flanken van de stuwwallen met de vele (nu) droge dalen zijn in deze periode ontstaan (figuur 2). Het geërodeerde materiaal werd voor de mondingen van de uitgesleten dalen afgezet in de vorm van uitgestrekte daluitspoelingswaaiers. Hierdoor ontstonden aan de voet van de stuwwalhelling grote gebieden met sneeuwmeltwaterafzettingen en hellingafzettingen die zich in afnemende dikte tot aan de rand van het IJsseldal voortzetten (figuur 3). Daarnaast traden in de zomer in de waterverzadigde bovenlaag verschuivingen op die ertoe leidden dat er een waterrijke, slibhoudende zand- en grindmassa over de bevroren ondergrond gleeed (solifluctie). Hierdoor trad een sterke vermenging van de bovengrond op en ontstond een solifluctiedek. Het betreft hoofdzakelijk grof, grindrijk zand dat op enkele plaatsen is afgedekt door een laag dekzand. In bodemkundig opzicht zijn het meestal mineralogisch rijke holtpodzolgronden.

In het Holoceen werd het warmer en raakte het gebied bedekt met bos. Ook steeg de grondwaterspiegel, waardoor kwelwater in de beekdalen en langs de stuwwalranden ging stromen. Vanwege de dichte begroeiing was er aanvankelijk niet of nauwelijks sprake van erosie. Vanaf de IJzertijd (circa 800 voor Chr.) werd op grotere schaal bos gekapt, in eerste instantie om het landbouwareaal te vergroten. Intensief gebruik van woeste gronden en ontbossingen ten behoeve van de ijzerindustrie leidden in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd tot het ontstaan van uitgestrekte zandverstuivingen op de stuwwal. Door de ontbossing ontstond ook opnieuw erosie langs de hellingen van de stuwwal. Nog steeds vindt bij hevige neerslag actief erosie plaats. Zelfs in historische tijden was het bij hevige regenval niet ongebruikelijk dat delen van de dorpen op de daluitspoelingswaaiers werden bedekt met een dikke laag modder.

Door de lange ontstaansgeschiedenis van de daluitspoelingswaaiers is er een getrappt landschap ontstaan van over elkaar heen gevormde waaier-achtige afzettingen (lobben) uit verschillende perioden. Vooral de steilere randen aan de voorkant van de individuele lobben zijn goed te begrenzen met behulp van hoogte- en hellinggegevens (figuur 4). De aanvoer van erosiemateriaal geschiedde vanuit verschillende erosiedalen. Deze vormen vaak ook nu nog actieve beekdalen, of zijn slechts nog als langgerekte dalvormige depressies te herkennen op hoogte-lijnenkaarten.

Het Soerensche Broek in het uiterste noordoosten van de gemeente Rheden kan worden classificeert als een dekzandlandschap (figuur 3). Het gebied vormt het meest zuidelijke deel van een uitgestrekt dekzandgebied tussen de IJssel en de stuwwal van de oostelijke Veluwe van Dieren tot Hattem. In het Soerensche Broek liggen 2 kleine dekzandruggen en -koppen. Deze hooggelegen gebiedsdelen zijn in hoofdzaak opgebouwd uit jong dekzand, waarin veldpodzolen zijn ontwikkeld. Een duidelijke dekzandkop ligt midden in het Soerensche Broek tussen de Broekdijk en de Kappersweg. Ten noorden hiervan, op de grens met de gemeente Brummen,

Figuur 3. Uitsnede uit het Algemeen Hoogtebestand Nederland (AHN) met de ligging van bekende vindplaatsen (cirkels) binnen de gemeente Rheden (bron: Gelders Genootschap/RAAP, 2003).

Figuur 4. Uitsnede uit het Algemeen Hoogtebestand Nederland (AHN) van de omgeving van Dieren, Spankeren en het Spankerensche Broek.

ligt een smalle dekzandrug. In het dekzandlandschap worden 3 landschappelijke eenheden onderscheiden met een eigen archeologische verwachting (zie bijlage 3 en kaartbijlage 5; Gelders Genootschap/RAAP, 2003). Dekzandruggen en -koppen zijn relatief hooggelegen gebiedsdelen die in hoofdzaak zijn opgebouwd uit jong dekzand waarin veldpodzolen zijn ontwikkeld. Dekzandwelvingen zijn gebieden die wat betreft hoogteligging, reliëf en bodemvochtigheid een tussenpositie innemen in het dekzandlandschap. Het gaat meestal om relatief uitgestrekte en homogene, zwakgolvende gebieden opgebouwd uit jong dekzand die tot in de 20e eeuw begroeid waren met heide. De landschappelijke eenheid van de dekzandvlakten en laagten beslaat het grootste deel van het Soerensche Broek. Het betreft hoofdzakelijk laaggelegen, vlakke en relatief natte oude dekzanden. In bodemkundig opzicht gaat het om beekerdgronden. Met behulp van hoogtegegevens zijn de verschillende deellandschappen goed te onderscheiden (figuur 3).

Het huidige rivierdal van de IJssel ligt in het midden-pleistocene oerstroombdal van de Rijn. Deze is gevuld met grindrijke afzettingen van vlechtende riviersystemen (Formatie van Kreftenheye). Ook dekzanden (Formatie van Twente) zijn in dit oerstroombdal afgezet (Van de Meene, 1977). In tegenstelling tot de Waal, Neder-Rijn en Lek is de IJssel gedurende een lange periode van het Holoceen een lokale rivier, gevoed door de Oude IJssel ten zuidoosten van Doesburg en de beken van de Achterhoek (Spek e.a., 1996). De activiteit van de IJssel neemt vanaf de Laat Romeinse tijd als gevolg van de verbinding met de Rijn sterk toe en de eerste fase

van de huidige IJssel-stroomgordel komt tot ontwikkeling. In de daaropvolgende periode bouwt de stroomgordel van de IJssel zich verder uit en ontstaan in het sterk meanderende, bovenstroomse deel omvangrijke kronkelwaardcomplexen. De IJssel is hier diep ingesneden in de omliggende pleistocene afzettingen. Aan de randen van de riviervlakte vond erosie plaats van de hoger gelegen gebieden. Als gevolg hiervan is op veel plaatsen een duidelijke zichtbare erosierand ontstaan die de grens markeert tussen het landschap van de daluitspoelingswaaiers en het holocene rivierdal van de IJssel (figuur 4).

Figuur 5. Uitsnede uit de Atlas van Christiaan sGrooten, 1568-1573. Collectie van de Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel, Ms. 21, 596.

Archeologie

De hoge zwarte enkeerdgronden zijn in de regel dikker dan 50 cm waardoor veel archeologische resten buiten het bereik van de ploeg bewaard zijn gebleven. De archeologische resten worden daardoor doorgaans alleen tijdens diepe bodemingrepen aangetroffen. Gebieden met een relatief hoge dichtheid aan bekende vindplaatsen zijn vaak de zones die in de afgelopen decennia bebouwd zijn en/of waar op een andere manier diepe bodemingrepen hebben plaatsgevonden die archeologische waarnemingen mogelijk maakten. Het merendeel van de vindplaatsen betreft hierdoor toevalsvondsten door derden, al dan niet tijdens graafwerkzaamheden.

Binnen de overgangszone van de stuwwal naar het dal van de en IJssel zijn vooral de daluitspoelingswaaiers van belang. Deze zone wordt globaal begrensd door de steilrand langs het rivierdal (Laak, Molenbeek, Ruitersbeek) en de Oude Arnhemse-Zutphense straatweg in het noorden (figuur 3). De zone heeft een wisselende breedte. Bij De Steeg en de Hof te Dieren raakt de voet van de stuwwal bijna het rivierdal en is er nauwelijks een overgangszone, terwijl bij Velp, Rheden en Middachten de zone vrij breed is. In deze landschappelijke eenheid is een enorme hoeveelheid goed geconserveerde archeologische resten uit diverse archeologische perioden aanwezig. Het betreft een gebied dat vanaf de Prehistorie een permanente en dichte bewoning heeft gekend. Alhoewel niet erg vruchtbaar, bood het gebied voldoende mogelijkheden voor groepen jagers/verzamelaars en later voor de eerste landbouwers. Men kon van verschillende landschapstypen profiteren. Vooral de omgeving van (watervoerende) beekdalen waren gewilde vestigingslocaties, evenals de hogere randen in de overgangszone naar het IJsseldal. Reeds vanaf het Midden Neolithicum (circa 4900 voor Chr.) brachten de eerste landbouwgemeenschappen de woeste gronden in cultuur. Talloze nederzettingen en begraafplaatsen getuigen hiervan.

Potentieel belangrijke (bekende) vindplaatsen liggen in het gebied van de Rhederhof bij Rheden, op de Spankerensche Enk te Spankeren en ten noorden van de Soerensche Enk te Laag Soeren (Gelders Genootschap/RAAP, 2003; bijlage 3 en kaartbijlage 5). Verder komen in het Soerensche Broek 2 dekzandruggen en -koppen met archeologische resten voor. Hier zijn vooral archeologische resten uit de Steentijd gevonden (Odé & Van der Gaauw, 1993). Vrijwel alle oude dorpskernen liggen binnen het gebied van de daluitspoelingswaaiers. De vroegste schriftelijke vermeldingen van Velp (omstreeks 900: Phelepe), Rheden (1028: Rheten), Ellecom (1019: Ellingen) en Dieren (838: Theotornae) komen uit de Karolingische en Ottoonse tijd (circa 750-1050 na Chr.). Vermoedelijk bevonden zich hier voornamelijk agrarische nederzettingen, waarvan een deel in de Late Middeleeuwen (1050-1500 na Chr.) uitgroeide tot de huidige dorpskernen (figuur 5). Het ontstaan van de bewoningskernen kan deels gerelateerd worden aan de eerste grootschalige systematische ontginningen van de Oost Veluwe die vooral vanaf circa 800 na Chr. plaatsvonden.

Van belang voor het archeologisch bodemarchief in de overgangszone zijn vooral de landbouwkundige ontwikkelingen in de Late Middeleeuwen. De zandgronden

Figuur 6. Uitsnede uit de Topografische kaart van de omstreken van Arnhem geteekend door den ingenieur G.J. Dibbets' te Arnhem bij P. Nyhoff 1821. Wandelingen in een gedeelte van Gelderland, P. Nijhoff, Arnhem.

kenden een chronisch tekort aan mest. De veestapel, die geheel ten dienste stond van de akkerbouw, leverde onvoldoende mest om de vruchtbaarheid van de akkers op peil te houden. Rond 1300 na Chr. kwam het gebruik in zwang om het tekort aan dierlijke mest enigszins te compenseren door ook humusrijke plaggen op de akkers rondom de oude nederzettingen te brengen. De plaggen werden gestoken op de zogenaamde 'woeste gronden' (heidevelden, beekdalen en bossen). De plaggen bevatten naast humus ook zand, grind en soms ook archeologische resten. Door eeuwenlange plaggenbemesting ontstond zo langzaam een dik humusrijk dek (esdek). Hierdoor verdwenen langzaam maar zeker ook de bewoningsporen onder het opgebrachte plaggenpakket. Rondom de oude nederzettingen zijn door de toepassing van plaggenbemesting in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd zeer uitgestrekte, aaneengesloten esdekken ontstaan (figuur 6).

Bouwhistorie

De historische ontwikkeling van de Rheder dorpen is in het kort samen te vatten in 5 hoofdfasen:

1. Tot aan het begin van de 19e eeuw was Rheden vooral 'boerenland'. Men leefde hoofdzakelijk van de landbouw en de dorpen groeiden amper (figuren 5, 6 en 7). Op veel plaatsen zijn de sporen van dit agrarische verleden nog duidelijk zichtbaar.
2. De ruimtelijke ontwikkeling van de dorpen in de gemeente Rheden kwam in de loop van de 19e eeuw in een stroomversnelling door de toegenomen industriële bedrijvigheid. Door de werkgelegenheid in de industrie en de verbeterde verbindingen werden de dorpen uitgebreid met vele arbeiderswoningen. Tegelijk met de opkomst van de eerste industrie ontwikkelde zich een migratiestroom van welgestelden vanuit Arnhem naar de kleinere plaatsen in de gemeente Rheden. Als gevolg hiervan ontstond een lint van luxe villa's langs de in 1820 aangelegde Arnhemse-Zutphense straatweg, terwijl ook langs de voormalige schaapsdriften villa's werden opgetrokken.
3. Parallel aan deze drukke verbindingsweg werd in 1865 de spoorlijn van Arnhem naar Zutphen aangelegd gevolgd in 1869 door het Apeldoornsch Kanaal. Langs de spoorlijn en het kanaal ontstond geleidelijk een langgerekt lint van industriële bebouwing. De aanwezigheid van de spoorverbinding met Arnhem en de aanleg van het kanaal gaf de migratie en het opkomende toerisme een extra impuls. In de daarop volgende periode ontwikkelden de dorpen zich als forensendorp. Samen met de industriële ontwikkeling groeide hierdoor ook de vraag naar (arbeiders)woningen.
4. Na de Eerste Wereldoorlog zette de industriële ontwikkeling zich voort, waarbij vooral vraag was naar goedkope arbeiderswoningen. Zo ontstonden ten behoeve van de sociale woningbouw bouwverenigingen en woningbouwcoöperaties. Vooral tussen 1900 en 1925 werden de nodige woningen gebouwd. Tussen 1926 en 1940 volgde een tweede bouw golf van sociale woningbouw aan deels hiertoe nieuw aangelegde straten.
5. De grootste groei maakten de dorpen door in de decennia vlak na de Tweede Wereldoorlog, vooral na 1960 toen ook grote delen van het agrarische buitengebied volgebouwd raakten.

Figuur 7. Uitsneden uit 'Syn Hoocheyts Wiltbaen tot Dyren is A° 1648 ende 49 meestgemaect (...)' door Nicolaes van Geelkercke. Gravure in A. van Slichtenhorst, XLV boeken van de Geldersche Geschiedenissen, Arnhem, 1654.

2.2.2 Velp

Velp is het meest westelijke dorp van de gemeente Rheden. Het grenst in het westen aan de gemeente Arnhem en in het noorden aan de gemeente Rozendaal. De ontstaansgeschiedenis van het landschap is door de sterke groei van de bebouwde kom minder goed te reconstrueren dan in de rest van de gemeente. Bijzonder voor Velp zijn de beken met hun dalen, die hun oorsprong hebben in een groot droogdal ten noorden van het buurtschap 'De Biesen' (kaartbijlage 1a). Uit de hoogtegegevens is nog goed het oorspronkelijk landschap te reconstrueren. Het grootste deel van Velp is ontstaan op een daluitspoelingswaaier (kaartbijlage 1a), waarin zeker 7 verschillende afzettingslobben zijn te onderscheiden. De gehele daluitspoelingswaaier werd gevoed vanuit 3 grotere erosiedalen. De belangrijkste dalen zijn nog steeds als langgerekte depressies in het terrein te herkennen, waarbij vooral de loop van de Beekhuizense beek en de Rozendaalse beek goed herkenbaar is gebleven. Langs de Rozendaalse beek is een groot aantal archeologische vindplaatsen bekend; ook de meeste buurtschappen rondom het oude Velp en Kasteel Overbeek zijn hierlangs ontstaan (De Biesen, Jerusalem en Vianen). Overigens is 'Kasteel Overbeek' feitelijk geen kasteel (in de zin van een verdedigbaar huis of goed), maar een landhuis. In het overgangsgebied naar de IJssel, waar de Rozendaalse beek 'uitmond' in het komgebied van de IJssel (ter hoogte van de Oude Jan), is tevens een duidelijke concentratie nederzettingenresten aanwezig. Dit gebied moet dan ook in het verleden een zeer aantrekkelijke vestigingslocatie zijn geweest.

Verspreid binnen de bebouwde kom zijn 22 vindplaatsen bekend. De oudste geregistreerde vindplaats betreft de vondst van een complete potbeker van de klokbeekercultuur (Laat Neolithicum, circa 2850 tot 2000 voor Chr.) aan de Rozendaalselaan 20 te Velp (kaartbijlage 1a en bijlage 3: cat.nr. 9). De bekendste vondst uit Velp betreft 2 Romeinse goudschatten die bij toeval tijdens graafwerkzaamheden werden ontdekt (kaartbijlage 1a en bijlage 3: cat.nrs. 7 en 8). Zo werd in 1715 op de Ketelberg in Het Laar door werklieden en soldaten, die een heuvelachtig stuk land gelijk moesten maken voor tabaksland, een goudschat uit de Laat Romeinse tijd gevonden. De schat bestond uit een halsring, armringen, munten en medaillons van de Romeinse keizers Honorius, Valens, Valentinus, Gratianus en Johannes. Op grond van een medaillon van Galla Placidia (gestorven in 450 na Chr.) moet de schat van omstreeks die tijd of later zijn (figuur 9). De nederzetting Velp zelf wordt omstreeks 900 na Chr. onder de naam 'Phelepe' vermeld. De oudste kern - vroeger ook wel aangeduid als 'Oud-Velp' - betreft de buurt rondom de oude N.H. kerk (De Oude Jan) aan de Kerkstraat. De oudste delen van het Romaanse zaalkerkje dateren mogelijk uit de 12e eeuw. Van een echte, dichtbebouwde kern was tot diep in de 19e eeuw amper sprake: de bebouwing, vooral bestaande uit boerderijen en arbeiderswoningen, stond verspreid rondom de kerk en langs wegen en paden in de verdere omgeving met verdichtingen aan de huidige Vianenstraat en het zuidelijke deel van de IJsselstraat. De pastorie stond westelijk van de kerk op een omgracht terrein (kaartbijlage 1a en bijlage 3: cat.nr. 15). Pas in de loop van de 19e eeuw raakte de Kerkstraat bebouwd met voorname herenhuizen en villa's.

Figuur 8. Uitsnede uit de Topografische kaart van de linie van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee, van het land tusschen Arnhem en Nijmegen en van Wedde en Westwoldingerland, opgenomen en getekend door Ing. Wollant, Kap. Ing. Hottinger, L.H.J. van Hooff, Lt. Ing. M.A. Snoeck, H.J. Van der Wyck en J.A. van Kesteren, 1783. Schaal 1:14.400 (bron: Versfelt, 2003).

Figuur 9. Gouden medaillon (voor- en keerzijde) met de beeltenis van keizerin Galla Placida, in circa 425 na Chr. te Ravenna geslagen. Dit medaillon werd samen met een halsring, armingen, munten en medallions van de Romeinse keizers Honorius, Valens, Valentinianus, Gratianus en Johannes in 1715 op de Ketelberg in Het Laar door werklieden en soldaten gevonden (bron: Bloemers e.a., 1981).

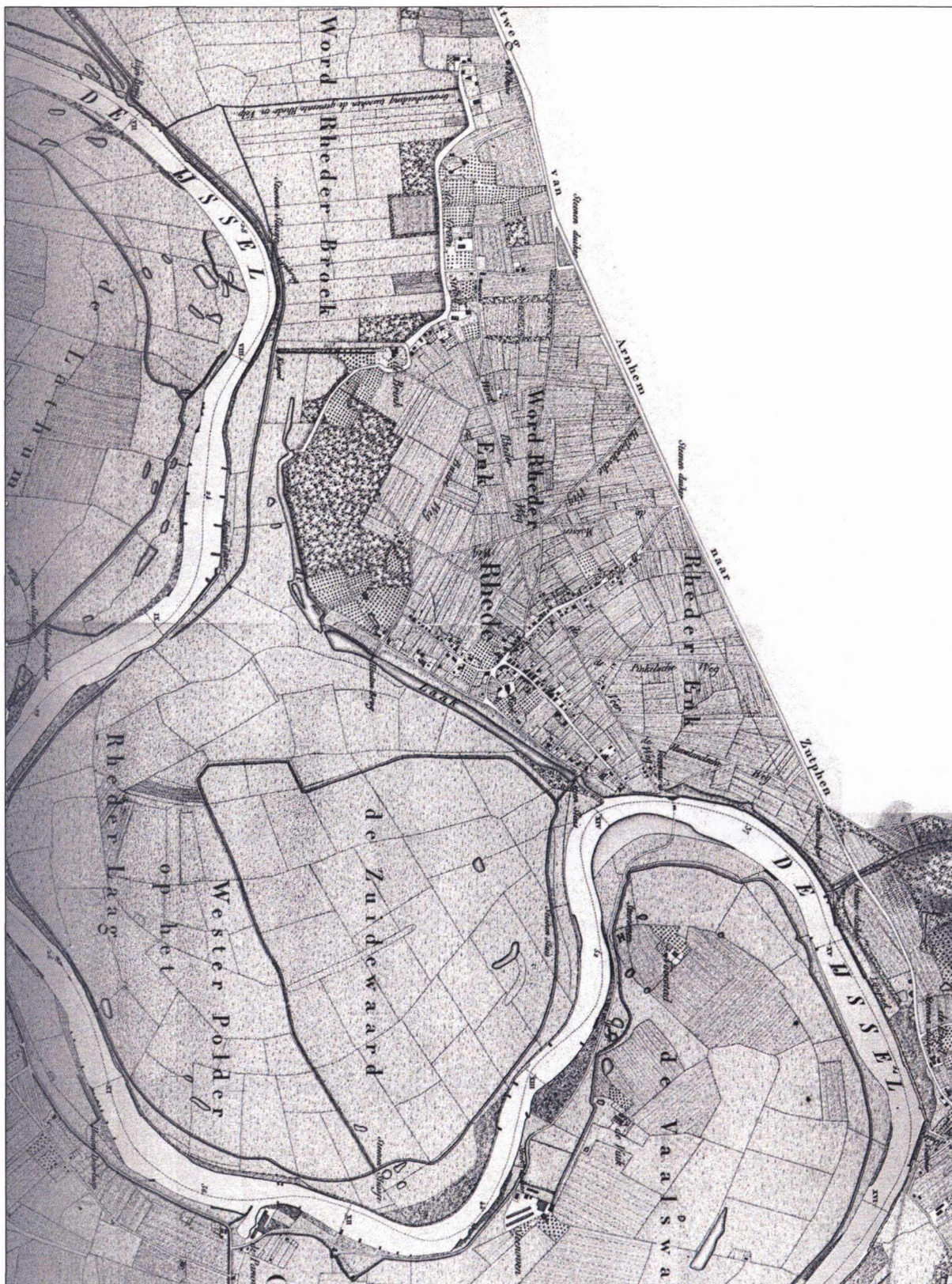

Het landschapsbeeld van Velp-Noord werd tot in de 19e eeuw in belangrijke mate bepaald door de afwisseling van landbouwgronden, bossen en de buitenplaats Overbeek (figuur 8). Direct ten noorden van Overbeek lag aan de Rozendaalse beek een afzonderlijk buurtje dat op de kadastrale minuut uit 1832 wordt aangeduid als de *buurschap Jerusalem* (kaartbijlage 1a). De kern van het buurtje werd gevormd door 2 papiermolens. Als gevolg van de latere uitbreidingen - hoofdzakelijk villabouw - raakte Velp-Noord vrijwel geheel volgebouwd, waarbij de buurt Jerusalem in de bebouwde kom werd opgenomen. De bebouwde kom wordt tegenwoordig in het noorden grotendeels begrensd door de Ringallee en de grens met de gemeente Rozendaal, aan de oostzijde door de Ossenbergh, Keijenbergh en het open landbouwgebied ten noorden van de straatweg en aan de westzijde door het landgoed Daalhuizen (of Dordtwijck).

Tussen 1960 en 1970 zijn de meeste woonwijken uitgebreid in Velp-Zuid, binnen het gebied met komafzettingen van de holocene IJssel (kaartbijlage 1a en 1b).

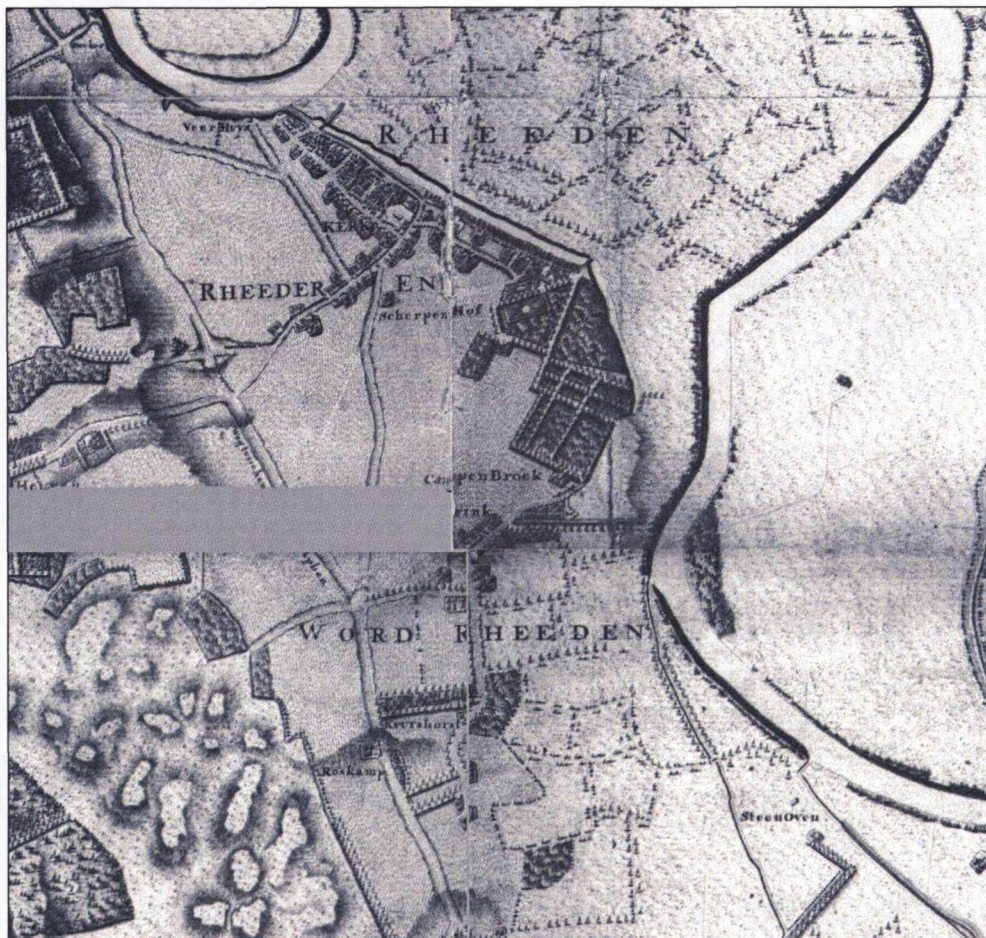
2.2.3 Rheden en Worth-Rheden

Het dorp Rheden ligt in het centrale deel van de gemeente. Aan de oostzijde grenst het aan het dorp De Steeg. Noordelijk van het dorp ligt de stuwwal. Het gehele dorp Rheden is ontstaan op een daluitspoelingswaaier (kaartbijlage 2a). Evenals in Velp komen hier afzonderlijke, waaivormige afzettingslobben voor. De daluitspoelingswaaier is in het verleden opgebouwd uit hellingmateriaal aangevoerd vanuit 2 grotere dalen die direct ten noorden van de Arnhemse-Zutphense straatweg liggen. In tegenstelling tot Velp zijn met behulp van de hoogtegegevens geen afzonderlijke dalvormige laagten te onderscheiden. De Arnhemse-Zutphense straatweg zelf ligt grotendeels op een relatief smalle zone met hellingafzettingen, die door hellingerosie zijn ontstaan. Slechts een klein deel van de bebouwde kom is gebouwd op komafzettingen van de holocene IJssel. Op de relatief onvruchtbare en grindrijke grond waren eeuwenlang alleen uitgestrekte heidevelden te vinden. Na de ondergang van het gemengde boerenbedrijf in de 19e eeuw zijn grote delen van de woeste gronden opgekocht en door grootgrondbezitters met snelgroeiend naaldhout beplant.

Figuur 10. Uitsnede uit de gegraveerde 'Kaart van de rivier de IJssel van Westervoort tot Kampen in twintig bladen benevens twee supplementaire bladen (...) door L.J.A. van der Kun en R. Musquetier in 1843. Kaartblad 2 (bron: Van der Wyck, 1988).

Verspreid binnen de bebouwde kom zijn 5 vindplaatsen bekend. De oudste geregistreerde vindplaats betreft een losse vondst van een stenen bijl uit het Neolithicum (4900 t/m 2000 voor Chr.) ten zuiden van de Dorpsstraat (kaart-bijlage 2a en bijlage 3: cat.nr. 31). Bijzonder is ook de serie grafvelden die zich in het overgangsgedebied tussen de hellingafzettingen en de daluitspoelingswaaier bevinden (kaartbijlage 2a en bijlage 3: cat.nrs. 27, 28 en 29). Deze grafvelden liggen allen in een vergelijkbare landschappelijke context langs de onderrand van de stuwwal en stammen uit de periode Late Bronstijd t/m Romeinse tijd (1100 voor Chr. t/m 450 na Chr.). De oudst bekende vermelding van het dorp Rheden ('Rheten') is van het jaar 1028 na Chr. De kern van het dorp ontstond in de Middeleeuwen op de hogere gronden langs de 'Laak', een voormalige zijtak van de rivier de IJssel (figuren 7 en 11). Rheden groeide in de Late Middeleeuwen uit tot een enk dorp. Direct tegen de westrand van de bebouwde kom van Rheden ligt Worth-Rheden, van oorsprong een buurschap (figuur 10). Worth-Rheden was vanouds een afzonderlijke nederzetting, hoewel dit tegenwoordig door de sterke uitbreiding van het dorp Rheden niet meer zo duidelijk is als vroeger. Een deel van de enk van Worth-Rheden is echter nog altijd onbebouwd, waardoor een scheiding tussen het voormalige buurschap en het dorp aanwezig is gebleven. Ten zuiden van de Brinkweg ligt het Worth-Rhedense Broek. Dit waren van oudsher de graslanden voor de Worth-Rhedense boeren (figuur 10).

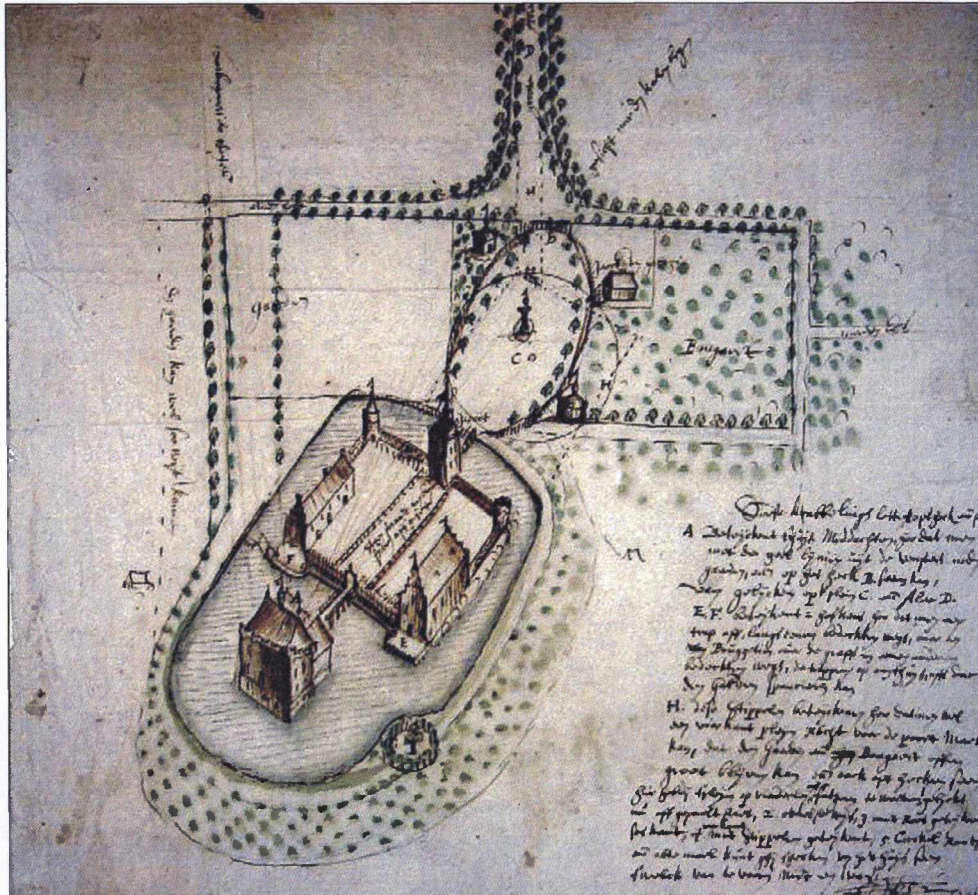
Figuur 11. Uitsnede uit de Topografische kaart van de linie van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee, van het land tusschen Arnhem en Nijmegen en van Wedde en Westwoldingerland, opgenomen en getekend door Ing. Wollant, Kap. Ing. Hottinger, L.H.J. van Hooff, Lt. Ing. M.A. Snoeck, H.J. van der Wyck en J.A. van Kesteren, 1783. Schaal 1:14.400 (bron: Versfelt, 2003).

Tot diep in de 19e eeuw was Rheden een kleine agrarische gemeenschap bestaande uit boeren en landarbeiders. In de loop van de 19e eeuw en vooral ook 20e eeuw breidde Rheden zich uit als gevolg van de opkomende industrie en de daarmee gepaard gaande groei van het aantal inwoners. Begin 20e eeuw ontstond ook in het dorp industriële bedrijvigheid (waaronder een stoommeelfabriek) en gaandeweg ontwikkelde het gebied tussen de Groenestraat en de Veerweg zich als bedrijventerrein. In 1917 werd de 'Bouwvereniging Rheden' opgericht, die tussen 1920 en 1931 133 woningen bouwde verspreid over de dorpskern. Tegelijk met de opkomst van de eerste industrie ontwikkelde zich een migratiestroom van welgestelden vanuit Arnhem naar de kleinere plaatsen in de gemeente Rheden. Zo ontstond

Figuur 12. Uitsnede uit de Topografische kaart van de linie van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee, van het land tusschen Arnhem en Nijmegen en van Wedde en Westwoldingerland, opgenomen en getekend door Ing. Wollant, Kap. Ing. Hottinger, L.H.J. van Hooff, Lt. Ing. M.A. Snoeck, H.J. van der Wyck en J.A. van Kesteren, 1783. Schaal 1:14.400 (bron: Versfelt, 2003).

een lint van luxe villa's langs de straatweg, terwijl ook langs de voormalige schaapsdriften villa's werden opgetrokken. De grootschalige naoorlogse groei van het inwonertal werd opgevangen met de gefaseerde aanleg van het woongebied West Rheden dat zich zuidwaarts uitstreckte tot aan de Laak en westwaarts tot op de Worth-Rheder Enk (kaartbijlage 2b).

Figuur 13. Uitsnede van de pentekening 'Deze krabbelingen (...) beteyckent t huys Middachten (...): Vogelvlucht van huis, voorburcht en plein buiten de gracht door Nicolaes van Geelkercken in 1652. Collectie Gelders Archief, Huisarchief Middachten 598.

2.2.4 De Steeg

In het centrale deel van de gemeente Rheden liggen de dorpen De Steeg en Ellecom. De kernen van beide nederzettingen liggen in het overgangsgebied tussen de beboste stuwwallen en het lager gelegen open weidegebied van het Broek, de Havikerwaard en de Beimerwaard. De stuwwallen ten noorden van de straatweg zijn in de 19e en vroege 20e eeuw grotendeels beplant met productiebossen. De Steeg is gebouwd op (een deel van een) een kleine daluitspoelingswaaier die in zijn geheel is opgebouwd vanuit een relatief klein erosiedal in de stuwwalrand (kaartbijlage 3a). De nederzetting ontleent haar naam vermoedelijk aan dit erosiedal: 'de steeg' (in de betekenis van smalle, stijgende weg) die vandaan van de heidevelden op de stuwwal liep in de richting van een veer over de IJssel. Deze steeg, later Diepe Steeg genaamd, kruiste de doorgaande route van Arnhem naar Zutphen en vormde lange tijd de grens tussen 2 kastelen en de daarbij horende landerijen (figuur 12). Het noordelijk deel van het dorp, ten noorden van de Arnhemse-Zutphense straatweg, ligt in zijn geheel op hellingafzettingen. De voortzetting van het hoger gelegen erosiedal binnen het gebied van de daluitspoelingswaaier volgt bij benadering de Diepesteeg (kaartbijlage 3a).

Verspreid binnen de bebouwde kom zijn, naast Kasteel Middachten, 4 vindplaatsen bekend. De oudste geregistreerde vindplaats betreft een mogelijk urnenveld uit de Late Bronstijd of Vroege IJzertijd (circa 1100 tot 500 voor Chr.; kaartbijlage 3a en bijlage 3: cat.nr. 35). Het waarschijnlijk nabijgelegen nederzettingsterrein is (nog) niet gevonden. De overige vondsten stammen allen uit de Late Middeleeuwen (1050-1500 na Chr.), onder andere resten van middeleeuwse ijzerwinning (ijzerslakken, fragmenten van een ovenwand en een plaats waar houtskool werd gebrand alsmede aardewerkfragmenten en een maalsteen; kaartbijlage 3a en bijlage 3: cat.nr. 93). Het dorp De Steeg zelf ontstond in de Late Middeleeuwen. De aanwezigheid van het oorspronkelijk uit 1355 na Chr. daterende kasteel Middachten was lange tijd van grote invloed op het dorp (figuur 13). Diverse gebouwen in het dorp waren aan het kasteel verbonden, waaronder verschillende dienstwoningen en boerderijen.

De ruimtelijke ontwikkelingen in De Steeg waren tot in de 19e eeuw zeer bescheiden. De bebouwing was voornamelijk gesitueerd langs de Diepesteeg en de Hoofdstraat en bestond vooral uit boerderijen en arbeiderswoningen alsmede enkele hotels (figuur 6). In de loop van de 19e en 20e eeuw verdichtte de bebouwing langs deze wegen door de bouw van villa's en vakantieverblijven. Aan weerszijden van de Hoofdstraat, de Diepesteeg, Parkweg en de Aldenburglaan is het meeste gebouwd in de vorm van villa's. In 1920-1921 werd in het kader van de sociale woningbouw langs de Bentincklaan een complex woningen gebouwd. In de verdere loop van de 20e eeuw werden zuidelijk van de Hoofdstraat 3 parallelle, oost-west georiënteerde straten aangelegd met daarlangs woningen van recentere oorsprong. Het terrein tussen de Smidsallee en de Oversteeg was eeuwenlang een landbouwgebied dat behoorde tot Middachten. In de loop van de 20e eeuw zijn op dit terrein meerdere woningen tussen de boerderijen gebouwd.

2.2.5 Ellecom

Ellecom is eveneens een van de oudere dorpen van de Veluwezoom; het wordt al genoemd in een akte die dateert uit 1019 na Chr. onder de naam 'Ellingen'. Evenals De Steeg is Ellecom gebouwd op een (deel van een) kleine daluitspoelingswaaier die in zijn geheel is opgebouwd vanuit een relatief klein erosiedal in de stuwwalrand (kaartbijlage 3b). Deze kleine daluitspoelingswaaier wordt aan de zuidelijk rand begrensd door een opvallende steilrand (erosierand) naar het rivierdal van de holocene IJssel. Mogelijk komen hier in de ondergrond ook nog kleiige en venige rivierafzettingen voor van de pleistocene IJssel (Van de Meene, 1977).

Binnen de bebouwde kom is slechts één archeologische vindplaats bekend (kaartbijlage 3b en bijlage 3: cat.nr. 40). Het betreft de uit de 12e eeuw stammende St. Nicolaaskerk. Hier is in 1948 archeologisch onderzoek verricht tijdens de restauratie van de door oorlogshandelingen beschadigde kerk. De oudste bekende vondst in de directe nabijheid van de bebouwde kom betreft een versierde bronzen kokerbijl uit de Late Bronstijd (1100 tot 800 voor Chr.; bijlage 3: cat.nr. 41). Mogelijk betreft het een ritueel geofferde bijl.

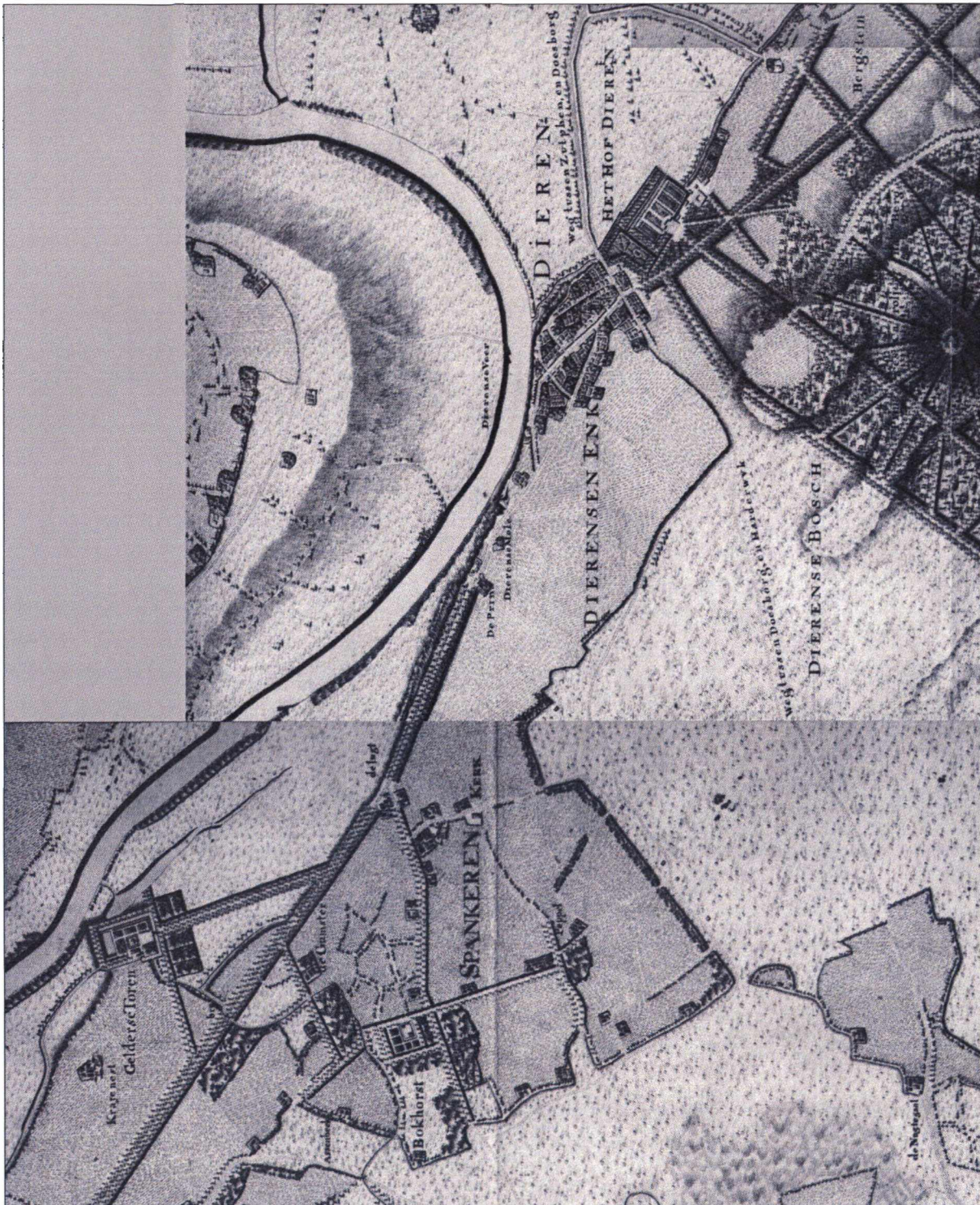

Het latere middeleeuwse Ellecom bestond oorspronkelijk uit een groep bijeengelegen hoeven met een enkele herberg en enkele arbeiderswoningen behorende bij het in 1354 na Chr. gebouwde kasteel Middachten. Ook landgoed Avegoor, reeds vermeld in geschriften uit 1356, is lange tijd eigendom geweest van de heren van Middachten. De nederzetting had tot in de 19e eeuw een overwegend agrarisch karakter. De bebouwing was vooral gesitueerd aan de voormalige 'Boerenweg' (figuur 14). Deze weg is nu terug te vinden als de Binnenweg en de Kerkallee. De kerk van Ellecom heeft een in Romaanse stijl gebouwde toren die uit de 12e eeuw na Chr. stamt. De belangrijkste wegen in de dorpskern, de Binnenweg, Kerkallee en de Buitensingel, waren alle op de kerk georiënteerd.

Figuur 14. Uitsnede uit de gegraveerde 'Kaart van de rivier de IJssel van Westervoort tot Kampen in twintig bladen benevens twee supplementaire bladen (...) door L.J.A. van der Kun en R. Musquetier in 1843. supplement (bron: Van der Wyck, 1988).

Begin 19e eeuw werd de Arnhemse-Zutphense straatweg aangelegd, waarna vele buitenplaatsen, villa's en pensions werden gebouwd. Vooral vanaf de tweede helft van de 19e eeuw nam het aantal pensions en villa's in het dorp snel toe. Gedurende de tweede helft van de 19e eeuw groeide het inwoneraantal van het dorp en verdichtte de bebouwing zich langs de Binnenweg, de Arnhemse-Zutphense straatweg, Kastanjelaan, Pieperslaan en de Bernhaldelaan. Aan de zuidzijde van het dorp werden in 1922 en 1931 woningen gebouwd in het kader van de sociale woningbouw. In de verdere loop van de 20e eeuw werden vooral de open ruimten in het dorp opgevuld.

Figuur 15. Uitsnede uit de Topografische kaart van de lijn van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee, van het land tusschen Arnhem en Nijmegen en van Wedde en Westwoldingerland, opgenomen en getekend door Ing. Wollant, Kap. Ing. Hottinger, L.H.J. van Hooff, Lt. Ing. M.A. Snoeck, H.J. Van der Wyck en J.A. van Kesteren, 1783. Schaal 1:14.400 (bron: Versfelt, 2003).

2.2.6 Dieren

Dieren is in de Middeleeuwen ontstaan op de oostflank van de in het Saalien gevormde stuwwal van de Veluwe, in de nabijheid van de rivier de IJssel (kaart-bijlage 4a en figuur 4). Het wordt onder de naam 'Theotornae' al genoemd in geschriften uit 838 en is daarmee een van de vroegst vermelde nederzettingen in de gemeente Rheden. Het oude dorp is ontstaan op een grote daluitspoelingswaaier in het overgangsgebied naar het rivierdal van de IJssel en het dekzandgebied van het Soerensche Broek (kaartbijlagen 4a en 5, figuur 4 en bijlage 3). Mogelijk komen hier in de ondergrond ook nog kleiige en venige rivierafzettingen voor van de pleistocene IJssel (Van de Meene, 1977). Het rivierdal van de IJssel is ter hoogte van Dieren diep ingesneden in de omliggende pleistocene afzettingen. Tevens vond langs de randen van het rivierdal laterale erosie plaats waarbij een duidelijke noordoost-zuidwest georiënteerde erosierand in de pleistocene daluitspoelingswaaierafzettingen is ontstaan (kaartbijlage 4a en figuur 4). Door de oriëntatie van de daluitspoelingswaaier ten opzichte van het holocene rivierdal van de IJssel is, in tegenstelling tot de andere daluitspoelingswaaiers, een groot deel niet geërodeerd. Mogelijk speelt dit een rol bij de relatief grote aantallen archeologische vindplaatsen die vooral op de lagere delen van de daluitspoelingswaaier zijn aangetroffen. De daluitspoelingswaaier waarop het grootste deel van het huidige Dieren (en Spankeren) ligt, strekt zich zo'n 2,5 km naar het noordoosten uit. Op de geomorfologische kaart (kaartbijlage 4a) en op basis van hoogtegegevens (figuur 4) zijn de afzonderlijke lobben waaruit de daluitspoelingswaaier is opgebouwd goed te onderscheiden. De daluitspoelingswaaier is opgebouwd uit erosiemateriaal dat door een west-oost georiënteerd erosiedal ter hoogte van de Admiraal Helfrichlaan en de Peter van Anrooylaan werd aangevoerd (zie figuur 4).

Verspreid binnen de bebouwde kom zijn 5 vindplaatsen bekend (kaartbijlage 4a en bijlage 3). Opmerkelijk is dat het in 3 gevallen gaat om (mogelijke) grafvelden (urnenvelden) waar bij graafwerkzaamheden complete aardewerk potten werden aangetroffen. Omdat complete voorwerpen slechts zelden in nederzettingen worden aangetroffen, is het waarschijnlijk dat het grafgiften betreft. Geheel zeker is dit echter niet. In 2 gevallen (kaartbijlage 4a en bijlage 3: cat.nrs. 43 en 44) dateren de vondsten uit de Late Bronstijd en/of Vroege IJzertijd (circa 1100-500 voor Chr.). Cat.nr. 68 (bij de voormalige Dierensche molen) betreft een grafveld uit de IJzertijd of Romeinse tijd (800 voor Chr. tot 450 na Chr.) waar in de 19e of in het begin van de 20e eeuw urnen met crematieresten zijn gevonden. De oudste geregistreerde vondst betreft een vuurstenen bijl uit het Neolithicum (circa 4900-2000 voor Chr; kaartbijlage 4a en bijlage 3: cat.nr. 67). De exacte vindplaats is echter onbekend.

De nederzettingsstructuur van het middeleeuwse Dieren was een esdorp-achtige nederzetting met een brink en een akkercomplex (de Dierensche Enk, grotendeels ten noordwesten van de spoorlijn) met boerderijen in de nabijheid (figuur 15). De brink, ter plekke van de samenkomst van de huidige Hogestraat en Kerkstraat, vormde het centrum van het dorp. Ten noorden van de Dierensche Enk en de

Dierensche Hoogte lag rond de oude weg van Dieren naar Harderwijk de Schaarse Enk met enkele boerderijen (figuur 15). De oudste wegen volgden het natuurlijke patroon van de hoogtelijnen van de stuwwal, zoals de Hogestraat/Kerkstraat en de Lagestraat. Dieren bleef tot in de 19e eeuw een kleine, overwegend agrarische nederzetting met akkerland aan de voet van de stuwwal, hogerop bossen en heidevelden alsmede weidegronden langs de IJssel. De verkaveling was hoofdzakelijk noordwest-zuidoost georiënteerd (figuur 16). In de loop van de 19e eeuw werd Dieren, mede vanwege de aantrekkelijke ligging langs de IJssel en de nabijheid van Arnhem, een geliefde vestigingsplaats voor beter gesitueerden. Onder invloed van de nieuwe verkeersmiddelen (met name door de aanleg van de spoorlijn Arnhem-Zutphen in 1865 gevolgd door de goederenspoorlijn naar Apeldoorn in 1887 en de doortrekking van het Apeldoornsch Kanaal in 1869) verdichtte de

Figuur 16. Uitsnede uit de gegraveerde 'Kaart van de rivier de IJssel van Westervoort tot Kampen in twintig bladen benevens twee supplementaire bladen (...)’ door L.J.A. van der Kun en R. Musquetier in 1843. Kaartblad 2 (bron: Van der Wyck, 1988).

bebouwing langs het bestaande wegenpatroon, voornamelijk met villa's uit de periode 1870-1940. Het deel van de enk ten zuidoosten van de spoorlijn raakte geleidelijk geheel bebouwd. In en rondom de vroegere brink (gebruikt als marktplein) ontstond in de periode na 1850 een dicht op elkaar staande, direct aan de straat grenzende bebouwing van winkels, woonhuizen en bedrijfjes.

Tot in het begin van de 20e eeuw stond het merendeel van de dorpsbebouwing ten zuiden van de spoorlijn. Dieren heeft zich mede door de aanleg van het Apeldoornsch Kanaal kunnen ontwikkelen tot een omvangrijk dorp. Langs de spoorlijn en het kanaal ontstond vanaf de Eerste Wereldoorlog geleidelijk een langgerekt lint van industriële bebouwing. In samenhang met de industriële ontwikkeling groeide ook de vraag naar (arbeiders)woningen: in Dieren-Noord werden daarom tussen 1900 en 1925 de nodige woningen gebouwd. Tussen 1926 en 1940 volgde een tweede bouw golf van sociale woningbouw aan deels hiertoe nieuw aangelegde straten als de Van der Duyn van Maasdamstraat, Van Hogendorpstraat, Van Limburg Stirumstraat, Fagelstraat en de (verlengde) Lindelaan. Dieren Noord breidde het snelst uit in de decennia na 1945, vooral na 1960 (kaartbijlage 4b). Het nieuwe dorpsdeel beslaat in oppervlakte ruwweg vijfmaal het oude dorp. Doordat de uitbreidingen van het dorp vooral aan de noordwestzijde van het spoor hebben plaatsgevonden, raakten de Dierensche Enk en Schaarse Enk geheel volgebouwd.

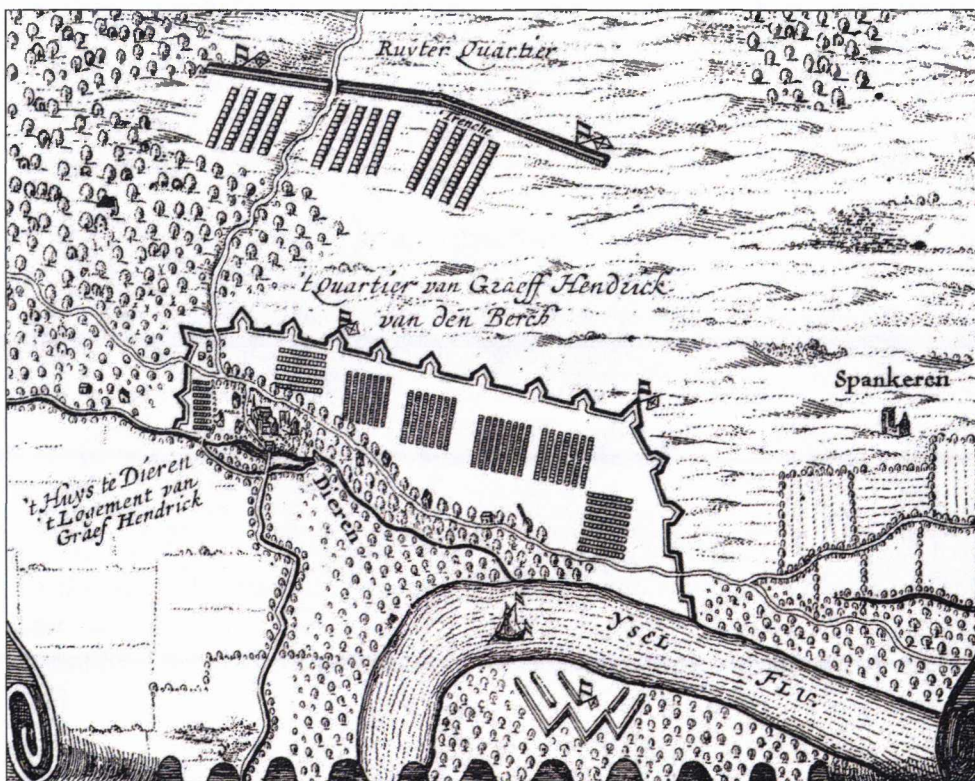
2.2.7 Spankeren

Het dorp Spankeren is het meest oostelijke dorp in de gemeente. Het dorpsgebied grenst in het zuidwesten en westen aan Dieren, in het noordwesten aan Laag Soeren, in het oosten aan de gemeente Brummen en in het zuiden aan de rivier de IJssel. Ten noorden van de centraal gelegen dorpskern ligt het Soerensche Broek en ten zuiden - in de uiterwaarden van de IJssel - de Spankerense Weilanden. Aan de westzijde wordt het dorpsgebied begrensd door het Apeldoornsch Kanaal.

De naam Spankeren zou zoveel betekenen als 'een verhoging in een nat gebied'. Dat deze naam goed gekozen blijkt wel uit de landschappelijke (geomorfologische) ligging: het dorp Spankeren ligt ongeveer op de overgang van de laagste delen van de daluitspoelingswaaier van Dieren naar het rivierdal van de IJssel (in het zuiden) en het lager gelegen dekzandgebied van het Soerensche Broek (in het noorden; kaartbijlage 4a, figuren 3 en 4). Ten noordoosten van het huidige dorp liggen nog enkele zeer markante lobben van de daluitspoelingswaaier waarop een groot aantal archeologische vindplaatsen voorkomt. Direct ten noorden en oosten hiervan begint het dekzandlandschap van het Soerensche Broek. Deze overgang van droog naar nat moet al in de vroege Prehistorie een grote aantrekkingskracht gehad hebben op de mensen die hier leefden. De oudste eenduidige archeologische vondsten uit de gemeente Rheden dateren uit het Laat Paleolithicum (vanaf circa 35.000 jaar tot 11.500 geleden) en Mesolithicum (9500-4900 voor Chr.) en zijn afkomstig uit het Rozendaalsche Zand en uit het Soerensche Broek (kaartbijlage 5 en bijlage 3: cat.nr. 61). Het gebied heeft vanaf het Mesolithicum een continue

bewoning gekend, getuige het grote aantal aangetroffen nederzettingsterreinen uit de periode Neolithicum (4900 tot 2000 voor Chr.) t/m IJzertijd (800-12 voor Chr.). Deze eerste boeren vestigden zich in de nabijheid van de huidige boerderij Het Loo rondom akkers die waarschijnlijk lagen in het gebied omsloten door de huidige Beukenlaan, Bockhorstweg, Kapersweg en Kerkweg en in het gebied tussen de Kapersweg en de Arnhemse-Zutphense straatweg. De vindplaatsen maken deel uit van een op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland; ROB, 2000) opgenomen *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 33G-015, monumentnummer 12704). Verspreid binnen de bebouwde kom van Spankeren komen slechts 2 archeologische vindplaatsen voor. Het betreft vuurstenen artefacten uit het Mesolithicum en/of Neolithicum en scherven aardewerk uit de Bronstijd en/of IJzertijd en de Late Middeleeuwen gevonden tijdens booronderzoek en oppervlaktekarteringen op de Spankerensche Enk (bijlage 3: cat.nr. 59; Odé & Van de Gauw, 1993). Daarnaast lag er 'op 't hooge Dierensche Schae'r, ter hoogte van Spankeren, waarschijnlijk een redoute (vestingwerk) uit de Tachtigjarige Oorlog. Het ging hierbij om een vierkante wal met borstwering die een binnenterrein omgaf en die langs de 'IJsselfrontier' in 1605 werden opgeworpen (figuur 17). De exacte locatie is echter onbekend.

Figuur 17. Uitsnede uit de 'Nieuwe Perfecte Kaerte van D'Yssel-Stroom met een gedeelte van de Veluwe (...), door Cornelis Florisz van Berckenrode, uitgave Claes Jansz. Visscher te Amsterdam naar aanleiding van de inval van Graef Hendrik van den Berg in 1629. Rondom de Dierensche Enk en aan de oostzijde van de IJssel lag een systeem van bastions (aarden wallen met omgrachting) voor het leger van Hendrik, terwijl zijn ruitery rondom de weg naar Harderwijk lag (Ruyter Quartier) en beschermd werd door een palissade met gracht. Collectie bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Leiden, collectie Bodel Nijenhuis, P-009-01-015.

De beide langs de grens met de gemeente Brummen gelegen landgoederen ('De Geldersche Toren' en 'De Bockhorst') spelen in de latere geschiedenis van Spankeren een belangrijke rol (figuur 15). Het tufstenen deel van de huidige kerktoren stamt uit de 11e eeuw en is daarmee de oudste toren van de zuidoostelijke Veluwezoom. De eerste vermelding waarin sprake is van Spankeren is een akte uit 1179 over het grafelijk 'Hof te Loo'. Deze stond op de plek van boerderij Het Loo (Kerkweg 25). De Hof was later verbonden aan havezate 'De Bockhorst'. In 'Het Broek' - het noordwestelijk deel van Spankeren - lagen hooilanden, terwijl men op de uitgestrekte

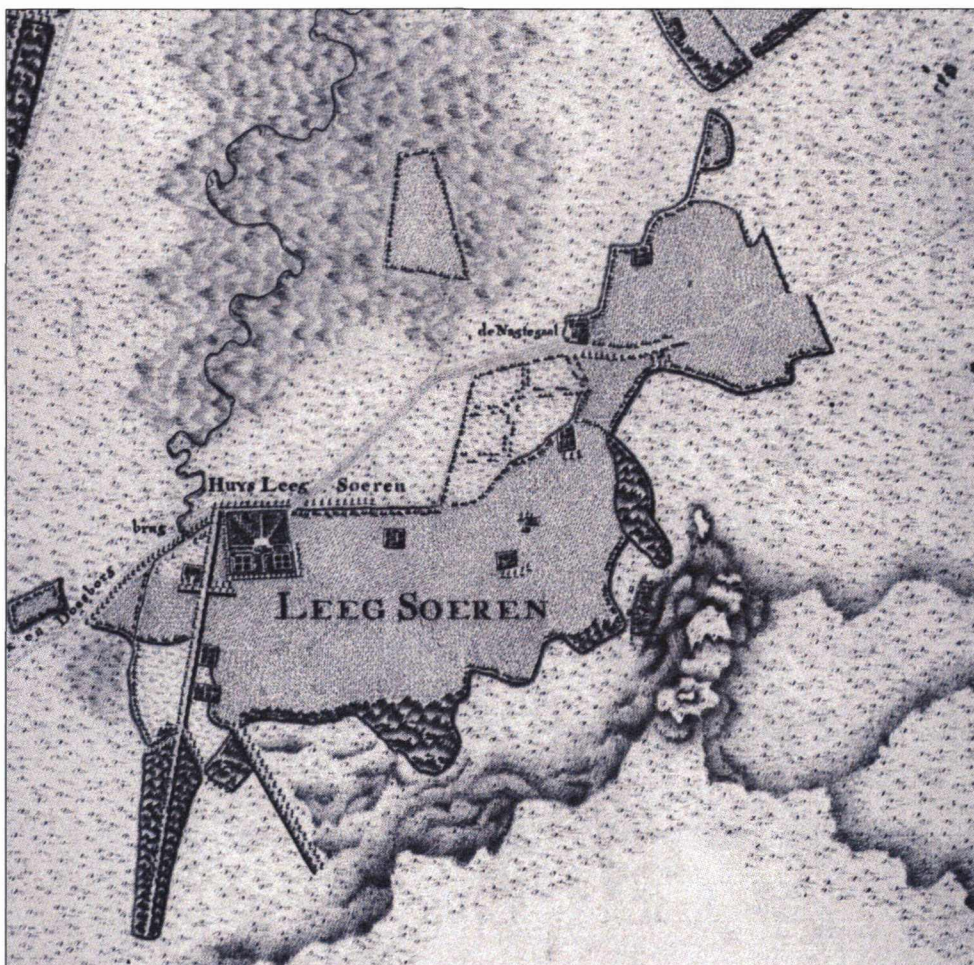
Soerense heidevelden plaggen kon steken en schapen kon laten grazen. Aan het einde van de Late Middeleeuwen (na 1500 na Chr.) telde Spankeren waarschijnlijk circa 10 woningen, merendeels boerderijen direct naast de wegen langs de randen van de akkers (figuur 15). In het begin van de 19de eeuw bestond Spankeren uit een kerk en 23 woningen, die beschouwd kunnen worden als de oudste woonplekken van het dorp. Na de aanleg van het Apeldoornsch Kanaal in 1869 duurde het nog enkele decennia voordat de eerste bedrijven zich daar vestigden. De eerste grootschalige bedrijfsbebouwing aan de Spankerense zijde van het Apeldoornsch Kanaal dateert uit 1916. De ontwikkelingen in de dorpskern zijn ook na de Tweede Wereldoorlog bescheiden gebleven.

2.2.8 Laag Soeren

Het dorp Laag Soeren ligt in het noordoosten van de gemeente Rheden aan een door smelt- en beekwater uitgeslepen dal op rand van de stuwwal en het gebied met helling- en daluitspoelingsafzettingen (kaartbijlage 3c). De Soerense Beek is van oorsprong een erosiedal voor de afvoer van kwelwater vanaf de stuwwalranden. De loop van de natuurlijke beek zou al in de 17e eeuw zijn verlegd voor de aanleg van een sprengstelsel ten behoeve van de watermolens. Het dorp (buurschap) Laag Soeren was lang een bescheiden nederzetting van verspreid gelegen boerderijen en arbeiderswoningen temidden van akkers en weilanden. Ten oosten en noorden daarvan lag het Soerensche Veld. Op de woeste (heide)gronden ontstonden kleine agrarische ontginningen, terwijl voorts grote delen werden bebost. Aan de zuid(oost)zijde ligt het Soerensche Broek, oorspronkelijk een lager gelegen dekzandlandschap met open weidegebied, waarin tegenwoordig ook akkers zijn te vinden. Vanaf de stuwwal stromen enkele beken (zuid)oostwaarts door de natte broekgronden in de richting van de IJssel.

Over de oudste geschiedenis van Laag Soeren is nog weinig bekend. Er is slechts één geregistreerde archeologische vindplaats in de nabijheid van de bebouwde kom bekend (aan de Priessnitzlaan; bijlage 3: cat.nr. 47). Hier werden in 1956 aardewerkfragmenten uit de Romeinse tijd en ijzerslakken gevonden. De slakken en scherven bevonden zich onder een ongeveer 30 cm dikke bouwvoor in een 10 tot 15 cm dikke geelbruine laag oude cultuurgrond. In 1025 is sprake van 'Sorna', waarmee Laag Soeren bedoeld zou zijn. Hoewel in deze vroegste periode zeker een eerste basis werd gelegd, is het dorpsgebied van Laag Soeren vooral ontwikkeld na 1767 door de aankoop van diverse goederen door een welgestelde Arnhemmer (figuur 18; bijlage 3: cat.nr. 48). Voor de verdere ontwikkeling van Laag Soeren waren de ontginningen uit de 18e en 19e eeuw van belang, maar vooral ook de aanleg van een sprengstelsel, waarmee de opkomst en ontwikkeling van de papierindustrie, de korenwatermolen, de wasserijen en het kuuroord verbonden waren. Op de kadastrale minuut uit 1832 vormt de nederzetting Laag Soeren nog steeds min of meer een enclave op de heide. Het hart werd gevormd door het huis Laag Soeren. De bebouwing omvatte voorts behalve schaapskooien, papiermolens en korenwatermolen vooral boerderijen en arbeiderswoningen. De huidige dorpskern bestaat hoofdzakelijk uit gebouwen uit de 19e en 20e eeuw langs de oude handelsweg van Doesburg langs de stuwwal naar Harderwijk.

Figuur 18. Uitsnede uit de Topografische kaart van de linie van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee, van het land tussen Arnhem en Nijmegen en van Wedde en Westwoldingerland, opgenomen en getekend door Ing. Wollant, Kap. Ing. Hottinger, L.H.J. van Hooff, Lt. Ing. M.A. Snoeck, H.J. Van der Wyck en J.A. van Kesteren, 1783. Schaal 1:14.400 (bron: Versfelt, 2003).

Tabel 2. Waarnemingsgebieden en boringen binnen de bebouwde kommen.

plaats	aantal waarnemingen	boringen binnen gebied met esdek	boringen binnen gebied met daluitspoelingswaai	binnen dorpskern 1850	overig
Laag Soeren	12	0 [0%]	9 [75,0%]	1 [8,3%]	3 [25,0%]
Spankeren	10	10 [100%]	10 [100%]	1 [10,0%]	0 [0%]
Dieren	40	26 [65,0%]	39 [97,5%]	6 [15,0%]	1 [2,5%]
Ellecom	20	20 [100%]	18 [90,0%]	10 [50%]	2 [10,0%]
De Steeg	20	18 [90,0%]	18 [90,0%]	5 [25,0%]	7 [35,0%]
Rheden	40	36 [90,0%]	35 [87,5,0%]	8 [20,0%]	5 [12,5%]
Velp	40	28 [70,0%]	20 [50,0%]	8 [20,0%]	20 [50,0%]
totaal	182	136 [74,7%]	162 [89,0%]	39 [21,4%]	16 [8,8%]

3 Veldonderzoek

3.1 Methoden

Het inventariseren archeologisch veldonderzoek bestond uit een verkennend booronderzoek met een lage waarnemingsdichtheid in de gemeentelijke groenstroken in de verschillende dorpen. Deze boringen dienden vooral om:

- globaal inzicht te krijgen in de bodemopbouw (geologische, bodemkundige en waterhuishoudkundige situatie) binnen de bebouwde kommen;
- globaal inzicht te krijgen in de aard, omvang en diepte van bodemverstoringen.

Voor het verkennend booronderzoek zijn in totaal 182 boringen willekeurig verspreid over de verschillende groenzones in de bebouwde kommen gezet (tabel 2). Er is geboord tot maximaal 4 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 15 cm en een gutsboor met een diameter van 3 cm. De boringen zijn beschreven onder andere conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Waar zwak tot matig siltig zand aan of vlakbij het maaiveld is aangetroffen, is het opgeboorde zandige materiaal gezeefd met een zeef met een maaswijdte van 0,4 cm. Het zeefresidu is geïnspecteerd op het voorkomen van zowel archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, bot en verbrande leem) als aanwijzingen voor verstoring (voornamelijk de aanwezigheid van materiaal van recente ouderdom zoals plastic, bakeliet, industrieel geglazuurd aardewerk, modern glas, metaal, munten en roodbakkend puin). Sterk siltig, weinig en kleiige materiaal kan niet of slechts met grote inspanning worden gezeefd. Het opgeboorde materiaal is in deze gevallen geïnspecteerd door het aansnijden van de boorkernen met een gutsmes. Waar grindrijke of puinrijke lagen zijn aangetroffen, is gebruik gemaakt van een grindboor met een diameter van 7 cm.

De waarnemingsdichtheid varieerde per bebouwde kom van circa 1 boring per 2 ha te Ellecom tot circa 1 boring per 10 ha te Dieren. Gebieden met relatief jonge wijken (na 1960) kenmerken zich in het algemeen door een relatief groter oppervlak aan openbare groenvoorzieningen en particuliere tuinen in vergelijking met oudere wijken. Hier zijn, vergeleken met oudere, dichter bebouwde wijken, bodemverstoringen tot op heden mogelijk geringer geweest. Daardoor is binnen de ruimer opgezette wijken de kans op de aanwezigheid van gave bodemprofielen en hierin aanwezige archeologische waarden groter. Hier zijn dan ook relatief meer waarnemingen verricht. Tevens zijn relatief meer waarnemingen verricht binnen de historische bewoningskernen waar mogelijk nog de middeleeuwse resten van de oude dorpskernen in de grond bewaard zijn gebleven. Op verzoek van de gemeente

Rheden is daarnaast aandacht besteed aan de verschillende herstructureringslocaties. Door de onevenwichtige en willekeurige verspreiding van waarnemingslocaties over de bebouwde kommen is er een gereede kans op het voorkomen van waarnemings-effecten bij het verkennend booronderzoek. Dit betekent dat ruimtelijke patronen met meer of minder archeologische resten en bodemverstoringen een direct gevolg kunnen zijn van de waarnemingsintensiteit en -dichtheid.

Voor het opsporen en aantonen van archeologische resten binnen de verschillende kommen speelt de opsporingskans (en dan met name de waarnemingsdichtheid en trefkans) een belangrijke rol (Tol e.a., 2004; zie bijlage 2). De normaal gesproken gehanteerde opsporingsmodellen voor het inventariserend en karterend archeologisch booronderzoek gaan uit van een representatieve, gridgewijze steekproef uit een statistisch beschreven populatie van archeologische vindplaatsen (Tol e.a., 2004). Het verkennende karakter van onderhavig veldonderzoek kan derhalve niet opgevat worden als een steekproefsgewijze verkenning van de bodem. Door de te geringe dichtheid (0,5-0,1 boringen per ha) en ongelijkmatige en willekeurige spreiding van de boringen is de gehanteerde methode niet geschikt voor het (systematisch) opsporen van de meeste in dit gebied te verwachten nederzettingsterreinen of het in kaart brengen van graven, verkavelingspatronen en andere zeer lokale archeologische resten. Het is tevens niet mogelijk uitspraken te doen over vondstclusters of globale begrenzingen van één of meer vindplaatsen. In het kader van onderhavig onderzoek stond daarom de vraag centraal of er op basis van geomorfologie, bodemkundige kenmerken en globale verstoringsgegevens binnen de bebouwde kommen een onderscheid is aan te brengen tussen kansarme en kansrijke delen, dat wil zeggen globale gebieden met een hogere- of lagere dichtheid aan archeologische resten.

3.2 Resultaten - Algemeen

Voor het verkennend booronderzoek zijn in totaal 182 boringen gezet verspreid over de verschillende groenzones van de bebouwde kommen (kaartbijlagen 1 t/m 4). Van de 182 boringen is 89% (162 boringen) gezet in het landschap van de daluitspoelingswaaiers en 74,7% (136 boringen) in het gebied waar volgens de bodemkaarten (Stiboka, 1975 en 1979) en de archeologische verwachtingskaart voor de gemeente Rheden (Gelders Genootschap/RAAP, 2003) esdekken voorkomen (tabel 2). De overige boringen zijn gezet in gebieden waar aan het maaiveld holocene rivierafzettingen voorkomen (oeverafzettingen of komafzettingen te Velp-Zuid) of waar gestuwde pleistocene rivierafzettingen of dekzanden voorkomen (Laag Soeren).

Bodem en geologie

Volgens de Bodemkaart van Nederland (Stiboka, 1975) komen langs de zuidelijke rand van de stuwwal, tussen Arnhem en Dieren-Zuid (ten zuiden van de Spankerenseweg), zandeerdgronden in fijn lemig zand voor (hoge bruine enkeerdgronden; Stiboka, 1975: code bEZ23). De dikte van dit pakket bruine eerdgronden bedraagt tenminste 50 cm en ligt in zijn geheel binnen het gebied met daluitspoelingswaaierafzettingen (bijlage 3 en kaartbijlage 5). Het betreft een aaneengesloten

gebied van esdekken op de enken rond Velp, de Worth-Rhederenk, de Rhederenk en de Dierensche Enk. Met uitzondering van de lageregelegen delen in Velp-Zuid liggen alle bebouwde kommen van Velp, Rheden, De Steeg, Ellecom en Dieren-Zuid binnen het gebied met enkeerdgronden (Gelders Genootschap/RAAP, 2003).

Op de oostelijke delen van de daluitspoelingswaaiers langs de oostelijke stuwwalrand komen zandeerdgronden in grof, leemarm zand voor. Het betreft globaal het gebied tussen de dr. Hartmanlaan, Meidoornlaan en Spankeren en het lage dekzandlandschap van het Soerensche Broek. Het zijn hoge zwarte enkeerdgronden met een dikte van tenminste 50 cm op een grindrijke ondergrond die vanaf 40 cm -Mv voorkomen (Stiboka, 1979: code gzEZ30). Het betreft de aaneengesloten esdekken van de Spankerensche Enk, de Schaarse Enk (Dieren-Noord) en de Soerensche Enk. Voor beide kaartenheden geldt dat deze gegevens alleen voorhanden zijn voor het gebied buiten de toenmalige bebouwde kommen.

Conform de bodemkaarten (Stiboka, 1975 en 1979; Gelders genootschap/RAAP, 2003) is in vrijwel het gehele gebied met enkeerdgronden een esdek aangetroffen waarvan de dikte varieert van 30 tot 120 cm (gemiddeld 66 cm; zie tabellen 4 t/m 10). Het pakket enkeerdgronden bestaat in vrijwel alle gevallen uit homogeen, zeer donkergrijs tot donkerbruin, matig tot zwak humeus, matig tot zwak siltig, matig grof zand met een bijmenging van fijn grind (mediane diameter 5-16 mm) en grof grind (mediane diameter 16-64 mm). De bijmenging met grind komt overal vanaf het maaiveld voor. Op een aantal plaatsen is geen pakket enkeerdgronden aangetroffen, terwijl deze locaties wel liggen binnen het gebied met esdekken zoals vermeld op de archeologische verwachtingskaart voor de gemeente Rheden (bijlage 3). Het betreft in alle gevallen gebieden die buiten de historisch bekende grenzen van de individuele dorpsenken vallen. De historische grenzen van de dorpsenken zijn uit de verkavelingspatronen op de kadastrale minuutplannen herleid.

Onder dit esdek bevinden zich resten van een podzolbodem in matig fijn tot matig grof, matig tot zeer slecht gesorteerd en grindrijk tot zeer grindrijk zand. Binnen dit pakket komen plaatselijk afwisselend dunne lagen grover en fijner zand voor alsmede een bijmenging met löss-achtig materiaal. Plaatselijk komt een ondoordringbare laag zeer grof grind en stenen voor (mediane diameter 50-100 mm; boringen 55, 56, 58, 67, 73, 74 [Dieren], 89 [Spankeren], 102, 114, 115, 116, 117, 127 [Velp], 139, 144, 145, 146 [Rheden] en 171 [Laag Soeren]). Dit pakket zeer slecht gesorteerd zand en grind kan worden geïnterpreteerd als daluitspoelingswaaierafzettingen. Deze afzettingen kunnen worden gerekend tot het Laagpakket van Schaarsbergen (Bakker e.a., 2003). Deze afzettingen bestaan veelal uit lokaal materiaal (dekzanden, löss en/of grindrijke stuwwalzanden) en heeft zodoende een samengesteld en sterk vermengd karakter. Op die plaatsen waar geen esdek is aangetroffen, bevindt dit pakket grofkorrelige afzettingen zich direct aan het maaiveld (bijv. te Dieren: boringen 50 t/m 55). Bij Velp en Dieren komen plaatselijk dunne lagen verspoelde löss of grindhoudend zand voor binnen het pakket enkeerdgronden. Het betreft subrecente daluitspoelingswaaierafzettingen die in de Late Middeleeuwen of recenter zijn gevormd.

In de boringen langs de noordrand van De Steeg (boringen 22 t/m 31) en Rheden (boringen 131, 132, 140 en 145) bestaat het bodemprofiel vanaf het maaiveld uit een meer dan 1 m dik, goed gesorteerd, matig siltig, uiterst fijn zand met een geringe bijmenging van matig grof zand en grind. Dit zand kan worden geïnterpreteerd als een hellingafzetting van verspoelde löss die direct aan de voet van de stuwwal is neergelegd. Deze afzettingen worden gerekend tot het Laagpakket van Liempde (Schokker e.a. 2003). In de boringen 33 t/m 40 (De Steeg) is onder het circa 40 tot 60 cm dikke esdek een pakket goed gesorteerd fijn zand aangetroffen. Dit zand kan worden geïnterpreteerd als een lage dekzandrug (Jong Dekzand, Laagpakket van Wierden; Schokker e.a. 2003) die lokaal op grofzandige en grindrijke afzettingen is gevormd. In de overige bebouwde kommen is vrijwel nergens dekzand aangetroffen. In boring 85 (Spankeren) is vanaf 100 cm -Mv sterk siltig, matig gesorteerd fijn zand aangetroffen met een grofzandige bijmenging. Deze waarschijnlijk zeer lokaal voorkomende afzettingen kunnen worden geïnterpreteerd als een afzetting van verspoeld dekzand in een beekdal of dekzandlaagte (Laagpakket van Liempde).

Bodemverstoringen

Voor het bepalen van bodemverstoringdiepten is gekeken naar 2 aspecten die wijzen op verstoring:

- de diepte tot waarop de resten van verschillende horizonten van een natuurlijke (podzol-)bodem zijn vermengd;
- de diepte tot waarop artefacten van recente ouderdom in het bodemprofiel voorkomen.

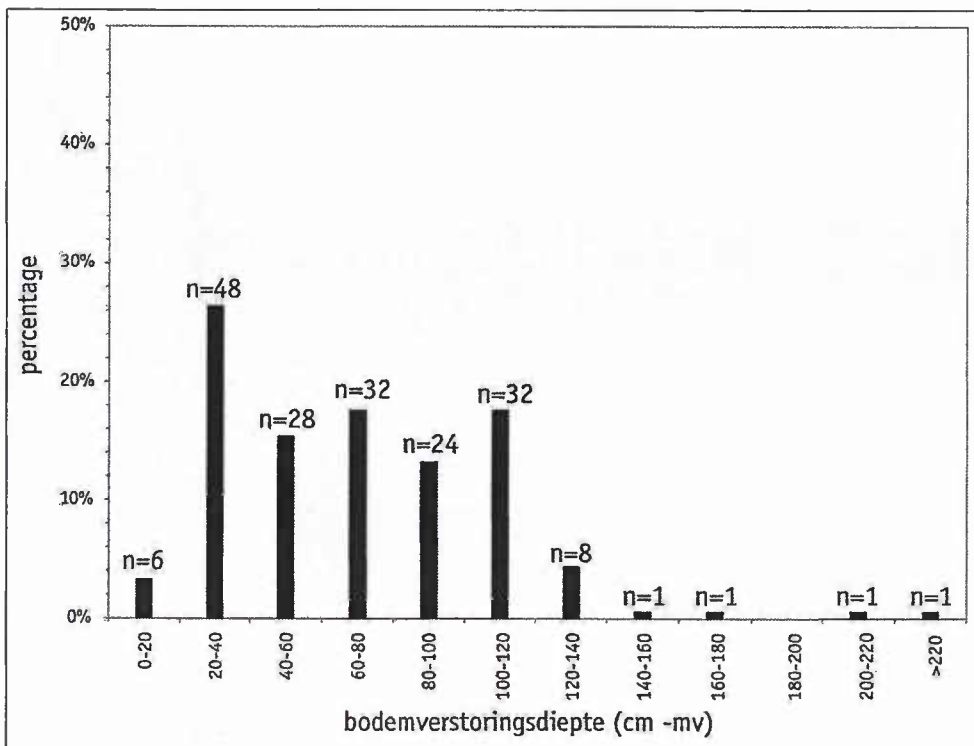
Ad 1. Menging van bodemhorizonten

De vermenging van bodemhorizonten is het gevolg van grondbewerkingen en grondverzet zoals ontgronden, egaliseren, woelen, ploegen, spitten, mengwoelen en frezen. Bij ploegen wordt de bouwvoor losgemaakt, omgekeerd en in meer of mindere mate verkruid, maar in de regel niet dieper dan 30-40 cm (de bouwvoor). Ondiepe grondvermenging kan het gevolg zijn van de eerste akkeraanleg in de Middeleeuwen waarbij met name de A-, E- en B-horizonten van de natuurlijke podzolbodem zijn verploegd of verspit. Het is echter niet uit te sluiten dat het bodemverstoringen uit oudere archeologische perioden (vanaf het Neolithicum) betreft. In algemene termen worden in het verleden (voor het ontstaan van het esdek) verploegde of verspitte bodemhorizonten die voorkomen onder de basis van een esdek aangeduid als 'oude akkerlaag'. Maar ook boomval (het losbreken van kluiten bij stormschade) en bioturbatie (bijv. als gevolg van gegraven door mollen) kan aan deze vermenging hebben bijgedragen. Diepere grondverstoringsen zijn in de regel het gevolg van ontgroningen en het graven van greppels, sloten en (zand- en grindwinnings-)putten. Ook de aanleg van bos gaat gepaard met diep grondverzet. Dit kan beperkt zijn tot het graven van plantgaten en het diepploegen van plantvoren. Doel van diepploegen (bijv. door gebruik te maken van een 'bosploeg') is een goede ondergrond naar boven te halen, waarbij de grond zowel gekeerd als gemengd kan worden. Er kan tot een diepte van circa 2 m gewerkt worden.

Ad 2. Voorkomen van artefacten

In de bodem ingesloten artefacten van recente ouderdom (zoals plastic, bakeliet, industrieel geglaazuurd aardewerk, modern glas, metaal, recente munten, roodbakend puin, betonresten, etc.) zijn, vergeleken met vermengde bodemhorizonten, een meer betrouwbare aanwijzingen voor de aanwezigheid van recente bodemverstoringen. Meestal gaat het om artefacten ingesloten in bodemverstoringen die een direct gevolg zijn van grondverzet tijdens graafactiviteiten. Hiervoor zijn graafwerkzaamheden nodig die tot diep onder de basis van de bouwvoor (dus dieper dan ca. 30-40 cm -Mv) reiken, bijvoorbeeld ten behoeve van de aanleg van funderingen voor (bedrijfs-)gebouwen, kelderruimten, wegcunetten, rioleringen en kabelsleuven. Maar ook diepe agrarische grondbewerking en ontginningswerkzaamheden kunnen tot een diepe verticale verplaatsing van recente artefacten in het bodemprofiel leiden.

Tijdens het verkennend booronderzoek zijn in 113 van de 182 boringen (62,1%) diepe bodemverstoringen aangetroffen, dat wil zeggen bodemverstoringen dieper dan 50 cm -Mv. In 68 gevallen (55%) gaat het om bodemverstoringen dieper dan 60 cm -Mv en in 12 gevallen (6,6%) om bodemverstoringen dieper dan 120 cm -Mv (figuur 19). In 63 gevallen (56% van de waarnemingen binnen het gebied met enkeerdgronden) is een bodemverstoring aangetroffen die dieper reikt dan het esdek ter plaatse.

Figuur 19. Staafdiagram van de bodemverstoringsdiepten (horizontale as) binnen de bebouwde kommen van de Rheder dorpen. Percentage bodemverstoringsdiepten (verticale as) naar 20 cm klassen verdeeld voor alle 182 waarnemingen. Boven de staafdiagrammen staan het aantal (n) waarnemingen.

De resultaten voor de bebouwde kommen zijn zeer verschillend. Te Ellecom is in 16 van de 20 waarnemingen (80%) een diepe bodemverstoring waargenomen met een gemiddelde diepte van 81 cm -Mv. Te Spankeren, Laag Soeren en De Steeg bleek 30-40% van alle waarnemingslocaties diep verstoord te zijn (gemiddelde

verstoringdiepte 88 cm –Mv). In hoeverre waarnemingseffecten hierbij een rol spelen, is onbekend. Een relatie met de bouwhistorie van de verschillende gebiedsdelen binnen de bebouwde kommen is niet aantoonbaar gebleken. In zijn algemeenheid geldt voor het gehele waarnemingsbestand wel dat gebieden met ruim opgezette stratenplannen en grote openbare groenzones de minste bodemverstoringen kennen. Diepe bodemverstoringen zijn vooral aangetroffen in dicht-bebouwde wijken met kleine smalle straatjes en kleine groenstroken.

Tussen de C-horizont en de basis van het esdek bevindt zich in 19 van de 113 boringen met een esdek (16,8%) een circa 15 tot 35 cm dikke, vuilbruine laag waarin de resten van verschillende horizonten van een podzolbodem zijn vermengd. De vermenging kan het gevolg zijn van de eerste akkeraanleg in de Middeleeuwen waarbij met name de A-, E- en B-horizonten van de natuurlijke podzolbodem zijn verploegd. Het is echter niet uit te sluiten dat het een bouwvoor uit oudere archeologische perioden (vanaf het Neolithicum) betreft. Maar ook bioturbatie (vooral als gevolg van gegrave door mollen) en boomval kan aan deze vermenging hebben bijgedragen. De vuilbruine vermengde laag is aan de basis begrensd door de bruine B-horizont die daarna diffuus overgaat in de gele of geelgrijze C-horizont van de daluitspoelingswaaierafzettingen.

plaats	aantal waarnemingen	diep verstoord	archeologische indicatoren	archeologische indicatoren m.u.v. houtskool	mobilia binnen verstoorde laag	mobilia onder verstoorde laag	mobilia m.u.v. houtskool onder verstoorde laag
Laag Soeren	12	33,3% [4]	33,3% [4]	16,7% [2]	8,3% [1]	8,3% [1]	0 [0]
Spankeren	10	30,0% [3]	10,0% [1]	0% [0]	0% [0]	10,0% [1]	0 [0]
Dieren	40	70,0% [28]	15,0% [6]	7,5% [3]	2,5% [1]	12,5% [5]	5,0% [2]
Ellecom	20	80,0% [16]	35,0% [7]	30,0% [6]	20,0% [4]	15,0% [3]	10,0% [2]
De Steeg	20	35,0% [7]	10,0% [2]	10,0% [2]	5,0% [1]	5,0% [1]	5,0% [1]
Rheden	40	65,0% [26]	35% [14]	20,0% [8]	7,5% [3]	22,5% [9]	12,5% [5]
Velp	40	72,5% [29]	17,5% [7]	10,0% [4]	7,5% [3]	10,0% [4]	7,5% [3]
totaal	182	62,1% [113]	20,3% [37]	13,2% [24]	7,1 [13]	13,2% [24]	7,1% [13]

Tabel 3. Waarnemingen, bodemverstoringdiepten en voorkomen archeologische indicatoren per bebouwde kom.

Archeologie

Tijdens het verkennend booronderzoek zijn in 37 van de 182 boringen (20,3%) archeologische indicatoren aangetroffen (zie tabel 3 en kaartbijlagen 1 t/m 4). Het betreft in alle gevallen *mobilia* (dat wil zeggen alle voorwerpen die door de mens zijn gebruikt of vervaardigd en die in principe verplaatst kunnen worden: de zogenaamde roerende goederen). Deze zijn zowel in het pakket enkeerdgronden

(bouwvoor en/of esdek) als in de daaronder liggende lagen aangetroffen. Houtskoolfragmenten, fragmenten roodbakkende puin, fragmenten geglazuurd en/of industrieel vervaardigd aardewerk, pijpenkoppen en glas komen in vrijwel het gehele pakket enkeerdgronden voor. Waarschijnlijk betreft het archeologisch materiaal dat met de (plaggen)mest op de akker is gebracht. Bij veel essen gaat het om laat- en post-middeleeuws materiaal dat in een dunne 'strooiing' op de hele es werd gebracht (Groenewoudt, 1994). Daarnaast werd de inhoud van asladen en haardplaatsen over de es en in de potstal uitgestrooid, waardoor er relatief veel houtskool in de enkeerdgronden kan voorkomen. Aan het voorkomen van houtskool binnen het pakket enkeerdgronden als archeologische indicator is dan ook een geringe betekenis toegekend.

In 24 van de 37 boringen met archeologische indicatoren zijn naast houtskoolfragmenten tevens aardewerkfragmenten (in 22 boringen), vuursteen-artefacten (in 3 boringen) en/of botfragmenten (in 5 boringen) aangetroffen (tabel 3 en bijlage 1: vindplaatsen 1 t/m 24). De archeologische resten bevinden zich op wisselende diepten ten opzichte van het maaiveld. Op slechts 6 locaties betreft het vondsten uit het pakket enkeerdgronden (bijlage 1). In de overige 18 gevallen betreft het vondsten gedaan onder het esdek, meestal in een aangeploegde B-horizont.

In 13 van de 37 boringen met archeologische indicatoren (7,1%) zijn archeologische resten aangetroffen in een verstoorde laag. Op deze locaties zijn de archeologische resten mogelijk reeds verstoord. De meeste archeologische indicatoren (in 13,2% of 24 boringen) zijn echter aangetroffen onder een (diep) verstoorde laag, dus buiten het bereik van (recente) bodemverstoringen. In 13 gevallen (7,1%) betreft het aardewerkfragmenten en/of vuursteen-artefacten en/of (menselijke of dierlijke) botfragmenten (tabel 3). Op deze locaties zijn de archeologische resten mogelijk nog intact.

Naast aardewerk uit boringen zijn op 3 akkers aardewerkfragmenten aan het oppervlak aangetroffen (vondstnummers 37, 38 en 39). Het gaat in alle gevallen om laat- en post-middeleeuws materiaal.

De aardewerkfragmenten zijn overwegend gedraaid en grijs- en roodbakkend (bijlage 1: bijv. de vondstnummers 1, 6, 7, 8 en 11). Daaronder bevinden zich fragmenten importaardewerk uit Pingsdorf (10e-13e eeuw), Siegburg (14e-15e eeuw) en lokaal gefabriceerd laat steengoed (16e eeuw na Chr.). Een ander deel van de aardewerkfragmenten is harder gebakken, enigszins grijzer van kleur en heeft een magering van zand en steengruis. Deze groep aardewerk is als 'kogelpot-aardewerk' gedetermineerd en dateert uit de 10e t/m 13e eeuw (vondstnummers 9, 15, 32, 37 en 38). Negen scherven (vondstnummers 8, 15, 22 t/m 26, 30 en 39) zijn als fragmenten van het nauw aan kogelpot-aardewerk verwante 'grijsbakkend aardewerk' gedetermineerd.

boring	plaats	locatie	locatie	verstoringdiepte	verstoring >50cm	dikte aangetroffen esdek	oude akkerlaag onder esdek	archeologische indicatoren	type indicator	bovenkant vondstlaag in cm -Mv
[nr]		[rd-X-m]	rd-Y-m]	[cm]	[j/-]	[cm]	[j/-]	[n]	[type]	[cm]
91	Velp	195937	446987	35	-	90	-	-	-	-
92	Velp	195785	446822	55	j	50	-	-	-	-
93	Velp	195760	446565	35	-	70	j	-	-	-
94	Velp	195767	446587	90	j	40	j	1	awh	70
95	Velp	195803	446467	45	-	65	-	-	-	-
96	Velp	195849	446332	70	j	0	-	-	-	-
97	Velp	195994	446520	20	-	40	-	-	-	-
98	Velp	195963	445868	95	j	0	-	-	-	-
99	Velp	195877	445814	70	j	0	-	1	awh	60
100	Velp	195644	445713	100	j	50	-	2	awh,hk	100
101	Velp	195350	446207	95	j	35	-	-	-	-
102	Velp	195154	445977	30	-	0	-	-	-	-
103	Velp	195081	445999	40	-	0	-	-	-	-
104	Velp	194841	445899	40	-	60	-	-	-	-
105	Velp	194546	445795	120	j	80	-	-	-	-
106	Velp	194460	445519	30	-	60	-	-	-	-
107	Velp	194391	445582	95	j	30	-	-	-	-
108	Velp	194386	445719	120	j	40	-	-	-	-
109	Velp	194273	445399	120	j	0	-	-	-	-
110	Velp	194266	445872	60	j	0	-	-	-	-
111	Velp	194632	445114	140	j	80	-	3	awg	80
112	Velp	194584	444810	70	j	70	-	-	-	-
113	Velp	194915	445044	70	j	0	-	-	-	-
114	Velp	194945	445296	60	j	50	-	-	-	-
115	Velp	195882	445484	80	j	80	-	-	-	-
116	Velp	195732	445330	120	j	40	-	1	awg, nt	10
117	Velp	195635	445283	65	j	0	-	-	-	-
118	Velp	195184	445354	110	j	0	-	-	-	-
119	Velp	195711	444903	170	j	0	-	2	awg, nt	110
120	Velp	195816	444863	70	j	70	-	-	-	-
121	Velp	195697	444770	120	j	60	-	-	-	-
122	Velp	195487	444634	115	j	50	-	-	-	-
123	Velp	195119	444634	120	j	70	-	-	-	-
124	Velp	195040	445018	90	j	90	-	-	-	-
125	Velp	194994	444788	120	j	90	-	-	-	-
126	Velp	194732	444609	90	j	0	-	-	-	-
127	Velp	195059	444304	40	-	50	-	2	hk, fosf	50
128	Velp	194991	444333	40	-	0	-	-	-	-
129	Velp	196025	444600	110	j	80	-	-	-	-
130	Velp	196298	444665	45	-	0	-	-	-	-

Tabel 4. Resultaten verkennend booronderzoek te Velp.

Op 15 plaatsen (boringen 13, 19, 45, 93, 99, 100, 111, 139, 162, 163 en 182; vondstnummers 37 en 38) is handgevormd aardewerk gevonden. Een deel ervan is vrij zacht en oxiderend gebakken en heeft een magering van grof zand (vondstnummers 9, 15, 32, 37 en 38). Vanwege het ontbreken van meer diagnostische kenmerken is deze groep aardewerkfragmenten eveneens in de groep kogelpot-aardewerk geplaatst. Op 8 plaatsen (boringen 13, 19, 93, 99, 100, 139, 162 en 182) is ook een vrij zacht reducerend baksel met een magering van grof zand aangetroffen. Gezien het fragmentaire karakter van dit handgevormd aardewerk en het goeddeels ontbreken van exact te dateren kenmerken kan het in vrijwel alle gevallen niet nader worden gedateerd dan in de periode Neolithicum t/m Late Middeleeuwen.

Op 3 plaatsen (boringen 15 [Ellecom], 162 [Rheden] en 172 [Laag Soeren]) zijn fragmenten menselijk bot aangetroffen. Vlakbij de oude kerk te Rheden (boring 162) is tot circa 2,65 m -Mv een (waarschijnlijk opgebracht) diep verstoord pakket aangetroffen waarin een groot aantal onverbrande botfragmenten, middeleeuws aardewerk, doodskistnagels, fragmenten verbrande leem met vlechtwerkafdrucken en tufsteenbrokken zijn gevonden. Waarschijnlijk betreft het materiaal van een geruimd kerkhof en/of een diep omgezet voormalig kerkhof dat rondom de (deels tufstenen) kerk aanwezig moet zijn geweest. Te Ellecom (boring 15) en (mogelijk) Laag Soeren (boring 172) is op 0,70-0,90 m -Mv een aantal fragmenten verbrand menselijk bot aangetroffen. Mogelijk betreft het in beide gevallen crematiegraven.

Op 3 plaatsen (boringen 14 [Ellecom], 75 [Dieren] en 149 [Rheden]) zijn zeer kleine vuursteen-artefacten aangetroffen. Het betreft in alle gevallen kleine afslagen van de vuursteenbewerking. Deze groep indicatoren kan in ieder geval gedateerd worden in de periode Mesolithicum t/m Bronstijd. Te Ellecom en Rheden zijn deze artefacten in een diep verstoorde laag aangetroffen. Alleen te Dieren is een vuursteen-artefact aangetroffen in de onverstoorde B-horizont (0,80-1,10 m -Mv) onder het esdek (vondstnummer 10).

3.3 Resultaten - Velp

Tijdens het veldonderzoek zijn 40 boringen verricht binnen de bebouwde kom van Velp (kaartbijlage 1 en tabel 4: boringen 91 t/m 130). Er zijn 22 boringen gezet in het door enkeerdgronden afgedekte gebied van daluitspoelingswaaiers. Er zijn 12 boringen verricht op de glooiingen van de stuwwal, 5 boringen in het gebied met oeverafzettingen van de IJssel en 1 boring in een erosiedal (kaartbijlage 1a). In totaal zijn 8 waarnemingen verricht binnen de begrenzing van de historische dorpskern van 1850.

Geologie, bodem en bodemverstoringen

Daluitspoelingswaaier. Tot gemiddeld circa 0,6 m -Mv komen enkeerdgronden voor. Deze bestaan uit homogeen, zeer donkergrijs tot donkerbruin, matig tot zwak humeus, matig tot zwak siltig, matig grof zand met een bijmenging van fijn grind en grof grind. Tussen 0,4 en 0,9 m -Mv gaat het profiel over in grofzandige en grindrijke afzettingen. Dit pakket slecht gesorteerd zand en grind kan worden

geïnterpreteerd als daluitspoelingswaaierafzettingen. In de top van dit pakket komt bodemvorming voor in de vorm van een podzolbodem.

Stuwwalglooiingen. Buiten het gebied waar volgens de bodemkaart (Stiboka, 1975) enkeerdgronden voorkomen (boringen 106, 107, 108 en 110), is een dun pakket (30-50 cm) humeus, zwak grindhoudend zand aangetroffen. Tussen gemiddeld 30 en 40 cm -Mv gaat het profiel over in zwak siltige, matig grof tot grofzandige, zwak grindhoudende afzettingen waarin zich in de meeste gevallen een duidelijke podzol-B-horizont heeft ontwikkeld. Deze gaat overal binnen 1,2 m -Mv over in de natuurlijke, (licht)gele C-horizont. Dit pakket matig gesorteerd zand en grind kan worden geïnterpreteerd als gestuwde pleistocene rivierafzettingen. In de boringen 91 t/m 95 en 101 t/m 105 is een gemiddeld 60 cm dik pakket enkeerdgronden aangetroffen bestaande uit humeus, matig grof, zwak grindhoudend zand.

Oeverafzettingen van de IJssel. Op 5 plaatsen (boringen 122 en 127 t/m 130) is tussen 0,5 en 1,5 m -Mv een pakket sterk siltig zand met klei, lemige klei en veenlagen aangetroffen. Deze afzettingen kunnen worden geïnterpreteerd als oeverafzettingen van de holocene IJssel. Onder het pakket kleiige oeverafzettingen is op alle waarnemingslocaties tussen gemiddeld 80 en 150 cm -Mv matig tot sterk siltig matig tot grof zand aangetroffen. Dit zand kan worden geïnterpreteerd als beddingafzettingen van de holocene IJssel. Ter hoogte van boring 127 is vanaf circa 1,0 m -Mv sterk grindhoudend zand aangetroffen. Mogelijk betreft dit de top van een afgedekt pakket daluitspoelingswaaier-afzettingen.

Bodemverstoringsdiepten. In 29 van de 40 boringen (72,5%) is een diepe bodemverstoring vastgesteld met een gemiddelde diepte van 97 cm -Mv en een maximale diepte van 170 cm -Mv (tabel 4). Op alle waarnemingslocaties reikt de bodemverstoring tot onder het pakket enkeerdgronden. Slechts op 2 locaties (boringen 93 en 94) is een oude akkerlaag onder het ter plaatste 40 tot 70 cm dikke esdek aangetroffen. Plaatsen waar geen diepe bodemverstoring is vastgesteld, liggen in het deelgebied met stuwwalglooiingen (boringen 91, 93, 95, 97, 102, 103, 104 en 106) en in het deelgebied met oeverafzettingen van de holocene IJssel (boringen 127, 128 en 130).

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in 7 van de 40 boringen archeologische indicatoren aangetroffen (tabel 4, bijlage 1 en kaartbijlage 1).

<i>boring</i>	<i>indicatoren</i>	<i>diepte in cm -Mv</i>
94	handgevormd aardewerk	70-120
99	handgevormd aardewerk	60-70
100	houtschool, handgevormd aardewerk	100-110
111	kogelpot- en grijsbakkend aardewerk	80-90
116	gedraaid aardewerk, Nieuwe tijd	bouwwoor
119	gedraaid aardewerk, Nieuwe tijd	circa 110, verstoord
127	houtschool en fosfaatvlekken	50-60

De meeste archeologische indicatoren zijn aangetroffen in de basis van het esdek of in een daaronder aanwezige oude akkerlaag. Het lijkt overwegend te gaan om concentraties archeologisch materiaal uit de Late Prehistorie (vanaf de Late Bronstijd; boringen 94, 99 en 100) en het tweede deel van de Late Middeleeuwen (13e tot 15e eeuw; boring 111). Er is op vindplaats 1 mogelijk een oude akkerlaag onder het esdek aanwezig. Ter hoogte van de boringen 99 en 100 blijkt de bodem diep verstoord te zijn. Hier komen tot circa 1 m -Mv (boring 100) en 1,4 m -Mv (boring 111) roodbakkende puindeeltjes en fragmenten geglazuurd aardewerk voor. In de boringen 100 en 111 zijn de aardewerkfragmenten gevonden in een tot circa 1 m -Mv (boring 100) en 1,4 m -Mv (boring 111) geroerde laag waarin zich veel recent materiaal bevindt (roodbakkende puindeeltjes en fragmenten geglazuurd aardewerk). Aan deze vondsten kunnen derhalve geen conclusies worden verbonden.

Op basis van de in de boringen aangetroffen archeologische resten zijn er vier nieuwe vindplaatsen verspreid binnen de bebouwde kom van Velp aangetroffen (vindplaatsen 1 t/m 4).

Vindplaats 1

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-12; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.552
2. **Coördinaten:** 195.760/446.565; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** geen
4. **Maaiveld:** groenzone binnen bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** stuwwalglaoiing afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 29 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Late Bronstijd t/m Romeinse tijd
9. **Vondsten:** 1 fragment handgevormd aardewerk uit boring 94
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,70-1,20 m -Mv in mogelijke oude akkerlaag onder esdek
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 2

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-13; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.554
2. **Coördinaten:** 195.877/445.814; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** geen
4. **Maaiveld:** groenzone binnen bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** bovenkant flank erosiedal afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 19 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Late Bronstijd t/m Late Middeleeuwen
9. **Vondsten:** 1 fragment handgevormd aardewerk uit boring 99
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,60-0,70 m -Mv in B-horizont
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 3

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-14; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.556
2. **Coördinaten:** 195.644/445.713; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** geen
4. **Maaiveld:** groenzone binnen bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 19 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Late Bronstijd t/m Late Middeleeuwen
9. **Vondsten:** 1 fragment handgevormd aardewerk en houtskoolfragmenten uit boring 100
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** circa 1,0 m -Mv in verstoorde B-horizont
11. **Globale omvang vindplaats:** onbekend

Vindplaats 4

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-15; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 59.546
2. **Coördinaten:** 194.632/445.114; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** geen
4. **Maaiveld:** groenzone binnen bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** rand daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek in het verlengde van een erosiedal
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 13,5 m +NAP
7. **Complextype:** nederzetting (waarschijnlijk)
8. **Datering:** Late Middeleeuwen B
9. **Vondsten:** 1 fragment handgevormd aardewerk (kogelpot) en 2 fragmenten gedraaid grijsbakkend aardewerk uit boring 111
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** circa 0,8 m -Mv in basis esdek. Bodem tot circa 1,4 m -Mv verstoord.
11. **Globale omvang vindplaats:** onbekend

Potentiële herstructureringslocaties

Velp-Zuid: het potentiële herstructureringsgebied te Velp-Zuid ligt op het zuidelijk deel van de daluitspoelingswaaier (kaartbijlage 1a). Het grootste deel van de bebouwing bestaat uit huizenblokken die van voor 1945 dateren. Een belangrijk ander deel van de bebouwing betreft inbreidingsgebieden van na 1970. In en rondom deze locatie zijn in totaal 8 waarnemingen verricht. Vrijwel overal is een circa 70-90 cm dik pakket enkeerdgronden aangetroffen. Op alle waarnemingslocaties blijkt deze diep verstoord te zijn: tot onder de basis van het esdek. Er zijn geen archeologische vindplaatsen aangetroffen. Wel bevinden zich binnen het potentiële herstructureringsgebied de historische bebouwingkernen van de buurschappen Vianen en Den Breeburg (kaartbijlage 1b). Binnen deze buurschappen bevinden zich mogelijk nog de resten van agrarische nederzettingen uit de Late Middeleeuwen.

Velp-Noord: het potentiële herstructureringsgebied te Velp-Noord ligt op de flank van de Stuwwal. Het grootste deel van de bebouwing bestaat uit huizenblokken die van voor 1945 dateren. In en rondom deze locatie zijn in totaal 2 waarnemingen verricht. Er is een circa 50-80 cm dik pakket enkeerdgronden aangetroffen. Op beide waarnemingslocaties blijkt deze diep verstoord te zijn: tot onder de basis van het esdek (120 cm -Mv). Er zijn geen archeologische vindplaatsen aangetroffen.

3.4 Resultaten - Rheden en Worth-Rheden

Tijdens het veldonderzoek zijn 40 Boringen verricht binnen de bebouwde kom van Rheden (kaartbijlage 2 en tabel 5: boringen 131 t/m 170). Er zijn 36 boringen gezet in het door enkeerdgronden afgedekte gebied van daluitspoelingswaaiers. Er zijn 5 boringen verricht op de glooiingen van de stuwwal (stuwwalglooiingen en hellingafzettingen) en 4 boringen in het gebied met daluitspoelingswaaierafzettingen waar geen enkeerdgronden voorkomen (kaartbijlage 2a). In totaal zijn 8 waarnemingen verricht binnen de begrenzing van de historische dorpskern van 1850.

Geologie, bodem en bodemverstoringen

Daluitspoelingswaaier. Tot gemiddeld circa 0,7 m -Mv (maximaal 1,2 m -Mv) komen enkeerdgronden voor. Deze bestaan uit homogeen, grijsbruin tot donkerbruin, matig tot zwak humeus, matig tot zwak siltig, matig grof zand met een bijmenging van fijn grind en grof grind. Tussen 0,4 en 0,9 m -Mv gaat het profiel over in grofzandige (lokaal uiterst grofzandig) en matig tot zeer grindrijke afzettingen. Dit pakket slecht gesorteerd zand en grind kan worden geïnterpreteerd als daluitspoelingswaaierafzettingen. In de top van het pakket komt bodemvorming voor in de vorm van een podzolbodem. Plaatselijk komt een ondoordringbare laag zeer grof grind (mediane diameter 16-64 mm) en stenen voor (mediane diameter 50-100 mm; boringen 139, 144, 145 en 146). Rondom de oude kerk te Rheden (boringen 162 en 163) is tot 2,65 m -Mv (boring 162) een (waarschijnlijk) opgebracht en sterk vermengd pakket matig humeus, siltig en matig grindhoudend donkerbruingrijs zand aangetroffen. Vanaf 2,65 m -Mv is één pakket goed gesorteerd grof zand met fijn grind aangetroffen. Mogelijk betreft dit beddingafzettingen van de pleistocene IJssel.

Stuwwalglooiingen. Buiten het gebied met daluitspoelingswaaierafzettingen (boringen 131, 132, 140, 145 en 146) komt een gemiddeld 0,6 m dik pakket matig humeus, grindhoudend, matig fijn tot matig grof zand voor. Onder dit pakket enkeerdgronden gaat het profiel over in zwak tot matig siltig, fijn tot uiterst fijn zand met een geringe bijmenging van matig grof zand en grind (boringen 131, 132, 140 en 145). Dit zand kan worden geïnterpreteerd als een hellingafzetting van verspoelde löss en/of dekzand die direct aan de voet van de stuwwal is neergelegd. In de boringen 144 en 145 is onder dit pakket verspoeld dekzand/löss (vanaf 1,0-1,2 m -Mv) zeer grindrijk, matig tot sterk siltig, matig grof zand aangetroffen. Waarschijnlijk betreft dit een daluitspoelings-waaierafzetting. Op alle waarnemingslocaties is onder het pakket enkeerdgronden een goed ontwikkelde podzol-B-horizont aangetroffen.

boring	plaats	locatie	locatie	verstoringsdiepte	verstoring >50cm	dikte aangetroffen esdek	oude akkerlaag onder esdek	archeologische indicatoren	type indicator	bovenkant vondstlaag in cm -Mv
[nr]		[rd-X-m]	rd-Y-m]	[cm]	[j/-]	[cm]	[j/-]	[n]	[type]	[cm]
131	Rheden	199218	447184	40	-	75	j	1	awg	41
132	Rheden	199148	447223	40	-	40	-	-	-	-
133	Rheden	199807	446893	45	-	90	j	1	hk	50
134	Rheden	199827	446791	60	j	50	-	-	-	-
135	Rheden	199628	446783	40	-	70	j	-	-	-
136	Rheden	199261	446718	120	j	40	-	-	-	-
137	Rheden	199196	446727	220	j	120	j	1	aw	120
138	Rheden	199142	446868	140	j	100	-	-	-	-
139	Rheden	198901	446694	60	j	60	-	2	awh, hk	70
140	Rheden	198734	446921	30	-	50	-	-	-	-
141	Rheden	198770	446748	30	-	50	-	-	-	-
142	Rheden	198695	446716	20	-	85	-	-	-	-
143	Rheden	198637	446634	110	j	110	-	-	-	-
144	Rheden	198579	446681	45	-	110	j	1	hk	110
145	Rheden	198273	446688	50	-	100	-	1	hk	51
146	Rheden	198192	446667	40	-	40	-	1	hk	41
147	Rheden	198330	446523	45	-	40	-	-	-	-
148	Rheden	198448	446437	30	-	65	-	-	-	-
149	Rheden	198645	446403	80	j	50	-	1	svu	60
150	Rheden	198941	446341	120	j	65	-	-	-	-
151	Rheden	199025	446310	120	j	50	-	-	-	-
152	Rheden	199304	446529	120	j	100	-	-	aw, nt	
153	Rheden	199075	446609	120	j	60	-	-	hk, aw	
154	Rheden	199158	446627	40	-	60	-	-	-	-
155	Rheden	199186	446353	130	j	110	-	-	awg, nt	
156	Rheden	199219	446202	110	j	95	-	-	awg, nt	
157	Rheden	199175	446165	110	j	60	-	-	-	-
158	Rheden	199066	446112	95	j	65	-	-	-	-
159	Rheden	198872	446111	70	j	70	-	-	-	-
160	Rheden	198776	446204	60	j	60	j	-	-	-
161	Rheden	199614	446468	140	j	0	j	3	awg, hk, dbot	70
162	Rheden	199635	446505	265	j	0	-	5	awg, awh, mbot	270
163	Rheden	199721	446424	155	j	0	-	4	awh, awg, mbot, hk	160
164	Rheden	199494	446192	140	j	100	-	1	met	70
165	Rheden	199567	446140	70	j	0	-	-	-	-
166	Rheden	199443	445986	120	j	0	-	-	-	-
167	Rheden	199127	445922	90	j	80	-	-	-	-
168	Rheden	198664	446077	30	-	65	-	-	-	-
169	Rheden	198466	446138	35	-	0	-	-	-	-
170	Rheden	198772	445937	80	j	0	-	-	-	-

Tabel 5. Resultaten verkennend booronderzoek te Rheden.

Bodemverstoringdiepten. In 26 van de 40 boringen (65%) is een diepe bodemverstoring vastgesteld met een gemiddelde diepte van 116 cm -Mv en een maximale diepte van 220 cm -Mv (tabel 5: boring 137). In 20 van de 25 boringen reikt de bodemverstoring tot onder het pakket enkeerdgronden. Plaatsen waar geen diepe bodemverstoring is vastgesteld, liggen binnen het deelgebied met stuwwalglooiingen (boringen 131, 132, 140, 145 en 146), langs de randen van de bebouwde kom (boringen 133, 147, 148, 168 en 169) en lokaal in de bebouwde kom (boringen 135, 141, 142 en 154). Op 7 plaatsen is een verploegde/verspitte B-horizont onder het esdek aangetroffen (boringen 131, 133, 135, 137 144, 160 en 161).

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in 16 van de 40 Boringen archeologische indicatoren aangetroffen (tabel 4 en kaartbijlage 2).

<i>boring</i>	<i>indicatoren</i>	<i>diepte in cm -Mv</i>
131	gedraaid aardwerk	40-75
133	houtschool	50-60
137	pijpenkop	120-150
139	handgevormd aardewerk	70-100
144	houtschool	110, basis esdek
145	houtschool	51, in esdek
146	houtschool	41, basis esdek
149	vuursteen-artefact	60-80
152	pijpenkop	60-70
153	houtschool en gedraaid aardwerk, Nieuwe tijd	60-90
155	gedraaid aardwerk, Nieuwe tijd	70-90, verstoord
156	gedraaid aardwerk, Nieuwe tijd	0-40
161	gedraaid aardwerk, grijsbakkend	70-80
162	gedraaid aardwerk, handgevormd aardewerk, menselijke botresten, verbrande leem, munten, doodskistnagels en fragmenten tufsteen	70-230
163	gedraaid aardwerk, handgevormd aardewerk	80-130
164	munt (Nieuwe tijd)	70-90

De meeste archeologische indicatoren zijn aangetroffen in het pakket enkeerdgronden (boringen 131, 133, 137, 144, 145, 152, 153, 155, 156 en 164). Slechts op 3 plaatsen (boringen 131, 139 en 149) zijn artefacten (Siegburg-aardewerk, handgevormd aardewerk en een vuursteen-artefact) aangetroffen onder het pakket enkeerdgronden. De vuurstenen afslag in boring 149 (bijlage 1: vondstnummer 21) is aangetroffen op 0,60-0,80 m -Mv in een tot 0,80 m -Mv verstoorde laag (tabel 5). Alleen het fragment Siegburg-aardewerk (15e eeuw) in boring 131 (bijlage 1: vondstnummer 17; hoek Schietbergseweg en Arnhemse-Zutphense straatweg) en een fragment handgevormd aardewerk in boring 139 (bijlage 1: vondstnummer 19; hoek Europalaan-Mauritiusstraat; globale datering Neolithicum-Vroege Middeleeuwen) komt uit een ongestoorde context.

Een bijzonder rijke vindplaats betreft een grote zone rondom de oude kerk te Rheden. Op 3 plaatsen rondom de kerk (boringen 161 t/m 163) is tot 2,65 m -Mv (boring 162) een (waarschijnlijk) opgebracht en sterk vermengd pakket humeus, matig tot sterk siltig zand aangetroffen. Verspreid in het hele pakket is een groot aantal onverbrande botfragmenten, middeleeuws aardewerk (waaronder fragmenten geïmporteerd Siegburg-aardewerk), doodskistnagels, fragmenten verbrande leem met vlechtwerkafdrukken en tufsteenbrokken gevonden (bijlage 1: vondstnummers 23 t/m 32). Onder de vondsten bevindt zich tevens een Zwolse Duit met de tekst 'Zwolla 1797' en een zogenaamd Andreaskruis. In het verleden was het de gewoonte om op de ogen van de overledene een munt te leggen.

Tot zeker 1,7 m -Mv zijn tussen de archeologische resten duidelijke aanwijzingen voor versterking aangetroffen, zoals recent glas, geglazuurd aardewerk en roodbakkend puin. Op basis van deze waarnemingen en informatie van omwonenden betreft het materiaal afkomstig van een geruimd kerkhof en/of een diep omgezet voormalig kerkhof dat rondom de (deels tufstenen) kerk aanwezig moet zijn geweest.

Van belang is ook de aanwezigheid van handgevormd (mogelijk) prehistorisch aardewerk (bijlage 1: vondstnummers 27, 29, 30 en 32) in dit pakket. Een deel ervan is vrij zacht gebakken en heeft een magering met grof zand. Deze groep aardewerkfragmenten dateert in ieder geval uit de Late Prehistorie, maar gezien het fragmentaire karakter en het merendeels ontbreken van exact te dateren kenmerken kan het aardewerk niet nader worden gedateerd dan in de periode Neolithicum t/m Late Middeleeuwen. In de onmiddellijke nabijheid van deze 3 boringen is een losse vondst van een neolithische stenen bijl bekend (bijlage 3: cat.nr. 31). Mogelijk behoren het handgevormde aardewerk en de fragmenten verbrande leem met vlechtwerkafdrukken tot een nederzettingsterrein uit de Late Prehistorie.

Alle vondsten rondom de kerk zijn gedaan in een tot circa 2,65 m -Mv geroerde laag, waarin zich veel recent materiaal bevindt (roodbakkende puindeeltjes en fragmenten geglazuurd aardewerk). Aan deze vondsten kunnen derhalve geen conclusies worden verbonden anders dan dat ter plaatse de mogelijk aanwezige archeologische waarden sterk verstoord zijn.

Op basis van de in de boringen aangetroffen archeologische resten zijn 6 nieuwe vindplaatsen verspreid binnen de bebouwde kom van Rheden en Worth-Rheden aangetroffen (vindplaatsen 5 t/m 10).

Vindplaats 5

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-17; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 59.544
2. **Coördinaten:** 199.218/447.184; **precisie:** 3; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Schietbergseweg
4. **Maaiveld:** groenzone langs rand bebouwde kom

5. **Geomorfologie:** stuwwalglouing en hellingafzettingen afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 25 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Late Middeleeuwen B (15e eeuw)
9. **Vondsten:** 1 fragment gedraaid aardwerk (Siegburg) uit boring 131
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,40-0,75 m -Mv in het pakket enkeerdgronden
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 6

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-19; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.548
2. **Coördinaten:** 198.901/446.694; precisie: 3; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Europalaan/Mauritiusweg
4. **Maaiveld:** groenzone binnen bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 19,5 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
9. **Datering:** Neolithicum t/m Vroege Middeleeuwen
10. **Vondsten:** 1 fragment handgevormd aardewerk (ondetermineerbaar) en houtskoolfragmenten uit boring 139
11. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,70-1.00 m -Mv in een (waarschijnlijk vermengde) B-horizont onder een pakket enkeerdgronden
12. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 7

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-21; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.534
2. **Coördinaten:** 198.645/446.403; precisie: 3; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Wethouder Winterinkstraat
4. **Maaiveld:** groenzone binnen bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 16 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Mesolithicum-Neolithicum
9. **Vondsten:** 1 vuursteen-artefact (afslag) uit boring 149
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** onder de basis van het 0,50 dikke esdek op 0,60-0,80 m -Mv in een tot 0,80 m -Mv verstoorde laag
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 8

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-22; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.536
2. **Coördinaten:** 199.614/446.468; precisie 3; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Rheder kerktoren/Dorpsstraat/Oranjeweg

4. **Maaiveld:** groenzone binnen bebouwde kom rondom Rheder kerktoren
5. **Geomorfologie:** ophogingspakket (waarschijnlijk) op daluitspoelingswaaier afgedekt door een diep verstoord esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 14 m +NAP
7. **Complextype:** kerkhof en (mogelijk) nederzettingsterrein
8. **Datering:** Late Middeleeuwen
9. **Vondsten:** 1 fragment grijsbakkend aardewerk en dierlijk bot uit boring 161
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,70-0,80 m -Mv in een tot 1,4 m -Mv diep verstoord ophogingspakket pakket (Ao-OP)
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 9

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-23 t/m 32; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.538
2. **Coördinaten:** 199.635/446.505; precisie 3; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Rheder kerktoren/Dorpsstraat
4. **Maaiveld:** groenzone binnen bebouwde kom rondom Rheder kerktoren
5. **Geomorfologie:** (waarschijnlijk) ophogingspakket op daluitspoelingswaaier afgedekt door een diep verstoord esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 14,5 m +NAP
7. **Complextype:** kerkhof en (mogelijk) nederzettingsterrein
8. **Datering:** Neolithicum t/m Late Middeleeuwen B (15e eeuw)
9. **Vondsten:** een groot aantal onverbrande fragmenten menselijk bot, middeleeuws aardewerk (waaronder fragmenten grijsbakkend aardewerk en geïmporteerd Siegburg-aardewerk), een Zwolse duit uit 1797, doodskistnagels, fragmenten verbrande leem met vlechtwerkafdrukken, tufsteenbrokken en handgevormd aardewerk uit boring 162. Materiaal afkomstig van een geruimd kerkhof en/of een diep omgezet voormalig kerkhof dat rondom de (deels tufstenen) kerk aanwezig moet zijn geweest.
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** tussen 0,50 en 2,30 m -Mv in een diep vermengde/verstoorde (ophogings?)laag
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 10

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-33; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.540
2. **Coördinaten:** 199.721/446.424; precisie 3; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Rheder kerktoren/Dorpsstraat
4. **Maaiveld:** groenzone binnen bebouwde kom rondom Rheder kerktoren
5. **Geomorfologie:** (waarschijnlijk) ophogingspakket op flank daluitspoelingswaaierlob afgedekt door een diep verstoord esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 12 m +NAP
7. **Complextype:** kerkhof en (mogelijk) nederzettingsterrein
8. **Datering:** Late Middeleeuwen

9. **Vondsten:** 1 fragment handgevormd late kogelpot-aardewerk en 1 fragment gedraaid aardwerk (Siegburg-achtig) uit boring 163
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,80-1,30 m -Mv in een diep vermengde/verstoorde (ophogings?)laag
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Potentiële herstructureringslocaties

Word-Rheder Broek: het potentiële herstructureringsgebied ten zuidwesten van Rheden (de Word-Rheder Broek; figuur 11 en kaartbijlage 2a) ligt voor het grootste deel op komafzettingen van de holocene IJssel (kaartbijlage 5). Het gebied is nog onbebouwd op een aantal sportterreinen na. Binnen deze herstructureringslocatie staan 2 bekende archeologische vindplaatsen vermeld (kaartbijlage 5 en bijlage 3: cat.nrs. 33 en 105). Het betreft de funderingsresten van de buitenplaats Den Brinck en de mogelijke resten van een redoute of aarden schans uit de Tachtigjarige Oorlog. Er is in het buitengebied van Rheden slechts 1 waarneming verricht (boring 170) op het sportterrein. Hier blijkt de bodem tot 80 cm -Mv verstoord te zijn. Voor het gehele gebied geldt een lage archeologische verwachting, dat wil zeggen dat er een lage dichtheid aan archeologische resten verwacht wordt. Het gebied grenst in het noordwesten wel direct aan De Brink van het buurschap Worth-Rheden (figuur 11). Hieraan lagen verscheidene boerderijen. Deze worden reeds in de Late Middeleeuwen vermeld. Een van deze boerderijen was de hoeve De Brink of Baerschen Brinck.

Noordoost-Rheden: het potentiële herstructureringsgebied binnen de noordoostelijke bebouwde kom van Rheden ligt in zijn geheel binnen het door enkeerdgronden afgedekte landschap van de daluitspoelingswaaier (figuur 11 en kaartbijlage 2a). Het bestaat voor het grootste deel uit een bedrijven/industriezone gebouwd op de voormalige Rheder Enk (kaartbijlage 2a en figuur 11). Door het ontbreken van openbare groenzones zijn hier slechts 4 waarnemingen verricht. Overal is een circa 50-100 cm dik pakket enkeerdgronden aangetroffen. Op 2 van de 4 waarnemingslocaties blijkt de bodem diep verstoord te zijn: tot onder de basis van het esdek. Op de andere 2 waarnemingslocaties is slechts een geringe bodemverstoring geconstateerd (tot 40 cm -Mv). Er zijn geen archeologische vindplaatsen aangetroffen; alleen in boring 133 zijn enkele fragmenten houtskool aangetroffen. Ter hoogte van het voormalige Rheder Veer te Rheden bevond zich een redoute uit de Tachtigjarige Oorlog (bijlage 3: cat.nr. 106). De exacte ligging is onbekend. Aangenomen kan worden dat binnen grotere delen van deze herstructureringslocatie geen diepe bodemverstoringen hebben plaatsgevonden, bijvoorbeeld ter plaatse van grotere parkeer- en/of opslagterreinen of ondiep gefundeerde bedrijfshallen.

3.5 Resultaten - De Steeg

Tijdens het veldonderzoek zijn 20 boringen verricht binnen de bebouwde kom van De Steeg (kaartbijlage 3a en tabel 6: boringen 21 t/m 40). Er zijn 13 boringen gezet in het door enkeerdgronden afgedekte gebied van daluitspoelingswaaiers. Er zijn 5 boringen verricht op de glooiingen van de stuwwal en 2 boringen langs de erosierand naar het dal van de IJssel (kaartbijlage 3a).

boring	plaats	locatie	locatie	verstoringdiepte	verstoring >50cm	dikte aangetroffen esdek	oude akkerlaag onder esdek	archeologische indicatoren	type indicator	bovenkant vondstlaag in cm -Mv
[nr]		[rd-X-m]	rd-Y-m]	[cm]	[j/-]	[cm]	[j/-]	[n]	[type]	[cm]
21	De Steeg	201243	448242	120	j	-	-	-	-	-
22	De Steeg	201447	448471	40	-	60	j	1	awg	40
23	De Steeg	201321	448514	30	-	80	-	-	-	-
24	De Steeg	201188	448387	70	j	-	-	-	-	-
25	De Steeg	201024	448284	25	-	-	-	-	-	-
26	De Steeg	201034	448418	35	-	60	-	-	-	-
27	De Steeg	201114	448118	40	-	40	-	-	-	-
28	De Steeg	201093	447971	45	-	55	-	-	-	-
29	De Steeg	201229	447974	100	j	100	-	-	-	-
30	De Steeg	201285	448123	80	j	60	-	-	-	-
31	De Steeg	201439	448273	30	-	110	-	-	-	-
32	De Steeg	201562	448214	120	j	-	-	-	-	-
33	De Steeg	201412	448097	30	-	60	-	-	-	-
34	De Steeg	201370	448005	45	-	45	-	-	-	-
35	De Steeg	201410	447848	60	j	-	-	-	-	-
36	De Steeg	201474	448018	35	-	-	-	-	-	-
37	De Steeg	201585	448112	40	-	40	-	-	-	-
38	De Steeg	201608	447969	40	-	40	-	-	-	-
39	De Steeg	201399	448384	120	j	-	-	-	-	-
40	De Steeg	201392	448365	20	-	55	j	2	awg, hk	55

Tabel 6. Resultaten verkennend booronderzoek te De Steeg.

Geologie, bodem en bodemverstoringen

Daluitspoelingswaaier. Tot gemiddeld circa 0,6 m -Mv komen enkeerdgronden voor. Deze bestaan uit homogeen, grijsbruin tot donkerbruin, matig tot zwak humeus, matig tot zwak siltig, matig grof zand met een bijmenging van fijn grind en grof grind. Tussen 0,4 en 0,9 m -Mv gaat het profiel over in grofzandige en grindrijke afzettingen. Dit pakket slecht gesorteerd zand en grind kan worden geïnterpreteerd als daluitspoelingswaaierafzettingen. In de top van het pakket komt bodemvorming voor in de vorm van een podzolbodem. In de boringen 33 t/m 40 is onder het circa 40 tot 60 cm dikke esdek een pakket goed gesorteerd, fijn zand aangetroffen. Dit zand kan worden geïnterpreteerd als een lage dekszandrug die lokaal op grofzandige en grindrijke daluitspoelingswaaierafzettingen is gevormd.

Stuwwalglooiingen. Buiten het gebied met daluitspoelingswaaierafzettingen (boringen 22 t/m 26) is alleen in de boringen 22 en 26 een 0,6 m dik pakket enkeerdgronden bestaande uit matig humeus, grindhoudend, matig fijn tot matig grof zand aangetroffen. Op de andere plaatsen (boringen 23, 24 en 25) zijn geen enkeerdgronden aangetroffen. Hier gaat het profiel tussen gemiddeld 30 en 40 cm -Mv over in goed gesorteerd, zwak tot matig siltig, fijn tot uiterst fijn zand met een geringe bijmenging van matig grof zand en grind (boringen 131, 132, 140 en 145). Dit fijnzandige pakket kan worden geïnterpreteerd als een hellingafzetting van verspoelde löss en/of dekzand die als een hellingafzetting direct aan de voet van de stuwwal is neergelegd. Onder het pakket enkeerdgronden gaat het profiel in de boringen 22 en 26 op 0,6 m -Mv eveneens over in een hellingpakket van verspoelde löss/dekzand.

Op 2 plaatsen (boringen 30 en 35) is vanaf circa 0,60 m -Mv een ondoordringbare laag grof grind en stenen aangetroffen. Boring 35 is gezet vlak langs de steilrand (erosierand) naar het dal van de IJssel. Mogelijk betreft het stortlagen die in het verleden langs de steilrand zijn ontstaan.

Bodemverstoringdiepten. In 7 van de 20 boringen (35%) is een diepe bodemverstoring vastgesteld met een gemiddelde diepte van 91 cm -Mv en een maximale diepte van 120 cm -Mv (tabel 6: boringen 21, 32 en 39). Slechts op één plaats (boring 30) reikt de bodemverstoring tot circa 20 cm onder het pakket enkeerdgronden. Op de overige locaties waar een diepe bodemverstoring is vastgesteld (boringen 21, 24, 32, 35 en 39), is geen pakket enkeerdgronden aangetroffen. Plaatsen waar geen diepe bodemverstoring is vastgesteld, liggen binnen het deelgebied met stuwwalglooiingen langs de rand van de bebouwde kom (boringen 23, 25 en 26), globaal in het gebied ten zuidoosten van de Ursula van Raesfeltlaan (boringen 33, 34, 36, 37 en 38) en globaal in het gebied tussen de Brantsenpark, Hoofdweg en Parkweg (boringen 27 en 28). Op 2 plaatsen (boringen 22 en 40) is een verploegde/verspitte B-horizont onder het esdek aangetroffen.

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in 2 van de 20 boringen archeologische indicatoren aangetroffen (tabel 6 en kaartbijlage 3a).

<i>boring</i>	<i>indicatoren</i>	<i>diepte in cm -Mv</i>
22	gedraaid aardewerk (Siegburg)	40-60
40	gedraaid grijsbakkend aardewerk, fragment houtskool	55-90

In boring 22 is het fragment gedraaid aardewerk aangetroffen binnen het ter plaatse 60 cm dikke pakket enkeerdgronden (vindplaats 11). In boring 40 is het fragment grijsbakkend aardewerk aangetroffen in een oude akkerlaag onder het ter plaatse 55 cm dikke esdek (vindplaats 12). In beide gevallen gaat het om een kleine concentraties archeologisch materiaal uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Bij vindplaatsen 11 en 12 (boringen 22 en 40) is slechts een geringe

bodemverstoring geconstateerd. Hier bevinden zich mogelijk nog redelijk goed geconserveerde archeologische resten in de bodem.

Vindplaats 11

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-7; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.542
2. **Coördinaten:** 201.447/448.471; precisie 3; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** Bergdwarsweg
4. **Maaiveld:** groenzone langs rand bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** stuwwalglooiing afgedekt door een diep verstoord esdek op verspoelde löss
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 22 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Nieuwe tijd
9. **Vondsten:** 1 fragment Siegburg-aardewerk uit boring 22
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,40-0,60 m -Mv in een tot 0,4 m -Mv verstoort pakket enkeerdgronden
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 12

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-8; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.637
2. **Coördinaten:** 201.392/448.365; precisie 3; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** onbekend
4. **Maaiveld:** overhoekje binnen bebouwde kom langs bedrijfsgebouw
5. **Geomorfologie:** flank daluitspoelingswaaierlob afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 20,5 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Late Middeleeuwen
9. **Vondsten:** 1 fragment gedraaid grijsbakkend aardewerk en een fragment houtskool uit boring 40
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,55-0,90 m -Mv in een oude akkerlaag onder de basis van het ter plaatse 55 cm dikke esdek
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

3.6 Resultaten - Ellecom

Tijdens het veldonderzoek zijn 20 boringen verricht binnen de bebouwde kom van Ellecom (kaartbijlage 3b; tabel 7; boringen 1 t/m 20). Er zijn 18 boringen gezet in het door enkeerdgronden afgedekte gebied van daluitspoelingswaaiers (kaartbijlage 3b). Er zijn 2 boringen gezet in het deelgebied waar hellingafzettingen langs de rand van de stuwwal voorkomen.

Geologie, bodem en bodemverstoringen

Daluitspoelingswaaier. Tot gemiddeld circa 0,6 m -Mv komen enkeerdgronden voor. Deze bestaan uit homogeen, donkergrijsbruin tot grijsbruin, matig tot zwak

humeus, matig tot zwak siltig, matig grof zand met een bijmenging van fijn grind en grof grind. Tussen 0,65 en 1,20 m -Mv gaat het profiel over in grofzandige en grindrijke afzettingen. Dit pakket slecht gesorteerd zand en grind kan worden geïnterpreteerd als daluitspoelingswaaierafzettingen. In de top van het pakket komt bodemvorming voor in de vorm van een podzolbodem. In de boringen 18, 19 en 20 is onder het circa 40 tot 60 cm dikke esdek een pakket goed gesorteerd, fijn zand aangetroffen. Dit zand kan worden geïnterpreteerd als een lage dekzandrug die lokaal op grofzandige en grindrijke daluitspoelingswaaierafzettingen is gevormd.

Stuwwalglooiingen. Langs de flank van de stuwwal (boringen 14 en 15, vlak langs de Arnhemse-Zutphense straatweg) komt een circa 60 cm dik pakket humeus, zwak grindhoudend zand voor. Tussen 60 en 90 cm -Mv gaat het profiel over in zwak siltige, matig grof tot grofzandige, zwak grindhoudende afzettingen waarin

boring	plaats	locatie	locatie	verstoringdiepte	verstoring >50cm	dikte aangetroffen esdek	oude akkerlaag onder esdek	archeologische indicatoren	type indicator	bovenkant vondstlaag in cm -Mv
[nr]		[rd-X-m]	rd-Y-m]	[cm]	[j/-]	[cm]	[j/-]	[n]	[type]	[cm]
1	Ellecom	203383	449531	30	-	65	-	-	-	-
2	Ellecom	203451	449585	90	j	40	-	-	-	-
3	Ellecom	203319	449437	85	j	85	-	-	-	-
4	Ellecom	203287	449370	80	j	0	-	-	-	-
5	Ellecom	203140	449188	120	j	80	-	-	-	-
6	Ellecom	203116	449277	80	j	0	-	-	-	-
7	Ellecom	202982	449270	70	j	70	-	-	-	-
8	Ellecom	203025	449372	70	j	70	-	1	awg	35
9	Ellecom	203093	449439	70	j	0	-	-	-	-
10	Ellecom	203193	449486	30	-	45	j	-	-	-
11	Ellecom	203246	449586	100	j	60	j	-	-	-
12	Ellecom	203312	449673	30	-	50	-	-	-	-
13	Ellecom	203400	449784	25	-	0	j	2	awh,hk	60
14	Ellecom	203211	449886	60	j	60	-	1	svu	45
15	Ellecom	203131	449792	90	j	60	-	2	mbot, hk	70
16	Ellecom	203133	449682	65	j	65	j	-	-	-
17	Ellecom	203043	449641	80	j	50	-	-	-	-
18	Ellecom	202906	449610	70	j	70	-	1	hk	120
19	Ellecom	202803	449428	110	j	35	j	1	awh	110
20	Ellecom	202944	449453	110	j	145	-	2	awg, hk	140

Tabel 7. Resultaten verkennend booronderzoek te Ellecom.

zich in de meeste gevallen een duidelijke podzol-B-horizont heeft ontwikkeld. In beide boringen is waargenomen dat dit pakket diep verstoord is.

Afzettingen van de IJssel. Op één plaats (boring 4) is vanaf 0,8 m -Mv een pakket afwisselend sterk siltig, uiterst fijn zand en lemige klei aangetroffen. Deze afzettingen kunnen worden geïnterpreteerd als oeverafzettingen (terrasresten) van de pleistocene IJssel (Formatie van Kreftenheye).

Bodemverstoringdiepten. In 16 van de 20 waarnemingen (80,0%) is een diepe bodemverstoring vastgesteld met een gemiddelde diepte van 84 cm -Mv en een maximale diepte van 120 cm -Mv (tabel 7: boring 5). In 13 gevallen is op deze locaties een pakket enkeerdgronden aangetroffen. Op 7 waarnemingslocaties waar enkeerdgronden voorkomen, reikt de bodemverstoring 30 tot 60 cm onder de basis van het esdek. Op 6 waarnemingslocaties reikt de bodemverstoring tot de basis van het esdek. De bodem blijkt in het gehele park tussen de Binnenweg en de Selsweg eveneens diep verstoord te zijn. Het reliëf doet vermoeden dat hier mogelijk een tuin is aangelegd in landschapstijl. Het (aangebrachte) reliëf en het grondverzet dat hiervoor noodzakelijk was, heeft de bodem diep verstoord. Op de hoek van de Hofstetterlaan en de Binnenweg (Dalstein 2) is een diepe tuin aangelegd. Hier is de bodem tot circa 3 m -Mv vergraven. Op 5 plaatsen (boringen 10, 11, 13, 16 en 19) is een oude akkerlaag onder het ter plaatste 40-70 cm dikke esdek aangetroffen. De 4 plaatsen waar geen diepe bodemverstoring zijn vastgesteld (boringen 1, 10, 12 en 13), liggen verspreid binnen de bebouwde kom (boringen 1, 10 en 12) of in een groenzone langs de noordoostelijke buitenrand van de bebouwde kom (boring 13).

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in 7 van de 20 boringen archeologische indicatoren aangetroffen (tabel 7 en kaartbijlage 3b). Daarnaast zijn tijdens de oppervlaktekarteringen langs de rand van de bebouwde kom op 2 plaatsen archeologische resten aan het maaiveld aangetroffen.

<i>boring</i>	<i>indicatoren</i>	<i>diepte in cm -Mv</i>
8	gedraaid aardewerk	35-70
13	handgevormd aardewerk en houtskool	60-90
14	vuursteen-artefact	45-60
15	menselijke botresten en houtskool	70-90
18	houtskoolfragmenten	120-140
19	handgevormd aardewerk	100-135
20	gedraaid aardewerk en houtskoolfragmenten	140-150

De meeste archeologische indicatoren zijn aangetroffen in of vlak onder de basis van het esdek. Het lijkt overwegend te gaan om kleine concentraties archeologisch materiaal uit de Prehistorie (vanaf het Mesolithicum: boringen 13, 14, 15 en 19), de Vroege Middeleeuwen (8e t/m 9e eeuw: boring 20) en het eerste deel van de Nieuwe tijd (16e eeuw: boring 8). Er is in de boringen 13 en 19 mogelijk een

oude akkerlaag onder het esdek aangetroffen. Ter hoogte van de boringen 8, 14 en 15 blijkt de bodem diep verstoord te zijn. Hier komen tot circa 0,7 m -Mv (boring 8) roodbakkende puindeeltjes voor. Bij boring 14 gaat het mogelijk om een kabelsleuf langs de weg. Hier is de bodem tot 0,6 m -Mv verstoord en komt een ondoordringbare puinlaag voor. In boring 15 is onder het vondstniveau (recent) glas aangetroffen.

Een mogelijk bijzondere vindplaats betreft boring 15 (Regina van Geunshof nr. 1; vindplaats 16). Hier is op 0,45-0,60 m -Mv in een verstoorde B/C-horizont een aantal fragmenten verbrand menselijk bot en fragmenten houtskool aangetroffen (bijlage 1: vondstnummer 4). Mogelijk betreft het een crematiegraf. Crematiebegravingen zijn geleidelijk in zwang gekomen vanaf het Mesolithicum; deze gewoonte zette zich voort tot in de IJzertijd en Romeinse tijd. De aanwezigheid van glas in een humeus pakket onder de vondstlaag doet echter vermoeden dat de context waarin het mogelijke crematiegraf heeft gelegen verstoord is geraakt. Geheel zeker is dit echter niet, aangezien het glasfragment van Romeinse ouderdom kan zijn. Het betreft wel de plaats waar in de 19e eeuw een landhuis moet hebben gestaan.

Op een akker tussen de Hofstetterlaan en de Ellecomsedijk zijn tijdens een oppervlaktekartering 3 fragmenten handgevormd kogelpotaardewerk (Late Middeleeuwen) en 1 fragment laat steengoed (16e eeuw) gevonden (bijlage 1: vondstnummer 38). Op een akker tussen de spoorlijn Arnhem-Zutphen en de Arnhemse-Zutphense straatweg ter hoogte van het Regina van Geunshof is naast een grote hoeveelheid geglazuurd aardewerk 1 fragment handgevormd kogelpotaardewerk aangetroffen uit de Late Middeleeuwen (bijlage 1: vondstnummer 37).

Op basis van de in de boringen aangetroffen archeologische resten zijn 6 nieuwe vindplaatsen verspreid binnen en langs de rand van de bebouwde kom van Ellecom aangetroffen (vindplaatsen 13 t/m 18, 22 en 23).

Vindplaats 13

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-1; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.639
2. **Coördinaten:** 203.025/449.372; precisie 3; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Laan van Athlone
4. **Maaiveld:** groenzone binnen de bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 12,5 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Nieuwe tijd (16e eeuw)
9. **Vondsten:** 1 fragment gedraaid aardewerk (laat steengoed) uit boring 8
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,50-0,70 m -Mv in diep verstoord pakket enkeerdgrond
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 14

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-2; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.641
2. **Coördinaten:** 203.400/449.783; precisie 3; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Hoffstetterlaan
4. **Maaiveld:** groenzone langs de noordoostelijke rand van de bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 15 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Late Bronstijd t/m Late Middeleeuwen
9. **Vondsten:** 1 fragment handgevormd aardewerk zonder verdere diagnostische kenmerken en fragmenten houtskool uit boring 13
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,60-0,90 m -Mv in (mogelijke) oude akkerlaag
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 15

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-3; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.643
2. **Coördinaten:** 203.211/449.886; precisie 3; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Arnhemse-Zutphense straatweg
4. **Maaiveld:** groenzone binnen de bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** gebied met hellingafzettingen langs flank stuwwal afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 16,5 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Mesolithicum t/m Neolithicum
9. **Vondsten:** 1 vuursteen-artefact (afslag) uit boring 14
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,45-0,60 m -Mv in een tot 60 cm -Mv verstoorde laag waarin vanaf 0,6 m -Mv een puinlaag voorkomt (kabelsleuf?).
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 16

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-4; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.645
2. **Coördinaten:** 203.131/449.772; precisie 3; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Regina van Geunshof
4. **Maaiveld:** groenzone (privé tuin) binnen de bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** gebied met hellingafzettingen langs flank stuwwal afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 17 m +NAP
7. **Complextype:** (mogelijk) crematiegraf
8. **Datering:** onbepaald
9. **Vondsten:** verbrande menselijke botresten en fragmenten houtskool uit boring 15

10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,70-0,90 m -Mv in een tot 90 cm -Mv verstoorde laag
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 17

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-5; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.647
2. **Coördinaten:** 202.803/449.428; precisie 3; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Achterweg
4. **Maaiveld:** groenzone binnen de bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 14 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Late Bronstijd t/m Late Middeleeuwen
9. **Vondsten:** 1 fragment handgevormd aardewerk zonder verdere diagnostische kenmerken uit boring 19
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 1,10-1,35 m -Mv onder een tot 110 cm -Mv verstoorde laag
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 18

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-6; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.650
2. **Coördinaten:** 202.944/449.453; precisie 3; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Binnenweg
4. **Maaiveld:** groenzone binnen de bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek in zeer fijn, löss-achtig zand
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 13,5 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Vroege Middeleeuwen (8e-9e eeuw)
9. **Vondsten:** 1 fragment gedraaid Badorf-aardewerk uit boring 20
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 1,40-1,50 m -Mv in de basis van het ter plaatse 1,45 m -Mv dikke esdek
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 22

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-37; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.635
2. **Coördinaten:** 203.100/449.860; precisie 2; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** geen
4. **Maaiveld:** akker langs rand bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** hellingafzettingen langs flank stuwwal afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 18 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend

boring	plaats	locatie	locatie	verstoringdiepte	verstoring >50cm	dikte aangetroffen esdek	oude akkerlaag onder esdek	archeologische indicatoren	type indicator	bovenkant vondstlaag in cm -Mv
[nr]		[rd-X-m]	rd-Y-m]	[cm]	[j/-]	[cm]	[j/-]	[n]	[type]	[cm]
41	Dieren	203422	453421	80	j	0	-	-	-	-
42	Dieren	203390	453290	30	-	65	-	-	-	-
43	Dieren	203374	453200	30	-	50	j	1	hk	55
44	Dieren	203309	453081	80	j	80	-	-	-	-
45	Dieren	203163	453313	30	-	45	-	2	awh, hk	50
46	Dieren	203561	452882	100	j	-	-	-	-	-
47	Dieren	203638	452842	70	j	-	-	-	-	-
48	Dieren	203776	452805	70	j	-	-	-	-	-
49	Dieren	203562	452493	100	j	-	-	-	-	-
50	Dieren	203491	452658	60	j	-	-	-	-	-
51	Dieren	203494	452839	70	j	-	-	-	-	-
52	Dieren	203446	452986	80	j	-	-	-	-	-
53	Dieren	203350	452772	5	-	-	-	-	-	-
54	Dieren	203246	452788	95	j	-	-	-	-	-
55	Dieren	203217	452900	40	-	75	-	-	-	-
56	Dieren	203360	452913	60	j	45	-	-	-	-
57	Dieren	203679	452930	90	j	-	-	-	-	-
58	Dieren	203816	452986	90	j	90	-	-	-	-
59	Dieren	203797	452146	70	j	-	-	-	-	-
60	Dieren	203588	451832	95	j	-	-	-	-	-
61	Dieren	203631	451925	60	j	-	-	-	-	-
62	Dieren	203782	451925	110	j	-	-	-	-	-
63	Dieren	203932	451784	140	j	-	-	-	-	-
64	Dieren	204257	450589	50	-	-	-	2	fosf,awg	50
65	Dieren	204186	450740	30	-	60	j	1	hk	65
66	Dieren	204295	450506	120	j	70	-	-	hk	70
67	Dieren	204261	450828	130	j	-	-	-	-	-
68	Dieren	204035	450738	30	-	65	-	-	-	-
69	Dieren	204117	450878	70	j	70	-	-	-	-
70	Dieren	204163	450942	130	j	-	-	-	-	-
71	Dieren	204453	451124	120	j	-	-	-	-	-
72	Dieren	204490	451186	120	j	-	-	-	-	-
73	Dieren	204488	451301	120	j	-	-	-	-	-
74	Dieren	204437	450985	110	j	-	-	-	-	-
75	Dieren	203924	450924	45	-	45	j	1	svu	80
76	Dieren	204050	450994	30	-	90	-	-	-	-
77	Dieren	203933	451218	30	-	60	-	-	-	-
78	Dieren	203732	451149	60	j	40	-	-	-	-
79	Dieren	204141	451169	30	-	90	j	1	hk	90
80	Dieren	204624	451135	70	j	-	-	-	-	-

Tabel 8. Resultaten verkennend booronderzoek te Dieren.

8. **Datering:** Late Middeleeuwen
9. **Vondsten:** 1 fragment handgevormd kogelpotaardewerk en een pijpenkop gevonden tijdens oppervlaktekartering
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** in de bouwvoor
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 23

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-38; **ARCHIS-vondstmeldingsnummer:** p.m.
2. **Coördinaten:** 203.414/449.820; precisie 2; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Ellecomsedijk
4. **Maaiveld:** akker langs oostelijke rand bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 14,5 m +NAP
7. **Complextype:** nederzetting, onbekend
8. **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd (16e eeuw)
9. **Vondsten:** 3 fragmenten handgevormd kogelpotaardewerk en 1 fragment laat steengoed (16e eeuw) gevonden tijdens oppervlaktekartering
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** in de bouwvoor van het esdek
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

3.7 Resultaten - Dieren

Tijdens het veldonderzoek zijn 40 Boringen verricht binnen de bebouwde kom (kaartbijlage 4 en tabel 8: boringen 41 t/m 80). Er zijn 26 boringen gezet in het door enkeerdgronden afgedekte gebied van daluitspoelingswaaiers. De meeste boringen zijn verricht in het gebied van de Scharensche Enk te Dieren Noord en de Dierensche Enk (rondom de huidige burgemeester de Bruinstraat en Oud-Dieren). Er zijn 13 boringen verricht op de daluitspoelingswaaier, maar waar geen enkeerdgronden voorkomen. Er is 1 boring verricht in de nabijheid van de erosierand naar het dal van de IJssel en 5 boringen in de historische dorpskern van 1850 (kaartbijlage 4b).

Geologie, bodem en bodemverstoringen

Daluitspoelingswaaier met enkeerdgronden. Tot gemiddeld circa 0,65 m -Mv komen enkeerdgronden voor. Deze bestaan uit homogeen, zeer donkergrijs tot donkerbruin, matig humeus, matig tot zwak siltig, matig grof zand met een bijmenging van fijn grind en grof grind. Tussen 0,6 en 0,9 m -Mv gaat het profiel over in grofzandige en grindrijke afzettingen. Dit pakket slecht gesorteerd zand en grind kan worden geïnterpreteerd als daluitspoelingswaaierafzettingen. In de top van het pakket komt bodemvorming voor in de vorm van een podzolbodem. Alleen in boring 41 is onder het circa 80 cm dikke esdek een pakket goed gesorteerd fijn zand aangetroffen. Dit zand kan worden geïnterpreteerd als een lage dekzandrug die lokaal op grofzandige en grindrijke daluitspoelings-waaierafzettingen is gevormd. Plaatselijk (boringen 55, 56, 58, 67, 73 en 74) komt een ondoordringbare laag zeer grof grind en stenen voor (mediane diameter 50-100 mm).

Daluitspoelingswaaier zonder enkeerdgronden. Buiten het gebied waar volgens de bodemkaart (Stiboka, 1975) enkeerdgronden voorkomen (boringen 46 t/m 51, 53, 54, 55, 59 t/m 63, 78 en 80; globaal tussen de Dierensche en Scharensche Enk), komt een dun pakket (30-50 cm) humeus, zwak grindhoudend zand voor. Tussen gemiddeld 30 en 40 cm -Mv gaat het profiel over in een zwak siltige, grofzandige, zwak grindhoudende afzetting waarin zich in de meeste gevallen een dunne podzolbodem heeft ontwikkeld. Deze gaat overal binnen circa 1,0 m -Mv over in de natuurlijke, (licht)gele C-horizont.

Bodemverstoringdiepten. In 28 van de 40 boringen (70,0%) is een diepe bodemverstoring vastgesteld met een gemiddelde diepte van 92 cm -Mv en een maximale diepte van 140 cm -Mv (tabel 8: boring 63). Slechts op 3 plaatsen waar een esdek aanwezig is (boringen 56, 66 en 78), reikt de diepe bodemverstoring tot onder het pakket enkeerdgronden. Plaatsen waar geen diepe bodemverstoring is vastgesteld, liggen in het deelgebied van de Scharensche Enk (boringen 42, 43 en 45) of net daarbuiten (boringen 53 en 55) en in groenzones in het deelgebied van de Dierensche Enk tussen de Buitensingel, Wilhelminaweg, de Harderwijkerweg en de Noorder Parallelweg (boringen 75, 76, 77 en 79). Ten zuiden van de Noorder Parallelweg, in het park ingeklemd tussen de Hoflaan, Hogestraat en Vietorstraat (boringen 64, 65 en 68), zijn evenmin diepe bodemverstoringen vastgesteld. Op slechts 3 plaatsen (boringen 43, 65 en 79) is een verploegde/verspitte B-horizont onder het esdek aangetroffen.

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in slechts 7 van de 40 boringen archeologische indicatoren aangetroffen (tabel 8 en kaartbijlage 4).

<i>boring</i>	<i>indicatoren</i>	<i>diepte in cm -Mv</i>
43	fragment houtskool	55-90
45	fragment houtskool en handgevormd aardewerk	50-80
64	fragment gedraaid aardewerk en fosfaatvlekken	50-90
65	fragment houtskool	65-110
66	fragment houtskool	70-110
75	vuursteen-artefact (afslag)	80-110
79	fragment houtskool	90-100

De meeste archeologische indicatoren zijn aangetroffen in de basis van het esdek (boringen 43, 65, 66 en 79). Het betreft in 2 gevallen lage concentraties houtskool die in het pakket enkeerdgronden is aangetroffen. Dit houtskool wijst niet op de aanwezigheid van archeologische resten (§ 3.2.1). Op 3 plaatsen (boringen 45, 64 en 75) zijn archeologische artefacten aangetroffen. In één geval (boring 64) gaat het om geglazuurd roodbakkend aardewerk (Nieuwe tijd) nabij de Dierense toren, waar tot 0,9 m -Mv een diep verstoord pakket met puin en leisteen is aangetroffen (vindplaats 19). Te Dieren-Noord, nabij de Harderwijkerweg, is in boring 45 één fragment handgevormd kogelpotaardewerk (Late Middeleeuwen) in een onverstoord pakket enkeerdgronden (Scharensche Enk) aangetroffen (vondst-

nummer 9, vindplaats 20). In een park op de hoek van de Prins Bernhardlaan en de Prinses Beatrixlaan is in boring 75 een vuursteen-artefact aangetroffen (vondstnummer 10, vindplaats 21). Het betreft 1 kleine afslag afkomstig van vuursteenbewerking die gedateerd kan worden in de periode Mesolithicum t/m Bronstijd. Het vuursteen-artefact is aangetroffen onder een oude akkerlaag in een onverstoorde B-horizont van een podzolbodem. In boring 75 is mogelijk een oude akkerlaag onder het esdek aangetroffen. Alleen ter hoogte van boring 64 blijkt de bodem diep verstoord. Hier komen tot circa 0,9 m -Mv zacht gebakken roodbakkende puindeeltjes, fragmenten geglazuurd aardewerk en leisteen voor. Deze waarnemingslocatie bevindt zich binnen de historische bewoningskern van Oud Dieren (omstreeks 1817) en volgens de kadastrale minuut (blad Dieren, sectie E, eerste blad) stond hier rond 1817 een huis.

Op een akker langs de Harderwijkerweg ter hoogte van de Abelenlaan te Dieren Noord is tijdens een oppervlaktekartering 1 fragment gedraaid Pingsdorf-aardewerk (geïmporteerd aardewerk uit de Late Middeleeuwen A, circa 1050-1250 na Chr.) en 1 fragment gedraaid grijsbakkend aardewerk (Late Middeleeuwen) gevonden (bijlage 1: vondstnummer 39).

Op basis van de in de boringen aangetroffen archeologische resten zijn 3 nieuwe vindplaatsen verspreid binnen en langs de rand van de bebouwde kom van Dieren aangetroffen (vindplaatsen 19, 20, 21 en 24).

Vindplaats 19

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-boring 64; **ARCHIS-vondstmeldingsnummer:** p.m.
2. **Coördinaten:** 204.257/450.589; precisie 3; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** Dierense Toren
4. **Maaiveld:** groenzone binnen de historische bebouwde kom van 1817
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 14 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Nieuwe tijd
9. **Vondsten:** 1 fragment gedraaid geglazuurd aardewerk, puin (gesloopte kerk) en leisteen uit boring 64
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,50-0,90 m -Mv in een circa 0,9 m dik pakket bouwpuin
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 20

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-9; **ARCHIS-vondstmeldingsnummer:** p.m.
2. **Coördinaten:** 203.163/453.313; precisie 3; **Kaartblad:** 33 G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** Scharensche Enk
4. **Maaiveld:** groenzone langs rand van de bebouwde kom

5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 15 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Late Middeleeuwen
9. **Vondsten:** 1 fragment handgevormd kogelpot-aardewerk uit boring 45
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,50-0,70 m -Mv in een circa 0,8 m dik onverstoord pakket enkeerdgronden
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 21

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-10; **ARCHIS-vondstmeldingsnummer:** p.m.
2. **Coördinaten:** 203.924/450.924; precisie 3; **Kaartblad:** 33 G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:**
4. **Maaiveld:** groenzone binnen de bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 13,5 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Mesolithicum t/m Bronstijd
9. **Vondsten:** 1 fragment vuursteen-artefact (afslag) uit boring 75
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,80-1,10 m -Mv, onder de basis van een oude akkerlaag (aangetroffen tussen 0,45 en 0,80 m -Mv).
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 24

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-39; **ARCHIS-vondstmeldingsnummer:** p.m.
2. **Coördinaten:** 203.080/453.380; precisie 2; **Kaartblad:** 33 G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** Scharensche Enk
4. **Maaiveld:** akker langs rand bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 14,5 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** Late Middeleeuwen
9. **Vondsten:** 1 fragment Pingsdorf-aardewerk en 1 fragment laat steengoed gevonden tijdens oppervlaktekartering
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** aan het maaiveld in de bouwvoor van een ca 0,8 m dik pakket enkeerdgronden
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Potentiële herstructureringslocaties

Burgemeester de Bruinstraat: het potentiële herstructureringsgebied rondom het station Dieren en de Burgemeester de Bruinstraat (kaartbijlagen 4a en 4b) ligt op een door enkeerdgronden afgedekte daluitspoelingswaaier (kaartbijlage 5). Het betreft het gebied van de Dierensche Enk ten noorden van Het Hof te Dieren (bijlage 3: cat.nr. 45). Binnen het potentiële herstructureringsgebied ligt een

grote doorgaande weg en het spoor Arnhem-Zutphen. Vooral de Burgemeester de Bruinstraat (als onderdeel van de Arnhemse-Zutphense straatweg) is in het verleden al meerde malen 'op de schop' geweest. In alle boringen verricht in dit gebied is waargenomen dat de bodem diep verstoord is. Het is onwaarschijnlijk dat nog grotere oppervlakken aanwezig zijn met een onverstoord bodemprofiel. Het is wel een van de oudst bekende terreinen van de nederzetting Dieren en als zodanig een deelgebied met een rijke historie. In de zones rondom het potentiële herstructureringsgebied kunnen dan ook resten van allerhande (bij-)gebouwen, verdedigingswerken, etc. voorkomen (zie figuur 17).

Centraal Dieren: de 4 potentiële herstructureringsgebieden ten noorden van de Dierensche Enk en direct ten westen van het Apeldoornsch Kanaal liggen eveneens op een daluitspoelingswaaier. Omdat de overbouwde gebieden buiten de Dierensche Enk zijn ontstaan, komt hier geen afdekkende laag enkeerdgronden voor. Op alle waarnemingslocaties blijkt de bodem tot diep in de natuurlijke C-horizont verstoord te zijn. Dit geldt voor het gehele centrale gebied van de bebouwde kom van Dieren: het deel dat buiten de oude enken van Dieren, Spankeren en Schaars ligt (kaartbijlagen 4a en 4b). Hier wordt dan ook geen grote dichtheid aan archeologische resten verwacht. Alleen ter hoogte van de nieuwe begraafplaats is een archeologische vindplaats bekend (bijlage 3: cat.nr. 44). Het betreft een urn met een zogenaamde kalenderbergversiering uit de Late Bronstijd en/of Vroege IJzertijd. De vondst duidt mogelijk op de aanwezigheid van een urnenveld. De vuurstenen bijl uit het Neolithicum (bijlage 3: cat.nr. 67) betreft een losse vondst waarvan de exacte herkomst onbekend is. Door de waargenomen diepe bodemverstoringen ter plaatse en het ontbreken van een afdekkende laag is het onwaarschijnlijk dat zich binnen deze potentiële herstructureringsgebieden nog veel archeologische resten bevinden.

Apeldoorns Kanaal/Dieren Zuid: het gebied ten noorden van het spoor Arnhem-Zutphen en het Apeldoornsch Kanaal (kaartbijlagen 4a en 4b) bevindt zich op de zuidelijke rand van de daluitspoelingswaaier, op de overgang naar het dal van de IJssel. Het gehele gebied wordt afgedekt door enkeerdgronden van de Dierensche Enk en Spankerensche Enk (zie figuur 15). Het grootste deel van het gebied is overbouwd door bedrijventerreinen. Het bestaat voor het grootste deel uit een bedrijven/industriezone gebouwd op de voormalige Dierensche Enk en Spankerensche Enk (kaartbijlage 4b en figuur 15). Door het ontbreken van openbare groenzones is hier slechts 1 waarneming verricht. Overal is een circa 50-100 cm dik pakket enkeerdgronden aangetroffen. Er zijn geen archeologische vindplaatsen aangetroffen. Aangenomen kan worden dat in grote delen van deze herstructureringslocatie geen diepe bodemverstoringen hebben plaatsgevonden, bijvoorbeeld ter plaatse van grotere parkeer- en/of opslagterreinen of ondiep gefundeerde bedrijfshallen. In de Tachtigjarige Oorlog lag 'op 't hooge Dierensche Schae' (in de onmiddellijke nabijheid van boring 86) waarschijnlijk een redoute (vestingwerk), een vierkante wal met borstwering die in 1605 langs de 'IJsselfrontier' werden opgeworpen. De exacte locatie is echter onbekend. Afgaande op kaarten uit de Tachtigjarige Oorlog maakte het gebied waarbinnen deze locatie zich bevindt deel uit van een versterkte

linie van de Spaanse troepen (zie figuur 17). Resten van deze historische verdedigingswerken kunnen nog in de ondergrond aanwezig zijn. Daarnaast betreft het een gebied dat al in de vroege Prehistorie een aantrekkelijk vestigingsgebied moet zijn geweest. Op de overgang naar het Soerensche Broek en het dal van de IJssel is, blijkens talrijke archeologische vondsten, een groot aantal nederzettingen ontstaan. Men kan er derhalve van uitgaan dat zich nog een relatief hoge dichtheid aan archeologische resten in de bodem bevindt. Nader (archeologisch) bodemonderzoek ter plaatse zal dit verder moeten aantonen.

3.8 Resultaten - Spankeren

Tijdens het veldonderzoek zijn 10 boringen verricht binnen en rondom de bebouwde kom van Spankeren op de Spankerensche Enk (kaartbijlage 4; tabel 9; boringen 81 t/m 90). Alle boringen zijn gezet in het door enkeerdgronden afgedekte gebied van daluitspoelingswaaiers (kaartbijlage 4a).

boring	plaats	locatie	locatie	verstoringdiepte	verstoring >50cm	dikte aangetroffen esdek	oude akkertaag onder esdek	archeologische indicatoren	type indicator	bovenkant vondstlaag in cm -Mv
[nr]		[rd-X-m]	rd-Y-m]	[cm]	[j/-]	[cm]	[j/-]	[n]	[type]	[cm]
81	Spankeren	204831	452431	40	-	60	-	-	-	-
82	Spankeren	204753	452667	75	j	95	j	-	-	-
83	Spankeren	204615	452522	30	-	70	-	1	hk	110
84	Spankeren	204450	452365	90	j	90	-	-	-	-
85	Spankeren	205208	452296	25	-	100	-	-	-	-
86	Spankeren	205029	451961	30	-	75	-	1	awg	0
87	Spankeren	205009	452128	40	-	70	-	-	-	-
88	Spankeren	204840	452169	30	-	65	j	-	-	-
89	Spankeren	204884	451697	100	j	50	-	-	-	-
90	Spankeren	204824	451860	10	-	0	-	-	-	-

Tabel 9. Resultaten verkennend booronderzoek te Spankeren.

Geologie, bodem en bodemverstoringen

Daluitspoelingswaaier. Tot gemiddeld circa 0,75 m -Mv komen enkeerdgronden voor. Deze bestaan uit homogeen, zeer donkergrijs tot donkerbruin, matig humeus matig siltig, matig grof zand met een matige tot sterke bijmenging van fijn grind en grof grind. Tussen 0,65 en 1,0 m -Mv gaat het profiel over in matig grofzandige en zeer grindrijke afzettingen. Dit pakket slecht gesorteerd zand en grind kan

worden geïnterpreteerd als daluitspoelingswaaierafzettingen. In de top van het pakket komt bodemvorming voor in de vorm van een podzolbodem met vaak een goed ontwikkelde B- en B/C horizont. Tussen 1,10 en 1,40 m -Mv gaat het profiel over in de natuurlijke C-horizont. In boring 85 is sterk siltig, matig gesorteerd fijn zand aangetroffen met een grofzandige bijmenging. Deze waarschijnlijk zeer lokaal voorkomende afzetting kan worden geïnterpreteerd als verspoeld dekzand in een beekdal of dekzandlaagte (Laagpakket van Liempde).

Bodemverstoringsdiepten. In slechts 3 van de 10 boringen (30,0%) is een diepe bodemverstoring vastgesteld met een gemiddelde diepte van 88 cm -Mv en een maximale diepte van 100 cm -Mv (tabel 9: boring 89). Alleen ter plaatse van boring 89 reikt de bodemverstoring tot onder het pakket enkeerdgronden. Plaatsen waar een diepe bodemverstoring is vastgesteld, liggen langs de buitenrand van de bebouwde kom (Loohof) en langs de Arnhemse-Zutphense straatweg.

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in 2 van de 10 boringen archeologische indicatoren aangetroffen (tabel 9 en kaartbijlage 4).

<i>boring</i>	<i>indicatoren</i>	<i>diepte in cm -Mv</i>
83	fragment houtskool	110-140
86	roodbakend aardewerk (Nieuwe tijd)	in bouwvoor

Het fragment houtskool in boring 83 is aangetroffen diep onder de basis van het ter plaatse 70 cm dikke esdek in de natuurlijke B/C-horizont van een podzolprofiel. De aanwezigheid van houtskool houdt mogelijk verband met een activiteitscentrum van het op circa 150 m ten noordnoordoosten gelegen nederzettingsterrein uit de Bronstijd en/of IJzertijd (bijlage 3: vindplaats 54). Het fragment gedraaid roodbakend aardewerk in boring 86 is aangetroffen in de bouwvoor op de hoek van de Overweg en de Arnhemse-Zutphense straatweg. Dit fragment aardewerk is in ieder geval van post-middeleeuwse ouderdom. In de Tachtigjarige Oorlog lag 'op 't hooge Dierensche Schaer' (in de onmiddellijke nabijheid van boring 86) waarschijnlijk een redoute (vestingwerk), een vierkante wal met borstwering die in 1605 langs de 'IJsselfrontier' werden opgeworpen. Of de aangetroffen aardewerkfragmenten hiermee verband houden, is onbekend.

Geen van beide archeologische indicatoren wijzen op de aanwezigheid van archeologische resten ter plaatse (maar zie § 3.1).

Potentiële herstructureringslocaties

Spankerensche Enk: het potentiële herstructureringsgebied Spankerensche Enk ligt op het meest oostelijke deel van de daluitspoelingswaaier van Dieren op de overgang naar het dekzandlandschap van het Soerensche Broek (kaartbijlagen 4a en 5). Het gaat om een escomplex bestaande uit zwarte enkeerdgronden die voornamelijk op grindige, periglaciaire afzettingen liggen. Slechts op enkele plaatsen ligt dekzand op de grindrijke ondergrond. Dit gebied heeft vanaf het Mesolithicum een continue

bewoning gekend getuige het grote aantal nederzettingsterreinen uit de periode Neolithicum (4900 tot 2000 voor Chr.) t/m IJzertijd (800-12 voor Chr.). De vindplaatsen maken deel uit van een op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland; ROB, 2000) opgenomen *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 33G-015, monumentnummer 12704; zie kaart-bijlagen 4a en 4b). Door de landschappelijke ligging en het voorkomen van een circa 70-90 cm dikke afdekkende laag enkeerdgronden geldt voor het gehele gebied (dus ook buiten het AMK-terrein) een (zeer) hoge archeologische verwachting. Ten aanzien van het aspect archeologie geldt voor het gehele gebied een onderzoeksverplichting. Voor het dekzandlandschap van het Soerensche Broek geldt alleen voor de dekzandruggen en -koppen alsmede de dekzandwellingen respectievelijk een hoge en middelmatige archeologische verwachting.

3.9 Resultaten - Laag Soeren

Tijdens het veldonderzoek zijn 12 boringen verricht (kaartbijlage 3c en tabel 10: boringen 171 t/m 182). Er zijn 5 boringen gezet in de huidige bebouwde kom, 4 boringen langs de buitenrand van de bebouwde kom en 3 in het buitengebied. Er zijn 11 boringen verricht in het deelgebied met daluitspoelingswaaiers en 1 boring in het deelgebied met dekzandvlakten en -laagten (kaartbijlage 3c).

boring	plaats	locatie	locatie	verstoringdiepte	verstoring >50cm	dikte aangetroffen esdek	oude akkerlaag onder esdek	archeologische indicatoren	type indicator	bovenkant vondstlaag in cm -Mv
[nr]		[rd-X-m]	rd-Y-m]	[cm]	[j/-]	[cm]	[j/-]	[n]	[type]	[cm]
171	Laag Soeren	202046	455223	30	-	45	?	1	awg	50
172	Laag Soeren	202077	455267	40	-	70	-	1	bot	70
173	Laag Soeren	202209	455242	45	-	45	-	-	-	-
174	Laag Soeren	202319	454997	45	-	70	-	-	-	-
175	Laag Soeren	202289	454840	50	-	70	-	-	-	-
176	Laag Soeren	202354	454902	90	j	-	-	1	hk	50
177	Laag Soeren	201969	455498	5	-	-	-	-	-	-
178	Laag Soeren	202100	455381	90	j	-	-	-	-	-
179	Laag Soeren	202194	455349	45	-	-	-	-	-	-
180	Laag Soeren	201923	455151	45	-	45	-	-	-	-
181	Laag Soeren	202113	455174	120	j	80	-	-	-	-
182	Laag Soeren	202548	454804	75	j	45	j	2	awh, hk	45

Tabel 10. Resultaten verkennend booronderzoek te Laag Soeren.

Geologie, bodem en bodemverstoringen

Daluitspoelingswaaier. Tot gemiddeld circa 0,63 m -Mv zijn in de boringen 171 t/m 175, 180, 181 en 182 enkeerdgronden aangetroffen, ondanks het feit dat deze niet als zodanig op de bodemkaart staan vermeld. Op een aantal plaatsen (boringen 171, 173 en 180) is het esdek dunner dan 50 cm, waardoor mogelijk het oppervlak met enkeerdgronden te klein of versnipperd is. De kenmerkende bodemtypen zijn in oppervlak dan zo klein, dat ze niet op de bodemkaarten zijn opgenomen. De enkeerdgronden bestaan uit homogeen, donkerbruingrijs tot zwartgrijs, matig humeus, zwak siltig, matig grof zand met een bijmenging van fijn grind en grof grind. Tussen 0,5 en 0,7 m -Mv gaat het profiel over in (uiterst) grofzandige en grindrijke afzettingen. Dit pakket slecht gesorteerd zand en grind kan worden geïnterpreteerd als daluitspoelingswaaierafzettingen. In de top van het pakket komt bodemvorming voor in de vorm van een podzolbodem. In de boringen 177, 178 en 179 (direct ten noordoosten van de Harderwijkerweg) is een moderpodzol aangetroffen, waarin slechts een zeer dunne uitspoelingslaag (E-horizont) is ontstaan. In de boringen 177 en 179 is een nog vrijwel intact bodemprofiel aangetroffen, terwijl in boring 178 tot 0,90 m -Mv een diepe bodemverstoring is vastgesteld.

Dekzandvlakten en -laagten. Ter hoogte van de Harderwijkerweg-Van Zwietenlaan is in boring 176 vanaf 0,60 m -Mv een pakket matig goed gesorteerd, grof zand aangetroffen. Waarschijnlijk betreft het een pakket beekdalzand van de Soerensche Beek. Vanaf 0,90 m -Mv gaat het profiel over in matig siltig, goed gesorteerd, uiterst fijn zand. Dit pakket goed gesorteerd zand kan worden geïnterpreteerd als dekzandafzettingen die direct ten oosten van Laag Soeren (het Zaaibroek en het Soerensche Broek) aan het maaiveld voorkomen.

Bodemverstoringdiepten. In 4 van de 12 boringen (33,3%) is een diepe bodemverstoring vastgesteld met een gemiddelde diepte van 94 cm -Mv en een maximale diepte van 120 cm -Mv (boring 182; tabel 10). Op 2 waarnemingslocaties reikt de bodemverstoring tot onder het 0,7-0,8 m dikke pakket enkeerdgronden (boringen 181 en 182). Ter hoogte van de boringen 176 en 178 is geen esdek aanwezig en is een bodemverstoring diepte van 0,9 m -Mv vastgesteld. Plaatsen waar geen diepe bodemverstoring is vastgesteld, liggen zowel binnen de bebouwde kom (boringen 171, 172, 173 en 182) als daarbuiten (boringen 174, 175, 177 en 179). Over het algemeen zijn binnen de groenzones geen diepe bodemverstoringen aangetroffen.

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in 4 van de 12 boringen archeologische indicatoren aangetroffen (tabel 10 en kaartbijlage 3c).

<i>boring</i>	<i>indicatoren</i>	<i>diepte in cm -Mv</i>
171	1 fragment gedraaid aardewerk (Nieuwe tijd)	50-70
172	1 fragmentje verbrand (menselijk?) bot	70-90
176	fragment houtskool	50-60
182	handgevormd aardewerk en houtskool	45-60

In 3 boringen zijn archeologische indicatoren aangetroffen onder de basis van het esdek (boringen 171, 172 en 182). Het fragment aardewerk uit boring 171 (Bosrichterlaan/Jan Ligthartlaan) betreft geglazuurd gedraaid aardewerk (Nieuwe tijd) aangetroffen tussen 0,50 en 0,70 m -Mv in de top van een verstoorde C-horizont. In boring 172 (Cruyshoevelaan, nabij boring 171) is een verbrand botfragmentje aangetroffen onder het 0,7 m -Mv dikke esdek in de top van een verstoorde C-horizont (bijlage 1: vondstnummer 35, vindplaats 25). Indien het om menselijke botfragmenten gaat, betreft het mogelijk een crematiegraf. Aanwijzingen voor recente verstoring (puin en glasfragmenten) zijn alleen aangetroffen in de bouwvoor (tot 30 cm -Mv). De circa 10 cm diepe verstoring van de C-horizont (van 0,7-0,8 m -Mv) waarin het botfragmentje is aangetroffen, kan duiden op een vergraving in het verleden (voor het ontstaan van het esdek). Crematiebegrovingen zijn geleidelijk in zwang gekomen vanaf het Mesolithicum; deze gewoonte zette zich voort tot in de IJzertijd en Romeinse tijd.

Het fragment houtskool en handgevormd aardewerk in boring 182 (langs de Harderwijkerweg nabij de Boerhavelaan) is aangetroffen tussen 0,45 en 0,60 m -Mv in een tot 0,75 m -Mv verstoorde B-horizont (bijlage 1: vondstnummer 36, vindplaats 26). Het fragment is vrij hard en oxiderend gebakken en heeft een magering van grof zand. Vanwege het ontbreken van meer diagnostische kenmerken is dit aardewerkfragment in de periode IJzertijd-Late Middeleeuwen gedateerd (waarschijnlijk betreft het middeleeuws aardewerk). Tot 0,75 m -Mv is kachelgit en houtskool aangetroffen, hetgeen wijst op een diepe bodemverstoring vanaf tenminste de Late Middeleeuwen.

Het houtskoolfragment in boring 176 is aangetroffen op 0,5-0,6 m -Mv in de B/C-horizont van een tot 0,9 m -Mv diep verstoord podzolprofiel. Hier zijn eveneens beekdal- en dekzandafzettingen aangetroffen. Mogelijk duidt het houtskool op de nabijheid van een nederzetting, maar het kan evengoed een natuurlijke oorsprong hebben. Door de diepe vermenging van de natuurlijke bodemhorizonten kan hier derhalve geen conclusie aan worden verbonden.

Op basis van de in de boringen aangetroffen archeologische resten zijn 2 nieuwe vindplaatsen verspreid binnen en rondom de bebouwde kom Laag Soeren aangetroffen (vindplaatsen 25 en 26).

Vindplaats 25

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-35; **ARCHIS-vondstmeldingsnummer:** p.m.
2. **Coördinaten:** 202.077/455.267; precisie 3; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Laag Soeren; **Toponiem:** Cruyshoevelaan
4. **Maaiveld:** groenzone binnen de bebouwde kom
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een circa 70 cm dik esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 15,5 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** onbekend

9. **Vondsten:** 1 fragment verbrand bot (mogelijk menselijk) uit boring 172
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,70-0,80 m -Mv binnen een in het verleden (voor het ontstaan van het esdek) verstoorde C-horizont
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

Vindplaats 26

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-36; **ARCHIS-vondstmeldingsnummer:** p.m.
2. **Coördinaten:** 202.548/454.804; precisie 3; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Laag Soeren; **Toponiem:** Harderwijkerweg/
Boerhavelaan
4. **Maaiveld:** akker langs rand van de Harderwijkerweg
5. **Geomorfologie:** daluitspoelingswaaier afgedekt door een 45 cm m dik esdek
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** circa 14,5 m +NAP
7. **Complextype:** onbekend
8. **Datering:** IJzertijd t/m Late Middeleeuwen
9. **Vondsten:** 1 fragment handgevormd aardewerk uit boring 182
10. **Diepteligging archeologische laag/vondsten:** 0,45-0,60 m -Mv in een tot 0,75 m -Mv verstoord podzolprofiel
11. **Globale omvang vindplaats:** onbepaald

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

In opdracht van de gemeente Rheden heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau van 31 maart t/m 19 april 2004 een inventariserend archeologisch veldonderzoek (verkenning) uitgevoerd in de bebouwde kommen van de gemeente Rheden: Laag Soeren, Dieren, Spankeren, Ellecom, De Steeg, Rheden en Velp. De bebouwde kommen van de 8 Rheder dorpen liggen zonder uitzondering in een gebied met een hoge archeologische verwachting. Vanwege de aanwezigheid van een pakket enkeerdgronden is het merendeel van de archeologische resten in deze landschappelijke eenheid afgedekt geraakt onder een dikke laag humeus zand. Mogelijk zijn er ook nog archeologische resten afgedekt geraakt door het (gedeeltelijk) dempen/egaliseren van (een deel van) de natuurlijke laagten van dit landschap.

Voor het verkennend booronderzoek zijn in totaal 182 boringen gezet verspreid over de verschillende groenzones van de bebouwde kommen. De waarnemingsdichtheid varieerde per bebouwde kom van circa 1 boring per 2 ha te Ellecom tot circa 1 boring per 10 ha te Dieren.

Conform de bodemkaarten (Stiboka, 1975 en 1979; Gelders genootschap/RAAP, 2003) is in vrijwel het gehele gebied met enkeerdgronden een esdek aangetroffen, waarvan de dikte varieert van 30 tot 120 cm (gemiddeld 66 cm). Het pakket enkeerdgronden bestaat in vrijwel alle gevallen uit homogeen, zeer donkergrijs tot donkerbruin, matig tot zwak humeus matig tot zwak siltig, matig grof zand met een bijmenging van fijn grind. De bijmenging met grind komt overal vanaf het maaiveld voor. Op een aantal plaatsen is geen pakket enkeerdgronden aangetroffen, terwijl deze volgens de archeologische verwachtingskaart voor de gemeente Rheden wel binnen het gebied met esdekken liggen. Het betreft in alle gevallen gebieden die buiten de historisch bekende grenzen van de individuele dorpsenken vallen.

Onder dit esdek bevinden zich resten van een podzolbodem in matig fijn tot matig grof, matig tot zeer slecht gesorteerd en grindrijk tot zeer grindrijk zand. Binnen dit pakket komen plaatselijk afwisselend dunne lagen grover en fijner zand voor alsmede een bijmenging met löss-achtig materiaal. Het pakket wordt geïnterpreteerd als daluitspoelingswaaierafzettingen (Laagpakket van Schaarsbergen) en bestaat uit lokaal materiaal (dekzanden, löss en grindrijke stuwwalzanden). Op die plaatsen waar geen esdek is aangetroffen, komt het pakket grofkorrelige afzettingen direct aan het maaiveld voor.

In de boringen langs de noordrand van De Steeg en Rheden bestaat het bodemprofiel vanaf het maaiveld uit een meer dan 1 m dik, goed gesorteerd, matig siltig, uiterst fijn zand met een geringe bijmenging van matig grof zand en grind. Het betreft een hellingafzetting van verspoelde löss die direct aan de voet van de stuwwal is neergelegd (Laagpakket van Liempde). In De Steeg is onder een deel van het circa 40 tot 60 cm dikke esdek een pakket goed gesorteerd fijn zand aangetroffen. Het betreft een lage dekzandrug (Jong Dekzand, Laagpakket van Wierden) die lokaal op grofzandige en grindrijke afzettingen is gevormd.

Tussen de C-horizont en de basis van het esdek bevindt zich in 19 van de 113 boringen (16,8%) met een esdek een circa 15 tot 35 cm dikke vuilbruine laag waarin de resten van verschillende horizonten van een podzolbodem zijn vermengd. De vermenging kan het gevolg zijn van de eerste akkeraanleg in de Middeleeuwen, waarbij met name de A-, E- en B-horizonten van de natuurlijke podzolbodem zijn verspit/verploegd. Het is echter niet uit te sluiten dat het een bouwvoor uit oudere archeologische perioden (vanaf het Neolithicum) betreft. Ook bioturbatie (vooral als gevolg van gegraveerd door mollen) en boomval kan aan deze vermenging hebben bijgedragen.

- 1. Kunnen er binnen de bebouwde kommen van de Rheder dorpen, voor zover ze binnen gebieden met een hoge archeologische verwachting vallen, terreinen met archeologische resten aangetoond en globaal begrensd worden?**
- 2. Wat is de diepteligging van het niveau met archeologische sporen ten opzichte van het maaiveld?**

In overeenstemming met wat verwacht werd op basis van de archeologische verwachtingskaart (Gelders genootschap/RAAP, 2003) zijn binnen de bebouwde kommen in de zone met een hoge verwachting voor vindplaatsen vanaf de vroege Prehistorie t/m Late Middeleeuwen een groot aantal archeologische resten aangetroffen (bijlage 1: vindplaatsen 1 t/m 26).

Tijdens het verkennend booronderzoek zijn in 37 van de in totaal 182 boringen (20,3%) archeologische indicatoren aangetroffen. In alle gevallen zijn de archeologische indicatoren aangetroffen in het gebied met esdekken: zowel in het pakket enkeerdgronden (esdek) als in de daaronder liggende lagen. In 24 van de 37 boringen met archeologische indicatoren (13,2% van het totaal) zijn naast houtskoolfragmenten tevens aardewerkfragmenten, vuursteen-artefacten en/of botfragmenten aangetroffen. Het gaat hoofdzakelijk om artefacten uit zeer verspreid liggende boringen die duiden op het voorkomen van nederzettingsresten, jagerskampen en begravingen uit de perioden vanaf het Mesolithicum. De archeologische resten bevinden zich op wisselende diepten ten opzichte van het maaiveld. Op slechts 6 plaatsen betreft het vondsten uit het pakket enkeerdgronden. In de overige 18 gevallen betreft het vondsten gedaan onder het esdek, meestal in een (in het verleden, voor het ontstaan van het esdek) aangeploegde B-horizont. Deze laatste groep artefacten duidt op de aanwezigheid een of meer huisplaatsen en/of kampementen nabij de vindplaats.

De archeologische indicatoren duiden op een hoge dichtheid aan archeologische resten in de bebouwde kommen van alle Rheder dorpen en rechtvaardigt de impliciete verwachting dat in grote delen van de bebouwde kommen nog intacte archeologische resten voorkomen. De waarnemingen gedaan in het kader van onderhavig onderzoek betreffen echter in alle gevallen toevalsvondsten door de te geringe dichtheid (0,5-0,1 boringen per ha) en ongelijkmatige spreiding van de boringen. Als gevolg hiervan is het niet mogelijk uitspraken te doen over vondstclusters of globale begrenzings van één of meer vindplaatsen. De nabijheid van water (beeklopen, overgangsgebied naar het IJsseldal en overgangsgebied naar het Soerensche Broek) lijkt echter een belangrijke locatiekeuzefactor voor de vestigingsplaats van de mens in het verleden in dit gebied. Een meer expliciete begrenzing van deze gebieden is vooralsnog moeilijk te maken.

Op basis van de op moment van schrijven ter beschikking staande gegevens is het vooralsnog niet met zekerheid vast te stellen op welke diepte exact archeologische resten binnen deelgebieden van de bebouwde kommen voorkomen en wat de gevolgen van af- of vergravingen in het recente verleden voor de mogelijk aanwezige archeologische resten zijn geweest. Duidelijk is wel dat een (groot) deel van de nieuwe vindplaatsen redelijk intact is. Dat betekent dat bij de vaststelling en vergunningverlening van een ontwikkelings- en bestemmingsplan overal binnen de bebouwde kom waar esdekken met een minimale dikte van 40 cm voorkomen, rekening moet worden gehouden met de omstandigheid dat nog archeologisch waardevolle resten in de bodem aanwezig kunnen zijn.

3. Wat is de aard en kwetsbaarheid van deze terreinen?

Tijdens het verkennend booronderzoek zijn in 113 van de 182 boringen (62,1%) diepe bodemverstoringen aangetroffen, dat wil zeggen bodemverstoringen dieper dan 50 cm -Mv. In 68 gevallen (55%) gaat het om bodemverstoringen dieper dan 60 cm -Mv, in 12 gevallen (6,6%) om bodemverstoringen dieper dan 120 cm -Mv. In 63 gevallen (56% van de waarnemingen binnen het gebied met enkeerdgronden) is een bodemverstoring aangetroffen die dieper reikt dan het ter plaatse aanwezige esdek. Een deel van de diepe bodemvergravingen betreft echter vermengde bodemhorizonten. Het is niet op voorhand uit te sluiten dat het een vergraving betreft die in het verleden (voor het ontstaan van het esdek) heeft plaatsgevonden. De aanwezigheid van recente artefacten in de bodemverstoringen is dienaangaande een betere aanwijzing voor de mate waarin de bodem (inclusief archeologische resten) is verstoord. Deze duiden in vrijwel alle gevallen op grondverzet en bodemvermenging tijdens (recente) graafactiviteiten.

Uitgesplitst naar de individuele bebouwde kommen zijn de resultaten zeer verschillend. Te Ellecom is in 16 van de 20 waarnemingen (80%) een diepe bodemverstoring waargenomen met een gemiddelde diepte van 81 cm -Mv. Te Spankeren, Laag Soeren en De Steeg bleek 30-40% van alle waarnemingslocaties diep verstoord, met een gemiddelde verstoringsdiepte van 88 cm -Mv. In hoeverre waarnemings-effecten hierin een rol spelen, is onbekend. Van enige aantoonbare relatie met de bouwhistorie van de verschillende gebiedsdelen binnen de bebouwde kommen

is nauwelijks sprake en vereist verder bouwhistorisch onderzoek naar bodemverstoringsgegevens en bouwmethodiek. Vooralnog zijn dergelijke gegevens niet eenvoudig te ontsluiten.

In 13 van de 37 boringen met archeologische indicatoren (7,1%) zijn de archeologische resten aangetroffen in een verstoorde laag. Op deze locaties zijn de archeologische resten mogelijk reeds verstoord. De meeste archeologische indicatoren (in 13,2% of 24 boringen) zijn echter aangetroffen onder een diep verstoorde laag, dus buiten het bereik van (recente) bodemverstoringen. In 13 gevallen (7,1%) betreft het aardwerkfragmenten en/of vuursteen-artefacten en/of (menselijke of dierlijke) botfragmenten. Op deze locaties zijn de archeologische resten mogelijk nog intact aanwezig en over het algemeen goed geconserveerd.

4. Kan op basis hiervan de hoge archeologische verwachting van de dorpskernen nader gespecificeerd worden?

Op basis van onderhavig onderzoek kan worden geconcludeerd dat in grote delen van de bebouwde kommen van de Rheder dorpen uitgestrekte archeologische vindplaatsen voorkomen. In ruim 20% van de willekeurig verrichte waarnemingen zijn archeologische indicatoren aangetroffen, waarvan 13% (fragmenten van) gebruiksvoorwerpen. Verdeeld per individuele kom varieerde dit aantal van 7,5% te Dieren tot 30% te Ellecom. Door de gehanteerde onderzoeksmethoden is het echter zeer aannemelijk dat grote waarnemingseffecten zijn opgetreden en dat de resultaten niet als een representatieve steekproef moeten worden gezien.

De boringen waarin archeologische resten zijn aangetroffen, bevinden zich allen binnen het gebied waar (op basis van historisch kaartmateriaal en bodemkundige gegevens) enkeerdgronden voorkomen met een dikte van tenminste 50 cm. In gebieden binnen de bebouwde kom waar geen enkeerdgronden voorkomen, is het merendeel van de archeologische resten waarschijnlijk verstoord. Het betreft een groot deel van Dieren binnen het centraal gelegen gebied tussen de Dierensche, Spankerensche en Schaarse Enk en (een) de(e)l(en) van Laag Soeren.

Van de archeologische resten is 35% (13 van de 37 vondsten) aangetroffen in een recent verstoord pakket. Gezien de diepe bodemvergravingen ter plaatse zijn deze locaties geheel verstoord en van geen archeologische waarde meer. Een belangrijker deel van de archeologische resten (54% of 13 van de 24 locaties met artefacten) is echter aangetroffen onder het esdek buiten het bereik van een (recente) bodemvergraving. Voor de individuele bebouwde kommen varieert dit aantal van 75% te Velp (3 van de 4 vindplaatsen) tot 30% te Ellecom (2 van de 6 vindplaatsen). Hieruit kan de voorzichtige conclusie worden getrokken dat het merendeel van de archeologische resten in de verschillende groenzones nog intact aanwezig zijn. Voor de overige open ruimten (zoals aaneengesloten particuliere tuinen) en (onder) de huidige bebouwing is dit onbekend. In hoeverre recentere graafactiviteiten (riool en kabelsleuven, onderkeldering) hier geleid hebben tot de vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten is onduidelijk.

4.2 Aanbevelingen

Met het oog op de beschikbare informatie ten aanzien van de lokale omstandigheden is sprake van voldoende redenen om voorafgaande aan planvorming archeologisch onderzoek in het kader van de Archeologische Monumentenzorg ter plaatse te laten verrichten. Aanbevolen wordt om voorafgaand aan onderzoek naar archeologische waarden (en een eventueel volgend inventariserend archeologisch veldonderzoek) van geval tot geval door middel van veldwaarnemingen vast te stellen wat de exacte bodemopbouw en bodemverstoring is. Dit onderzoek dient in de eerste plaats duidelijkheid te verschaffen (aan een ter plaatse deskundig archeoloog) wat de conservering en context van mogelijk aanwezige archeologische waarden zal zijn.

Aanbevolen wordt om, uit oogpunt van efficiency, deze gegevens te verzamelen tijdens verkennend milieutechnisch bodemonderzoek, met dien verstande dat ten behoeve van het aspect archeologie enigszins afgeweken zal moeten worden van de standaard normering en protocollen voor het milieukundig verkennend bodemonderzoek (VKB). De archeologische vragen dienen op basis van het verkennend milieutechnisch bodemonderzoek en de hieruit voortkomende onderzoeksgegevens te kunnen worden beantwoord door een terzake deskundig archeoloog:

- of, waar en hoe dik afdekkende lagen binnen het plangebied voorkomen;
- wat de kwaliteit (gaafheid), aard, omvang en diepteligging van natuurlijke bodemhorizonten ter plaatse is;
- wat de aard en diepte is tot waarop artefacten van recente ouderdom ('modern' afvalmateriaal) in het bodemprofiel voorkomen;
- tot welke diepte in het bodemprofiel sprake is van een aantoonbaar recente bodemverstoring.

Ten behoeve van het aspect archeologie dient de waarnemingsdichtheid van het verkennend milieutechnisch bodemonderzoek uit tenminste 6 systematisch verspreide boringen/ waarnemings sleuven per hectare te bestaan. De waarnemingsdiepte dient in ieder geval tot in de natuurlijke C-horizont te reiken. Indien mogelijk kunnen tijdens het milieutechnisch onderzoek (bouw)historische gegevens worden verzameld. De resultaten van het verkennend milieutechnisch bodemonderzoek en het (bouw)historisch onderzoek dienen in de eerste plaats duidelijk te maken wat de consequenties van het verder ontwikkelen van het ontwikkelingsplan op de aanwezige bodemgesteldheid zal zijn en of er ruim voldoende aanleiding voor een aanvullende onderzoeksverplichting (veldonderzoek) ten aanzien van het aspect archeologie bestaat. De resultaten van het bodemonderzoek dienen te worden voorgelegd en beoordeeld door een ter plaatse deskundig/bevoegd archeoloog.

Ten aanzien van toekomstige ontwikkelingslocaties te centraal-Dieren lijkt de kans op intacte archeologische resten gering. Hier rust geen beschermende laag enkeerdgronden op de archeologische resten en het merendeel lijkt diep verstoord. Ten aanzien van de archeologische verwachting zal hier een lage dichtheid aan

archeologische resten voorkomen (lage verwachting). Dezelfde lage archeologische verwachting geldt voor de potentiële herstructureringslocatie in de Word-Rheder Broek. De andere potentiële herstructureringslocaties liggen allen binnen het gebied met een dikke laag enkeerdgronden. Voor deze locaties geldt dat van geval tot geval nader bepaald dient te worden wat de aard en diepteligging van de (onbekende) archeologische resten is en wat de gevolgen van geplande graafwerkzaamheden ter plaatse zal zijn. Hier volstaat in eerste instantie onderzoek naar bodemverstoringen door middel van een (aangepast) milieukundig bodemonderzoek.

Voor de Spankerensche Enk geldt een (zeer) hoge archeologische verwachting. Het grootste deel van het herstructureringsgebied valt binnen een AMK-terrein van hoge archeologische waarde. Hiervoor geldt in principe een onderzoeksverplichting. Ten aanzien van de Spankerensche Enk wordt aanbevolen om deze perceelsgewijs middels een karterend boorgrid te onderzoeken. Hierbij kunnen ontwikkelingslocaties geprioriteerd worden, zodat het inventariserend archeologisch booronderzoek gefaseerd kan worden uitgevoerd. Gedacht kan worden aan het toekennen van verschillende stadia van planvorming. Percelen waarvoor een vergevorderde planvorming bestaat, kunnen dan middels een karterend boorgrid (ca. 6-10 boringen per ha) worden onderzocht. Gebieden waar de planvorming nog gering is, kunnen in eerste instantie verkennend worden onderzocht met een veel lagere dichtheid aan gridgewijze boringen. Het boorgrid kan in latere stadia van planvorming worden verdicht.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek en de hieruit voortvloeiende aanbevelingen voor het archeologisch onderzoekstraject binnen de bebouwde kommen kan verder overleg worden gevoerd met de provinciaal archeoloog van Gelderland (drs. F. de Roode).

Literatuur

- Bakker, M.A.J., C. den Otter & H.J.T. Weerts**, 2003. *Beschrijving lithostratigrafische eenheid, Formatie van Drenthe*. Nederlands Instituut voor Toegepaste Geowetenschappen TNO, Utrecht.
- Bloemers, J.H.F., L.P. Louwe Kooijmans & H. Sarfatij**, 1981. *Verleden land. Archeologische opgravingen in Nederland*. Meulenhoff Informatief, Amsterdam.
- Brinkkemper, O., e.a.** (redactie), 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Gelders Genootschap/RAAP**, 2003. Cultuurhistorische gebiedsbeschrijving. Cultuurhistorisch Informatie Pakket (CHIP), gemeente Rheden, juni 2003. Gelders Genootschap i.s.m. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Arnhem.
- Gelders Genootschap/RAAP**, 2003. *Nadere typering waardevolle karakteristieken. Cultuurhistorisch Informatie Pakket (CHIP), gemeente Rheden, juni 2003*. Gelders Genootschap i.s.m. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Arnhem.
- Groenewoudt, B.J.**, 1994. Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden. *Nederlandse Archeologische Rapporten 17*, Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Meene, E.A. van de**, 1977. *Toelichting bij de Geologische Kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 40-oost (Arnhem)*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- Meene, E.A. van de**, 1979. Het ontstaan van de Geldersche IJssel. *Geografisch tijdschrift* 13: 202-210.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Odé, O. & P. van der Gaauw**, 1993. Bodembeschermingsgebied de Zuidelijke IJsselvallei; een archeologische kartering, inventarisatie en waardering in het kader van de Bijdrageregeling Bodembeschermingsgebieden. *RAAP-rapport 74*. Stichting RAAP, Amsterdam.
- ROB**, 2000. *De Standaard-AMK, definitieve versie mei 2000*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- ROB**, 2001. *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) 2e generatie. Globale Archeologische Kaart van het continentale Plat. Archeologische Monumentenkaart*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort (cd-rom).
- ROB**, 2003. Archeologie en bestemmingsplannen, juridisch planologische mogelijkheden voor de bescherming van archeologische waarden. *Royal Haskoning projectnummer 9M8030*. Royal Haskoning Divisie Ruimtelijke Ontwikkeling, Utrecht.

- Schokker, J., F.D. de Lang, H.J.T. Weerts & C. den Otter, 2003.** *Beschrijving lithostratigrafische eenheid, Formatie van Boxtel*. Nederlands Instituut voor Toegepaste Geowetenschappen TNO, Utrecht.
- Spek, T., F.D. Zeiler & E. Raap, 1996.** *Van de Hunnepe tot de zee. De geschiedenis van het Waterschap Salland*. IJsselakademie, Kampen
- Stiboka, 1975.** *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 40 West Arnhem en 40 Oost Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Stiboka, 1979.** *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 33 West Apeldoorn en 33 Oost Apeldoorn*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Stiboka/RGD, 1977 (herdruk 1985).** *De Geomorfologisch kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 40 Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen, A. Borsboom & M. Verbruggen, 2004.** Prospectief boren; een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie. *RAAP-rapport 1000*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Versfelt, H.J., 2003.** *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland*. Heveskes uitgevers, Groningen.
- Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001.** *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.
- Wyck, H.W.M. van der, 1988.** *Atlas Gelderse Buitenplaatsen. De Veluwe*. Canaletto, Alphen aan de Rijn.

Gebruikte afkortingen

AHN	Algemeen Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
CMA	Centraal Monumenten Archief
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
RGD	Rijks Geologische Dienst
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Stiboka	Stichting voor de Bodemkartering

Verklarende woordenlijst

artefact	Alle door de mens gemaakte of gebruikte voorwerpen.
bastion	Bolwerk: vijfhoekige, gemetselde of aarden uitbouw van een verdedigingsmuur of wal van een vesting.
bioturbatie	Verstoring van bodemlagen door dieren (graven, woelen, eten).
dekzand	Fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente).
enkeerdgronden	Dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd.
esdek	Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste 50 cm dik. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld.
havezate	Ridderlijk goed of kasteel in de oostelijke provincies.
kronkelwaard	Deel van een stroomgebied omgeven - en grotendeels opgebouwd - door een meander.
kwel	Door hydrostatische druk aan het oppervlakte treden van grondwater.
leem	Grondsoort die wordt gekenmerkt door een hoog siltgehalte (bodemdeeltjes tussen 0,002 en 0,05 mm).
löss	Eolisch (= wind-) afzetting van zeer fijnkorrelig materiaal waarvan het overgrote deel van de korrels (60-85%) kleiner is dan 63 µm.
meander	Min of meer regelmatige lusvormige rivierbocht (meanderen = zich bochtig door het landschap slingeren).
oxidatie	Reactie met zuurstof (roesten/corrosie bij metalen; 'verbranding' bij veen).
palissade	Omheining.
periglaciaal	Heeft betrekking op de stroken rondom het door landijs bedekte gebied, op het daarop heersende klimaat en op kenmerkende verschijnselen in dit gebied.

permafrost	Permanent bevroren bodem.
podzol	Bodem met een uitspoelingslaag (E-horizont) en een inspoelingslaag (B-horizont). Het proces van het uitloggen van de E-horizont en de vorming van een B-horizont door inspoeling van amorfe humus en ijzer wordt podzolering genoemd.
potstal	Uitgediepte veestal.
Prehistorie	Dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven.
redoute	Kleine veldschans (die alleen uitspringende en geen inspringende hoeken heeft).
Saalien	Voorlaatste glaciaal, waarin het landijs tot in Nederland doordrong (vorming stuwwallen), ca. 200.000-130.000 jaar geleden.
schans	Aarden vestingwerk, bestaande uit een vier- of meerhoekig omwald en omgracht terrein.
silt	Gronddeeltjes ter grootte van 2 tot 50 µm.
solifluctie	Het hellingafwaarts bewegen van met water verzadigd verweringsmateriaal, o.a. bij permafrost (een permanent bevroren ondergrond).
stroomgordel	Het geheel van rivieroeverwal-, rivierbedding- en kronkelwaardafzettingen, al dan niet met restgeul(en).
stuwwal (bekken)	Door de druk van het landijs in het Saalien opgedrukte rug van scheefgestelde preglaciale sedimenten.
Weichselien	Geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 120.000-10.000 jaar geleden.

Overzicht van figuren, tabellen en (kaart)bijlagen

- Figuur 1.** De ligging van de onderzoeksgebieden (dikke lijn); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** De ligging van de droge dalen en de uitspoelingwaaier aan de Zuid-Veluwe tussen Arnhem en Dieren (bron: Stiboka, 1975).
- Figuur 3.** Uitsnede uit het Algemeen Hoogtebestand Nederland (AHN) met de ligging van bekende vindplaatsen (cirkels) binnen de gemeente Rheden (bron: Gelders Genootschap/RAAP, 2003).
- Figuur 4.** Uitsnede uit het Algemeen Hoogtebestand Nederland (AHN) van de omgeving van Dieren, Spankeren en het Spankerensche Broek.
- Figuur 5.** Uitsnede uit de Atlas van Christiaan sGrooten, 1568-1573. Collectie van de Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel, Ms. 21, 596.
- Figuur 6.** Uitsnede uit de Topografische kaart van de omstreken van Arnhem geteekend door den ingenieur G.J. Dibbets' te Arnhem bij P. Nyhoff 1821. Wandelingen in een gedeelte van Gelderland, P. Nijhoff, Arnhem.
- Figuur 7.** Uitsneden uit 'Syn Hoocheyts Wiltbaen tot Dyren is A° 1648 ende 49 meestgemaect (...)' door Nicolaes van Geelkercke. Gravure in A. van Slichtenhorst, XLV boeken van de Geldersche Geschiedenissen, Arnhem, 1654.
- Figuur 8.** Uitsnede uit de Topografische kaart van de linie van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee, van het land tusschen Arnhem en Nijmegen en van Wedde en Westwoldingerland, opgenomen en getekend door Ing. Wollant, Kap. Ing. Hottinger, L.H.J. van Hooff, Lt. Ing. M.A. Snoeck, H.J. Van der Wyck en J.A. van Kesteren, 1783. Schaal 1:14.400 (bron: Versfelt, 2003).
- Figuur 9.** Gouden medaillon (voor- en keerzijde) met de beeltenis van keizerin Galla Placida, in circa 425 na Chr. te Ravenna geslagen. Dit medaillon werd samen met een halsring, armringen, munten en medallions van de Romeinse keizers Honorius, Valens, Valentinianus, Gratianus en Johannes in 1715 op de Ketelberg in Het Laar door werklieden en soldaten gevonden (bron: Bloemers e.a., 1981).
- Figuur 10.** Uitsnede uit de gegraveerde 'Kaart van de rivier de IJssel van Westervoort tot Kampen in twintig bladen benevens twee supplementaire bladen (...)' door L.J.A. van der Kun en R. Musquetier in 1843. Kaartblad 2 (bron: Van der Wyck, 1988).
- Figuur 11.** Uitsnede uit de Topografische kaart van de linie van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee, van het land tusschen Arnhem en Nijmegen en van Wedde en Westwoldingerland, opgenomen en getekend door Ing. Wollant, Kap. Ing. Hottinger, L.H.J. van Hooff, Lt. Ing. M.A. Snoeck,

H.J. van der Wyck en J.A. van Kesteren, 1783. Schaal 1:14.400 (bron: Versfelt, 2003).

- Figuur 12.** Uitsnede uit de Topografische kaart van de linie van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee, van het land tusschen Arnhem en Nijmegen en van Wedde en Westwoldingerland, opgenomen en getekend door Ing. Wollant, Kap. Ing. Hottinger, L.H.J. van Hooff, Lt. Ing. M.A. Snoeck, H.J. van der Wyck en J.A. van Kesteren, 1783. Schaal 1:14.400 (bron: Versfelt, 2003).
- Figuur 13.** Uitsnede van de pentekening 'Deeze krabbelingen (...) beteyckent t huys Middachten (...). Vogelvlucht van huis, voorburcht en plein buiten de gracht door Nicolaes van Geelkercken in 1652. Collectie Gelders Archief, Huisarchief Middachten 598.
- Figuur 14.** Uitsnede uit de gegraveerde 'Kaart van de rivier de IJssel van Westervoort tot Kampen in twintig bladen benevens twee supplementaire bladen (...)' door L.J.A. van der Kun en R. Musquetier in 1843. supplement (bron: Van der Wyck, 1988).
- Figuur 15.** Uitsnede uit de Topografische kaart van de linie van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee, van het land tusschen Arnhem en Nijmegen en van Wedde en Westwoldingerland, opgenomen en getekend door Ing. Wollant, Kap. Ing. Hottinger, L.H.J. van Hooff, Lt. Ing. M.A. Snoeck, H.J. Van der Wyck en J.A. van Kesteren, 1783. Schaal 1:14.400 (bron: Versfelt, 2003).
- Figuur 16.** Uitsnede uit de gegraveerde 'Kaart van de rivier de IJssel van Westervoort tot Kampen in twintig bladen benevens twee supplementaire bladen (...)' door L.J.A. van der Kun en R. Musquetier in 1843. Kaartblad 2 (bron: Van der Wyck, 1988).
- Figuur 17.** Uitsnede uit de 'Nieuwe Perfecte Kaerte van D'Yssel-Stroom met een gedeelte van de Veluwe (...), door Cornelis Florisz van Berckenrode, uitgave Claes Jansz. Visscher te Amsterdam naar aanleiding van de inval van Graaf Hendrik van den Berg in 1629. Rondom de Dierensche Enk en aan de oostzijde van de IJssel lag een systeem van bastions (aarden wallen met omgrachting) voor het leger van Hendrik, terwijl zijn ruitelij rondom de weg naar Harderwijk lag (Ruyter Quartier) en beschermd werd door een palissade met gracht. Collectie bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Leiden, collectie Bodel Nijenhuis, P-009-01-015.
- Figuur 18.** Uitsnede uit de Topografische kaart van de linie van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee, van het land tusschen Arnhem en Nijmegen en van Wedde en Westwoldingerland, opgenomen en getekend door Ing. Wollant, Kap. Ing. Hottinger, L.H.J. van Hooff, Lt. Ing. M.A. Snoeck, H.J. Van der Wyck en J.A. van Kesteren, 1783. Schaal 1:14.400 (bron: Versfelt, 2003).
- Figuur 19.** Staafdiagram van de bodemverstoringsdiepten (horizontale as) binnen de bebouwde kommen van de Rheder dorpen. Percentage bodemverstoringsdiepten (verticale as) naar 20 cm klassen verdeeld voor alle 182 waarnemingen. Boven de staafdiagrammen staan het aantal (n) waarnemingen.

- Tabel 1.** Geologische en archeologische tijdschaal.
- Tabel 2.** Waarnemingsgebieden en boringen binnen de bebouwde kommen.
- Tabel 3.** Waarnemingen, bodemverstoringdiepten en voorkomen archeologische indicatoren per bebouwde kom.
- Tabel 4.** Resultaten verkennend booronderzoek te Velp.
- Tabel 5.** Resultaten verkennend booronderzoek te Rheden.
- Tabel 6.** Resultaten verkennend booronderzoek te De Steeg
- Tabel 7.** Resultaten verkennend booronderzoek te Ellecom.
- Tabel 8.** Resultaten verkennend booronderzoek te Dieren.
- Tabel 9.** Resultaten verkennend booronderzoek te Spankeren.
- Tabel 10.** Resultaten verkennend booronderzoek te Laag Soeren.
- Tabel 11.** De geschiktheid en optimale werkwijze van booronderzoek per prospectiegroep. Legenda: vondstdichtheden: aantal artefacten > 4 mm per oppervlakteenheid. Voor vuursteenvindplaatsen gaat het om vuurstenenartefacten die in de regel kleiner zijn dan 4 mm.

- Bijlage 1.** Vondstenlijst Rheder dorpen.
- Bijlage 2.** Opsporingskans bij prospectief booronderzoek (bron: Tol e.a., 2004).
- Bijlage 3.** Archeologische verwachtingskaart en catalogus (bron: Gelders Genootschap/RAAP, 2003).

- Kaartbijlage 1a.** Bebouwde kom Velp - geomorfologische kaart.
- Kaartbijlage 1b.** Bebouwde kom Velp - resultaten verkennend archeologisch onderzoek.
- Kaartbijlage 2a.** Bebouwde kom Rheden - geomorfologische kaart.
- Kaartbijlage 2b.** Bebouwde kom Rheden - resultaten verkennend archeologisch onderzoek.
- Kaartbijlage 3a.** Bebouwde kom De Steeg - resultaten verkennend archeologisch onderzoek.
- Kaartbijlage 3b.** Bebouwde kom Ellecom - resultaten verkennend archeologisch onderzoek.
- Kaartbijlage 3c.** Bebouwde kom Laag Soeren - resultaten verkennend archeologisch onderzoek.
- Kaartbijlage 4a.** Bebouwde kom Dieren en Spankeren - geomorfologische kaart.
- Kaartbijlage 4b.** Bebouwde kom Dieren en Spankeren - resultaten verkennend archeologisch onderzoek.
- Kaartbijlage 5.** Archeologische verwachtingskaart voor de gemeente Rheden (bron: Gelders Genootschap/RAAP, 2003).

Bijlage 1. Vondstenlijst Rheder dorpen

Determinatie op 22-04-2004 door drs. H.B.G. Scholte Lubberink en H. Ringenier (RAAP-Oost). Project: RCHB2 (RAAP-projectnr. 3885).

Legenda (verklaring afkortingen):

Materiaal: KER = keramiek; STE = steen; MET = metaal; BOT = bot.

Soort: AW = aardewerk indef.; AWH = handgevormd aardewerk; AWG = gedraaid aardewerk; SVU = vuursteen-artefact.

Datering: MESO = Mesolithicum; NEO = Neolithicum; BRONS = Bronstijd; LBRONS = Late Bronstijd; IJZ = IJzertijd; ROM = Romeinse tijd; VME = Vroege Middeleeuwen; LME = Late Middeleeuwen; NT: Nieuwe tijd.

Stratigrafische positie: Ao = antropogeen opgebracht (esdek); Ap = ploeg-/bouwvoor; Ap-OA = oude akkerlaag; Ao-OP = ophogingspakket; B = podzol-B-inspoelingshorizont; B/C = overgangshorizont; C = podzol-C-horizont; xx = verstoord bodemprofiel.

Bijlage 2. Opsporingskans bij prospectief booronderzoek

De kans op het opsporen van archeologische resten wordt de opsporingskans genoemd. Deze kans is het product van de *trefkans* en de *vindkans*, die beide door middel van een statistisch model te beschrijven zijn (Tol e.a., 2004):

- De *trefkans* is de kans dat een site daadwerkelijk door een boring wordt geraakt; de kans dat een site gemist wordt, staat bekend als consumers' risk. De trefkans wordt bepaald door de configuratie (o.a. de dichtheid) van het gehanteerde boorgrid en door de (vooraf veronderstelde) omvang en vorm van de vindplaats(en).
- De *vindkans* is de kans dat in een boring daadwerkelijk een artefact wordt aangetroffen. Deze kans wordt bepaald door de gebruikte boordiameter, de (aangenomen of veronderstelde) vondstdichtheid (vondststrooiing van artefacten over een bepaald oppervlak) en de waarnemingstechnieken (zeven van opgeboord materiaal, visuele inspectie van aangesneden boormonsters, etc.). Hoe groter de blootgelegde oppervlakte, hoe groter de vindkans.

In de praktijk zijn bij het booronderzoek 3 factoren te manipuleren om de opsporingskans van een site te verhogen: het boorgrid (aantal boringen per oppervlakte-eenheid en configuratie), de oppervlakte van monsternamen (boordiameter) en de gebruikte waarnemingstechniek (bij. de maaswijdte bij zeven). Door verschillende combinaties hiervan te gebruiken is het mogelijk om met verschillende mate van zekerheid vindplaatsen op te sporen. Daarnaast is een aantal (uiterlijke) kenmerken bepalend voor de opsporingskans waarmee onbekende archeologische resten kunnen worden gevonden. Deze kenmerken, ook wel prospectiekenmerken genoemd, zijn:

- de omvang (oppervlak) en vorm van de plaats met archeologische resten;
- de aard, dichtheid en herkenbaarheid van grondsporen;
- de aard, dikte en herkenbaarheid van de archeologische laag;
- samenstelling, fragmentatiegraad en dichtheid van het vondstmateriaal.

Deze variëren van vindplaats tot vindplaats, afhankelijk van factoren als vindplaats-type en -ouderdom, gaafheid en conserveringsgraad. Op basis van de bekende verschillen en overeenkomsten in vorm, dichtheid en samenstelling tussen vindplaatsen en vindplaatstype(n), wordt een aantal *prospectiegroepen* onderscheiden die elk een specifieke prospectiemethode vereisen. Voor het gebied van de Rheder dorpen zijn dit:

- Nederzettingen met een 'vondststrooiing' van overwegend aardewerk en een grondsporenniveau. Het betreft sites met een of meer boerderijen daterend vanaf het Neolithicum.
- Nederzettingen met een vondststrooiing van overwegend vuursteen. Grondsporen zijn in deze groep veelal zeldzaam. Deze dateren overwegend uit de periode Steentijd t/m Midden Bronstijd.

- Vindplaatsen met uitsluitend een grondsporenniveau. Hieronder vallen alle vindplaatsen buiten de categorie 'nederzetting' (bijv. grafvelden).
- Lineaire vindplaatsen. Dit zijn onder andere wegen, bruggen en gegraven waterlopen.
- Puntelementen. Dit zijn veelal losse (grotere) objecten zoals aardewerkovens, ijzerwinkuilen, ijzerovens, etc.

Op basis van de prospectiegroepen kunnen de verschillende prospectiemethoden gehanteerd worden (zie tabel 11) uitgaande van een opsporingskans van minimaal 80%, een boordiameter van 15 cm en een zeef met een maaswijdte van 4 mm (Tol e.a., 2004).

Tabel 11. De geschiktheid en optimale werkwijze van booronderzoek per prospectiegroep. Legenda: vondstdichtheden: aantal artefacten > 4 mm per oppervlakte-eenheid. Voor vuursteen-vindplaatsen gaat het om vuurstenen artefacten die in de regel kleiner zijn dan 4 mm.

prospectiegroep	omvang	lage vondstdichtheid (< 40 per m ²)	matig hoge vondstdichtheid (40-125 per m ²)		hoge vondstdichtheid (125-700 per m ²)		anders
			snijden kleiige monsters (15x20 en 20x25 m grid (35-20 boringen per ha))	snijden kleiige monsters (60x70 m grid (3 boringen per ha))	snijden kleiige monsters (40x50 m grid (6 boringen per ha))	zeven over 4 mm (40x50 m grid (6 boringen per ha))	
nederzettingen met overwegend aardewerk	huisplaatsen 500-2000 m ²	zoeksteuven	15x20 en 20x25 m grid (35-20 boringen per ha)	15x20 en 20x25 m grid (35-20 boringen per ha)	15x20 en 20x25 m grid (35-20 boringen per ha)	zeven over 4 mm (40x50 m grid (6 boringen per ha))	
	dorpen >8000 m ²	zoeksteuven	60x70 m grid (3 boringen per ha)	80x100 m grid (1-2 boringen per ha)	80x100 m grid (1-2 boringen per ha)	80x100 m grid (1-2 boringen per ha)	
	< 100 m ²	zoeksteuven	4x5 m grid (500 boringen per ha)	4x5 m grid (500 boringen per ha)	4x5 m grid (500 boringen per ha)	4x5 m grid (500 boringen per ha)	
	100-200 m ²	zoeksteuven	7,5x10 m grid (135 boringen per ha)	7,5x10 m grid (135 boringen per ha)	7,5x10 m grid (135 boringen per ha)	7,5x10 m grid (135 boringen per ha)	
	200-1000 m ²	zoeksteuven	15x20 m grid (20 boringen per ha)	15x20 m grid (20 boringen per ha)	15x20 m grid (20 boringen per ha)	15x20 m grid (20 boringen per ha)	
vindplaatsen met uitsluitend grondsporen	> 2000 m ²	zoeksteuven	30x40 m grid (10 boringen per ha)	30x40 m grid (10 boringen per ha)	30x40 m grid (10 boringen per ha)	40x50 m grid (6 boringen per ha)	
	0,018-3 ha	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	zoeksteuven
lineaire vindplaatsen	afhankelijk van object	zoeksteuven	haakse boorraai, afstand minder dan breedte object	haakse boorraai, afstand minder dan breedte object	haakse boorraai, afstand minder dan breedte object	haakse boorraai, afstand minder dan breedte object	
	puntelementen	afhankelijk van object					alleen trefkans

Bijlage 3. Archeologische verwachtingskaart en catalogus

De archeologische verwachtingskaart voor de gemeente Rheden is in 2003 uitgebracht als bijdrage aan de 'Cultuurhistorische Gebiedsbeschrijving gemeente Rheden' (Gelders Genootschap/RAAP, 2003). Voor de volledigheid en toegankelijkheid is deze in onderhavig rapport als bijlage opgenomen. Deze bijlage bestaat uit de toelichting op de archeologische verwachtingskaart (§ 3.1), de toelichting op de vindplaatsen (§ 3.2), de toelichting op de vindplaatsencatalogus (§ 3.4), de vindplaatsencatalogus (§ 3.4), de lijst met vermelde literatuur (§ 3.5) en de archeologische verwachtingskaart zelf (kaartbijlage 5). Tevens zijn de tijdens onderhavig onderzoek aangetroffen nieuwe vindplaatsen opgenomen in de catalogus onder het corresponderende vindplaatsnummer.

Bijlage 3.1 toelichting op de archeologische verwachtingskaart

Voor de verwachtingskaart van de gemeente Rheden is de opbouw van het landschap alsmede de ligging en ouderdom van fossiele rivierlopen als ondergrond genomen om de relatie tussen de (verwachte) verspreiding en conservering van archeologische waarden en het landschap inzichtelijk te maken. De grenzen van de archeologische verwachtingszones vallen daarom samen met geologische, bodemkundige en landschappelijke grenzen. Dergelijke zones worden ook wel aangeduid als archeolandschappelijke eenheden: natuur- of cultuurlandschappelijke eenheden met een oudheidkundige betekenis. Een voordeel van deze benaderingswijze is dat de grenzen van de verwachtingszones in veel gevallen (eenduidig) in het veld herkenbaar en te begrenzen zijn. In de legenda is onderscheid gemaakt tussen 4 landschappelijke zones:

1. stuwwalzone;
2. landschap van de daluitspoelingswaaiers;
3. dekzandlandschap;
4. rivierdal van de IJssel.

Deze landschappelijke zones zullen hieronder worden toegelicht. Daarna volgt een beschrijving van de vindplaatstypen en de vindplaatsencatalogus.

1. De stuwwallenzone

Het landschap van de stuwwal van de oostelijke Veluwe vormt de grootste en meest reliëfrijke landschappelijke eenheid binnen de gemeente Rheden. De stuwwal is in archeologisch opzicht het meest gecompliceerde gebied. Er is namelijk relatief weinig bekend over de relatie van archeologische vindplaatsen op de stuwwal met de geomorfologie en de bodemgesteldheid. Daarnaast verhinderd de

dichte begroeiing de ontdekking van archeologische vindplaatsen. Binnen de stuwwalzone zijn 6 landschappelijke eenheden onderscheiden:

- stuwwalplateau met bruine zanden (hoge archeologische verwachting);
- stuwwalplateau met witte zanden (middelmattige archeologische verwachting);
- erosiedalen (middelmattige archeologische verwachting);
- flauwe hellingen met bruine zanden of löss (hoge archeologische verwachting);
- flauwe hellingen met witte zanden (middelmattige archeologische verwachting);
- steile en zeer steile hellingen (lage archeologische verwachting).

Stuwwalplateau

Beschrijving

Het centrale deel van het stuwwallandschap bestaat uit het oostelijke deel van een glooiend, hooggelegen stuwwalplateau. Het gaat hierbij in grote lijnen om het gebied hoger dan 82,5 m +NAP, dat wil zeggen het gebied van de Rheder- en Worth-Rheder Heide en enkele aangrenzende stuifzandgebieden. Het stuwwalplateau zet zich buiten de gemeente Rheden voort in het Rozendaalsche Veld in de gemeente Rozendaal. Het stuwwalplateau is relatief vlak en kenmerkt zich door hellingpercentages van 0 tot 5%. Zeer steile hellingen en diep ingesneden erosiedalen ontbreken vrijwel geheel. De hoogste delen liggen langs de zuidrand van het plateau, bijvoorbeeld de Zijpenberg (circa 106 m +NAP), de Koepelberg (100 m +NAP) en de Tafelberg (104 m +NAP). Dit deel van het plateau bestaat hoofdzakelijk uit gestuwde afzettingen van de Rijn, dat wil zeggen grindrijke, mineralogisch relatief rijke bruine zanden.

In bodemkundig opzicht kenmerken deze zanden zich door het voorkomen van holtpodzolen of bruine bosbodems. De gebieden met bruine zanden zijn voor een belangrijk deel bedekt door een laag stuifzand (duinvaaggronden). Dit stuifzand is onderdeel van een brede zone van stuifzandgebieden die zich van noordoost naar zuidwest over het stuwwallandschap uitstrekt (onder andere het Rozendaalsche Zand en het Worth-Rheder Zand). Het gaat hierbij hoofdzakelijk om in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd verstoven jong dekzand dat afkomstig is van de noordzijde van het stuwwalplateau. De noordzijde van het plateau helt licht in noordelijke richting naar het grote erosiedal van de Imbosch in de gemeente Rozendaal. Aan de noordzijde domineren gestuwde, mineralogisch relatief arme afzettingen van de oostelijke rivieren (witte zanden) en/of smeltwaterafzettingen waarin haarpodzolen zijn gevormd. Daarnaast komen langs de noordhelling van het plateau enkele gebiedjes met dekzand voor, die zich eveneens kenmerken door het voorkomen van haarpodzolen.

Archeologische verwachting

Het zuidelijke deel van het stuwwalplateau, dat wil zeggen het gebied met (overstoven) mineralogisch rijke bruine zanden heeft een hoge archeologische verwachting. Het noordelijke deel van het stuwwalplateau, dat wil zeggen het gebied met mineralogisch arme witte zanden en dekzanden, heeft een middelmattige verwachting. Het verschil in verwachtingswaarden tussen gebieden met bruine en gebieden met witte zanden blijkt uit een GIS-analyse die uitgevoerd is

voor de hele Veluwe in het kader van de Gelderse Cultuurhistorische Waardenkaart. Het is opvallend dat de bekende vindplaatsen op het stuwwalplateau zich inderdaad lijken te beperken tot de gebieden met bruine zanden. Het gaat hierbij zowel om nederzettingen als om sporen van ijzerwinning. Besloten is om voor het stuwwalplateau in de gemeente Rheden het verschil in verwachtingswaarden tussen de bruine en witte zanden te handhaven.

Erosiedalen

Beschrijving

De hellingen van de stuwwal zijn in de ijstijden sterk geërodeerd en versneden. Tijdens dit proces zijn rondom het plateau tientallen droge dalen of **erosiedalen** ontstaan. Deze dalen zijn nadien weer grotendeels opgevuld met zandige löss, dekzand en hellingafzettingen. In de omgeving van Laag Soeren zijn verscheidene erosiedalen overstoven door een laag stuifzand. De dalbodems zijn over het algemeen relatief vlak en vertonen meestal een flauwe helling. Dalopwaarts kunnen echter dalbodems met een steile tot zeer steile helling voorkomen.

Archeologische verwachting

De archeologische verwachting van de erosiedalen is middelmatig. Vooral op plaatsen waar relatief brede en vlakke dalbodems voorkomen, bestaat een kans op de aanwezigheid van archeologische resten. In de gemeente Rheden bevinden zich 4 vindplaatsen op de bodem van een erosiedal. Het betreft een nederzetting uit de Late Middeleeuwen (cat.nr. 86), twee plaatsen met sporen van ijzerwinning uit de Vroege en Late Middeleeuwen (cat.nrs. 93 en 95) en de buitenplaats huis Heuven (cat.nr. 91). Omdat er nog maar weinig bekend is over archeologische vindplaatsen in erosiedalen, is het moeilijk om in te schatten of het hierbij om verschijnsel gaat dat op meer plaatsen voorkomt. Indien uit toekomstig onderzoek blijkt dat dit inderdaad het geval is, kunnen (delen) van de erosiedalen opgewaarderd worden tot gebieden met een hoge archeologische verwachting.

Hellingen

Beschrijving

De stuwwal van de oostelijke Veluwe is ter hoogte van de gemeente Rheden zeer reliëfrijk. Er is sprake van een groot aantal meer of minder steile hellingen. Er zijn ten behoeve van de archeologie **flauwe hellingen** met een hellingpercentage van minder dan 5% en **steile tot zeer steile hellingen** onderscheiden met een hellingpercentage van 5 tot meer dan 22,5%. In bodemkundig opzicht kenmerken de hellingen aan zuid- en oostzijde van de stuwwal zich door het voorkomen van ooivaaggronden (löss) en lemige holtpodzolgronden (oud dekzand). Aan de noordzijde domineren grofzandige en grindrijke smeltwaterafzettingen waarin haarpodzolen zijn gevormd.

Archeologische verwachting

Voor het bepalen van de archeologische verwachting is er vanuit gegaan dat in gebieden met flauwe hellingen bewoning mogelijk is en dat hier in principe

archeologische vindplaatsen kunnen voorkomen. Evenals voor het stuwwalplateau is voor de flauwe hellingen gebruik gemaakt van de GIS-analyse die is uitgevoerd in het kader van de Gelderse Cultuurhistorische Waardenkaart Gelderland (GCHW). Ook voor de flauwe hellingen is uitgegaan van een hoge archeologische verwachting voor flauwe hellingen met bruine zanden en löss en een middelmatige archeologische verwachting voor flauwe hellingen met witte zanden (grindrijke haarpodzolen). Bruine zanden komen voor in het gebied ten zuiden en oosten van het stuwwalplateau, witte zanden hoofdzakelijk ten noorden daarvan.

Voor de gebieden met steile hellingen wordt uitgegaan van de veronderstelling dat vanwege het steile tot zeer steile reliëf de kans op structurele archeologische resten, anders dan losse vondsten, gering is. Gebieden met een steile helling hebben derhalve een lage archeologische verwachting. Dit sluit niet uit dat in deze gebieden plaatselijk specifieke archeologische vindplaatsen kunnen voorkomen, bijvoorbeeld ijzerkuilen of slakkenhopen (bijvoorbeeld cat.nr. 81).

De overgangszone

De overgangszone tussen de stuwwal en het rivierdal van de IJssel bestaat in feite uit 2 afzonderlijke landschappen: het landschap van de daluitspoelingswaaiers en het dekzandlandschap.

2. Het landschap van de daluitspoelingswaaiers

Beschrijving

Het landschap van de daluitspoelingswaaiers bestaat in feite slechts uit 1 landschappelijke eenheid. Het gaat om de relatief smalle zone van hellingafzettingen langs de voet van de stuwwal van de oostelijke Veluwe tussen Velp en Laag Soeren. Het gaat hierbij om materiaal dat tijdens het Saalien en Weichselien door de werking van smeltwater van de stuwwal is geërodeerd en voor de mondingen van droge dalen in de vorm van uitgestrekte, glooiende daluitspoelingswaaiers is afgezet. Het betreft hoofdzakelijk grof, grindrijk zand dat op veel plaatsen is afgedekt door een laag dekzand. In bodemkundig opzicht zijn het meestal mineralogisch rijke holtpodzolgronden. In grofzandige smeltwaterafzettingen in de omgeving van Laag Soeren komen ook haarpodzolen voor. Alle Rheder dorpen liggen binnen het landschap van de daluitspoelingswaaiers. Op de oude akkers of enken rondom deze oude nederzettingen zijn door de toepassing van plaggenbemesting in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd zeer uitgestrekte, aaneengesloten esdekken ontstaan. Deze esdekken zijn in de 20e eeuw voor belangrijk deel bebouwd. Het betreft onder andere de enken rond Velp, de Worth-Rhederenk, de Rhederenk, de Dierense Enk, de Spankerensche Enk en de Soerensche Enk. In bodemkundig opzicht gaat het om hoge zwarte enkeerdgronden.

Archeologische verwachting

De archeologische verwachting van de daluitspoelingswaaiers is hoog tot zeer hoog. Het merendeel van de archeologische vondsten in de gemeente Rheden stamt uit deze landschappelijke eenheid. Het betreft een gebied dat vanaf de Prehistorie een permanente en dichte bewoning heeft gekend. Talloze nederzet-

tingen en begraafplaatsen getuigen hiervan. Daarnaast liggen alle oude dorpskernen binnen het gebied van de daluitspoelingswaaiers. Vanwege de aanwezigheid van dikke esdekken gaat het merendeel van de archeologische resten in deze landschappelijke eenheid verborgen onder een dikke laag humeus zand. Als gevolg hiervan zijn deze archeologische resten over het algemeen goed geconserveerd, maar moeilijk te ontdekken. De esdekken zijn over het algemeen dikker dan 50 cm en archeologische resten bevinden zich buiten het bereik van de ploeg. Ze worden in de regel alleen tijdens diepe bodemingrepen aangetroffen. Aangezien alle Rheder dorpen in het verleden zijn uitgebreid in gebieden met esdekken is de kans groot dat hiermee uitgestrekte archeologische vindplaatsen binnen de bebouwde kom zijn gekomen. Uit archeologische vondsten tijdens nieuwbouw te Velp blijkt dat plaatselijk archeologische resten zijn aangetast. In hoeverre de bouwactiviteiten geleid hebben tot de vernietiging van archeologische resten is onduidelijk en zal voor elke locatie afzonderlijk bepaald moeten worden. In grote lijnen kan gesteld worden dat in woonwijken met ondiep gefundeerde gebouwen en grote open ruimtes, zoals tuinen en groenvoorzieningen, de kans zeer groot is dat er nog goed geconserveerde archeologische resten aanwezig zijn. Waar esdekken ontbreken, is de kans op intacte archeologische resten binnen de bebouwde kom veel kleiner.

3. Het dekzandlandschap

Het Soerensche Broek in het uiterste noordoosten van de gemeente Rheden kan worden geclassificeerd als een dekzandlandschap. Het gebied vormt het meest zuidelijke deel van een uitgestrekt dekzandgebied tussen de IJssel en de stuwwal van de oostelijke Veluwe van Dieren tot Hattem. In het dekzandlandschap zijn 3 landschappelijke eenheden met een archeologische verwachting onderscheiden:

- dekzandruggen en -koppen (hoge archeologische verwachting);
- dekzandwelvingen (middelmatige archeologische verwachting);
- dekzandvlakten en laagten (lage archeologische verwachting).

Dekzandruggen en -koppen

Beschrijving

In het Soerensche Broek liggen 2 kleine dekzandruggen en -koppen. Deze hooggelegen gebiedsdelen zijn in hoofdzaak opgebouwd uit jong dekzand, waarin veldpodzolen zijn ontwikkeld. Een duidelijke dekzandkop ligt midden in het Soerensche Broek tussen de Broekdijk en de Kappersweg. Ten noorden hiervan, op de grens met de gemeente Brummen, ligt een smalle dekzandrug.

Archeologische verwachting

Dekzandruggen en -koppen hebben een hoge archeologische verwachting. Vanwege hun ligging in een voormalige moerasgebied is vooral de kans op archeologische resten uit de Steentijd groot (zie cat.nr. 52). Omdat dikke esdekken ontbreken en vindplaatsen uit de Steentijd doorgaans zeer kwetsbaar zijn voor bodembewerking, is de kans op goed geconserveerde resten in terreinen met een agrarische functie klein.

Dekzandwelvingen

Beschrijving

Dekzandwelvingen zijn gebieden die wat betreft hoogteligging, reliëf en bodemvochtigheid een tussenpositie innemen in het dekzandlandschap. Het gaat meestal om relatief uitgestrekte en homogene zwakgolvende gebieden opgebouwd uit jong dekzand die tot in de 20e eeuw begroeid waren met heide.

Archeologische verwachting

Dekzandwelvingen hebben een middelmatige archeologische verwachting. De kans op het aantreffen van archeologische vondsten in deze gebieden is relatief klein. Een uitzondering vormen randzones van gebieden met esdekken (bijv. cat.nr. 58) waar sprake is van een verhoogde kans op archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en de hoogste delen van de dekzandwelvingen waar sprake kan zijn van archeologische resten uit de Steentijd (bijv. cat.nr. 61). Omdat dikke esdekken ook hier ontbreken en vindplaatsen uit de Steentijd doorgaans zeer kwetsbaar zijn voor bodembewerking, is de kans op goed geconserveerde resten uit de Steentijd klein.

Dekzandvlakten en laagten

Beschrijving

De landschappelijke eenheid van de dekzandvlakten en laagten beslaat het grootste deel van het Soerensche Broek. Het betreft hoofdzakelijk laaggelegen, vlakke en relatief natte oude dekzanden. In bodemkundig opzicht gaat het om bekeerdersgronden.

Archeologische verwachting

De gebieden die zijn aangeduid als dekzandvlakten en laagten hebben een lage archeologische verwachting. Het zijn natte en laaggelegen gebieden die in het verleden ongeschikt of minder geschikt waren voor bewoning. Hierdoor is de kans op het aantreffen van archeologische resten gering. Wat betreft resten ouder dan de Late Middeleeuwen gaat het waarschijnlijk hoofdzakelijk om losse archeologische vondsten (bijv. cat.nrs. 50 en 51). Daarnaast ligt/lagen huis De Bockhorst en de bijbehorende laat-middeleeuwse watermolen in deze landschappelijke eenheid (cat.nrs. 65 en 66).

4. Het rivierdal van de IJssel

Binnen het rivierdal van de IJssel zijn 6 landschappelijke eenheden onderscheiden die elk een bepaalde archeologische verwachting vertegenwoordigen:

- oude stroomgordelafzettingen van de IJssel (middelmatige archeologische verwachting);
- laat-pleistoceen rivierterras (hoge archeologische verwachting);
- restgeulen (lage archeologische verwachting);
- komafzettingen (lage archeologische verwachting);
- oeverzettingen (middelmatige archeologische verwachting);
- jonge stroomgordelafzettingen van de IJssel (lage archeologische verwachting).

De bodem in het IJsseldal is sterk aangetast door ontgroningen ten behoeve van de baksteenindustrie, bijvoorbeeld in de Velperwaarden en de Havikerwaard. Daarnaast is sprake van enkele diepe grindgaten, met name in de Havikerwaard. In gebieden waar dit het geval is, zijn archeologische resten verdwenen. Deze gebieden hebben in principe geen archeologische verwachting. Op de verwachtingskaart zijn de verstoorde gebieden gerasterd (kaartbijlage 5).

Oude stroomgordelafzettingen van de IJssel

Geomorfologie en Bodem

Vanaf de totstandkoming van de verbinding tussen de Rijn en de Oude IJssel in de Laat Romeinse tijd is de IJssel onderdeel van het afvoersysteem van de Rijn. De IJssel kwam in korte tijd tot volle bloei. De periode tussen de Romeinse tijd en de systematische aanleg van dijken in de Late Middeleeuwen (ongeveer 300 tot 1300 na Chr.) is sterk bepalend geweest voor het landschap van het IJsseldal en voor de huidige loop van de IJssel. In deze periode zijn in het stroomdal van de IJssel rivierafzettingen uit het Pleistoceen en Holoceen omgewerkt, geërodeerd en herafgezet. De afzettingen van kalkrijke zware zavel en lichte klei uit deze periode zijn aangeduid als oude stroomgordelafzettingen van de IJssel. In bodemkundig opzicht gaat het hoofdzakelijk om kalkhoudende vaagronden. Binnen de gemeente Rheden is een groot deel van de Havikerwaard en de Beimerwaard tot deze eenheid gerekend.

Archeologische verwachting

De oude stroomgordelafzettingen van de IJssel hebben een middelmatige archeologische verwachting voor archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. De oude stroomgordelafzettingen van de IJssel dateren van na de Romeinse tijd. Dit betekent dat in deze landschappelijke zone in principe geen archeologische resten van vóór deze tijd verwacht worden, met uitzondering van materiaal dat door de IJssel is verspoeld en zich derhalve niet meer in zijn oorspronkelijke context bevindt. Tijdens grindwinning worden regelmatige dergelijke verspoelde archeologische resten aangetroffen, bijvoorbeeld in de Lathumse Plas. De oude stroomgordelafzettingen van de IJssel vormden in eerste instantie geen ideaal gebied voor bewoning. Dichtbij de actieve rivierloop overstroomde dit gebied jaarlijks. Voor permanente bewoning in de Vroege Middeleeuwen zijn dan ook geen aanwijzingen. Wel is het waarschijnlijk dat het gebied seizoensmatig werd gebruikt, bijvoorbeeld voor het weiden van vee in de zomer. Door een toenemende activiteit van de IJssel vanaf de Late Middeleeuwen boden de hogere delen van de oude stroomgordelafzettingen betere mogelijkheden voor bewoning. De oudste boerderijen in het onderhavige gebied stammen uit deze periode. Vanwege het overstromingsgevaar bevonden en bevindt het merendeel van de oude boerderijen zich op kunstmatig verhoogde woonplaatsen/of pollen. Deze zijn voor zover bekend op de verwachtingskaart opgenomen. De exacte ouderdom van deze pollen is echter vooralsnog onbekend.

Laat-pleistoceen rivierterras

Beschrijving

Binnen het gebied van de oude stroomgordelafzettingen liggen twee relatief hooggelegen koppen die zich tot maximaal 11 m +NAP verheffen en hoofdzakelijk zijn opgebouwd uit zandige fluviatiele afzettingen (lichte, kalkrijke zavel). Het gebied met oude stroomgordelafzettingen ligt aanzienlijk lager, dat wil zeggen op een hoogte van ongeveer 9 m +NAP. De genese van de hoge koppen is onduidelijk. Het kan niet uitgesloten worden dat het hoog opgeslibde kronkelwaarden betreft. Gezien hun zeer hoge ligging is het echter waarschijnlijker dat het om erosie-restanten van een laat-pleistoceen rivierterras gaat.

Archeologische verwachting

De (vermoedelijke) laat-pleistocene rivierterrassen hebben in principe een hoge archeologische verwachting voor alle perioden. Indien uit toekomstig onderzoek blijkt dat het toch om kronkelwaardafzettingen van na de Romeinse tijd gaat, geldt voor deze landschappelijke eenheid een hoge archeologische verwachting voor archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. De laat-pleistocene rivierterrassen in de Havikerwaard en Beimerwaard overstromden alleen bij zeer hoge waterstanden. Hierdoor vormden deze gebieden de meest aantrekkelijke woongronden in het rivierdal van de IJssel, die mogelijk reeds in de Prehistorie bewoond werden. Duidelijk is ook dat de hooggelegen terrasresten vanaf de Late Middeleeuwen zijn bewoond. Er bevinden zich verscheidene boerderijen die in oorsprong uit deze periode stammen, bijvoorbeeld De Beimerhof. Ook hier geldt dat het merendeel van de oude boerderijen zich op kunstmatig verhoogde woonplaatsen/of pollen bevindt. Deze zijn voor zover bekend op de verwachtingskaart opgenomen. De exacte ouderdom van deze verhoogde woonplaatsen is echter vooralsnog onbekend.

Restgeulen

Beschrijving

Binnen het laaggelegen deel van de terrasvlakte liggen verscheidene restgeulen (hanken en strangen), gevuld met zware klei en veen, waarin tegenwoordig kleine beken stromen (bijvoorbeeld de Middachterbeek). In bodemkundig opzicht gaat het om kalkloze poldervaaggronden. De ouderdom van deze geulen is niet geheel duidelijk. Het is mogelijk dat het ten dele om in oorsprong laat-pleistocene geulen gaat die in het Holoceen door de IJssel zijn gereactiveerd. Een dergelijke geul ligt mogelijk aan de noordzijde van de Beimerwaard. Uit middeleeuwse bronnen blijkt dat in die tijd een IJsselarm tussen de Haviker- en Beimerwaard stroomde. Aan het eind van de 14e eeuw werd de Beimerwaard, dat wil zeggen de waard van de buurtschap Beinum onder Doesburg, doorgraven om een meanderbocht af te snijden en de (hoofdstroom van de) IJssel vlak langs de stad Doesburg te leiden (Van Petersen, 2002). Deze en latere pogingen liepen op een mislukking uit. De hoofdstroom van de IJssel werd (na de doorgraving van de Beimerwaard) gevormd door de Lamme IJssel die op ongeveer 500 m van de stad stroomde,

terwijl langs de stad een smalle nauwelijks bevaarbare rivierarm liep. De in de 14e eeuw afgesneden riviermeander is tegenwoordig nog te herkennen in de vorm van een brede hoefijzervormige depressie ten noorden van de Beimerwaard.

Archeologische verwachting

De archeologische verwachting van de restgeulen is laag voor archeologische resten uit alle perioden. Wel moet in de vulling van de restgeulen rekening gehouden worden met de incidentele aanwezigheid van resten van schepen, bruggen, sluizen en beschoeiingen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.

Komafzettingen

Beschrijving

Langs de westrand van de oude stroomgordelafzettingen is sprake van een ongeveer 1500 tot 750 m breed gebied met komafzettingen van de Rijn en de IJssel. In dit gebied zijn aan het eind van het Weichselien onder invloed van overstromingswater van de Rijn klei en veenlagen ontstaan, waarop in het vroeg-Subboreaal een laag veen is gevormd. Dit veenpakket is afgedekt door holocene komklei afkomstig van overstromingen door de Rijn en de IJssel. De opbouw van het onderhavige gebied vertoont grote overeenkomsten met het uitgestrekte komgebied van de Rijn tussen Doesburg en Westervoort. Het zal hier waarschijnlijk oorspronkelijk deel van uitgemaakt hebben. In bodemkundig opzicht betreft het drechtvaagronden en waardveengronden, afhankelijk van de dikte van het klei op het veen. Waar een veenlaag ontbreekt, is sprake van kalkloze poldervaagronden en rust de klei op dekzand of hellingafzettingen.

Archeologische verwachting

In archeologisch opzicht geldt voor de gebieden met komafzettingen, zolang daar geen oeverafzettingen voorkomen, een lage archeologische verwachting. Komgebieden zijn in het algemeen als in archeologisch opzicht vrijwel lege gebieden aan te merken. Wel moet opgemerkt worden dat zich in de komgebieden in de gemeente Rheden langs de rand van de hoger gelegen gronden verscheidene kastelen en buitenplaatsen en watermolens uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd bevinden/of bevonden hebben. De locatie van deze objecten is echter over het algemeen bekend of bij benadering bekend. Goede voorbeelden zijn kasteel Overhagen, kasteel Middachten en de Hof te Dieren. Verder de watermolens van de hof te Dieren en de molen van Broekerhave.

Oeverafzettingen

Beschrijving

Ter hoogte van Velp zijn de komafzettingen afgedekt door een dikke laag oeverafzettingen afgezet door de IJssel tussen de laat Romeinse tijd en de Late Middeleeuwen. Het gaat hierbij om zware zavel en lichte klei. In bodemkundig opzicht betreft het kalkloze poldervaagronden.

Archeologische verwachting

Voor de oeverafzettingen geldt een middelmatige verwachting voor archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. In het rivierengebied zijn op tal van plaatsen archeologische vindplaatsen bekend op oeverafzettingen grenzend aan de meandergordel van een rivier. Waarschijnlijk vormde de oeverafzettingen met name interessante bewoningslocaties na de actieve fase van een rivier. Op basis van de relatief geringe ouderdom van de oeverafzettingen van de IJssel worden in het onderhavige gebied alleen resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd verwacht.

Jonge stroomgordelafzettingen

Beschrijving

Langs de huidige loop van de IJssel bevindt zich een zone met relatief jonge stroomgordelafzettingen. Na de systematische aanleg van dijken na 1300 na Chr. kon de rivier zich niet of nauwelijks meer verplaatsen en was een natuurlijke ontwikkeling van kronkelwaarden niet meer mogelijk. De IJssel van na de bedijking werd gekenmerkt door het voorkomen van zandbanken en eilanden (Middelkoop, 1997). Deze natuurlijke opwassen vormden de basis voor het ontstaan van uiterwaarden waarbij de mens een grote rol speelde en de opslibbing actief bevorderde door de aanplant van wilgenbossen en de aanleg van kribben. Kenmerkend voor de jonge stroomgordelafzettingen is een patroon van parallelle geulen of strangen, die op verscheidene, opéénvolgende fasen van opslibbing duiden. Binnen de gemeente Rheden zijn de Velperwaarden, delen van de Haviker- en Beimerwaard, de Loenersche Middelwaard en de Spankersche weiden tot deze eenheid gerekend.

Archeologische verwachting

Aan de jonge stroomgordelafzettingen van de IJssel is een lage archeologische verwachting toegekend. Het betreft relatief recent ontstane gebieden die frequent overstromen en daardoor niet of minder geschikt zijn voor bewoning. Wel bevonden zich in de onderhavige gebieden opvallend veel versterkingen uit de Nieuwe tijd: redouten en vestingwerken van de stad Doesburg. Helaas is van veel van deze versterkingen de locatie slechts bij benadering bekend, terwijl tevens onbekend is of er nog archeologische resten aanwezig zijn.

Bijlage 3.2 Toelichting op de vindplaatsen

De geïntervieweerde vindplaatsen zijn verdeeld in een aantal vindplaatstypen. Er is onderscheid gemaakt tussen nederzettingen, grafvelden/begravingen, ijzerwinning, kerken, watermolens, kastelen en buitenplaatsen, versterkingen, depots en losse/overige vondsten of onbekend. Deze vindplaatstypen zullen hieronder worden toegelicht.

Nederzetting

De term nederzetting is gebruikt voor plaatsen waar archeologische vondsten vermoedelijk duiden op de aanwezigheid van bewoningssporen uit de Pre- en/of

Protohistorie en/of de Middeleeuwen. Het kan hierbij zowel gaan om een relatief klein en kortstondig bewoond kampement van jagers/verzamelaars uit de Steentijd als om een boerengehucht uit de Middeleeuwen met de restanten van meerdere grote gebouwen. De archeologische inventarisatie heeft 19 vindplaatsen opgeleverd die als nederzetting kunnen worden aangeduid. Het merendeel van deze vindplaatsen ligt op de daluitspoelingswaaiers en dekzandruggen/of -koppen in de overgangszone tussen de stuwwal en het IJsseldal. Dit gebied is zeer rijk aan nederzettingssporen van het Mesolithicum tot en met de Nieuwe tijd (cat.nrs. 2, 3, 6, 26, 47, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62 en 63). Daarnaast bevinden zich diverse nederzettingen in het stuwwallandschap (cat.nrs. 70, 86 en 90). De nederzettingssporen in het stuwwallandschap die geassocieerd zijn met sporen van ijzerwinning zijn bij deze laatste categorie ondergebracht (cat.nrs. 79, 80, 88, 83 en 93).

Verder zijn op de verwachtingskaart de dorpskernen uit de 19e eeuw opgenomen. In- en rond de oude dorpskernen is de kans groot op de aanwezigheid van nederzettingssporen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd (kaartbijlage 5).

Grafveld

Vindplaatsen met vondsten die duiden/of kunnen duiden op de aanwezigheid van een begraafplaats of grafveld uit de Prehistorie, Romeinse tijd of Vroege Middeleeuwen zijn ondergebracht in de categorie grafveld. Eenduidige grafvelden zijn de vindplaatsen waar menselijke resten (bot of verbrand bot) en/of grafstructuren (bijvoorbeeld kringgreppels) zijn aangetroffen. Binnen de gemeente Rheden gaat het om een urnenveld te Worth-Rheden en een grafveld uit de Late IJzertijd en/of Romeinse tijd te Dieren (cat.nrs. 28 en 68). Daarnaast is er een grote groep onzekere of waarschijnlijke begraafplaatsen die zich kenmerken door vondsten van complete aardewerk potten (cat.nrs. 4, 10, 27, 29, 30, 35, 43, 44, 97 en 100). Omdat complete voorwerpen slechts zelden in nederzettingen worden aangetroffen, is het waarschijnlijk dat het grafgiften betreft. Geheel zeker is dit echter niet. Het merendeel van de desbetreffende vindplaatsen dateert uit de Late Bronstijd en/of IJzertijd. Een enkele vindplaats heeft (ook) vondsten uit de Romeinse tijd opgeleverd (cat.nr. 27).

IJzerwinning

Op het zuidelijke deel van de stuwwal van de oostelijke Veluwe, in het gebied tussen Assel (gemeente Apeldoorn) en Velp, bevindt zich een groot aantal restanten van primitieve ijzerwinning. Het ijzer werd gewonnen uit ijzerhoudende klapperstenen (limonietknollen) afkomstig uit de gestuwde pleistocene rivierafzettingen waaruit de stuwwal is opgebouwd. In het onderhavige gebied zijn sporen van ijzerwinning gevonden van de IJzertijd tot en met de Late Middeleeuwen. Het betreft over het algemeen afvalhopen van ijzerslakken, resten van ijzerovens en bewoningsafval. Uit de aanwezigheid van bewoningsafval (aardewerk, brokken van maalstenen, verbrand bot, etc.) kan worden afgeleid dat tevens sprake was van met de ijzerwinning verbonden nederzettingen. Op het grondgebied van de gemeente Rheden zijn op diverse plaatsen sporen van ijzerwinning bekend, die ook hier in veel gevallen zijn geassocieerd met nederzettingenafval. Dat hier sprake

was van een omvangrijke ijzerindustrie blijkt uit de plaatselijk zeer grote hoeveelheid ijzerslakken. Deze hoeveelheid is zo groot dat in het verleden de IJzerbaan, op de rand van de Onzalige Bosschen, met lokaal aanwezige ijzerslakken is verhard. Daarnaast spreekt een toponiem als 'IJzeren Berg' duidelijke taal (cat.nr. 80). Helaas is van veel in de literatuur vermelde slakkenhopen de vindplaats niet meer te achterhalen of is deze slechts bij benadering bekend. Dit geldt met name voor slakkenhopen in De Essop en de Onzalige Bosschen (Moerman, 1970). Het merendeel van deze vindplaatsen dateert (waarschijnlijk) uit de Vroege en Late Middeleeuwen. Uit de nabijheid van de IJzerbaan zijn echter ook met ijzerslakken geassocieerde aardewerkscherven uit de IJzertijd bekend (cat.nr. 79). In de vindplaatsencatalogus zijn alle vindplaatsen met ijzerslakken in het stuwwallandschap ingedeeld onder de categorie ijzerwinning. Het betreft slakkenhopen op de Posbank (cat.nr. 77), nabij de IJzerbaan (cat.nrs. 78, 79 en 80), op De Zijpenberg (cat.nr. 82), in De Essop (cat.nrs. 83 en 87) en nabij Heuven en De Steeg (cat.nrs. 93 en 95). Nederzettingen met ijzerslakken buiten het stuwwallandschap zijn in de vindplaatsencatalogus geclassificeerd als 'gewone' nederzettingen (zie cat.nrs. 2 en 47).

Verder komen in het gebied van de ijzerwinning vele smalle, langgerekte kuilen voor, waaruit ijzerslakken zijn gewonnen. Uit onderzoek in de gemeente Apeldoorn blijkt dat de totale lengte aan ijzerkuilen vele kilometers bedraagt. Over de ligging en verspreiding van eventuele ijzerkuilen op het grondgebied van de gemeente Rheden is nog vrijwel niets bekend. Op historische kaarten staan enkele ijzerkuilen aangegeven op de Carolinaberg bij Dieren (cat.nr. 84).

Kerken

In de vindplaatsencatalogus zijn alleen de kerken opgenomen waar in het verleden archeologisch onderzoek is verricht. Het betreft de middeleeuwse kerken van Velp (Oude Jan; cat.nr. 1) en Ellecom (cat.nr. 40). Uit dit onderzoek bleek dat de kerk te Velp in oorsprong uit de 11e eeuw dateert en dat de kerk van Ellecom in de 12e eeuw in tufsteen is opgetrokken. Van deze laatste kerk zijn tevens resten van een houten voorganger uit de 11e of 12e eeuw gevonden. De oude kerk van Rheden, de voormalige kerk van Dieren en de kerk van Spankeren dateren in oorsprong eveneens uit de Middeleeuwen. In (of naar) deze kerken is tot op heden geen archeologisch onderzoek verricht.

Watermolens

Binnen de gemeente Rheden hebben zich in het verleden minimaal elf watermolens bevonden waarvan de oorsprong teruggaat tot ruim vóór 1795. Vanwege hun economische functie en relatieve zeldzaamheid worden de (ondergrondse) resten daarvan van archeologisch belang geacht. De oudste watermolens waren in oorsprong koren- of oliemolens. Deze molens, die bij een belangrijke boerderij (hof) of adellijk huis behoorden, draaiden op natuurlijke of semi-natuurlijke beken (bijvoorbeeld de Beekhuizer beek te Velp of de Ruitersbeek te Ellecom). Het gaat om de molen van Broekerhave, de Overhaagse korenmolen, de Benedenste Molen op Jerusalem, de Van Lennepsmolen en de molen van de hof te Dieren (cat.nrs. 20, 21, 24, 25 en 46). Omstreeks 1600 leidden de sociaal-economische toestand

en technische vernieuwingen tot de opkomst van de papier- en koperindustrie. Met name de mogelijkheid om nieuwe beken aan te leggen (sprengbeken) en bestaande beken met sprengen te versterken leidde in de 17e en 18e eeuw tot de bouw van een groot aantal nieuwe watermolens. In de gemeente Rheden betreft het de papiermolen Het Horstje, de Velpsche watermolen, de papiermolen op Klein Beekhuizen en de papiermolen aan de Keienberg (cat.nrs. 22, 23, 72 en 73). Daarnaast werden oude koren- en oliemolens omgebouwd tot papiermolen, bijvoorbeeld de Benedenste Molen op Jerusalem en de korenmolen van Broekerhave. De drie papiermolens te Laag Soeren dateren van kort vóór 1795 en zijn vanwege hun relatief geringe ouderdom niet in de vindplaatsencatalogus opgenomen. Van de molen van Kasteel Middachten (cat.nr. 37) en de molen van huis Bockhorst (cat.nrs. 37 en 66) is de functie niet bekend. Vermoedelijk betrof het korenmolens.

Van de elf in de vindplaatsencatalogus opgenomen watermolens resteert alleen de Van Lennepmolen te Velp (cat.nr. 25), terwijl van de watermolen aan de Keienberg het molenhuis nog bestaat (cat.nrs. 73). Van de gebouwen van de overige molens resteert vrijwel niets. Plaatselijk is nog een molenhoofd met waterval of een molenkolk aanwezig, bijvoorbeeld het molenhoofd van de papiermolen Het Horstje te Velp.

Kastelen en buitenplaatsen

In de gemeente Rheden bevond en bevindt zich een indrukwekkende hoeveelheid adellijke huizen, dat wil zeggen kastelen en buitenplaatsen. In de vindplaatsencatalogus zijn 19 kastelen en buitenplaatsen opgenomen waarvan de oorsprong teruggaat tot vóór 1795 (het einde van het Ancien Regime). Hieronder zijn minimaal drie laat-middeleeuwse kastelen: huis Overhagen, huis Middachten en huis De Geldersche toren (cat.nrs. 12, 36 en 64). Onduidelijk is of huis Nederhagen en huis Biljoen eveneens tot de kastelen gerekend moeten worden (cat.nrs. 13 en 14). Onder een kasteel wordt in de regel een middeleeuws gebouw verstaan dat de functies verdedigbaarheid (grachten, bruggen, dikke muren) en bewoonbaarheid combineert. Bij kastelen ligt in tegenstelling tot bij landhuizen en buitenplaatsen de nadruk op de verdedigbaarheid en niet op bewoonbaarheid en/of vermaak. Bij landhuizen van na 1500 ligt de nadruk steeds meer of vrijwel geheel op de laatste twee aspecten. Deze buitenplaatsen kenmerken zich over het algemeen door een meer of minder uitgebreide tuin- of parkaanleg. Het betreft: huis Daalhuizen, huis Larenstein, huis Overbeek en huis Ommershof te Velp (cat.nrs. 16, 17, 18 en 19), huis De Kruishorst en huis De Brinck te Worth-Rheden (cat.nr. 32 en 33), huis Scherpenhof en huis Heuven te Rheden (cat.nrs. 34 en 91), huis Rhederoord te De Steeg (cat.nr. 94), huis Bockhorst te Spankeren (cat.nr. 65) en huis Laag Soeren te Laag Soeren (cat.nr. 48). Een bijzondere positie neemt de Hof te Dieren in (cat.nr. 45). Deze zeer uitgestrekte buitenplaats uit de 17e eeuw was van oorsprong een laat-middeleeuwse commanderie van de Duitse Orde (cat.nr. 45). Uniek is ook het door de stadhouder en koning Willem III in de 17e eeuw gebouwde jachtslot De Rouwenberg in het Nationaal Park De Veluwezoom (cat.nr. 84). Enigszins afwijkend is de omgrachte pastorie van Velp (cat.nr. 15). Hoewel het hierbij niet om een adellijk huis ging, had het vanwege de aanwezigheid van een gracht en een ophaalbrug, enigszins het karakter van

een buitenplaats. Om deze reden is de pastorie in de vindplaatsencatalogus opgenomen als kasteel, buitenplaats.

Versterkingen

Op het grondgebied van de gemeente Rheden zijn (globaal) de locaties bekend van aarden versterkingen uit de 80-jarige oorlog (1568-1648) en de Franse tijd (1794-1815). Voor zover bekend resteren nergens bovengrondse resten. Over de conservering van eventuele ondergrondse resten ontbreken alle gegevens.

In de 80-jarige oorlog werd na het sluiten van de Unie van Utrecht in 1579 de militaire strategie van de zeven opstandige provincies meer centraal geregeld. De provincies Holland, Utrecht en Gelderland streefden naar door brede rivieren beveiligde grenzen/of frontieren. Voor Gelderland waren dit de Waal, de Rijn en de IJssel. De Staten Generaal besloot dat deze rivieren door een aanéngesloten keten van vestingwerken verdedigd zouden worden. In 1605 werd het zogenaamde IJsselfrontier in het kader van dit besluit versterkt. Directe aanleiding was de dreiging van een Spaanse inval vanuit de Achterhoek door de veldheer Spinola. In totaal werden er langs de Veluwe zijde van de IJssel tussen Arnhem en Zwolle 26 redouten aangelegd. Het ging hierbij om een vierkante wal met borstwering die een binnenterrein omgaf. Op de binnenterreinen werden gemetselde, verdedigbare observatietorens gebouwd, zogenaamde reduyten. Op historische topografische kaarten uit de 17e en 18e eeuw staan de redouten doorgaans aangegeven met een ster, een kruisje of als vierkant. Op kaarten van Nicolaas van Geelkercken uit de 17e eeuw zijn enkele redouten meer gedetailleerd afgebeeld (Leppink, 1988). Volgens een omschrijving uit de 17e eeuw bevonden zich in de huidige gemeente Rheden redouten bij:

- het verdwenen erve De (groote) Durck te Velp, ter hoogte van de huidige IJsselbrug in de A12 (cat.nr. 107);
- het (voormalige) Lathumse Veer in de Steenwaard te Velp (cat.nr. 104);
- ter hoogte van Huis De Brinck te Worth-Rheden (cat.nr. 105);
- het Rheder Veer te Rheden (cat.nr. 106);
- op de hoge oever bij De Steeg (cat.nr. 49);
- op 'ten Cleijnen Havicker Weerdt', nabij het voormalige voetveer naar Bingerden ter hoogte van de verdwenen boerderij De Nap (cat.nr. 108);
- op 'het Berchse hoofd', stroomopwaarts van Doesburg (cat.nr. 109);
- op 'hett hooge Dierensche schaer', ter hoogte van Spankeren (cat.nr. 110).

Verder heeft zich in de Stadsweide tussen de Lamme IJssel en de Gelderse IJssel een omvangrijk verdedigingswerk van de vesting Doesburg bevonden (cat.nr. 103). Dit verdedigingswerk dat de Veluwe zijde van de schipbrug over de IJssel bij Doesburg beschermde, is aangelegd in de Franse tijd en daarna ontmanteld en verdwenen.

Depots

In deze bijzondere vindplaatsencategorie zijn twee grote goudschatten opgenomen die in 1715 en 1851 te Velp zijn ontdekt (cat.nrs. 7 en 8). De kenmerkende gouden halsringen, die in beide depots zijn aangetroffen, staan in de archeo-

logische wereld bekend als halsringen van het type 'Velp'. In Nederland zijn ze verder aangetroffen te Rheden, Nijmegen, Olst en Beilen. Daarnaast zijn voorbeelden bekend uit het westen van Duitsland (Heidinga, 1990). Beide goudschatten stammen uit de Laat Romeinse tijd, dat wil zeggen de 5e eeuw na Chr. en moeten beschouwd worden als offergaven of votiefdepots van één of enkele rijke Germaanse leiders of stamhoofden. Mogelijk duiden de niet ver van elkaar gelegen vindplaatsen op de aanwezigheid een 5e eeuws regionaal centrum en/of een heilige plaats (bijvoorbeeld een heilig woud). Eenduidige nederzettingsvondsten uit de laat Romeinse tijd ontbreken vooralsnog te Velp. Mogelijk gaan onder de esdekken rondom de oude dorpskern nog uitgestrekte nederzettingssporen deze periode verborgen.

Losse en overige vondsten

In deze vindplaatsen categorie zijn losse vondsten opgenomen, dat wil zeggen voorwerpen die voorzover bekend buiten de context van een grotere archeologische vindplaatsen zijn aangetroffen/of die niet in één van de andere categorieën ondergebracht kan worden. Bij de losse vondsten gaat het om aardewerk uit diverse perioden (cat.nrs. 5, 9, 38, 39, 42, 51 en 101), stenen en vuurstenen bijlen (cat.nrs. 31, 67, 85, 89, 111, 112 en 113), metalen voorwerpen (cat.nrs. 41 en 99), vuurstenen artefacten (50, 74, 76, 96, 97 en 98), een maalsteen (cat.nr. 92), een bijl van hertengewei (cat.nr. 102) en een wegdek van veldkeien (cat.nr. 69).

Bijlage 3.3 Toelichting bij de vindplaatsencatalogus

In de vindplaatsencatalogus (§ 3.4) zijn de resultaten van de archeologische inventarisatie opgenomen. De vindplaatsen zijn met de bijbehorende RAAP-catalogusnummers op de verwachtingskaart opgenomen. De catalogus bevat de volgende rubrieken:

RAAP-catalogusnummer: betreft een voor de gemeente Rheden uniek volgnummer die verwijst naar archeologische vindplaatsen op de archeologische verwachtingskaart voor Rheden

- 1. Codes:** De codes betreffen de unieke codes uit het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de ROB (kaartbladnummer met lettercode N = noord of Z = zuid en volgnummer) en/of een ARCHIS-waarnemingsnummer en/of verwijzingen (indien van toepassing) naar RAAP-vindplaatsnummers, en RAAP-vondstnummers.
- 2. Coördinaten, precisie en kaartblad:** betreft de coördinaten van ongeveer het centrum van de vindplaats. Met precisie wordt de nauwkeurigheid van deze coördinaten uitgedrukt. Het getal geeft het aantal cijfers achter de komma aan en daarmee de nauwkeurigheid. Bij een precisie van 0 is deze top op één kilometer nauwkeurig, bij een 1 is deze tot op 100 meter nauwkeurig, bij een 2 tot op tientallen meters nauwkeurig en bij een precisie van 3 tot op één of enkele meters nauwkeurig. Het kaartblad is het blad van de topografische kaart van Nederland, schaal 1:25.000, waarop het terrein ligt.
- 3. Gemeente, plaats en toponiem:** betreft de gemeente en de plaats/buurtschap waarin het terrein ligt. Een toponiem is vermeld indien bekend of relevant.

4. **Aard en datering:** betreft de (vermoedelijke) aard van de onderhavige vindplaats indien bekend, en de datering van de betreffende vindplaats indien bekend.
5. **Algemene beschrijving:** geeft een beschrijving van de vindplaats en eventueel van de vondstomstandigheden.
6. **Opmerkingen:** betreft algemene opmerkingen indien relevant. Indien een vindplaats is opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de ROB wordt onder deze rubriek de archeologische status en de bijbehorende vindplaatscode weergegeven (bijv. BM: 34D-001 = Beschermd Monument: Kaartblad 34D, nummer 1).
7. **Literatuur:** betreft literatuur waarin de onderhavige vindplaats wordt vermeld of besproken.

§ 3.4 Catalogus van vindplaatsen

RAAP-catalogusnummer 1

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-5; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3693
2. **Coördinaten:** 195.750/444.916; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Oude Jan
4. **Aard:** kerk; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** omstreeks 1949 heeft verband met de restauratie van de middeleeuwse kerk van Velp (Oude Jan) een archeologisch onderzoek plaatsgevonden. Het kerkgebouw bestaat tegenwoordig uit een 11e eeuws schip (zaalkerk), een Romaanse toren uit de 11e en/of 12e eeuw met een gotische spits en een tegen de noordzijde gebouwde gotische uitbouw. Het archeologisch onderzoek bestond uit graven van proefsleuven in het bestaande schip en een opgraving op de plaats van het afgebroken koor. Deze opgraving bracht zowel de fundamente van een polygonaal gotisch bakstenen koor als van een ouder, 11e eeuws rechthoekig en versmald tufstenen koor aan het licht. Verder is in 1950 op het kerkhof van de Oude Jan een systematisch fysisch antropologisch en archeologisch onderzoek uitgevoerd.
7. **Literatuur:** Glazema, 1951; Kerkkamp, 1959

RAAP-catalogusnummer 2

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-7; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3695
2. **Coördinaten:** 195.580/444.850; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Dulkershof
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Late IJzertijd en/of Romeinse tijd, Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** in 1956 zijn nabij de Dulkershof tijdens graafwerkzaamheden vondsten van aardewerk, ijzerslakken, bot, etc. gedaan die wijzen op de aanwezigheid van nederzettingssporen uit diverse perioden.
7. **Literatuur:** Willems, 1981: cat.nr. 29

RAAP-catalogusnummer 3

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-8; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3696
2. **Coördinaten:** 195.600/444.800; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Dulkershof
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Vroege en Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** in 1956 zijn bij de Dulkershof tijdens graafwerkzaamheden vondsten van aardewerkscherven gedaan die wijzen op de aanwezigheid van nederzettingssporen uit de Vroege en Late Middeleeuwen. Opmerkelijk is de vondst van een pijpaarden heiligenbeeld uit de 14e eeuw.

RAAP-catalogusnummer 4

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-20; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3709
2. **Coördinaten:** 196.000/445.800; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Rembrandtlaan
4. **Aard:** grafveld (waarschijnlijk); **Datering:** Late Bronstijd tot Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** in 1929 werd tussen de huidige Rembrandtlaan en de Biesdelselaan een zogenaamde 'La Tène-urn' gevonden bij graafwerkzaamheden. Volgens Kerkkamp (1962) gaat het om de enig overgebleven aardewerken pot van een grafveldje. Op kaarten van Nicolaas van Geelkercken uit 1635 is op de desbetreffende plaats een heuveltje getekend met de naam Coijberch. Het heuveltje lag in een stukje woeste grond te midden van de akkers. In later tijd werd het heuveltje aangeduid met de naam Coneyenpol. Het kan niet uitgesloten worden dat het om een prehistorische grafheuvel ging.
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1962 en 1938; Leppink, 1988

RAAP-catalogusnummer 5

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-22; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3711
2. **Coördinaten:** 196.250/445.900; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Zutphensestraatweg
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Vroege Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** losse vondst van een aardewerkscherf uit de tweede helft van de Vroege Middeleeuwen (Karolingische tijd).

RAAP-catalogusnummer 6

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-26; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3715
2. **Coördinaten:** 195.610/445.722; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Hoge Weg
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Midden en Late IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** vondsten van aardewerk in 1973 behorend bij een nederzetting uit de IJzertijd aan de Hoge Weg 33 te Velp.
7. **Literatuur:** Willems, 1981: cat.nr. 31

RAAP-catalogusnummer 7

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-51; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 16329
2. **Coördinaten:** 194.450/445.750; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Het Laar
4. **Aard:** depot; **Datering:** Laat Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** in 1715 werd op de Ketelberg in Het Laar door werklieden en soldaten, die een heuvelachtig stuk land gelijk moesten maken voor tabaksland, een goudschat uit de Laat Romeinse tijd gevonden. De schat bestond uit een halsring, armringen, munten en medallions van de Romeinse keizers Honorius, Valens, Valentianus, Gratianus en Johannes. Op grond van een medaillon van Galla Placidia (gestorven in 450 na Chr.) moet de schat van omstreeks die tijd of later zijn. De vinders hebben de schat verkocht aan goudsmiden in Arnhem waardoor deze grotendeels verloren is gegaan. De vindplaats de Ketelberg kan gelokaliseerd worden met behulp van gegevens van de heer H. Kerckamp (1938 en 1969). Deze ligt ten noorden van de Arnhemsestraatweg en ten westen van de Daalhuizerweg op het terrein van de voormalige buitenplaats Daalhuizen.
7. **Literatuur:** Kerckamp, 1938 en 1969; Willems, 1981: cat.nr. 28

RAAP-catalogusnummer 8

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-52; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 16330
2. **Coördinaten:** 195.350/445.375; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Den Heuvel
4. **Aard:** depot; **Datering:** Laat Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** in 1851 werd op het terrein van de buitenplaats Den Heuvel door een tuinman een goudschat uit de Laat Romeinse tijd gevonden. Deze schat bestond uit 11 gouden hals-, arm- en vingerringen. De vindplaats kan gelokaliseerd worden met behulp van gegevens van de heer H. Kerckamp (1969). Het betreft het terrein ten westen van de Van Lennepsmolen, d.w.z. het gebied tussen de Rozendaalse Beek, de Hoofdstraat, de Pastoor Koenestraat en de Emmastraat.
7. **Literatuur:** Kerckamp, 1969; Willems, 1981: cat.nr. 30

RAAP-catalogusnummer 9

1. **ROB-code(s):** -;
2. **Coördinaten:** 195.070/445.585; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Velp
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Laat Neolithicum
5. **Algemene beschrijving:** vondst op 1 september 1938 van een complete potbeker van de klokbekercultuur tijdens graafwerkzaamheden in het pand aan de Rozendaalselaan 20 te Velp. De pot was met de opening naar beneden in de grond geplaatst. Mogelijk bevond zich onder de pot oorspronkelijk een (inmiddels vergane) menselijke schedel, zoals bij vergelijkbare vondsten van

ondersteboven ingegraven potbekers elders in Nederland en in Duitsland is geconstateerd.

7. **Literatuur:** Hulst, 1967 & 1970

RAAP-catalogusnummer 10

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 195.650/445.000; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** De Poort
4. **Aard:** grafveld (waarschijnlijk); **Datering:** Late Bronstijd tot Vroege Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** Kerkkamp (1962) meldt de vondst van drie potten van handgevormd aardewerk in de 19e of in het begin van de 20e eeuw op het land van Bollinkspoort ten noorden van de Oude Jan te Velp. Mogelijk betreft het een grafveld.
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1962

RAAP-catalogusnummer 11

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 195.725/444.900; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Oude Jan
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** Kerkkamp (1938) meldt de vondst van Romeinse munten uit de tijd van keizer Augustus nabij de Oude Jan te Velp.
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1938

RAAP-catalogusnummer 12

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 196.480/445.040; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 34D
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** huis Overhagen
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** de oude havezate kasteel Overhagen wordt reeds vermeld in het jaar 1373. In die tijd was het goed in het bezit van Johan Mompelier, een aanzienlijk edelman uit de omgeving van hertog Willem van Gullik. In 1401 komt Overhagen in het bezit van Johan de Coq van Opijnen die het huis een halve eeuw later verkocht aan de heren van Wisch. In 1530 werd het huis tijdens conflict tussen Karel van Egmond, hertog van Gelre, en Joachim van Wisch verwoest. Het huis werd kennelijk weer opgebouwd, want het bleef nog tot in het begin van de 18e eeuw in het bezit van de heren van Wisch en hun erfgenamen de graven van Limburg Stirum. Het nieuwe (?) huis was mogelijk eenvoudiger van uiterlijk en kleiner van omvang dan het laat-middeleeuwse Overhagen. Vermeld wordt dat voor de bouw van huis Biljoen stenen zouden zijn gebruikt afkomstig van het nabij gelegen kasteel Overhagen. Een tekening uit de 17e eeuw laat een relatief klein stenen huis van één

verdieping zien temidden van een formele tuin. In 1708 of 1711 kwam Overhagen in het bezit van Frederik Willem van Spaen die Overhagen met het nabijgelegen Biljoen verenigde. Wanneer het huis is gesloopt, vermeldt de geraadpleegde literatuur niet. Op de fundamenten van het poortgebouw stond lange tijd een jachtslotje van baron van Spaen. Van 1825 tot 1945 bevond zich op de plaats van huis Overhagen de tuinmanswoning en kwekerij van huis Biljoen. Het huidige huis Overhagen is in 1947 in oude stijl herbouwd binnen de nog bestaande gracht van het oude huis Overhagen.

7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1938 & 1969; Leppink, 1988; Smit, 1992

RAAP-catalogusnummer 13

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 196.590/445.540; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** huis Biljoen
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** huis Biljoen is in 1530 gebouwd op de plaats van de oude hof Broekerhave (*curtis Bruoche*). Broekerhave is voor het eerst vermeld in een oorkonde uit het jaar 1076 waarin de Roomse koning de hof schenkt aan het kapittel van St. Pieter te Utrecht. In 1528 komt de hof Broekerhave in het bezit van Hendrik de Groeff die het in 1530 verkocht aan Karel van Egmond, hertog van Gelre. Deze liet de Broekerhof afbreken en bouwde op de fundamenten het huis Biljoen. Voor de bouw van huis Biljoen werd voor een groot deel materiaal gebruikt afkomstig van de afbraak van kasteel Overhagen (cat.nr. 12). In 1535 verkocht de hertog huis Biljoen aan zijn hofmeester Roelof van Lennep. Het huis bleef tot 1661 in het bezit van leden van het geslacht Van Lennep. In dat jaar werd het verkocht aan Alexander, vrijheer van Spaen die in het midden van de 17e eeuw reeds huis Nederhagen had gekocht (cat.nr. 14). De omvangrijke parkaanleg van Biljoen en Beekhuizen zijn in het laatste kwart van de 18e eeuw aangelegd in opdracht van Johan Frederik Willem van Spaen. Biljoen bleef tot 1848 in handen van het geslacht Van Spaen, waarna het tot 1872 in het bezit was van Johan Frederik Willem Carel baron van Harderbroek en daarna werd gekocht door de Duitse industrieel Lüps.
6. **Opmerkingen:** het terrein van huis Biljoen is op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland) opgenomen als *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 40B-011, monumentnummer 13191).
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1964; Kerkkamp, 1938; Smit, 1992

RAAP-catalogusnummer 14

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-10; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3698
2. **Coördinaten:** 196.660/445.900; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** huis Den Haag of Nederhagen
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd

5. **Algemene beschrijving:** het adellijke huis Den Haag of Nederhagen lag ten noordoosten van kasteel Biljoen waar zich in het bos een vierkant omgracht perceel bevindt. In de 15e eeuw was er reeds sprake van een huis Nederhagen. In die tijd was het huis in het bezit van de heren van Wisch, die ook eigenaar waren van huis Overhagen (cat.nr. 12). Het huis is vermoedelijk reeds in de 17e eeuw of in het begin van de 18e eeuw gesloopt in opdracht van de familie van Arnhem, die het huis sinds 1608 in het bezit had. Over het uiterlijk van het huis is niet veel bekend. Een tekening uit de 18e eeuw laat een vierkante of rechthoekige woontoren met een ronde traptoren en een lager voorhuis zien. Tijdens een zware storm van 4 juli 1957 werd ter hoogte van de spoorwegovergang nabij boerderij 'de Elshof', ten westen van het vierkant omgrachte perceel, een zware boom ontworteld. Daarbij kwamen muurresten van een groot formaat baksteen aan het licht. Het ging hierbij om het fundament van een torentje met een doorsnede van 2 tot 3 m. Verdere archeologische vondsten zijn van het terrein niet bekend.
- 6 **Opmerkingen:** het terrein van huis Den Haag of Nederhagen is op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland) opgenomen als *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 40B-003, monumentnummer 3847). Op de AMK-Gelderland is het gebied echter foutief aangegeven. Het terrein van huis Nederhagen ligt ten noorden van het aangegeven gebied.
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1964 & 1938

RAAP-catalogusnummer 15

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 195.626/444.905; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Pastorie of weem
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** de vroegere pastorie of weem van Velp, de woonplaats of hof van de pastoors en later van de dominees van de Oude Jan, was omgeven door een brede gracht die haar het uiterlijk gaf van een kleine vesting. Aan de binnenzijde van de gracht bevond zich een doornhaag. Om op het terrein van de pastorie te komen moest men over een ophaalbrug en door een oude poort. De poort is reeds aan het eind van de 18e eeuw afgebroken. De pastorie was een 'primitief' huis, dat omstreeks 1773 vernieuwd schijnt te zijn, met een aangebouwde houten schuur of varkensschot. De kadastrale minuut van 1832 laat een gebouw met een dubbele rechthoekige omgrachting zien. De grachten werden gevoed door het water van de Rozendaalse beek. In 1867 is de pastorie vervangen door een moderner huis dat in 1924 door de kerkvoogdij van de hand is gedaan. Van de voormalige omgrachte pastorie is tegenwoordig niets meer te herkennen. Op de plaats van de pastorie ligt tegenwoordig de President Kennedylaan.
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1938

RAAP-catalogusnummer 16

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 194.375/445.650; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** huis Daalhuizen
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** de buitenplaats Daalhuizen dateert vermoedelijk uit het einde van de 18e eeuw. Wanneer er voor het eerst sprake was van een landhuis wordt in de geraadpleegde literatuur niet (duidelijk) vermeld. Het erf en goed Daalhuizen wordt reeds in 1506 vermeld. In 1794 kocht de geschiedkundige mr. G. van Hasselt het buitenverblijf Daalhuizen. Hij liet aan de noordzijde van de straatweg een nieuw landhuis bouwen. In 1817 liet Van Hasselt, die een vurige aanhanger was van het huis van Oranje, op Daalhuizen het nog bestaande monumentje bouwen ter nagedachtenis aan de slagen bij Quatre Bras en Waterloo in 1815. Na de dood van G. van Hasselt in 1825 werd zijn zoon D.G.A. van Hasselt eigenaar van Daalhuizen. Deze gaf het goed op zijn beurt in 1848 door aan zijn zoon, mr. G.J. van Hasselt. Deze laatste liet het landhuis vergroten. In 1879 kwam het landgoed in het bezit van de uit Frankrijk stammende familie De Roo. Deze lieten het door G. van Hasselt gebouwde huis slopen. Het omliggende terrein werd verlaagd en rondom het huis werd een prachtig park aangelegd. Daalhuizen bleef tot 1947 in het bezit van de familie De Roo. In dat jaar werd de buitenplaats verkocht aan de directeur van een tapijtweverij. Deze deed het noordelijke deel van het landgoed over aan een bouwonderneming, waarna hier de Mozartlaan, Beethovenlaan, Bachlaan en Chopinlaan met bijbehorende bebouwing ontstonden. Na het faillissement van de tapijtweverij kwam het landhuis in het bezit van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke ordening, waarna het huis Daalhuizen in 1938 werd gesloopt.
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1938 en 1969; Smit, 1992

RAAP-catalogusnummer 17

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 194.361/444.982; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** huis Larenstein
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** de buitenplaats Larenstein is waarschijnlijk rond 1700 gesticht door Willem van Heuckelom. Een penseeltekening uit omstreeks dezelfde tijd laat een rechthoekig herenhuis van twee verdiepingen zien temidden van een formele tuinaanleg. Willems zoon Johan Frederick verkocht het goed aan Frederik baron van Dedem die het op zijn beurt in 1736 doorverkocht aan Willem van Eenhoorn, predikant te Arnhem. Na Van Eenhoorns emiraat kwam het goed in 1750 in het bezit van Jan van Schagen die ook eigenaar van de buitenplaats Daalhuizen werd. Van Schagen heeft Larenstein belangrijk vergroot. De financiële inspanningen gingen echter zijn draagkracht te boven, zodat bij dood in 1754 Larenstein zwaar met schulden was belast.

De veiling van het landgoed en de overige bezittingen leverde niet voldoende op om alle schuldeisers te compenseren. Het goed kwam in bezit van schuldeiser C.L. Kerksteen die als curator optrad. Tussen 1786 en 1892 kende Larenstein een groot aantal eigenaren. In 1892 werd Larenstein aangekocht door het aartsbisdom Utrecht en bestemd voor een gesticht van de Zusters van de Goede Herder. Nadat in 1893 een nieuw gesticht met een kapel gebouwd was, is in november 1906 het oude huis Larenstein gesloopt. Later diende de oude buitenplaats als tehuis voor moeilijk opvoedbare meisjes. Tegenwoordig bevindt zich op het terrein van Larenstein de gelijknamige hogeschool.

7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1938 en 1969

RAAP-catalogusnummer 18

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 195.430/445.510; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** huis Overbeek
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** omstreeks 1640 liet Willem van Broekhuysen te Velp, in het gebied dat wordt omsloten door de Hoofdstraat, Overbeeksingel en Vijverlaan, een groot herenhuis bouwen. Dit was het begin van het latere landgoed Overbeek. Nadat Van Broekhuysen in 1654 tijdens een duel om het leven kwam, verkocht zijn weduwe het huis aan Bernart Umgrove, schout van het schoutambt Rheden. Overbeek werd in die tijd aangeduid als het Scholtenhuis. In 1661 kwam het landgoed in het bezit van Charles de Lannoy. Overbeek bleef tot 1706 in het bezit van de familie De Lannoy. In dat jaar kwam het landgoed aan de met Lubbert van Eck gehuwde erfdochter Jeanette de Lannoy. Omstreeks deze tijd moet het oude huis Overbeek zijn afgebrand en weer zijn hersteld. Na de dood van Jeanette van Eck-de Lannoy kwam Overbeek in 1725 aan haar zoon Samuel van Eck. Het huis zou tot in de 19e eeuw in het bezit van de familie Van Eck blijven. In 1770 gaf Jacob Willem baron van Eck de architect Anthonie Viervant opdracht om (op de plaats van het oude huis) een nieuw huis te bouwen. Dit nieuwe huis stond met de voorzijde naar de Hoofdstraat en was omgeven door brede grachten. Ter weerszijden van het voorplein stonden twee bouwhuizen. Na de dood van Samuel van Eck werd het huis in 1844 op een openbare veiling gekocht door Justine van Spaen, weduwe van baron Hardenbroek. Tussen haar dood in 1853 en 1900 kende Overbeek een groot aantal eigenaren. In 1900 werd het landgoed aangekocht ten behoeve van de bouw van het villapark Overbeek. Het omgrachte huis werd in 1906 op een veiling gekocht door de Amsterdamse bouwmaatschappij Westerkwartier. Deze liet het fraaie gebouw afbreken en de waterpartijen grotendeels dempen. Van het huis Overbeek resteert slechts een poortje in het villapark waarin wapenschilden en ornamenten die eens de gevel van het huis sierden, zijn opgenomen.
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1938 en 1969; Reynders, 1928; Smit, 1992;

RAAP-catalogusnummer 19

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 194.630/444.880; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** huis Ommershof
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** het landgoed Ommershof was van oorsprong een boerderij. In 1621 komt nog de naam 'Ommeren stede' voor. Op het terrein van de boerderij moet in de 17e eeuw een landhuis zijn gebouwd. In de geraadpleegde literatuur wordt over de exacte bouwdatum geen uitsluitend gegeven. Op een tekening uit omstreeks 1700 is een bescheiden landhuis te midden van een formele tuin afgebeeld. In die tijd was het landgoed in het bezit van Lucas Hackfoort die het in 1737 verkocht aan Gerhard Wilbreninck en zijn vrouw. In 1786 kwam Ommershof in het bezit van Jan Carel baron van Eck. Het huis werd omschreven als: een Buytenplaats den Omershoff genaamt, met het Huys, Stalling, Separate Tuynsmans Woningh, Melkhuys en ruimte voor Rytuygen, Koe en paarde Stallinge, Laanen, Plantage, ... Tuynen, Boomgaard en Menagerie. In de 19e eeuw kende Ommershof vier eigenaren, totdat het landgoed in 1872 in percelen werd geveild. Het hoofdgebouw, het huis Ommershof, werd aangekocht door de gebroeders Ter Linden, die er een leerlooierij begonnen. De grachten werden gedempt, de bovenverdieping van het huis werd gesloopt en rondom het huis verrees een arbeiderswoonwijk. Na opheffing van de leerlooierij werd het restant van huis Ommershof verbouwd tot vijf woningen.
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1938 en 1969

RAAP-catalogusnummer 20

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 196.440/445.690; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** korenmolen van Broekerhave
4. **Aard:** watermolen; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** vermoedelijk is de plaats waar tot 1855 de papiermolen aan het Kaarsemakersgat stond de locatie van de laat-middeleeuwse korenmolen van de oude hof Broekerhave (zie cat.nr. 13). De molen van Broekerhave wordt voor het eerst vermeld in 1025 en is daarmee de oudst vermelde watermolen van de Veluwe. In de 18e eeuw is de watermolen verbouwd tot een papiermolen. De papiermolen aan de Beekhuizer Beek is in 1855 gesloopt. Op de plaats van de voormalige molen, ten zuiden van de spoorlijn Arnhem-Zutphen, bevinden zich nog een stenen 'molenhoofd' en een waterval.
7. **Literatuur:** Hagens, 1998; Kerkkamp, 1964 en 1970; Voorn, 1985

RAAP-catalogusnummer 21

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 196.510/445.330; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** koren- en papiermolen van huis Overhagen
4. **Aard:** watermolen; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** de oudste vermelding van de Overhagense korenmolen is 1544 (zie cat.nr. 12). In dat jaar kwam de aanvoer van water van de Beekhuizer Beek naar de molen in gevaar door het graven van grachten tijdens de bouw van kasteel Biljoen. De molen is in 1629 en in 1637 op dezelfde plaats herbouwd. In 1707, bij de koop van Overhagen door de heer van Biljoen, deed de molen dienst als papiermolen. In 1741 was de molen niet meer in gebruik. Omstreeks 1749 is het molenhuis gesloopt. De molen lag waarschijnlijk noordoostelijk van Overhagen.
7. **Literatuur:** Hagens, 1998; Kerkkamp, 1938, 1964 en 1970; Voorn, 1985

RAAP-catalogusnummer 22

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 196.110/445.980; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** papiermolen Het Horstje
4. **Aard:** watermolen; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** omstreeks 1630 is op rechteroever van de Beekhuizer Beek een papiermolen gebouwd die later bekend werd onder de naam Het Horstje. Deze molen was tot 1865 als papiermolen in bedrijf. In dat jaar werd in het molengebouw een wasserij gesticht. Het molengebouw is in 1920 afgebroken. Molenhoofd en waterval zijn nog aanwezig.
7. **Literatuur:** Hagens, 1998; Kerkkamp, 1970; Voorn, 1985

RAAP-catalogusnummer 23

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 195.270/445.820; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Velpsche watermolen
4. **Aard:** watermolen; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** kort na 1600 bouwde Johan Cabeliau ongeveer 300 m stroomopwaarts boven zijn papiermolen (zie cat.nr. 24) een tweede papiermolen: de Velpsche watermolen of Bovenste molen op Jerusalem. De molen draaide tot in de Tweede Wereldoorlog, o.a. ten behoeve van elektriciteitsvoorziening. Na 1945 zijn de molenraderen en de molenloop weggebroken. Van het molengebouw bleef alleen de muur langs de waterkant staan als zuidelijke muur van een garagebedrijf. In 1967 is de beekbedding langs het gebouw overkluisd, zodat tegenwoordig niets meer aan de voormalige molen herinnert.
7. **Literatuur:** Hagens, 1998; Kerkkamp, 1970; Voorn, 1985

RAAP-catalogusnummer 24

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 195.370/445.800; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Benedenste molen op Jerusalem
4. **Aard:** watermolen; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** deze watermolen was oorspronkelijk een oliemolen. Het was in de Late Middeleeuwen een leengoed van het Kapittel van St. Pieter te Utrecht. In 1597 werd de molen omgebouwd tot papiermolen. In 1811/12 is de molen in verband met de aanleg van een park met vijvers en fonteinen, behorend bij huis Overbeek, stilgelegd en afgebroken. Ongeveer op de plaats van de molen bevindt zich tegenwoordig de villa Klein Molenbeke (Boulevard 29).
7. **Literatuur:** Hagens, 1998; Kerckamp, 1970; Voorn, 1985

RAAP-catalogusnummer 25

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 195.425/445.310; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Van Lennepmolen
4. **Aard:** watermolen; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** deze korenmolen wordt in 1391 vermeld onder de naam Hof ten Bovendorpe. Dit goed was een leen van het Kapittel van St. Pieter te Utrecht. In 1457 kwam het goed met de molen voor twee eeuwen in het bezit van de familie Van Lennep. Vóór 1642 is de molen van de hof afgesplitst. In 1682 kwam de Van Lennepmolen in het bezit van Van Spaen van Biljoen en in 1777 kwam de molen in het bezit van Van Eck van huis Overbeek. In 1864 werd de molen omgezet in een stoommolen. In de 80-jarige oorlog brandde molen twee keer af: in 1594 en 1629. Een grote brand in 1961 verwoeste de molen bijna volledig. Het gebouw werd gerestaureerd en in 1967 werd de molen aan de President Kennedylaan wederom in werking gesteld.
7. **Literatuur:** Hagens, 1998; Kerckamp, 1970; Voorn, 1985

RAAP-catalogusnummer 26

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-13; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3701
2. **Coördinaten:** 199.700/446.220; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** IJsselsingel
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Vroege Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** vondsten in 1963 van aardewerk in puin- en zandheuvels langs de IJsselsingel en de Laak te Rheden. De vondsten bevonden zich, gezien de vondstlocatie, mogelijk in een secundaire context. Ze zijn misschien met het puin- en het zand van elders aangevoerd.

RAAP-catalogusnummer 27

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-23; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3712
2. **Coördinaten:** 198.210/446.670; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B

3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Rhederhof
4. **Aard:** grafveld (waarschijnlijk); **Datering:** Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** vondst in 1928 van een kleine, Romeinse bronzen vaas en gedraaid Romeins aardewerk tijdens graafwerkzaamheden in een moestuin. Vermoedelijk bevindt zich hier een grafveld uit de Romeinse tijd.
7. **Literatuur:** Willems, 1981: cat.nr. 33

RAAP-catalogusnummer 28

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-45; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 7265
2. **Coördinaten:** 198.170/446.670; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Worth-Rheden; **Toponiem:** Holleweg
4. **Aard:** grafveld; **Datering:** Late Bronstijd en/of Vroege IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** naar aanleiding van de vondst van urnen heeft van 5 tot 12 mei 1924 aan de Holleweg te Worth-Rheden een opgraving plaatsgevonden door archeologen van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden. Dit onderzoek leverde drie grafstructuren (kringgreppels) uit de Late Bronstijd en/of Vroege IJzertijd op.
7. **Literatuur:** Kerckamp, 1960

RAAP-catalogusnummer 29

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 199/447; **Precisie:** 0; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Rheder Enk
4. **Aard:** grafveld (waarschijnlijk); **Datering:** Late Bronstijd, IJzertijd of Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** in 1858 schonk mr. W. van Heeckeren van Kell aan het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden een grote urn, een kleine bijpot en enkele scherven gevonden in de Rheder Enk aan de weg naar Eerbeek.
7. **Literatuur:** Kerckamp, 1960

RAAP-catalogusnummer 30

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 197.650/446.650; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Worth-Rheden; **Toponiem:** De Roskam
4. **Aard:** grafveld (waarschijnlijk); **Datering:** Late Bronstijd, IJzertijd of Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** Kerckamp (1960) meldt de vondst van een urn met een bronzen/of ijzeren ring op het landgoed De Kruishorst. Vermoedelijk is de vondst gedaan op het terrein van De Roskam.
7. **Literatuur:** Kerckamp, 1960

RAAP-catalogusnummer 31

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-24; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3713
2. **Coördinaten:** 199.700/446.500; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Rheden
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Neolithicum
5. **Algemene beschrijving:** vondst in 1963 van een stenen bijl nabij de Rheder kerktoren.

RAAP-catalogusnummer 32

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 197.830/446.330; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Worth-Rheden; **Toponiem:** huis De Kruishorst
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** huis en landgoed De Kruishorst waren oorspronkelijk in het bezit van het geslacht Van Mekerens. Het huis wordt reeds vermeld in 1594 met als eigenaar Derk van Meeckeren, heer van Cruishorst, lid van de ridderschap van de Veluwe. Op een kaart uit 1634 staat een torenachtig huis met trapgevel met daarnaast een boerderij aangegeven voorzien van de tekst *J (onker)r Mekerens hujs*. In 1672 wordt het huis door de familie Van Meeckeren verkocht aan Zweder van Boetzelaar. Na verschillende wisselingen van eigenaar wordt het huis omstreeks 1830 gekocht door W.C. Ketjen uit Doesburg. In de tweede helft van de 19e eeuw wordt het oude huis afgebroken en een nieuw huis gebouwd. Het huis uit de 19e eeuw is in 1948 vervangen door de huidige villa.
7. **Literatuur:** Van der Hoek e.a., 2001; Kerckamp, 1960; Leppink, 1988; Reynders, 1928

RAAP-catalogusnummer 33

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 198.510/446.090; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Worth-Rheden; **Toponiem:** huis De Brinck
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** verscheidene boerderijen op De Brinck te Worth-Rheden worden reeds in de Late Middeleeuwen vermeld. Een van deze boerderijen was de hoeve De Brinck of Baerschen brinck. Vermoedelijk heeft ambtsjonker Johan van Wijnbergen, die in 1659 door koop eigenaar van deze boerderij werd, er een herenhuis laten bouwen dat hij Den Brinck noemde. Van de Van Wijnbergens kwam het goed aan de familie Van Renesse die De Brinck tot 1797 in bezit hadden. Hierna wisselde het huis verscheidene keren van eigenaar tot huis De Brinck in het midden van de 19e eeuw werd gesloopt.
7. **Literatuur:** Reynders, 1928; Smit, 1992

RAAP-catalogusnummer 34

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 199.370/446.050; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** huis Scherpenhof
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** een boerderij Scherpenhof wordt reeds in 1474 vermeld als pachtgoed van de Hof te Dieren. De boerderij werd gepacht door Giesbert van Heerde. Het landhuis Scherpenhof stamt vermoedelijk uit het begin van de 17e eeuw. In die tijd was het goed nog steeds in het bezit van het geslacht van Heerde. Vanaf het midden van de 17e eeuw tot en met de 19e eeuw kende huis Scherpenhof een groot aantal eigenaren. In de 18e eeuw werd het ook wel aangeduid als buitenplaats. Rondom het herenhuis lag een uitgestrekte tuin met vijvers. In 1911 is het huis gesloopt en is het terrein van de voormalige buitenplaats met woningen bebouwd. Tegenwoordig resteert van de voormalige buitenplaats nog slechts het voormalige portiershuis op de hoek van de Methorsterweg/Emmaweg te Rheden.
7. **Literatuur:** Reynders, 1928; Smit, 1992

RAAP-catalogusnummer 35

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-14; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 1350
2. **Coördinaten:** 201.200/447.900; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 34D
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** Oversteeg
4. **Aard:** grafveld (waarschijnlijk); **Datering:** Late Bronstijd of Vroege IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** vondst van twee complete potten uit de Late Bronstijd of de IJzertijd tijdens graafwerkzaamheden. Mogelijk betreft het een urnenveld.

RAAP-catalogusnummer 36

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-40; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 16805
2. **Coördinaten:** 201.850/448.070; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** huis Middachten
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** in 1968, tijdens de restauratie van huis Middachten, is op verzoek van de architect een archeologisch onderzoek uitgevoerd in de kelders van het kasteel. Uit dit onderzoek bleek dat in het midden van de 14e eeuw (1354-1355 na Chr.) op een voordien onbebouwde plek een vierkant gebouwencomplex is neergezet, bestaande uit een grote achtervleugel over de gehele breedte van de aanleg, twee kleine, naar de voorburcht strekkende zijvleugels en een daartussen gelegen kleine binnenplaats. Bij de verbouwing aan het eind van de 17e eeuw werden ter weerszijden van het gebouw uitspringende delen toegevoegd. Hierbij zijn verscheidene middeleeuwse muren uitgebrouwen en is tevens de uit de middeleeuwen daterende ingangspartij verdwenen. Tijdens het onderzoek is verder vrijwel overal de originele lemen

vloer van de middeleeuwse kelderruimten teruggevonden. Op grond van de gegevens uit het archeologisch onderzoek kan geconcludeerd worden dat het middeleeuwse huis Middachten bestond een zogenaamd compact zaaltorenkasteel, dat in één keer is gebouwd en niet is ontstaan gedurende verschillende bouwfasen. Compacte zaaltorenkastelen bestaan uit een complex van twee of drie aan elkaar gebouwde woon- of zaaltorens gecombineerd met een binnenplaatsje en een kleine poorttoren. Verder behoorde tot het middeleeuwse kasteel Middachten een omgrachte en met muren en torens versterkte voorburcht waarop zich bedrijfsgebouwen en eventueel de huiskapel bevonden.

- 6 **Opmerkingen:** het terrein van huis Middachten is op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland) opgenomen als *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 40B-022, monumentnummer 13190).
7. **Literatuur:** Hulst, 1971; Van Immerseel, 2002; Renaud, 1988

RAAP-catalogusnummer 37

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 202.000/448.000; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** molen van huis Middachten
4. **Aard:** watermolen; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** na de aanleg van de buitengracht rond huis Middachten omstreeks 1700 is op het punt waar het water van de gracht in de richting van de IJssel stroomt een watermolen gebouwd. De molen is omstreeks 1800 verdwenen.
7. **Literatuur:** Hagens, 1998

RAAP-catalogusnummer 38

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-10; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 1346
2. **Coördinaten:** 201.420/448.250; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** Hoofdstraat
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een veldfles van keramiek bij hotel het wapen van Athlone.

RAAP-catalogusnummer 39

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-12; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 1348
2. **Coördinaten:** 201.350/447.900; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** Oversteeg
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een kogelpotscherf van (Pingsdorf-achtig) aardewerk uit Zuid-Limburg.

RAAP-catalogusnummer 40

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-8; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 1344 en 30291
2. **Coördinaten:** 203.370/449.490; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** St. Nicolaaskerk
4. **Aard:** kerk; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** in 1948 werd archeologisch onderzoek verricht in de door oorlogshandelingen beschadigde St. Nicolaaskerk te Ellecom. De huidige kerk heeft een Romaanse tufstenen toren, gebouwd omstreeks 1200, een veelhoekig koor uit het eerste kwart van de 16e eeuw en een schip, gebouw in 1859. Tijdens het onderzoek zijn resten aangetroffen van een eenvoudige, 12e eeuwse tufstenen zaalkerk met een versmald, rechthoekig koor. In het koor bevindt zich de grafkelder van de familie Bentinck. De (inwendige) omvang van de zaalkerk bedroeg 6,80 bij 17,60 meter. De nog bestaande toren is vermoedelijk later aan de zaalkerk toegevoegd en vertegenwoordigt een tweede bouwphase. Een belangrijke ontdekking was de vondst van dertien paalkuilen van een ongedateerde houten voorganger van de tufstenen zaalkerk.
7. **Literatuur:** Glazema, 1951

RAAP-catalogusnummer 41

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-9; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 1345
2. **Coördinaten:** 202.650/449.130; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Avegoor
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Late Bronstijd
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een versierde bronzen kokerbijl in een leidingsleuf ter hoogte van de Kerkstraat in Ellecom.

RAAP-catalogusnummer 42

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-29; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 30427
2. **Coördinaten:** 202.300/449.260; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Bospad
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een afvalkuil gevuld met keramiek, glas, etc. uit de tijdspanne van 1700 tot 1800 na Chr. tijdens graafwerkzaamheden langs de spoorlijn van Arnhem naar Zutphen.

RAAP-catalogusnummer 43

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33GZ-3; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 6785
2. **Coördinaten:** 204.540/451.010; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** Noorderstraat
4. **Aard:** grafveld (waarschijnlijk); **Datering:** Late Bronstijd en/of Vroege IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** vondst in 1975 van een aardewerk potje tijdens graafwerkzaamheden aan de Noorderstraat te Dieren. Waarschijnlijk betreft het een urnenveld.

RAAP-catalogusnummer 44

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 203.700/452.700; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 39G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** Nieuwe Begraafplaats
4. **Aard:** grafveld (waarschijnlijk); **Datering:** Late Bronstijd en/of Vroege IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een urn met bijpotje uit de Late Bronstijd en/of Vroege IJzertijd op het terrein van de Nieuwe Begraafplaats te Dieren. Het betreft een urn met een zogenaamde kalenderbergversiering. De vondst duidt mogelijk op de aanwezigheid van een urnenveld.
6. **Opmerkingen:** bron correspondentie-archief ROB

RAAP-catalogusnummer 45

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33GZ-9; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 31968
2. **Coördinaten:** 204.000/450.300; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** Hof te Dieren
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** In 1168 schonk de Duitse keizer Frederik Barbarossa de Hof aan graaf Engelbert van den Bergh. Adolf van den Bergh, de zoon van graaf Engelbert, schonk in 1218 de Hof te Dieren met alle bijbehorende goederen aan de broeders van de Duitse Orde. Deze geestelijke ridderorde stichtte op de plaats van de hof een commanderij. Vanuit dergelijke commanderijen werd het regionale goederenbezit beheerd, werden inkomsten ten behoeve van kruistochten in het Heilige land en later in de huidige Baltische staten gegenereerd en werden ridderbroeders gerekruteerd. De Hof te Dieren behoorde oorspronkelijk tot de kamergoederen van de hoogmeester van de Pruisische tak van de Duitse orde. In 1420 werd de commanderij te Dieren overgedragen aan de balije te Biezen (Belgisch Limburg), die de Hof te Dieren in 1434 overdroeg aan de balije te Utrecht. In de 80-jarige oorlog werd het Duitse huis te Dieren vrijwel geheel verwoest. De commanderij was door de oorlogshandelingen in de diepe schulden geraakt. In 1647 werd het huis met tuin en alle bijbehorende goederen gekocht door stadhouder Willem II. Deze kocht tevens een complex bossen en legde in 1648 de enorm grote Dierense wildbaan aan en maakte van de commanderij een jachtslot. De wildbaan was omgeven door een hoge houten schutting en voorzien van allerlei soorten wild. Willem II werd na zijn dood opgevolgd door zijn zoon Willem III, die in 1688 tot koning van Engeland werd gekroond. Willem III heeft op de Hof te Dieren veel verbeteringen aangebracht. Rond het jachtslot werden een park, vijvers, grotten, wandelwegen, bloementuinen en lanen aangelegd en kwam de nog bestaande Koningsmuur tot stand. De verwaarloosde wildbaan werd hersteld en verscheidene Koningswegen werden aangelegd. Het ging hierbij om kaarsrechte wegen aan weerszijden beplant met beuken waarover de koning en zijn gevolg snel de favoriete jachtgebieden op de Veluwe bereiken konden. In 1795, ten tijde van de Bataafse republiek, werd de Hof te Dieren met de bijbehorende bezittingen door de toenmalige regering verbeurd verklaard. In hetzelfde jaar brandde het huis met al zijn kunstschaten af. In 1828 werd het huis herbouwd door de

nieuwe eigenaar, gravin M.L. van Heeckeren van Wassenaer. Het 19e eeuwse huis ging in 1944 als gevolg van oorlogsgeweld in vlammen op. Tegenwoordig resteren nog delen van het park met rondom de Koningsmuur en enkele bijgebouwen. Tijdens de sloop van de restanten het landhuis omstreeks 1965 stuitte men op zwaar middeleeuws muurwerk dat zich tot 4 meter onder het maaiveld voortzette. Volgens een contemporaine bron onderzocht een medewerker van de ROB het muurwerk. Gegevens hierover ontbreken in ARCHIS. In 1990 is een deel van het terrein van de Hof te Dieren door archeologen van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek onderzocht. In 2001 werd in het kader van nieuwbouw op terrein van de Hof te Dieren archeologisch onderzoek verricht door het Archeologisch Diensten Centrum (ADC) te Bunschoten. Bij deze onderzoeken werd geconstateerd dat er nog veel resten van gebouwen in de ondergrond bevinden. Er zijn met name veel resten van 15e eeuwse bouwwerken aangetroffen. De resten van meer recente bebouwing lijken minder goed te zijn geconserveerd.

7. **Literatuur:** Hulst, 1991; Smit, 1992, Van Doesburg, 1991; Verhoeven, 2001

RAAP-catalogusnummer 46

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 204.310/450.370; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** korenmolen van de Hof te Dieren
4. **Aard:** watermolen; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** tussen 1550 en 1560 liet Johan van Hoennepel, commandeur van de Duitse Orde van de Hof te Dieren een watermolen bouwen. Deze molen kwam te liggen aan de Ruitersbeek die uit de grachten rond het huis in de IJssel stroomde. De molen is reeds in de 17e of 18e eeuw verdwenen. De ligging is bij benadering bekend, dat wil zeggen langs de beek ten zuiden van de oude kerk van Dieren.
7. **Literatuur:** Hagens, 1998

RAAP-catalogusnummer 47

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 202.250/454.600; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Laag Soeren; **Toponiem:** Priessnitzlaan
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** vondst in 1956 van aardewerk uit de Romeinse tijd en ijzerslakken tijdens graafwerkzaamheden aan de Priessnitzlaan 7a te Laag Soeren. De vondsten zijn gedaan in een akker aan de weg naast en ten noordwesten van het erf van de woning. De slakken en scherven bevonden zich onder een ongeveer 30 cm dikke bouwvoor in een 10 tot 15 cm dikke geelbruine laag oude cultuurgrond.
6. **Opmerkingen:** gegevens over de locatie van de vindplaats zijn afkomstig uit de door de gemeente Apeldoorn beheerde documentatie van de wijlen heer J.D. Moerman
7. **Literatuur:** Moerman, 1970

RAAP-catalogusnummer 48

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 202.600/454.430; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Laag Soeren; **Toponiem:** huis Laag Soeren
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** in 1780 bouwden de uit Arnhem afkomstige Carel Otto van Kesteren aan de noordoostzijde van de Soerensche enk de buitenplaats huis Laag Soeren. Rondom het huis werd een bescheiden park met enige lanen aangelegd. In 1848 kwam het landgoed Laag Soeren in eigendom van Pieter Nicolaas Jut van Breukelenwaard. Deze realiseerde op het landgoed een badinrichting. Na zijn dood werd het huis Laag Soeren een hotel. In 1936 werd de badinrichting opgeheven. Het huis Laag Soeren bleef tot op heden vrijwel ongewijzigd bestaan.
7. **Literatuur:** Smit, 1992

RAAP-catalogusnummer 49

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 201.000/447.900; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** De Steeg
4. **Aard:** versterking; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** Op de hoge oever bij De Steeg bevond zich een redoute uit de 80-jarige oorlog. De exacte locatie is onbekend.
7. **Literatuur:** Agema, 1988

RAAP-catalogusnummer 50

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 203.780/454.450; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Broekdijk
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Mesolithicum
5. **Algemene beschrijving:** vondst van twee vuurstenen artefacten uit het Mesolithicum.
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 78

RAAP-catalogusnummer 51

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 203.720/454.460; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Broekdijk
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** IJzertijd, Romeinse tijd of Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** vondst van scherf handgevormd aardewerk uit de tijdspanne van de IJzertijd tot en met de Late Middeleeuwen.
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 79

RAAP-catalogusnummer 52

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 203.860/454.100; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Laag Soeren; **Toponiem:** Soerensche Broek
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Mesolithicum of Neolithicum
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een vuursteen afslag uit het Mesolithicum of Neolithicum.
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 80

RAAP-catalogusnummer 53

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33GZ-11; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 22241
2. **Coördinaten:** 204.750/452.930; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Spankerensche Enk
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Mesolithicum en/of Neolithicum, Bronstijd en/of IJzertijd en Vroege en Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** vondsten uit booronderzoek en oppervlaktevondsten van de Spankerensche Enk. Het betreft vuurstenen artefacten uit het Mesolithicum en/of Neolithicum en scherven aardewerk uit de Bronstijd en/of IJzertijd en de Vroege Middeleeuwen (C en D) en Late Middeleeuwen.
6. **Opmerkingen:** de onderhavige vindplaats is onderdeel van een op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland) opgenomen *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 33G-015, monumentnummer 12704).
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummers 82 en 83

RAAP-catalogusnummer 54

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33GZ-11; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 22241
2. **Coördinaten:** 204.670/452.700; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Spankerensche Enk
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Bronstijd en/of IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** vondsten uit booronderzoek op de Spankerensche Enk. Het betreft handgevormde scherven uit de Bronstijd en/of IJzertijd.
6. **Opmerkingen:** de onderhavige vindplaats is onderdeel van een op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland) opgenomen *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 33G-015, monumentnummer 12704).
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 84

RAAP-catalogusnummer 55

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33GZ-11; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 22241
2. **Coördinaten:** 204.230/452.940; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Spankerensche Enk

4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** vondsten uit booronderzoek op de Spankerensche Enk. Het betreft handgevormde scherven uit de IJzertijd.
6. **Opmerkingen:** de onderhavige vindplaats is onderdeel van een op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland) opgenomen *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 33G-015, monumentnummer 12704).
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 85

RAAP-catalogusnummer 56

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33GZ-11; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 22241
2. **Coördinaten:** 204.600/453.270; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Spankerensche Enk
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Mesolithicum en/of Neolithicum, Bronstijd en/of IJzertijd en Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** vondsten uit booronderzoek en oppervlaktevondsten van de Spankerensche Enk. Het betreft vuurstenen artefacten uit het Mesolithicum en/of Neolithicum en scherven aardewerk uit de Bronstijd en/of IJzertijd en de Vroege Middeleeuwen (C en D) en Late Middeleeuwen.
6. **Opmerkingen:** de onderhavige vindplaats is onderdeel van een op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland) opgenomen *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 33G-015, monumentnummer 12704).
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 86

RAAP-catalogusnummer 57

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33GZ-11; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 22241
2. **Coördinaten:** 204.800/453.370; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Spankerensche Enk
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Mesolithicum en/of Neolithicum en Vroege Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** vondsten uit booronderzoek en oppervlaktevondsten van de Spankerensche Enk. Het betreft vuurstenen artefacten uit het Mesolithicum en/of Neolithicum en scherven aardewerk uit de Bronstijd en/of IJzertijd en de Vroege Middeleeuwen (C en D) en Late Middeleeuwen.
6. **Opmerkingen:** de onderhavige vindplaats is onderdeel van een op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland) opgenomen *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 33G-015, monumentnummer 12704).
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 87 en 88

RAAP-catalogusnummer 58

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33GZ-11; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 22241
2. **Coördinaten:** 204.870/453.460; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G

3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Spankerensche Enk
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Bronstijd en/of IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** vondst uit booronderzoek op de Spankerensche Enk. Het betreft een scherp handgevormd aardewerk uit de Bronstijd en/of IJzertijd.
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 89

RAAP-catalogusnummer 59

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33GZ-11; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 22241
2. **Coördinaten:** 204.950/452.460; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Spankerensche Enk
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Mesolithicum en/of Neolithicum, Bronstijd en/of IJzertijd en Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** vondsten uit booronderzoek en oppervlaktevondsten van de Spankerensche Enk. Het betreft vuurstenen artefacten uit het Mesolithicum en/of Neolithicum en scherven aardewerk uit de Bronstijd en/of IJzertijd en de Late Middeleeuwen.
6. **Opmerkingen:** de onderhavige vindplaats is onderdeel van een op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland) opgenomen *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 33G-015, monumentnummer 12704).
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 90

RAAP-catalogusnummer 60

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33GZ-11; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 22241
2. **Coördinaten:** 204.170/453.020; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Spankerensche Enk
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Mesolithicum en/of Neolithicum en Bronstijd en/of IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** vondsten uit booronderzoek en oppervlaktevondsten van de Spankerensche Enk. Het betreft vuurstenen artefacten uit het Mesolithicum en/of Neolithicum en scherven aardewerk uit de Bronstijd en/of IJzertijd.
6. **Opmerkingen:** de onderhavige vindplaats is onderdeel van een op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland) opgenomen *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 33G-015, monumentnummer 12704).
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 91

RAAP-catalogusnummer 61

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 204.420/453.800; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Soerensche Broek
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Laat Paleolithicum of Mesolithicum

5. **Algemene beschrijving:** vondst van een concentratie vuurstenen artefacten uit het Laat Paleolithicum of Mesolithicum.
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 92

RAAP-catalogusnummer 62

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33GZ-11; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 22241
2. **Coördinaten:** 204.760/453.210; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Spankerensche Enk
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Mesolithicum en/of Neolithicum en Bronstijd en/of IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** vondsten uit booronderzoek en oppervlaktevondsten van de Spankerensche Enk. Het betreft vuurstenen artefacten uit het Mesolithicum en/of Neolithicum en scherven aardewerk uit de Bronstijd en/of IJzertijd.
6. **Opmerkingen:** de onderhavige vindplaats is onderdeel van een op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland) opgenomen *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 33G-015, monumentnummer 12704).
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 93

RAAP-catalogusnummer 63

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 205.320/452.580; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** Zutphense Straatweg
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Bronstijd en/of IJzertijd en Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** oppervlaktevondsten van een handgevormde scherf uit de Bronstijd en/of IJzertijd en van een grijsbakkende scherf uit de Late Middeleeuwen, en vondsten uit booronderzoek uit de Bronstijd en/of IJzertijd.
7. **Literatuur:** Odé & Van der Gaauw, 1993: objectnummer 95

RAAP-catalogusnummer 64

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 206.230/452.810; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** huis De Gelderse Toren
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** het huis te Spankeren/of De Gelderse Toren was van oudsher een bezit van de graven van Zutphen en later van de graven en hertogen van Gelre. Blijkens de ouderdom van de fundamente van het huidige huis was er reeds in de 13e eeuw na Chr. sprake van een stenen huis of toren in de waard bij Spankeren. In 1535 werd in opdracht van Karel van Egmond, hertog van Gelre, de middeleeuwse toren gesloopt en herbouwd. Op oude prenten is te zien dat het een geheel omgrachte, ronde woontoren met bijgebouwen betrof. In 1538 kwamen de Gelderse goederen te Spankeren in het

bezit van Karels bastaardzoon Karel van Gelre. In 1598 kwam de Gelderse toren in het bezit van zijn dochter Catherina die gehuwd was met Herman van Delen. Hun zoon Karel verkocht het goed in 1653 aan jonker Wilt van Broekhuysen. De Gelderse toren bleef tot 1764 in het bezit van het geslacht Van Broekhuysen. Na het kinderloos overlijden van de laatste Van Broekhuysen kwam de toren in het bezit van de familie van Rhemen. De Van Rhemens verbouwden De Gelderse Toren grondig en maakten haar meer geschikt voor bewoning. In 1844 werd rond de toren een park in de Engelse landschapsstijl aangelegd, waarvan nu nog restanten aanwezig zijn. In 1868 besloot baron Alexander van Rhemen om de in een slechte staat verkerende Gelderse Toren te verbouwen. Het 16e eeuwse huis werd tot op de eerste verdieping afgebroken, waarna op het restant een nieuw gedeelte in neogotische stijl werd gebouwd. De toren werd voorzien van kantelen en een kegelvormig dak. De buitenmuren werden voorzien van pleisterwerk. In 1921 stierf de douairière van Rhemen-Leembruggen en kwam eind aan de adellijke bewoning van de toren. Hij kwam in het bezit van de familie Wurfbain, die hem in 1979 verkocht aan de familie Ruyten die de toren nog steeds bezit.

- 6 **Opmerkingen:** het terrein van huis De Geldersche Toren is op de Archeologische Monumentenkaart van de provincie Gelderland (AMK-Gelderland) opgenomen als *terrein van hoge archeologische waarde* (CMA-code 40B-016, monumentnummer 13189).
7. **Literatuur:** Eliëns & Harenberg, 1984; Elzebroek, 1997

RAAP-catalogusnummer 65

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 205.170/453.220; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** huis De Bockhorst
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** De Bockhorst wordt voor het eerst vermeld in een schriftelijke bron uit 1535. Of er in die tijd reeds sprake was van een landhuis wordt in de geraadpleegde literatuur niet vermeld. In het begin van de 17e eeuw is De Bockhorst in het bezit van de familie Van Theuven. In 1653 is het landgoed eigendom van Karel van Delen, de bezitter van de Gelderse Toren. In dat jaar werd de Gelderse Toren verkocht en vestigden de Van Delens zich op De Bockhorst. In die tijd zal er zeker sprake zijn geweest van een stenen adellijk huis. Vanaf 1653 noemden de jonkers Van Delen, die als ambtsjonkers waren toegelaten tot het bestuur van het kwartier van de Veluwe, zich ook wel Van Delen tot de Bockhorst. In 1696 kwam De Bockhorst door een huwelijk in het bezit van het geslacht Van Dedem. Nadat in de Franse tijd (1795) een eind was gekomen aan het ambtsjonkerschap van de jonkers van De Bockhorst werd De Bockhorst in 1796 verkocht aan de heer W. Feriet. De familie Feriet verpachtte De Bockhorst in 1830 aan generaal-majoor P.S.R. van Hooff. In die tijd bestond het landgoed uit een aanéengesloten gebied van ongeveer 100 ha. Na het overlijden van de weduwe Feriet heeft generaal Van Hooff De Bockhorst gekocht. Hij liet het oude landhuis slopen en het nog bestaande 19e eeuwse

huis bouwen. Na het overlijden van Van Hooff is het landgoed meermaals van eigenaar gewisseld. In 1991 is het huis gerestaureerd waardoor het weer een karakteristiek 19e eeuws uiterlijk heeft.

7. **Literatuur:** Elzebroek, 1997

RAAP-catalogusnummer 66

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 205.350/453.230; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** molen van huis Bockhorst
4. **Aard:** watermolen; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** in 1613 verzocht Richard van Theuven, eigenaar van huis Bockhorst, toestemming van het Hof van Gelre om een nieuwe watermolen te bouwen op de plaats waar zich aan de benedenloop van de Soerensche beek een eeuw geleden een molen bevonden had (zie ook cat.nr. 63). Vanwege heftig verzet van de geërfden van Spankeren en diverse landeigenaren, die wateroverlast vreesden, werd van de herbouw van de watermolen afgezien.
7. **Literatuur:** Hagens, 1998

RAAP-catalogusnummer 67

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33GZ-1; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3108
2. **Coördinaten:** 204/452; **Precisie:** 0; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Spankeren; **Toponiem:** omgeving Burgershoeve
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Neolithicum
5. **Algemene beschrijving:** vondst in 1911 van een vuurstenen bijl. De vindplaats is onbekend.

RAAP-catalogusnummer 68

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 204.675/451.200; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** Dierensche Molen
4. **Aard:** grafveld; **Datering:** IJzertijd of Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** in de 19e of in het begin van de 20e eeuw zijn in de omgeving van de (voormalige) Dierensche Molen urnen met crematie uit de IJzertijd of Romeinse tijd gevonden.
7. **Literatuur:** Holwerda, 1925

RAAP-catalogusnummer 69

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-9; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3697
2. **Coördinaten:** 195.960/446.700; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Alteveerselaan
4. **Aard:** losse vondst of overig; **Datering:** Late Middeleeuwen

5. **Algemene beschrijving:** in 1953 stuitte men bij het maken van een rioolsleuf in de Beekhuizenseweg en de Beukenweg op een oud wegdek van veldkeien. Dit wegdek, dat op een laag plaggen rust, bevindt zich op een diepte van bijna één meter onder het huidige wegdek. De breedte van de keienweg bedraagt ongeveer twee meter. Smit (1992) vermoed dat de keienweg is aangelegd in opdracht van Karel van Egmond, hertog van Gelre en bezitter van huis Biljoen. De aanleg van de weg tussen huis Biljoen en de Keyenberg hield vermoedelijk verband met jacht. Op de Keyenberg bezat Karel van Egmond namelijk een konijnenwarande. De locatie Beekhuizenseweg en Beukenweg komt niet overeen met de bovenstaande coördinaat uit ARCHIS van de ROB. Onduidelijk is of het om één of om twee afzonderlijke waarnemingen van dezelfde weg gaat. Op de kaart is de coördinaat van de ROB gehandhaafd.
7. **Literatuur:** Smit, 1992

RAAP-catalogusnummer 70

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 196.500/449.670; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Rozendaalsche zand
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Mesolithicum en Laat Neolithicum
5. **Algemene beschrijving:** in het Rozendaalsche zand waar het Rozendaalsche veld en de Rheder heide aan elkaar grenzen, dat wil zeggen ten noordwesten van de Zijpenberg en in de nabijheid van de kop van de Koningsweg, verzamelde de heer D.J.G. Buurman in 1937 tientallen vuurstenen artefacten uit het Mesolithicum (en Laat Neolithicum?) en enkele 'handen' vol scherven van de laat-neolithische klokbekercultuur. De vondsten zijn verzameld op een oppervlakte van enkele tientallen vierkante meters. Vermoedelijk duiden de vondsten op de aanwezigheid van een kampement uit het Mesolithicum en van een nederzetting van de klokbekercultuur. Later is op de desbetreffende vindplaats ook een fragment van een vuurstenen bijl gevonden.
7. **Literatuur:** Buurman, 1942; Kerkkamp, 1960

RAAP-catalogusnummer 71

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 195.950/446.700; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Gasthuisveld
4. **Aard:** grafveld (waarschijnlijk); **Datering:** Late Bronstijd tot Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** vondst van potten en scherven handgevormd aardewerk in het Gasthuisveld ten westen van Klein Beekhuizen omstreeks 1935.
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1938 en 1962

RAAP-catalogusnummer 72

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 196.040/446.710; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** papiermolen op Klein Beekhuizen

4. **Aard:** watermolen; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** op de plaats waar het water van de Beekhuizer Beek de grote vijver op Beekhuizen verlaat, is in de eerste helft van de 18e eeuw een papiermolen gebouwd. Het betrof een bezitting van huis Biljoen. De molen is in 1864 afgebrand en niet meer herbouwd.
7. **Literatuur:** Hagens, 1998; Kerkkamp, 1964 en 1970; Voorn, 1985

RAAP-catalogusnummer 73

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 195.860/446.200; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** papiermolen aan de Keienberg
4. **Aard:** watermolen; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** in 1617 kreeg Johan van Lennep vergunning van de Gelderse Rekenkamer om een papiermolen te bouwen aan de Beekhuizer Beek. Deze molen functioneerde tot omstreeks 1875. Het molenhuis bestaat tegenwoordig nog: een witte woning met het jaartal 1617. De uitbouw aan de beek, de oude papiermolen met de houten topgevel boven het water, werd bij de restauratie van het huis afgebroken. Op de molenplaats is een stenen schuur gebouwd. Naast deze schuur bevindt zich nog het 'molenhoofd' met waterval.
7. **Literatuur:** Hagens, 1998; Kerkkamp, 1964 en 1970; Voorn, 1985

RAAP-catalogusnummer 74

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-6; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3694
2. **Coördinaten:** 198.500/449.000; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Posbank
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Midden Neolithicum
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een geretoucheerde vuurstenen kling uit het Midden Neolithicum.

RAAP-catalogusnummer 75

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-11; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3699
2. **Coördinaten:** 198.400/449.150; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Posbank
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een kan van Siegburger aardewerk.

RAAP-catalogusnummer 76

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-12; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 3700
2. **Coördinaten:** 198.630/449.100; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Posbank
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Midden Paleolithicum
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een vuurstenen artefact uit het Midden Paleolithicum (determinatie onzeker).

RAAP-catalogusnummer 77

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 198.550/449.175; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** De Posbank
4. **Aard:** ijzerwinning; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** in 1956 werd direct ten noordoosten van het paviljoen op de Posbank een kleine afvalhoop met ijzerslakken geconstateerd. Deze slakkenhoop had een diameter van ongeveer acht meter en was 0,5 meter hoog.
6. **Opmerkingen:** gegevens afkomstig uit documentatie collectie Moerman, gemeente Apeldoorn.
7. **Literatuur:** Moerman, 1970

RAAP-catalogusnummer 78

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33DZ-7; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 7084
2. **Coördinaten:** 198.900/450.960; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33D
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** IJzerbaan
4. **Aard:** ijzerwinning; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** vondst van ijzerslakken, resten van ovenwanden en houtskool. Deze vondsten duiden op de aanwezigheid van resten van ijzerwinning uit de Late Middeleeuwen.
7. **Literatuur:** Moerman, 1970

RAAP-catalogusnummer 79

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33DZ-8; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 7085
2. **Coördinaten:** 199.200/450.880; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33D
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** IJzerbaan
4. **Aard:** ijzerwinning; **Datering:** IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** vondst van handgevormde scherven en ijzerslakken uit de IJzertijd.

RAAP-catalogusnummer 80

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33DZ-9; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 7086
2. **Coördinaten:** 199.100/450.750; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33D
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** IJzeren Berg
4. **Aard:** ijzerwinning; **Datering:** Vroege en Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** in de Onzalige Bosschen in de nabijheid van de IJzerbaan bevindt zich een grote slakkenhoop: de IJzeren Berg. Naast slakken heeft het desbetreffende terrein brokken van maalstenen, scherven uit de Vroege Middeleeuwen (Karolingisch), botten van varkens en koeien en brokken verbrand leem opgeleverd.
6. **Opmerkingen:** gegevens deels afkomstig uit documentatie collectie Moerman, gemeente Apeldoorn.
7. **Literatuur:** Moerman, 1970

RAAP-catalogusnummer 81

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 202.750/451.000; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 33G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** Carolinaberg
4. **Aard:** ijzerwinning; **Datering:** Vroege en Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** op een kaart van de Wildbaan van Dieren uit 1653 staan op deze plaats ijzerkuilen aangegeven.
6. **Opmerkingen:** gegevens deels afkomstig uit documentatie collectie Moerman, gemeente Apeldoorn.

RAAP-catalogusnummer 82

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 197.000/448.600; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Zijpenberg
4. **Aard:** ijzerwinning; **Datering:** Late Middeleeuwen (waarschijnlijk)
5. **Algemene beschrijving:** dicht bij het bronnetje op de Zijpenberg zijn in het verleden vondsten gedaan van ijzerlakken.
6. **Opmerkingen:** gegevens afkomstig uit documentatie collectie Moerman, gemeente Apeldoorn.
7. **Literatuur:** Moerman, 1970

RAAP-catalogusnummer 83

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 199/451-199/452; **Precisie:** 0; **Kaartblad:** 33D
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** De Essop
4. **Aard:** nederzetting en ijzerwinning; **Datering:** Late Middeleeuwen (waarschijnlijk)
5. **Algemene beschrijving:** in een beukenbos aan de westzijde van de Lange Juffer bevindt zich een door bladeren bedekte afvalhoop van ijzerwinning met ijzerlakken. Tevens zijn hier stukken van ovenwanden en fragmenten van maalstenen gevonden. Nabij deze afvalhoop bevindt zich onder ongeveer 60 cm stuifzand een tweede slakkenhoop. Moerman meldt meerdere slakkenhopen in De Essop. De exacte vindplaatsen zijn echter (vooralsnog) onbekend.
7. **Literatuur:** Moerman, 1970

RAAP-catalogusnummer 84

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 200.000/449.170; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B/40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** huis De Rouwenberg
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** op de top van de Rouwenberg, in de bossen ten noorden van De Steeg, liet stadhouder Willem III een jachtslot bouwen. Een kaart uit 1653 van de hand van de Gelderse landmeter Nicolaas van Geelkercken

laat een torenachtig gebouw zien te midden van het uitgestrekte jachtgebied van de Dierense Wildbaan. Het jachtslot van de Oranjes is in 1795 door Franse troepen gesloopt. Een eveneens op de Rouwenberg gelegen Chinese koepel werd in brand gestoken. In 1838 kocht de heer A.F. Bouricius uit Arnhem de gehele Dierense plantage. Op de Rouwenberg liet hij een groot landhuis bouwen, Bouwerszathe genaamd. De aankoop van het grote landgoed bracht de heer Bouricius in financiële problemen waardoor hij genoodzaakt was de Rouwenberg met Bouwerszathe te verkopen. De Rouwenberg met het landhuis kwam in het bezit van de heer J.P.J.T. Brantsen, eigenaar van Rhederoord. Brantsen liet het landhuis Brouwerszathe met de bijgebouwen in 1858 slopen. Tegenwoordig is op de top van de Rouwenberg een groot plateau te zien met daarop twee verhogingen. Op de verhoging aan de noordzijde stond eens het jachtslot van de Oranjes, op de verhoging aan de zuidzijde bevond zich een Chinese koepel. In de midden bevindt zich nog een kelder van het landhuis Bouwerszathe.

7. **Literatuur:** Smit, 1992, Van der Wyck, 1988

RAAP-catalogusnummer 85

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33DZ-5; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 11592
2. **Coördinaten:** 199/450; **Precisie:** 0; **Kaartblad:** 33D
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Onzalige Bos
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Neolithicum
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een stenen bijl met ovale doorsnede. De vindplaats is onbekend.

RAAP-catalogusnummer 86

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 199.225/449.710; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Het Asselt
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** in Het Asselt in het Nationaal Park Veluwezoom bevindt zich een gegraven kuil van een zeer grote omvang. De kuil ligt midden in een met löss gevuld erosiedal. De kuil heeft een diameter van ongeveer 15 meter en is meer dan 5 meter diep. Rondom de kuil is een ongeveer één meter hoge en enkele meters brede ringwal aanwezig. Op een kaart uit 1648 staat de desbetreffende kuil aangegeven als 'de put'. De heer A. ten Hoedt van de Vereniging Natuurmonumenten vond tijdens een boring in de ringwal een laat-middeleeuwse kogelpotscherf. Tijdens een veldbezoek met de heer Ten Hoedt zijn ten noorden van de kuil boringen met een edelmanboor met een diameter van 15 cm verricht. Tijdens dit booronderzoek is gebleken dat er in ieder geval aan de noordzijde van de kuil sprake is van een grijsbruine cultuurlaag met spikkels houtskool en verbrande leem. Verder zijn tijdens het booronderzoek ongeveer 10 handgevormde kogelpotscherven en één protosteengoed- of Pingsdorfscherf aangetroffen. IJzerslakken zijn tijdens het onderzoek niet gevonden. Vermoedelijk behoren de vondsten bij een nederzetting.

tingsterrein uit de (Vroege en) Late Middeleeuwen. De kuil heeft mogelijk een rol gespeeld bij de watervoorziening van de nederzetting. Hierbij kan gedacht kan worden aan een soort welput. Daarnaast is het mogelijk dat het om een kuil gaat die is gegraven ten behoeve van leemwinning.

RAAP-catalogusnummer 87

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 199.677/452.128; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33D
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** De Essop
4. **Aard:** ijzerwinning; **Datering:** Vroege en/of Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** in het najaar van 2002 zijn door medewerkers van Natuurmonumenten op de bovenstaande coördinaat in het Nationaal park Veluwe zoom ijzerslakken aangetroffen. De ijzerslakken duiden op de aanwezigheid van sporen van ijzerwinning uit de Vroege en/of Late Middeleeuwen.

RAAP-catalogusnummer 88

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-47; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 7638
2. **Coördinaten:** 197.810/448.340; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Snippendaalseweg
4. **Aard:** nederzetting (waarschijnlijk); **Datering:** Midden IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** vondst in 1985 van enkele scherven aardewerk uit de Midden IJzertijd. Vermoedelijk duidt deze vondst op de aanwezigheid van een nederzetting.

RAAP-catalogusnummer 89

1. **ROB-code(s):** CAA-code 33DZ-12; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 22266
2. **Coördinaten:** 199.750/451.130; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 33D
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Vossenbergen
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Midden/of Laat Neolithicum
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een stenen bijl met ovale doorsnede.
7. **Literatuur:** Schut, 1991

RAAP-catalogusnummer 90

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 198.250/446.900; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Rhederhof
4. **Aard:** nederzetting; **Datering:** IJzertijd, Romeinse tijd, Vroege en Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** tijdens een archeologisch booronderzoek door BAAC bv in augustus 2002 zijn op het terrein van de Rhederhof archeologische vondsten uit de IJzertijd, de Romeinse tijd en de Vroege en Late Middeleeuwen gedaan. De vondsten duiden waarschijnlijk op de aanwezigheid van bewoningssporen uit deze perioden. De vindplaats is afgedekt door een esdek en een laag collu-

vium. Kerkkamp (1960) meldt de aanwezigheid van verscheidene vondsten uit de Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen van Rhederhof in het streekmuseum te Velp.

7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1960; Koop, 2002

RAAP-catalogusnummer 91

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 198.780/447.860; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** huis Heuven
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** het goed Heuven wordt reeds in 1379 vermeld onder de naam Ter Hoeve. In 1402 was Heuven eigendom van het geslacht van Heerdt, dat het goed tot 1617 in bezit had. In dat jaar werd het verkocht aan de familie Huygen. Of er in die tijd reeds sprake was van een landhuis vermeld de geraadpleegde literatuur niet. Een tekening van het oude herenhuis laat zien dat het huis in zijn muurankers het jaartal 1700 droeg. Vermoedelijk is het huis in dat jaar gebouwd of verbouwd. Nadat de familie Huygen afstand deed van het goed was Heuven respectievelijk in het bezit van de families Van Sadelhoff, Van Hemert, Van Hardenbroek en Constant Rebeque. In 1856 kwam Heuven in het bezit van de heer J.G. Wurfbain die het oude huis liet slopen en iets hoger op de heuvel een nieuw landhuis liet bouwen. Dit landhuis werd op zijn beurt in 1940 gesloopt. Slechts het lanenstelsel is nog aanwezig.
7. **Literatuur:** Van der Hoek e.a., 2001; Reynders, 1928

RAAP-catalogusnummer 92

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-11; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 1347
2. **Coördinaten:** 201.450/449.950; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** Middachter Bosschen
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Midden Neolithicum tot Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een maalsteen/of slijpsteen van graniet.

RAAP-catalogusnummer 93

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-13; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 1349
2. **Coördinaten:** 200.870/448.477; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 34D
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** Parkweg
4. **Aard:** ijzerwinning; **Datering:** Vroege en Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** op een terrein aan de Parkweg 26 te De Steeg kwamen tijdens het graven van een bouwput voor een garage resten van middeleeuwse ijzerwinning aan het licht. Behalve ijzerslakken kwamen ook fragmenten van een ovenwand en een plaats waar houtskool werd gebrand te voorschijn. In het vondstcomplex bevinden zich verder kogelpotscherven, scherven van reliëf-bandampforen, een gaffeltje en stukken van maalstenen.
7. **Literatuur:** Moerman, 1970

RAAP-catalogusnummer 94

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 200.740/448.180; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 34D
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** huis Rhederoord
4. **Aard:** kasteel, buitenplaats; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** het landgoed Rhederoord is door aankopen vanaf 1657 geleidelijk tot stand gekomen. Aanvankelijk was er geen sprake van een landhuis, maar van een tot zomerverblijf verbouwde boerderij met theekoepel. Het landgoed was in het bezit van de familie Everwijn en kwam door een erfenis in 1701 in het bezit van de Arnhemse familie Brantsen. Reynier Brantsen (1701-1789), burgermeester van Arnhem en raadsheer in het Hof van Gelderland gaf opdracht tot de bouw van een landhuis op Rhederoord. In 1746 werd de bouw van huis Rhederoord voltooid. Het was een groot huis met vijftien kamers en rondom een uitgestrekt park met een formele aanleg op mathematische grondslag. In 1850 werd het huis gemoderniseerd en werd o.a. een driezijdige erkeruitbouw aan de achterzijde toegevoegd. In 1912 werden zijvleugels aan het huis gebouwd. Het landgoed en huis Rhederoord bleven tot 1911 in het bezit van de familie Brantsen. In dat jaar werd het goed verkocht aan N.J.H. van Hasselt, die het huis en landgoed op zijn beurt in 1919 respectievelijk verkocht aan Mr. A. baron van Heeckeren van Kell en aan de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten. Huis Rhederoord en het bijbehorende park zijn tegenwoordig nog aanwezig.
7. **Literatuur:** Reynders, 1928; Smit, 1992

RAAP-catalogusnummer 95

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 198.450/448.170; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 34D
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Heuven
4. **Aard:** ijzerwinning; **Datering:** Late Middeleeuwen (waarschijnlijk)
5. **Algemene beschrijving:** vondst omstreeks 1930 van een dunne laag met mos begroeide ijzerslak aan de noordzijde van een gegraven, langwerpige waterkom te Heuven. De vindplaats van deze slakken is tegenwoordig onbekend. Op basis van de aanwezigheid van een langwerpige watervoerende sprengkom ten noorden van de schaapskooi te Heuven wordt de vindplaats ter hoogte van de opgegeven coördinaat vermoed.
7. **Literatuur:** Moerman, 1970

RAAP-catalogusnummer 96

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 197.060/447.528; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Beekhuizen
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Midden/of Laat Neolithicum

5. **Algemene beschrijving:** in juli 2000 vond de heer A. ten Hoedt van de Vereniging Natuurmonumenten een vuurstenen bijl op Beekhuizen in het Nationaal Park Veluwezoom.

RAAP-catalogusnummer 97

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 198.700/449.000; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** De Potjesberg
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Late Bronstijd, IJzertijd en/of Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** Kerkkamp (1960) meldt de vondst van gave urnen en scherven op een terrein in de omgeving van de Posbank, genaamd De Potjesberg.
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1960

RAAP-catalogusnummer 98

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 449.100/198.500; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** De Posbank
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Vroege of Midden Bronstijd
5. **Algemene beschrijving:** Kerkkamp (1960) meldt de vondst in 1959 van een vuurstenen pijlsplits met holle basis uit de Bronstijd op de Posbank te Rheden.
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1960

RAAP-catalogusnummer 99

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 196.340/443.140; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** De Durk
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** omstreeks 1880 vond de heer C.C. Avelingh nabij de 'oude woonplek' de Grote en Kleine Durk tijdens het aftichelen van een weiland ten behoeve van de baksteenindustrie enkele metalen voorwerpen uit de Romeinse tijd. Het betreft een bronzen hondje met twee schelletjes of klokjes aan een ketting, een zilveren lepel, een bronzen saterkopje, een bronzen mantelspeld, een bronzen ramskopje en een bronzen sleuteltje. De Grote en Kleine Durk lagen ter hoogte van de huidige IJsselbrug in de Rijksweg A12. De exacte vindplaats van de Romeinse voorwerpen is onbekend.
7. **Literatuur:** Kerkkamp, 1938; Pleyte, 1877; Willems, 1981: cat.nr. 32

RAAP-catalogusnummer 100

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-15; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 1351
2. **Coördinaten:** 204.000/446.000; **Precisie:** 0; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Havikerwaard; **Toponiem:** Havikerwaard

4. **Aard:** grafveld (waarschijnlijk); **Datering:** Late Bronstijd of Vroege IJzertijd
5. **Algemene beschrijving:** vondst in de 19e eeuw van een aardwerk pot uit de Late Bronstijd of Vroege IJzertijd in de Havikerwaard. Mogelijk duidt deze vondst op de aanwezigheid van een urnenveld.
7. **Literatuur:** Pleyte, 1877

RAAP-catalogusnummer 101

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-16; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 1352
2. **Coördinaten:** 204.000/446.800; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Havikerwaard; **Toponiem:** Havikerwaard
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Prehistorie, Romeinse tijd of Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** vondst van (een scherf) handgevormd aardewerk uit de Prehistorie, Romeinse tijd of Middeleeuwen. Het gaat hierbij volgens het ROB-archief om een onbevestigde vondstmelding.

RAAP-catalogusnummer 102

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-21; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 1358
2. **Coördinaten:** 204.000/447.000; **Precisie:** 0; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Beimerwaard; **Toponiem:** Beimerwaard
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Vroeg Neolithicum
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een werktuig van hertengewei (tijdens baggerwerkzaamheden?).

RAAP-catalogusnummer 103

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40EN-21; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 1358
2. **Coördinaten:** 205.750/448.250; **Precisie:** 2; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Stadsweide; **Toponiem:** Stadsweide
4. **Aard:** versterking; **Datering:** Nieuwe tijd B
5. **Algemene beschrijving:** op de zogenaamde kaart van De Man uit 1804 staat tegenover de schipbrug bij Doesburg aan de Veluwe kant van de IJssel een grote omgrachte versterking behorend bij de vesting Doesburg getekend. Op de Hottingerkaart uit 1783 is deze versterking nog niet aangegeven, zodat deze ten tijde van de Bataafse Republiek omstreeks 1800 moet zijn gebouwd. Na de Franse tijd zal de versterking zijn ontmanteld, op de kadastrale minuut van 1832 en de Militaire Topografische Kaart van 1830-1855 staan nog enkele relicten van grachten aangegeven.
7. **Literatuur:** Van der Wyck, 1988

RAAP-catalogusnummer 104

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 197.300/444.600; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** Lathumse Veer

4. **Aard:** versterking; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** nabij het voormalige Lathumse Veer in de Steenwaard bevond zich een redoute uit de 80-jarige oorlog. De exacte locatie is onbekend.
7. **Literatuur:** Agema, 1988

RAAP-catalogusnummer 105

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 198.450/445.750; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Worth-Rheden; **Toponiem:** Worth-Rheder Broek
4. **Aard:** versterking; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** ten zuiden van het (voormalige) Huis De Brinck te Worth-Rheden, ter hoogte van de Rijksweg A348 bevond zich een redoute uit de 80-jarige oorlog. Deze staat afgebeeld op een kaart van Nicolaas van Geelkercken uit 1635. De exacte locatie is onbekend.
7. **Literatuur:** Agema, 1988; Leppink, 1988

RAAP-catalogusnummer 106

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 200.000/447.125; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Rheden
4. **Aard:** versterking; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** ter hoogte van het voormalige Rheder Veer te Rheden bevond zich een redoute uit de 80-jarige oorlog. De exacte locatie is onbekend.
7. **Literatuur:** Agema, 1988

RAAP-catalogusnummer 107

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 196.400/443.150; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** De Durk
4. **Aard:** versterking; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** nabij het verdwenen erve De (grootte) Durck te Velp, ter hoogte van de huidige IJsselbrug in de A12, bevond zich een redoute uit de 80-jarige oorlog. Deze redoute staat afgebeeld op een kaart van Nicolaas van Geelkercken uit 1635. De exacte locatie is onbekend.
7. **Literatuur:** Agema, 1988; Leppink, 1988

RAAP-catalogusnummer 108

1. **ROB-code(s):** -
2. **Coördinaten:** 204.500/445.700; **Precisie:** 1; **Kaartblad:** 40E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** Havikerwaard
4. **Aard:** versterking; **Datering:** Nieuwe tijd

5. **Algemene beschrijving:** 'op 'ten Cleijnen Havicker Weerdt', nabij het voormalige voetveer naar Bingerden ter hoogte van de verdwenen boerderij De Nap, bevond zich een redoute uit de 80-jarige oorlog. De exacte locatie is onbekend.

7. **Literatuur:** Agema, 1988

RAAP-catalogusnummer 109

1. **ROB-code(s):** -

2. **Coördinaten:** 205.500/447.000; **Precisie:** 0; **Kaartblad:** 40E

3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** Loenersche Middelwaard

4. **Aard:** versterking; **Datering:** Nieuwe tijd

5. **Algemene beschrijving:** 'op 't Berchse hoofd', stroomopwaarts van Doesburg, bevond zich een redoute uit de 80-jarige oorlog. De locatie is onbekend.

7. **Literatuur:** Agema, 1988

RAAP-catalogusnummer 110

1. **ROB-code(s):** -

2. **Coördinaten:** 205.000/452.000; **Precisie:** 0; **Kaartblad:** 33G

3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** Dieren

4. **Aard:** versterking; **Datering:** Nieuwe tijd

5. **Algemene beschrijving:** 'op 't hoge Dierensche schaer', ter hoogte van Spankeren, bevond zich een redoute uit de 80-jarige oorlog. De locatie is onbekend.

7. **Literatuur:** Agema, 1988

RAAP-catalogusnummer 111

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-48; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 11.572

2. **Coördinaten:** 195/445; **Precisie:** 0; **Kaartblad:** 40B

3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** -

4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Midden/of Laat Neolithicum

5. **Algemene beschrijving:** vondst van een stenen bijl met een ovale doorsnede. De vindplaats is onbekend.

RAAP-catalogusnummer 112

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-48; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 11.575

2. **Coördinaten:** 195/445; **Precisie:** 0; **Kaartblad:** 40B

3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** -

4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Vroeg Neolithicum

5. **Algemene beschrijving:** vondst van een stenen bijl met ronde doorsnede. De vindplaats is onbekend.

RAAP-catalogusnummer 113

1. **ROB-code(s):** CAA-code 40BN-48; **ARCHIS-waarnemingsnummer** 11.579
2. **Coördinaten:** 195/445; **Precisie:** 0; **Kaartblad:** 40B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** -
4. **Aard:** losse vondst of onbekend; **Datering:** Vroeg Neolithicum
5. **Algemene beschrijving:** vondst van een stenen bijl met ronde doorsnede. De vindplaats is onbekend.

RAAP-catalogusnummer 114

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-12; **RCHB2-Vindplaats 1;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.552
2. **Coördinaten:** 195.760/446.565; **Precisie:** 3; **Kaartblad:** 40 B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** geen
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Late Bronstijd tot en met Romeinse tijd
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment handgevormd aardewerk uit boring 94; **Diepte:** 0,70-1,20 m -Mv in mogelijke oude akkerlaag
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 115

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-13; **RCHB2-Vindplaats 2;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.554
2. **Coördinaten:** 195.877/445.814; **Precisie:** 3; **Kaartblad:** 40 B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** geen
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Late Bronstijd tot en met Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment handgevormd aardewerk uit RAAP-RCHB2 boring 99; **Diepte:** 0,60-0,70 m -Mv in B-horizont
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 116

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-14; **RCHB2-Vindplaats 3;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.556
2. **Coördinaten:** 195.644/445.713; **Precisie:** 3; **Kaartblad:** 40 B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** geen
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Late Bronstijd tot en met Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment handgevormd aardewerk en houtskoolfragmenten uit RAAP-RCHB2 boring 100; **Diepte:** circa 1,0 m -Mv in verstoorde B-horizont
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 117

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-15; **RCHB2-Vindplaats** 4; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 59.546
2. **Coördinaten:** 194.632/445.114; **Precisie:** 3; **Kaartblad:** 40 B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Velp; **Toponiem:** geen
4. **Aard:** nederzetting (waarschijnlijk); **Datering:** Late Middeleeuwen B
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment handgevormd aardewerk (kogelpot) en 2 fragmenten gedraaid grijsbakkend aardewerk uit RAAP-RCHB2 boring 111; **Diepte:** circa 0,8 m -Mv in basis esdek. Bodem tot circa 1,4 m-Mv verstoord.
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 118

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-17; **RCHB2-Vindplaats** 5; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 59.544
2. **Coördinaten:** 199.218/447.184; **Precisie:** 3; **Kaartblad:** 40 B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Schietbergseweg
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Late Middeleeuwen B (15e eeuw)
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment gedraaid aardewerk (Siegburg) uit RAAP-RCHB2 boring 131; **Diepte:** 0,40-0,75 m -Mv binnen pakket enkeerdgronden
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 119

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-19; **RCHB2-Vindplaats** 6; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.548
2. **Coördinaten:** 198.901/446.694; **Precisie:** 3; **Kaartblad:** 40 B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Europalaan/Mauritiusweg
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Neolithicum tot en met Vroege Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment handgevormd aardewerk (indet.) en houtskoolfragmenten uit RAAP-RCHB2 boring 139; **Diepte:** 0,70-1,00 m -Mv in een (waarschijnlijk vermengde) B-horizont onder een pakket enkeerdgronden
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 120

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-21; **RCHB2-Vindplaats** 7; **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.534
2. **Coördinaten:** 198.645/446.403; **Precisie:** 3; **Kaartblad:** 40 B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Wethouder Winterinkstraat
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Mesolithicum - Neolithicum
5. **Algemene beschrijving:** 1 vuursteen artefact (afslag) uit RAAP-RCHB2 boring 149; **Diepte:** onder de basis van het 0.50 dikke esdek op een diepte van 0,60-0,80 m -Mv in een tot 0,80 m -Mv verstoorde laag
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 121

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-22; **RCHB2-Vindplaats 8;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.536
2. **Coördinaten:** 199.614/446.468; **Precisie:** 3; **Kaartblad:** 40 B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Rheder kerktoren/Dorpsstraat/Oranjeweg
4. **Aard:** kerkhof en (mogelijk) nederzettingsterrein; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment grijsbakkend aardewerk en dierlijk bot uit RAAP-RCHB2 boring 161; **Diepte:** 0,70-0,80 m -Mv in tot 1,4 m -Mv diep verstoord ophogingspakket pakket (Ao-OP).
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 122

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-23 t/m 32; **RCHB2-Vindplaats 9;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.538
2. **Coördinaten:** 199.635/446.505; **precisie 3;** **Kaartblad:** 40 B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Rheder kerktoren/Dorpsstraat
4. **Aard:** kerkhof en (mogelijk) nederzettingsterrein; **Datering:** Neolithicum tot en met Late Middeleeuwen B (15e eeuw)
5. **Algemene beschrijving:** een groot aantal onverbrande fragmenten menselijk bot, middeleeuws aardewerk (waaronder fragmenten grijsbakkend aardewerk en geïmporteerd Siegburg-aardewerk), een Zwolse duit uit 1797, doodskistnagels, fragmenten verbrande leem met vlechtwerkafdrukken tufsteenbrokken, en handgevormd aardewerk uit RAAP-RCHB2 boring 162. Materiaal afkomstig van een geruimd kerkhof en/of de lokatie van een diep omgezet voormalig kerkhof die rondom de (deels tufstenen) kerk aanwezig moet zijn geweest.; **Diepte:** tussen 0,50 en 2,30 m -Mv in een diep vermengde/verstoorde (ophogings?)laag
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 123

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-33; **RCHB2-Vindplaats 10;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.540
2. **Coördinaten:** 199.721/446.424; **precisie 3;** **Kaartblad:** 40 B
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Rheden; **Toponiem:** Rheder kerktoren/Dorpsstraat
4. **Aard:** kerkhof en (mogelijk) nederzettingsterrein; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment handgevormd late kogelpot-aardewerk en 1 fragment gedraaid aardewerk (Siegburg-achtig) uit RAAP-RCHB2 boring 163; **Diepte:** 0,80-1,30 m -Mv in een diep vermengde/verstoorde (ophogings?)laag
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 124

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-7; **RCHB2-Vindplaats 11;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.542
2. **Coördinaten:** 201.447/448.471; **precisie 3;** **Kaartblad:** 40 E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** Bergdwarsweg
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment Siegburg-aardewerk uit RAAP-RCHB2 boring 22; **Diepte:** 0,40-0,60 m -Mv in een tot 0,4 m -Mv verstoort pakket enkeerdgronden
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 125

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-8; **RCHB2-Vindplaats 12;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.637
2. **Coördinaten:** 201.392/448.365; **precisie 3;** **Kaartblad:** 40 E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** De Steeg; **Toponiem:** onbekend
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment gedraaid grijsbakkend aardwerk en een fragment houtskool uit RAAP-RCHB2 boring 40; **Diepte:** 0,55-0,90 m -Mv in een oude akkerlaag onder de basis van het ter plaatse 55 cm dikke esdek.
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 126

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-1; **RCHB2-Vindplaats 13;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.639
2. **Coördinaten:** 203.025/449.372; **precisie 3;** **Kaartblad:** 40 E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Laan van Athlone
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Nieuwe tijd (16e eeuw)
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment gedraaid aardewerk (laat steengoed) uit RAAP-RCHB2 boring 8; **Diepte:** 0,50-0,70 m -Mv in diep verstoord pakket enkeerdgrond
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 127

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-2; **RCHB2-Vindplaats 14;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.641
2. **Coördinaten:** 203.400/449.783; **precisie 3;** **Kaartblad:** 40 E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Hoffstetterlaan
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Late Bronstijd tot Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment handgevormd aardewerk zonder verdere diagnostische kenmerken en fragmenten houtskool uit RAAP-RCHB2 boring 13; **Diepte:** 0,60-0,90 m -Mv in (mogelijke) oude akkerlaag
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 128

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-3; **RCHB2-Vindplaats 15;** **ARCHIS-waarnummersnummer:** 50.643
2. **Coördinaten:** 203.211/449.886; **precisie 3;** **Kaartblad:** 40 E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Zutphensestraatweg
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Mesolithicum tot en met Neolithicum
5. **Algemene beschrijving:** 1 vuursteen artefact (afslag) uit RAAP-RCHB2 boring 14; **Diepte:** 0,45-0,60 m -Mv in een tot 60 cm -Mv verstoorde laag waar vanaf 0.6 m -Mv een puinlaag voorkomt (kabelsleuf?)
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 129

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-4; **RCHB2-Vindplaats 16;** **ARCHIS-waarnummersnummer:** 50.645
2. **Coördinaten:** 203.131/449.772; **precisie 3;** **Kaartblad:** 40 E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Regina van Geunshof
4. **Aard:** (mogelijk) crematiegraf; **Datering:** onbepaald
5. **Algemene beschrijving:** verbrande menselijke botresten en fragmenten houtskool uit RAAP-RCHB2 boring 15; **Diepte:** 0,70-0,90 m -Mv in een tot 90 cm -Mv verstoorde laag
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 130

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-5; **RCHB2-Vindplaats 17;** **ARCHIS-waarnummersnummer:** 50.647
2. **Coördinaten:** 202.803/449.428; **precisie 3;** **Kaartblad:** 40 E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Achterweg
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Late Bronstijd tot en met de Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment handgevormd aardewerk zonder verdere diagnostische kenmerken uit RAAP-RCHB2 boring 19; **Diepte:** 1,10-1,35 m -Mv onder een tot 110 cm -Mv verstoorde laag
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 131

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-6; **RCHB2-Vindplaats 18;** **ARCHIS-waarnummersnummer:** 50.650
2. **Coördinaten:** 202.944/449.453; **precisie 3;** **Kaartblad:** 40 E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Binnenweg
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Vroege Middeleeuwen (8e-9e eeuw)
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment gedraaid Badorf-aardewerk uit boring 20; **Diepte:** 1,40-1,50 m -Mv in de basis van het ter plekke 1,45 m -Mv dikke esdek
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 132

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-37; **RCHB2-Vindplaats 22;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.635
2. **Coördinaten:** 203.100/449.860; **precisie 2;** **Kaartblad:** 40 E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** geen
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment handgevormd kogelpotaardewerk en een pijpekop gevonden tijdens oppervlaktekartering; **Diepte:** in de bouwvoor
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 133

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-38; **RCHB2-Vindplaats 23;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.610
2. **Coördinaten:** 203.414/449.820; **precisie 2;** **Kaartblad:** 40 E
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Ellecom; **Toponiem:** Ellecomsedijk
4. **Aard:** Nederzetting, onbekend; **Datering:** Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd (16e eeuw)
5. **Algemene beschrijving:** 3 fragmenten handgevormd kogelpotaardewerk en 1 fragment laat steengoed (16e eeuw) gevonden tijdens oppervlaktekartering; **Diepte:** in de bouwvoor van het esdek
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 134

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-boring 64; **RCHB2-Vindplaats 19;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.604
2. **Coördinaten:** 204.257/450.589; **precisie 3;** **Kaartblad:** 33 G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** Dierense Toren
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Nieuwe tijd
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment gedraaid geglazuurd aardewerk, bouwpuin en leisteen uit boring 64; **Diepte:** 0,50-0,90 m -Mv in een circa 0,9 m dik pakket bouwpuin
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 135

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-9; **RCHB2-Vindplaats 20;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.606
2. **Coördinaten:** 203.163/453.313; **precisie 3;** **Kaartblad:** 33 G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** Scharensche Enk
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment handgevormd kogelpot-aardewerk uit boring 45; **Diepte:** 0,50-0,70 m -Mv binnen een circa 0,8 m dik onverstoord pakket enkeerdgronden
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 136

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-10; **RCHB2-Vindplaats 21;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.608
2. **Coördinaten:** 203.924/450.924; **precisie 3;** **Kaartblad:** 33 G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:**
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Mesolithicum tot en met de Bronstijd
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment vuursteen artefact (afslag) uit boring 75; **Diepte:** 0,80-1,10 m -Mv onder de basis van een tussen 0,45 en 0,80 m -Mv voorkomende oude akkerlaag
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 137

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-39; **RCHB2-Vindplaats 24;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.612
2. **Coördinaten:** 203.080/453.380; **precisie 2;** **Kaartblad:** 33 G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Dieren; **Toponiem:** Scharensche Enk
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** Late Middeleeuwen A en Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment Pingsdorf-aardewerk en 1 fragment laat steengoed gevonden tijdens oppervlaktekartering; **Diepte:** aan het maaiveld in de bouwvoor van een ca. 0,8 m dik pakket enkeerdgronden
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 138

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-35; **RCHB2-Vindplaats 25;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 49.614
2. **Coördinaten:** 202.077/455.267; **precisie 3;** **Kaartblad:** 33 G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Laag Soeren; **Toponiem:** Cruyshoevelaan
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** onbekend
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment verbrand bot (mogelijk menselijk) uit boring 172; **Diepte:** 0,70-0,80 m -Mv binnen een oudtijds verstoorde C-horizont van een podzolprofiel
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

RAAP-catalogusnummer 139

1. **RAAP-vondstnummer:** RCHB2-36; **RCHB2-Vindplaats 26;** **ARCHIS-waarnemingsnummer:** 50.632
2. **Coördinaten:** 202.548/454.804; **precisie 3;** **Kaartblad:** 33 G
3. **Gemeente:** Rheden; **Plaats:** Laag Soeren; **Toponiem:** Harderwijkerweg/Boerhavelaan
4. **Aard:** onbekend; **Datering:** IJzertijd tot en met Late Middeleeuwen
5. **Algemene beschrijving:** 1 fragment handgevormd aardewerk uit boring 182; **Diepte:** 0,45-0,60 m -Mv binnen een tot 0,75 m diep verstoord podzolprofiel.
7. **Literatuur:** Willemse, 2004.

Bijlage 3.5 Literatuur

- Agema, J.R.**, 1988. Vroeg 17e-eeuwse vestingwerken langs de IJssel onder andere in het Ambt Rheden. *Ambt en Heerlijkheid. Mededelingen van de Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal* 91: 13-18.
- Berendsen, H.J.A.**, 1990. River Courses in the Central Netherlands during the Roman Period. *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 40: 243-249. ROB, Amersfoort.
- Blommensteijn, C.M., H.A. Heidinga, H.H. van Regteren Altena (redactie)**, 1977. De Veluwe, archeologisch-historische verkenning van de bewoningsgeschiedenis tot 1200. *IPP Workingpaper 4 / Historisch Seminarium Werkschrift* 14. IPP, Amsterdam.
- Buurman, D.J.G.**, 1942. Over Tardenoisien van het Rozendaalsche zand. *Bijdragen en Mededelingen van de Vereniging Gelre* 45: 78-88.
- Hulst, R. & J. van Doesburg**, 1991. Dieren, Hof te Dieren. Jaarverslag van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 1990: 89-90.
- Eck, van, J., K. van der Hoek, H.B. Demoed & F. Keverling Buisman**, 1996. *Kadastrale atlas Gelderland 1832. Rheden*. Stichting werkgroep kadastrale atlas Gelderland. Velp.
- Eliëns, F.M. & J. Harenberg**, 1984. *Middeleeuwse kastelen van Gelderland*. Elmar, Rijswijk.
- Elzebroek, A.Th.G.**, 1997. *Spankeren ... Nooit van gehoord!*. Belangenvereniging Spankeren. Spankeren.
- Glazema, P.**, 1951. Oudheidkundige onderzoekingen in de provincie Gelderland gedurende de jaren 1946 tot en met 1950. *Gelre Vereeniging tot beoefening van Gelderse Geschiedenis, Oudheidkunde en Recht. Bijdragen en Mededelingen* 51: 1-120.
- Groenewoudt, B.J.**, 1994. Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden. *Nederlandse Archeologische Rapporten* 17. ROB, Amersfoort.
- Groot Obbink, D.J., F. de Vries & G. Rutten**, 1979. Ruilverkavelingsgebied Brummen-Voorst. *STIBOKA-rapport* 1388. Stiboka, Wageningen.
- Hagens, H.**, 1998. *Op kracht van stromend water. Negen eeuwen watermolens op de Veluwe*. N.V. Uitgeverij Smit van 1876. Hengelo.
- Heidinga, H.A.**, 1984. *De Veluwe in de Vroege Middeleeuwen. Aspecten van de nederzettingsarcheologie van Kootwijk en zijn burens*. Amsterdam.
- Heidinga, H.A.**, 1990. From Kootwijk to Rhenen: in search of the elite in the Central Netherlands in the Early Middle Ages. In: J. Besteman (red.); *Medieval Archaeology in the Netherlands*: 9-40. Van Gorcum, Assen.
- Hoek, K. van der, J. van Eck, H.B. Demoed & F. Keverling Buisman**, 2001. *Kadastrale atlas Gelderland 1832. Rheden*. Stichting werkgroep kadastrale atlas Gelderland. Rheden.
- Houte de Lange, S.M. ten (redactie)**, 1977. *Rapport van het Veluwe-onderzoek. Een onderzoek ten behoeve van natuur, landschap en cultuurhistorie ten behoeve van de ruimtelijke ordening en het recreatiebeleid*. Centrum voor Landbouwpublicaties en Landbouwdocumentatie, Wageningen.
- Holwerda, J.H.**, 1925. *Nederland's vroegste geschiedenis*. S.L. van Looy, Amsterdam.

- Hulst, R.S.**, 1967. A pot beaker from Velp, Prov. of Gelderland. *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 15-16: 231-232.
- Hulst, R.S.**, 1970. Archeologische kroniek van Gelderland 1966-1967. *Gelre vereeniging tot beoefening van Gelderse Geschiedenis, Oudheidkunde en Recht. Bijdragen en Mededelingen* 64: XXVII-XLVIII.
- Hulst, R.S.**, 1971. Archeologische kroniek van Gelderland 1968. *Gelre vereeniging tot beoefening van Gelderse Geschiedenis, Oudheidkunde en Recht. Bijdragen en Mededelingen* 65: XIII-XXVIII.
- Immerseel, R. van**, 2002. Het middeleeuwse huis Middachten. In: Hoekstra, T.J. (red.); *Middachten. Huis en heerlijkheid*: : 9-19. Nederlandse Kastelenstichting/Stichting Matrijs, Utrecht.
- Kerkkamp, H.**, 1959. *De Oude Jan. Geschiedenis van de vroegmiddeleeuwse kerk van Velp*. Oudheidkundige kring Rheden-Rozendaal.
- Kerkkamp, H.**, 1960. *Rhedens verleden*. Oudheidkundige kring Rheden-Rozendaal.
- Kerkkamp, H.**, 1962. *De voorgeschiedenis van een dorp (vroeg-Velp)*. Oudheidkundige kring Rheden-Rozendaal.
- Kerkkamp, H.**, 1964. *Kasteel Biljoen en daar rondom. Broekerhave-Biljoen, Over- en Nederhagen en Beekhuizen te Velp*. Oudheidkundige kring Rheden-Rozendaal, Rheden.
- Kerkkamp, H.**, 1938 (ongewijzigde herdruk 1966). *Historie van Velp en Rozendaal*. Gysbers van Loon, Arnhem.
- Kerkkamp, H.**, 1969. *Verloren luister. Verdwenen landgoederen*. N.V. Middenstandsdrukkerij Mercurius, Velp.
- Kerkkamp, H.**, 1970. *Waterraderen wentelden in Velp en Rozendaal*. N.V. Middenstandsdrukkerij Mercurius, Velp.
- Koop, P.J.M.**, 2002. Rheden-Rhederhof. Archeologische prospectie. *BAAC-rapport* 02.030. BAAC bv, 's Hertogenbosch.
- Lange, de, G.W. & J.A.M. ten Cate**, 1985. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 40 Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Leppink, G.B.**, 1988. *Van Geelkerckens Kaartboek van de landerijen van het Sint Catharinae Gasthuis in Arnhem (1635), vergeleken met de oudste kadastrale kaarten (1832)*. De Drie Gasthuizen Arnhem/Vereniging Gelre, Arnhem.
- Meene, E.A. van der**, 1977. *Toelichting bij de geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad Arnhem Oost (400)*. RGD, Haarlem.
- Middelkoop, H.**, 1997. Embanked Floodplains in the Netherlands. Geomorphological evolution over various time scales. *Nederlandse Geografische Studies* 224. KNAG/Geografisch instituut Rijksuniversiteit Utrecht, Amsterdam/Utrecht.
- Moerman, J.D.**, 1970. Oude smeedijzerwinning III. Beschrijving der overblijfselen. Veluwe (vervolg en slot). *Gelre vereeniging tot beoefening van Gelderse Geschiedenis, Oudheidkunde en Recht. Bijdragen en Mededelingen* 64: 1-41.
- Odé, O. & P. van der Gaauw**, 1993. Bodembeschermingsgebied de Zuidelijke IJsselvallei; een archeologische kartering, inventarisatie en waardering in het kader van de Bijdragenregeling Bodembeschermingsgebieden. *RAAP-rapport* 74. Stichting RAAP, Amsterdam.

- Petersen, J.W. van**, 2002. *Reizen is tol betalen. De verkeersontwikkeling in en om het gebied van Rijn en IJssel tot de Bataafse omwenteling van 1795*. Uitgeverij Fagus, Aalten.
- Pleyte, W.**, 1877. *Nederlandsche Oudheden van de vroegste tijden tot op Karel de Grote. Gelderland*. Leiden.
- Renaud, J.G.N.**, 1988. Huis Middachten. Aangaande de bouwdatum van het middeleeuwse kasteel. In: H.M. van den Berg e.a. (red.); *De stenen droom. Opstellen over bouwkunst en monumentenzorg*: 236-240. Zutphen.
- Reynders, S.**, 1928 (fotografische herdruk 1981). *Rheden en Rosendaal in den loop der eeuwen*. Arends boek en buro, Rheden.
- ROBAS Producties**, 1989. *Historische Atlas Gelderland. Chromotopografische Kaart des Rijks, schaal 1:25.000*. ROBAS producties, Den IJp.
- Rijks Geologische Dienst**, 1990. Beschrijving van de geologie van het kaartblad Arnhem-West. *Dienstrapport 1444*. Rijks Geologische Dienst district Midden-Oost, Lochem.
- Schut, P.**, 1991. Een inventarisatie van neolithische bijlen uit Gelderland, ten noorden van de Rijn. *Nederlandse Archeologische Rapporten 11*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Smit, H.**, 1992. *Trekken door de zeven dorpen van Rheden. Langs mooie, karakteristieke plekjes*. Uitgeverij Bredewold, Wezep.
- Spek, T., F.D. Zeiler & E. Raap**, 1996. *Van de Hunnepe tot de zee. De geschiedenis van het Waterschap Salland*. IJsselakademie, Kampen.
- Stiboka**, 1975. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 40 West Arnhem en 40 Oost Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Stiboka**, 1979. *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 33 West Apeldoorn en 33 Oost Apeldoorn*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Verhoeven, A.A.A.**, in voorbereiding. Rheden, Aanvullend Archeologisch Onderzoek in het Hof te Dieren. *ADC-rapport xxx*. ADC, Bunschoten.
- Voorn, H.**, 1985. *De papiermolens in de provincie Gelderland, alsmede in Overijssel en Limburg*. De Geschiedenis der Nederlandse papierindustrie III. Vereniging van Nederlandse papier- en kartonfabrieken. Haarlem.
- Willems, W.J.H.**, 1981. Romans and Batavians. A Regional Study in the Dutch Eastern River Area I. *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 31*: 1-217.
- Willemse, N.W.**, 2004. Inventariserend archeologisch veldonderzoek (verkenning) bebouwde kommen gemeente Rheden: Velp, Rheden, De Steeg, Ellecom, Dieren, Spankeren en Laag Soeren. *RAAP-rapport 1071*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties**, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland, schaal 1:50.000; Deel 3: Oost-Nederland 1830-1855*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.
- Wyck, van der, H.W.M.**, 1988. *Atlas Gelderse Buitenplaatsen. De Veluwe*. Canaletto, Alpen aan den Rijn.

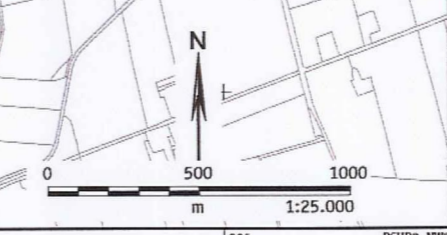
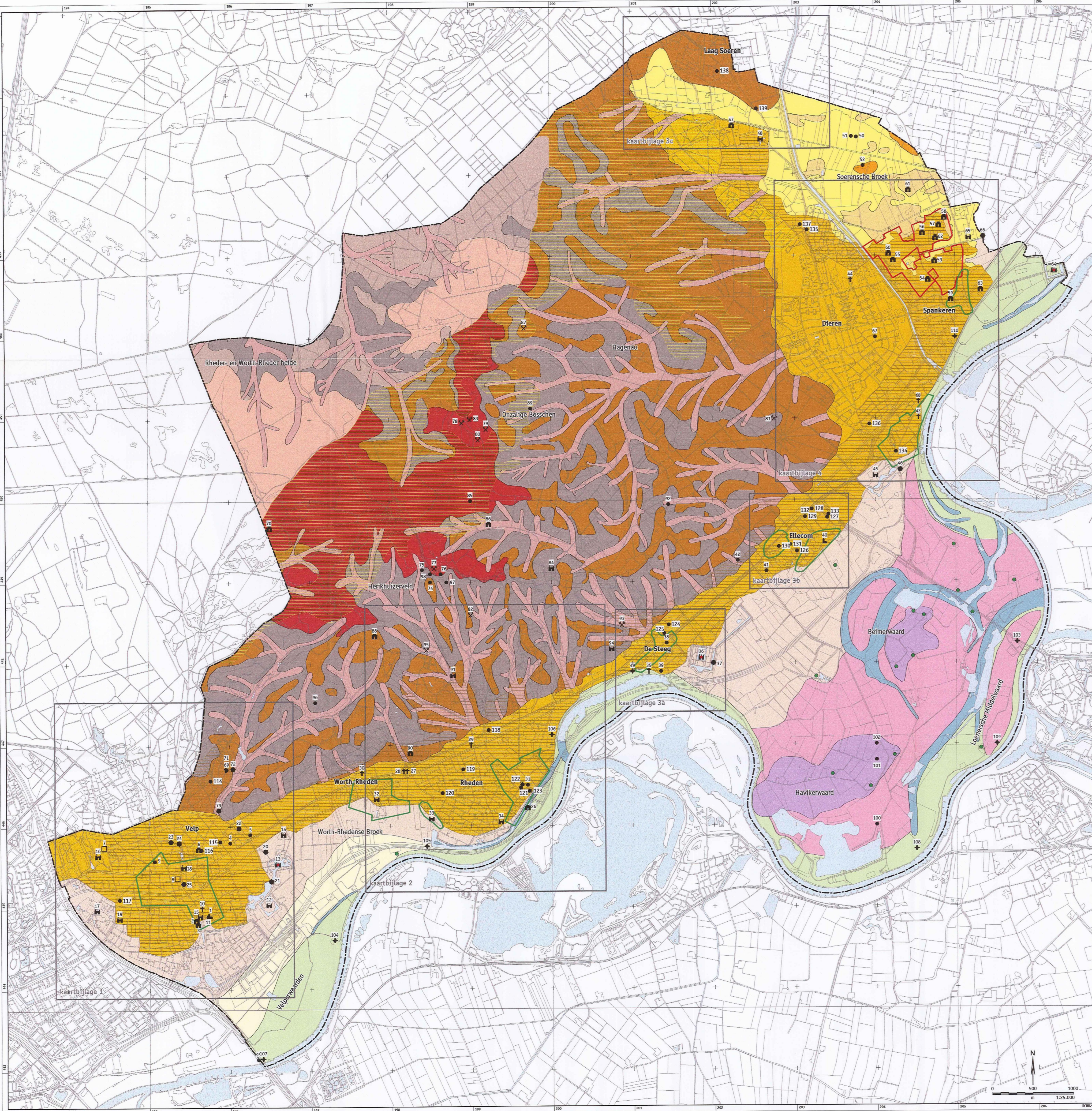
Bebouwde kommen gemeente Rheden Archeologische verwachtingskaart

RAAP-rapport 1071, kaartbijlage 5, schaal 1:25.000
(Deze archeologische verwachtingskaart is vóór 2003 vervaardigd)

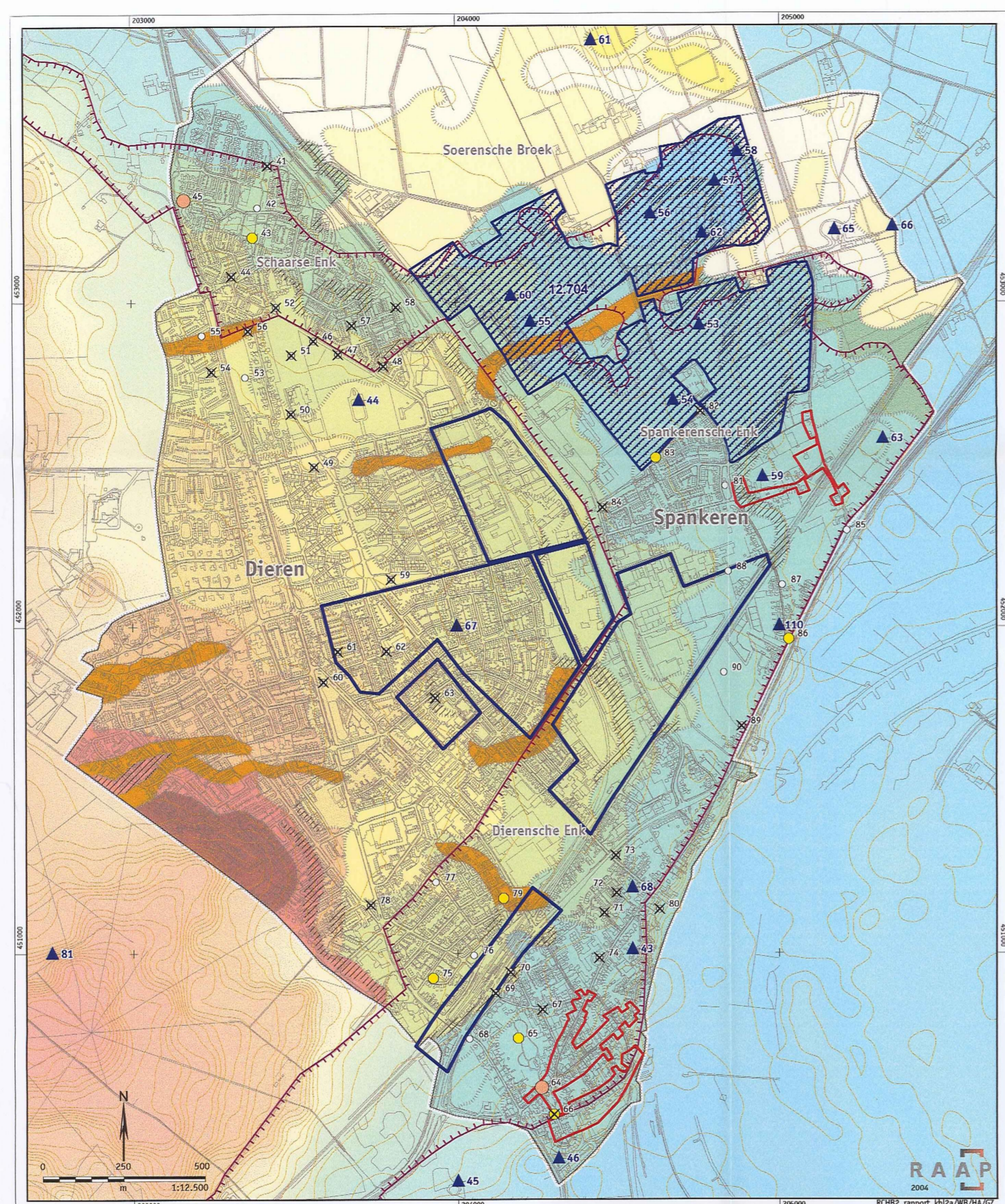
legenda

- stuwwallenzone**
  - stuwwalplateau met bruine zanden
  - stuwwalplateau met witte zanden
  - erosiedalen
  - flauwe hellingen met bruine zanden of löss
  - flauwe hellingen met witte zanden
  - steile en zeer steile hellingen
- landschap van de daluitspoelingswaaiers**
  - daluitspoelingswaaiers
- dekzandlandschap**
  - dekzandnuggen en -koppes
  - dekzandwellingen
  - dekzandvelden en laagten
- rivierdal van de IJssel**
  - oude stroomgordelafzettingen van de IJssel
  - laat-pleistocene rivierterras
  - restgeulen
  - komafzettingen
  - oeverafzettingen
  - jonge stroomgordelafzettingen van de IJssel
- toevoegingen**
  - stuifzanden
  - esdèken
- bekende archeologische vindplaatsen**
  - terminus met een archeologische status
  - object met een archeologische status
  - dorpskernen omstreeks 1850
  - verhoogde woonplaatsen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
  - nederzetting
  - grafveld
  - ijzerwinning
  - kerk
  - watermolen
  - kasteel/buitenplaats
  - versterking
  - depot
  - losse/overige vondst
  - 83 catalogusnummer
- overig**
  - gemeentegrenzen
  - water

- hoge archeologische verwachting
- middelmatige archeologische verwachting
- hoge archeologische verwachting
- middelmatige archeologische verwachting
- lage archeologische verwachting
- hoge archeologische verwachting
- middelmatige archeologische verwachting
- lage archeologische verwachting
- hoge archeologische verwachting
- middelmatige archeologische verwachting
- lage archeologische verwachting
- hoge archeologische verwachting
- middelmatige archeologische verwachting
- lage archeologische verwachting
- hoge archeologische verwachting
- middelmatige archeologische verwachting
- lage archeologische verwachting
- afhankelijk van onderliggende legenda-eenheid
- afhankelijk van onderliggende legenda-eenheid

Inventariserend archeologisch veldonderzoek bebouwde kommen gemeente Rheden: Dieren en Spankeren

Geomorfologische kaart
RAAP-rapport 1071, kaartbijlage 4a, schaal 1:12.500

legenda

boringen

- zonder archeologische indicatoren
- met 1 archeologische indicator
- met 2 archeologische indicatoren
- boringen met diep verstoord (>50 cm -Mv) bodemprofiel
- 175 boornummer

archeologie

- ▲ bekende archeologische vindplaats
- 12 catalogusnummer
- ▭ dorpskernen/buurtschappen omstreeks 1817
- Dierensche Enk toponiem

geomorfologie binnen de bebouwde kom

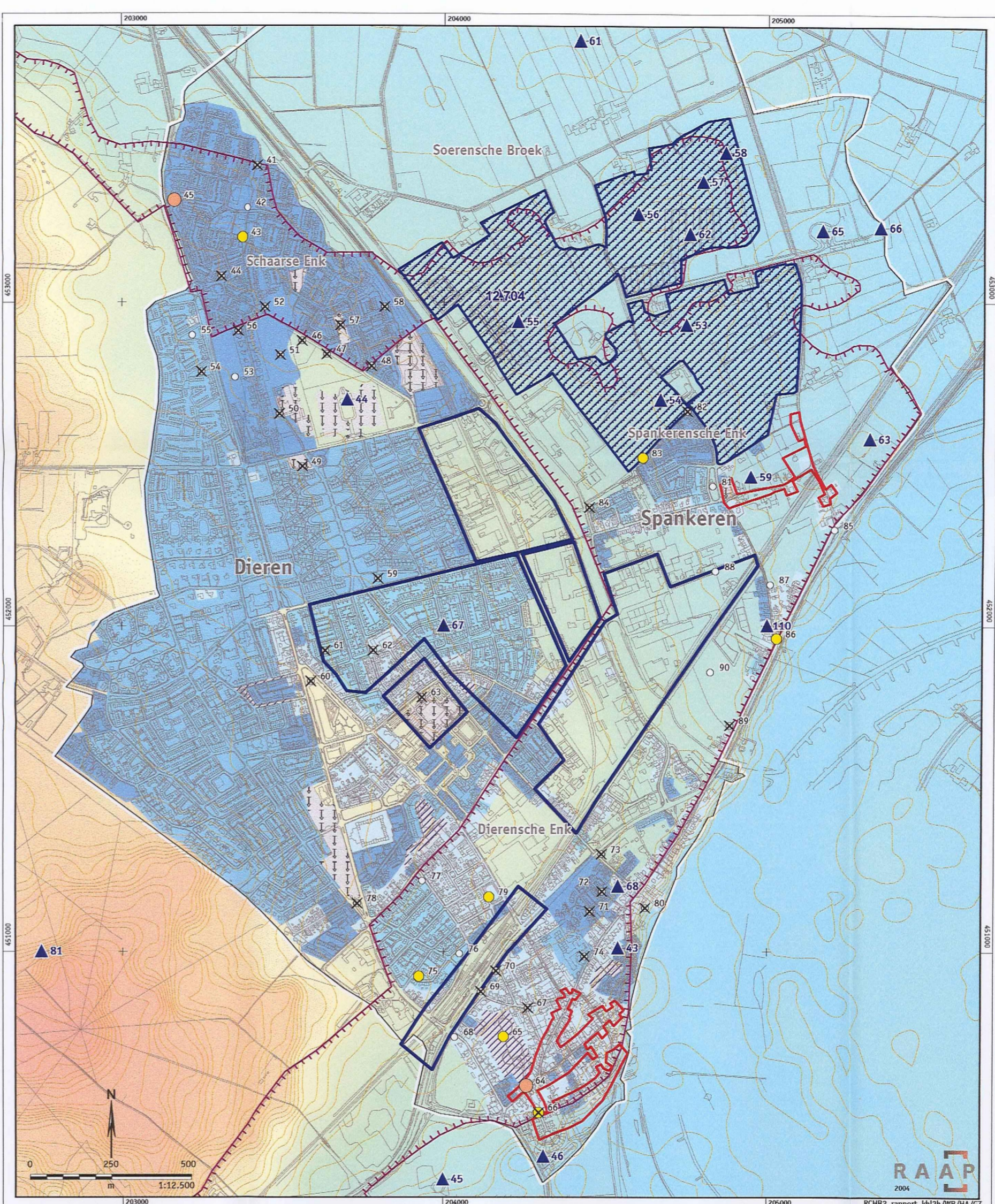
- oeverafzettingen van de IJssel
- komafzettingen van de IJssel
- stuwwalzone, flauwe helling met bruine zanden of löss
- pakket hellingafpoelingsmateriaal (helling >2%)
- flank (helling >0.5%) in erosiedal
- erosiedal/droogdal
- dekzandruggen en -koppen
- dekzandwellingen
- dekzandvlakten en laagten
- esdek

daluitspoelingswaaierlobben

- fase 1
- fase 2
- fase 3
- fase 4
- fase 5
- fase 6
- fase 7
- fase 7
- fase 8
- fase 9
- fase 10
- rand (helling > 0,5%) van daluitspoelingswaaierlob

topografie

- herstructureringslocatie
- hoogtelijnen (interval 1 m)
- hoogte maaienveld (in m +NAP)
- 50
- 25
- 20
- 15

Inventariserend archeologisch veldonderzoek bebouwde kommen gemeente Rheden: Dieren en Spankeren

Resultaten verkennend archeologisch onderzoek
RAAP-rapport 1071, kaartbijlage 4b, schaal 1:12.500

legenda

boringen

- zonder archeologische indicatoren
- met 1 archeologische indicator
- met 2 archeologische indicatoren
- boringen met diep verstoord (>50 cm -Mv) bodemprofiel
- 175 boornummer

archeologie

- ▲ bekende archeologische vindplaats
- 12 catalogusnummer
- ▭ dorpskernen/buurtschappen omstreeks 1817
- Dierensche Enk toponiem

bouwhistorie

- wijken gebouwd voor 1945
- wijken gebouwd tussen 1945 en 1960
- wijken gebouwd tussen 1960 en 1970
- wijken gebouwd na 1970
- diep vergraven of opgehoogde terreinen
- onbekend

overig

- esdek

topografie

- herstructureringslocaties
- hoogtelijnen (interval 1 m)
- hoogte maaienveld (in m +NAP)
- 50
- 25
- 20
- 15

Inventariserend archeologisch veldonderzoek bebouwde kommen gemeente Rheden: De Steeg, Ellecom en Laag Soeren

Resultaten verkennend archeologisch onderzoek: archeologie, topografie en geomorfologie
RAAP-rapport 1071, kaartbijlagen 3a, 3b en 3c, schaal 1:12.500

legenda

boringen

- zonder archeologische indicatoren
- met 1 archeologische indicator
- met 2 archeologische indicatoren
- ⊗ boringen met diep verstoord (>50 cm -Mv) bodemprofiel
- 175 boomnummer

archeologie

- ▲ bekende archeologische vindplaats
- 12 catalogusnummer
- ▭ dorpskernen/buurtschappen omstreeks 1817
- Huis Middachten toponiem

geomorfologie binnen de bebouwde kom

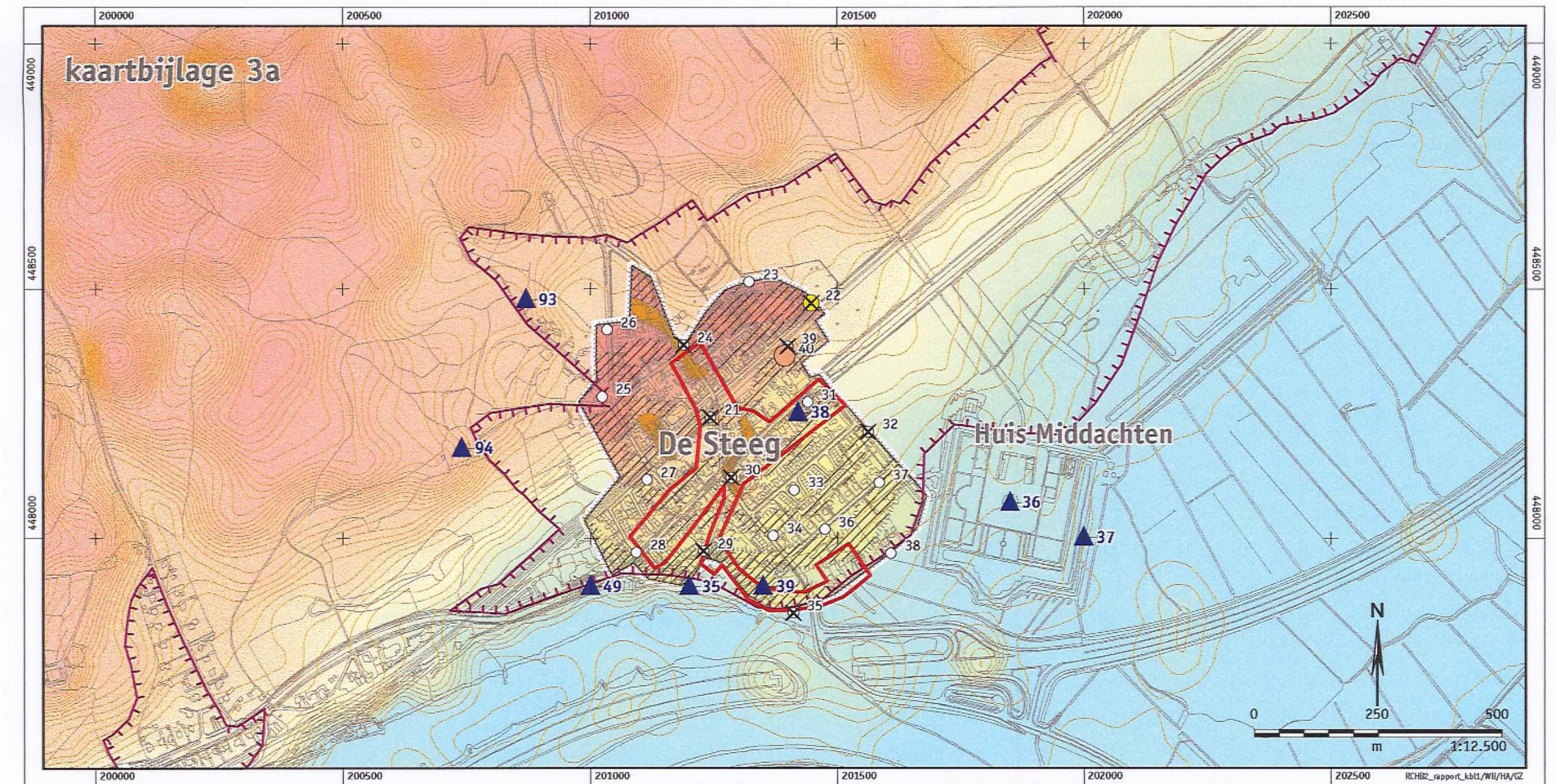
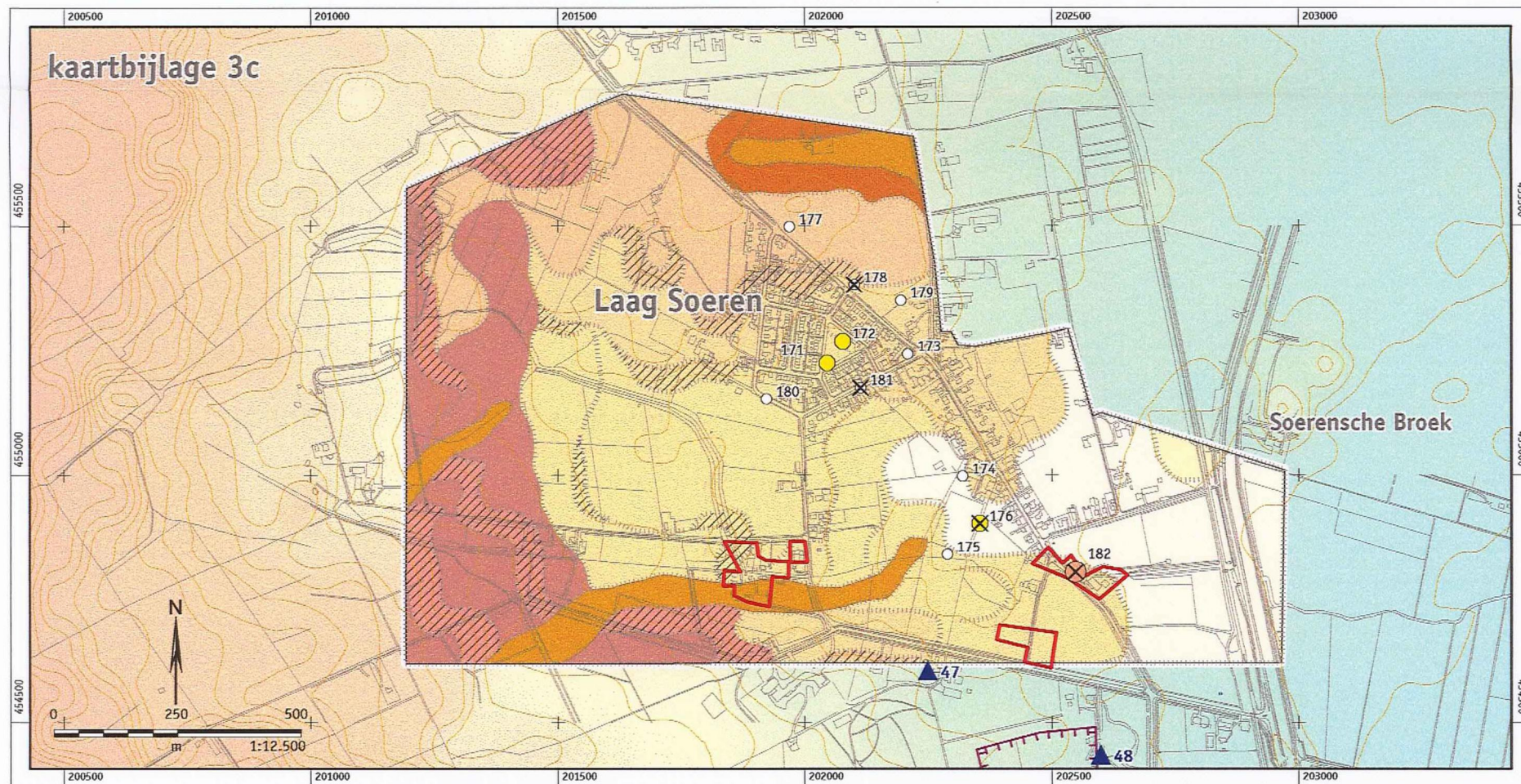
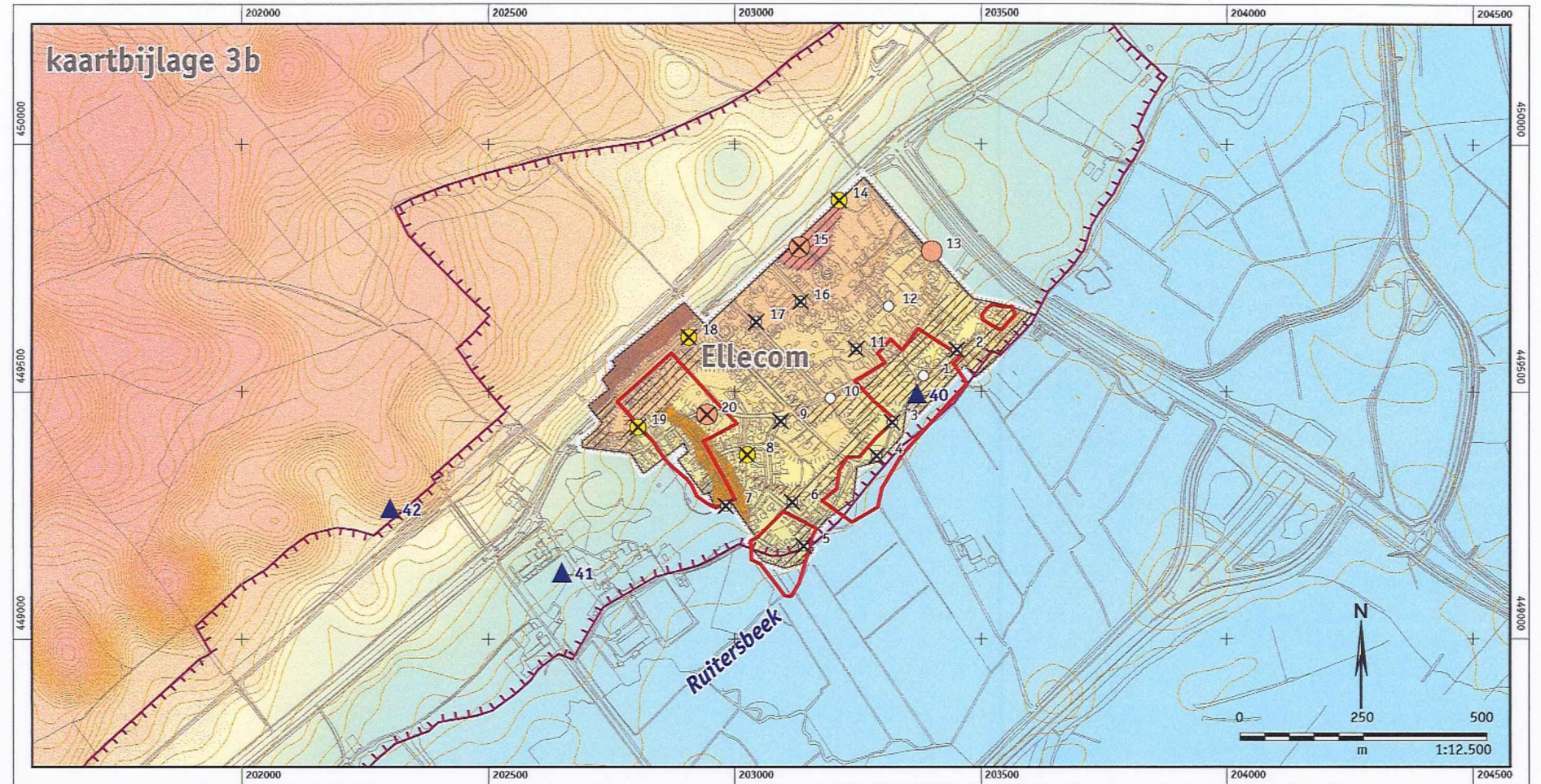
- ▭ stuwwalzone, flauwe helling met bruine zanden of löss
- ▭ pakket hellingspoelingsmateriaal (helling >2%)
- ▭ flank (helling >0.5%) in erosiedal
- ▭ erosiedal/droogdal
- ▭ dekzandruggen en -koppen
- ▭ dekzandwelingen
- ▭ dekzandvlakten en laagten
- ▭ esdek

daluitspoelingswaaierobben

- ▭ fase 1
- ▭ fase 2
- ▭ fase 3
- ▭ fase 4
- ▭ fase 5
- ▭ fase 6
- ▭ fase 7
- ▭ fase 8
- ▭ fase 9
- ▭ fase 10
- ▭ rand (helling > 0,5%) van daluitspoelingswaaierob

topografie

- hoogtelijnen (interval 1 m)
- hoogte maaiveld (in m +NAP)

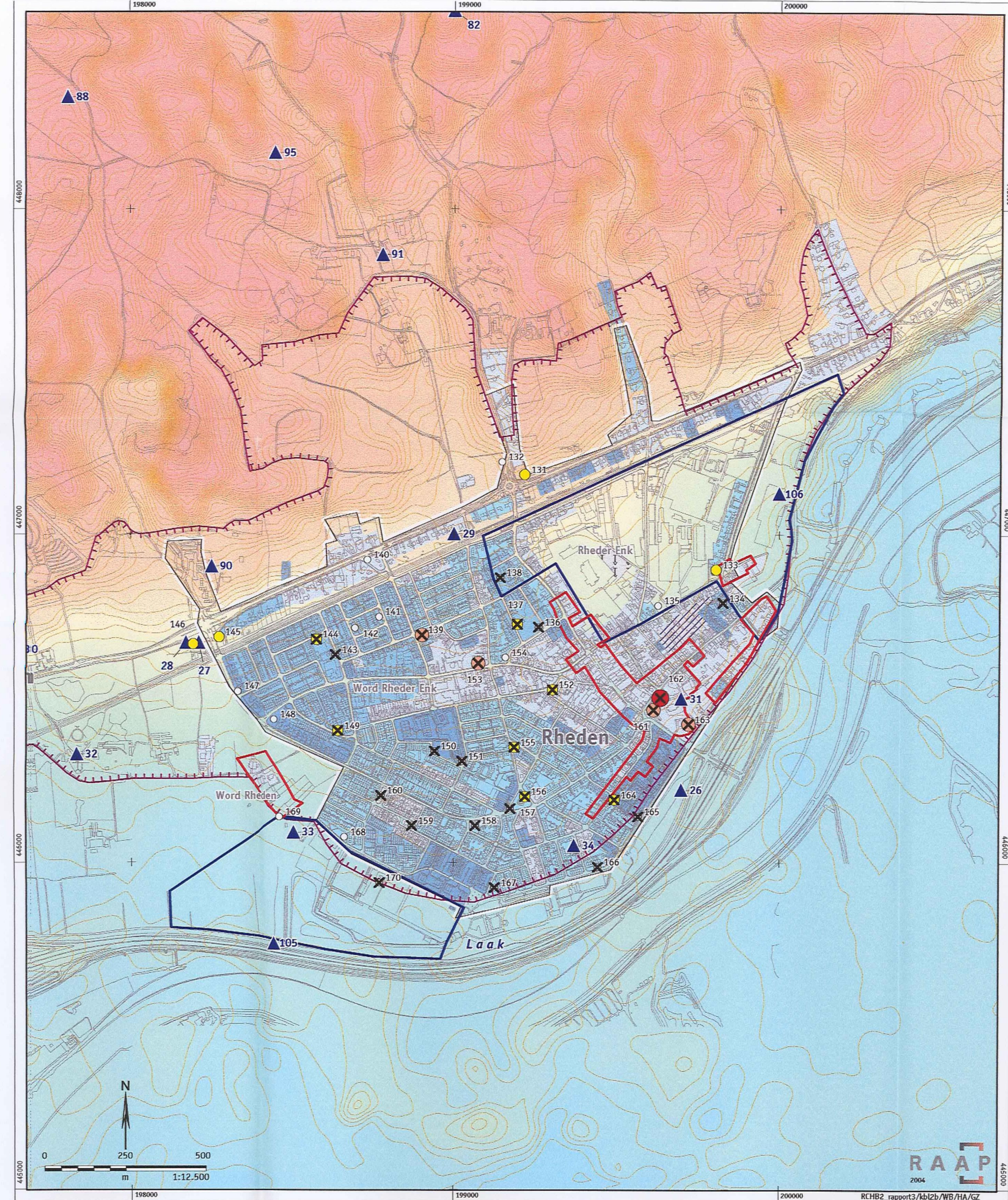

Inventariserend archeologisch veldonderzoek bebouwde kommen gemeente Rheden: Rheden

Geomorfologische kaart
RAAP-rapport 1071, kaartbijlage 2a, schaal 1:12.500

- legenda**
- boringen**
- zonder archeologische indicatoren
  - met 1 archeologische indicator
  - met 2 archeologische indicatoren
  - met 5 of meer archeologische indicatoren
  - ⊗ boringen met diep verstoord (>50 cm -Mv) bodemprofiel
  - 175 boornummer
- archeologie**
- ▲ bekende archeologische vindplaats
  - 12 catalogusnummer
  - ▭ dorpskernen/buurtschappen omstreeks 1817

- geomorfologie binnen de bebouwde kom**
- stuwwalzone, flauwe helling met bruine zanden of löss
  - pakket hellingafspoelingsmateriaal (helling >2%)
  - flank (helling >0,5%) in erosiedal
  - erosiedal/droogdal
  - dekzandruggen en -koppen
  - dekzandwellingen
  - dekzandvlakten en laagten
  - oeverafzettingen van de IJssel
  - komafzettingen van de IJssel
  - esdek
  - terugschrijdende erosie in dalflank
- daluitspoelingswaaiertoppen**
- fase 1
  - fase 2
  - fase 3
  - fase 4
  - fase 5
  - fase 6
  - fase 7
  - fase 7
  - fase 8
  - fase 9
  - fase 10
  - rand (helling > 0,5%) van daluitspoelingswaaiertop
- topografie**
- herstructureringslocatie
  - hoogtelijnen (interval 1 m)
  - hoogte maaiveld (in m +NAP)

Inventariserend archeologisch veldonderzoek bebouwde kommen gemeente Rheden: Rheden

Resultaten verkennend archeologisch onderzoek
RAAP-rapport 1071, kaartbijlage 2b, schaal 1:12.500

- legenda**
- boringen**
- zonder archeologische indicatoren
  - met 1 archeologische indicator
  - met 2 archeologische indicatoren
  - met 5 of meer archeologische indicatoren
  - ⊗ boringen met diep verstoord (>50 cm -Mv) bodemprofiel
  - 175 boornummer
- archeologie**
- ▲ bekende archeologische vindplaats
  - 12 catalogusnummer
  - ▭ dorpskernen/buurtschappen omstreeks 1817

- bouwhistorie**
- wijken gebouwd voor 1945
  - wijken gebouwd tussen 1945 en 1960
  - wijken gebouwd tussen 1960 en 1970
  - wijken gebouwd na 1970
  - diep vergraven of opgehoogde terreinen
  - onbekend
- overig**
- esdek
- topografie**
- herstructureringslocatie
  - hoogtelijnen (interval 1 m)
  - hoogte maaiveld (in m +NAP)

RAAPRAPPORT 1071 bijlage 2.pdf

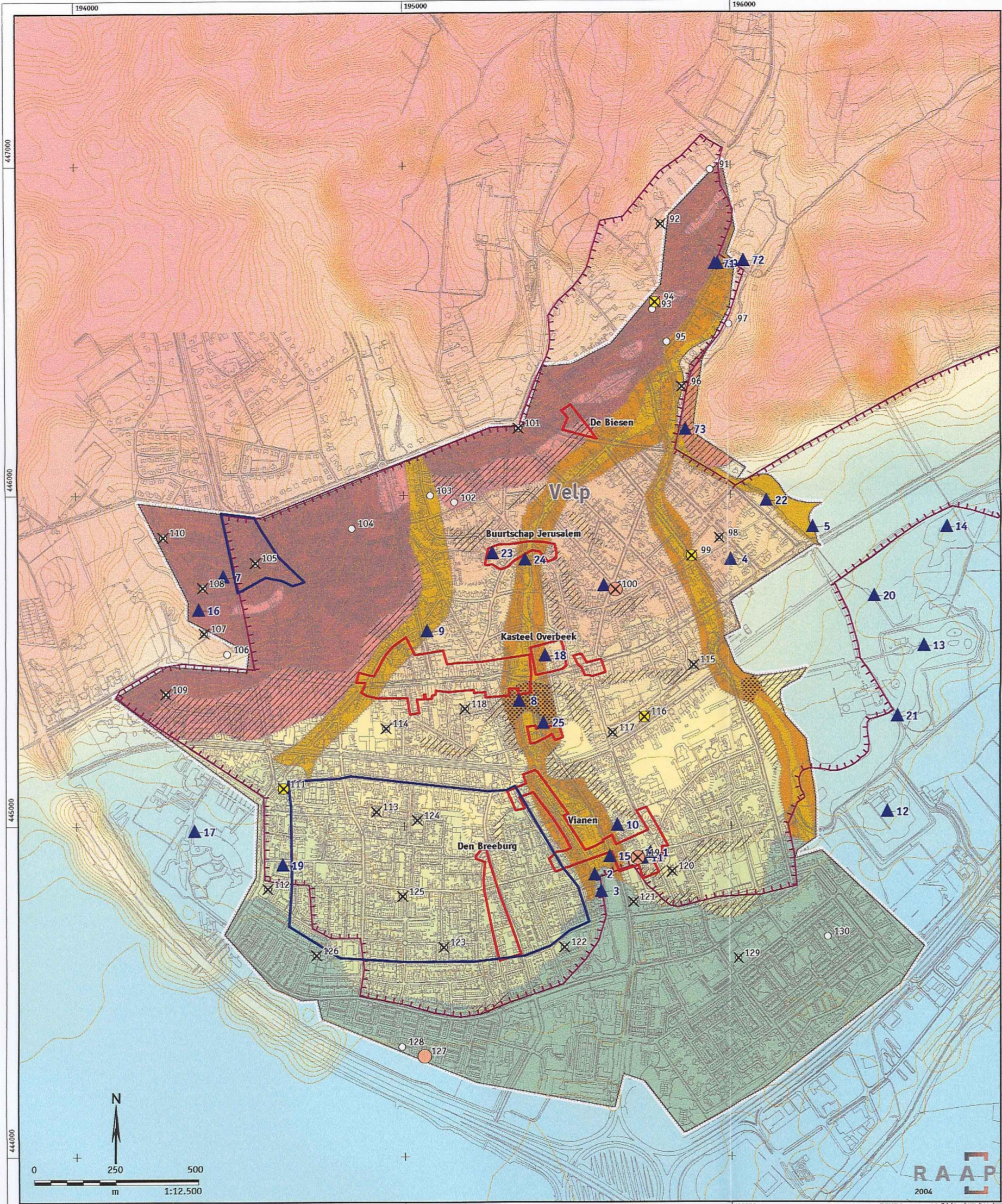
000871

000871

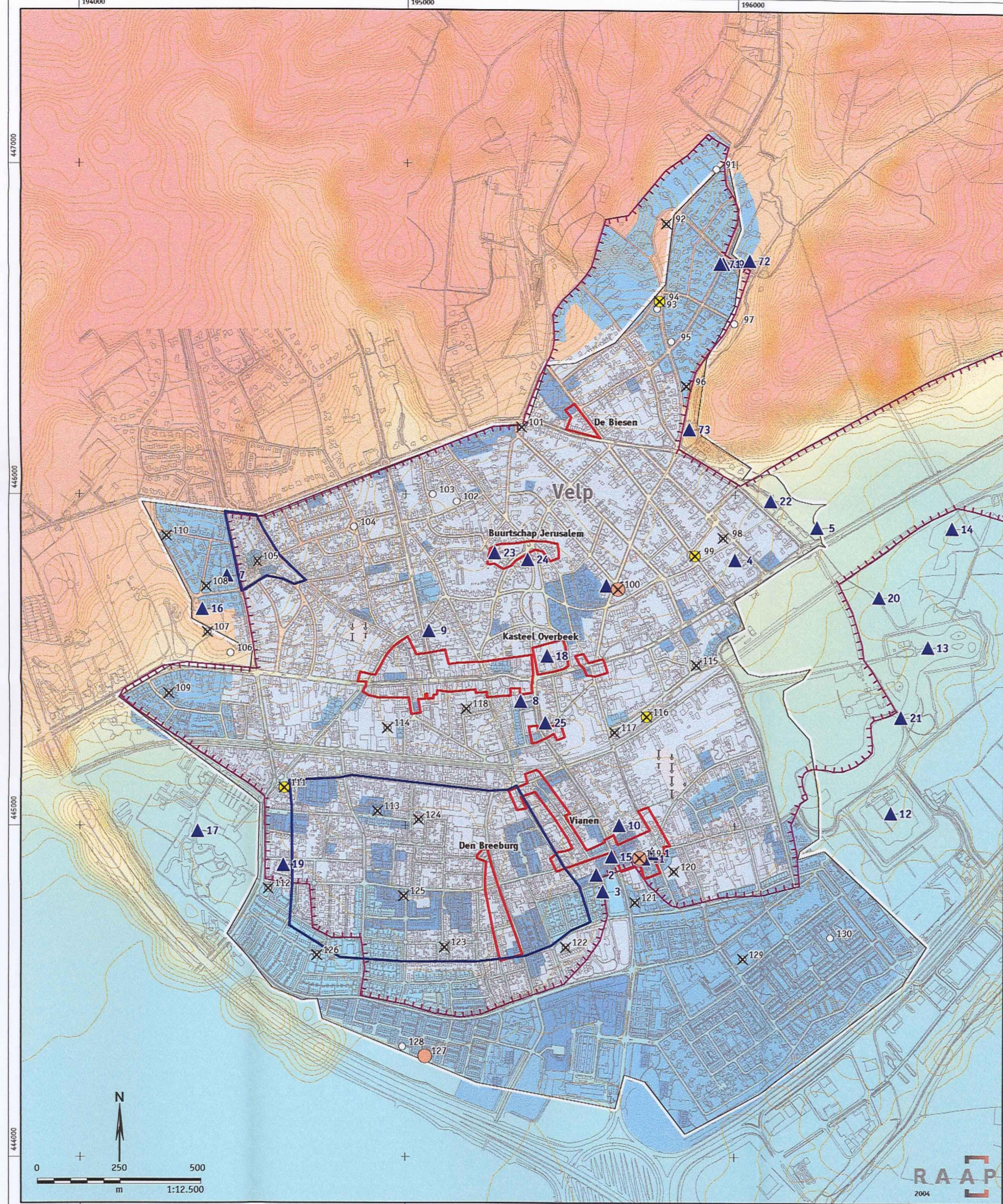
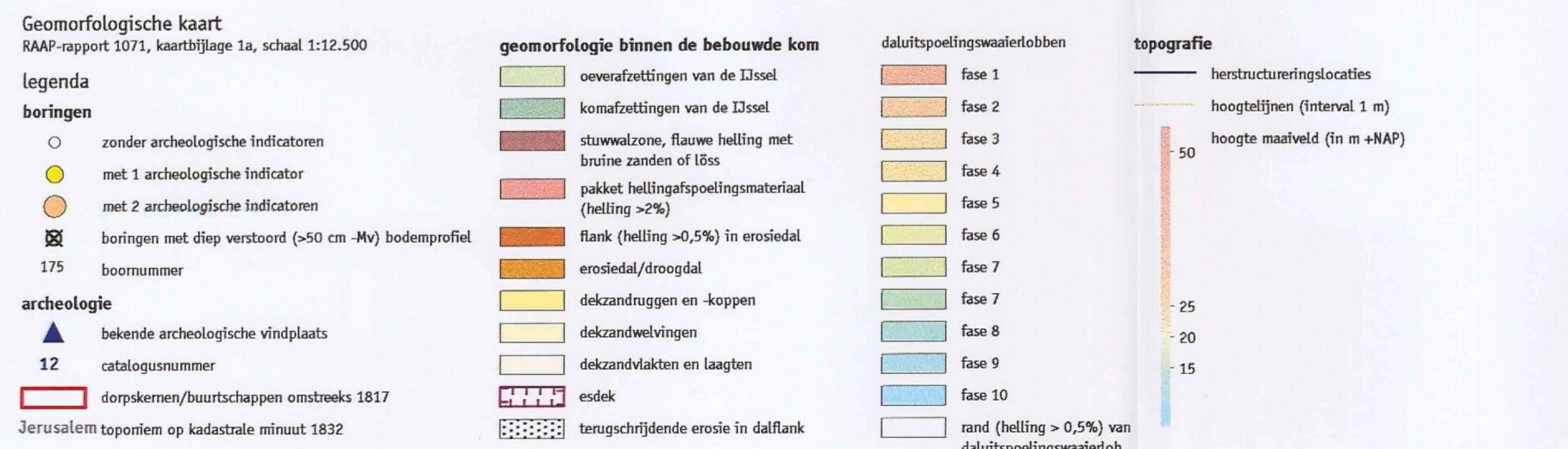
000871

000871

000871

Inventariserend archeologisch veldonderzoek bebouwde kommen gemeente Rheden: Velp

Inventariserend archeologisch veldonderzoek bebouwde kommen gemeente Rheden: Velp

